

Muhammed Çetin

HIZMET

Pytania i odpowiedzi na temat Ruchu Gülena

Przekład

Krzysztof Głowala, Dominik Szewczyk

Projekt okładki

Michał Bobrowski

Korekta

Małgorzata Fordońska

Skład i łamanie

Krzysztof Szporak

© Copyright for the Polish edition by Dunaj Instytut Dialogu

ISBN 978-83-940733-5-0

Wszelkie prawa zastrzeżone. Rozpowszechnianie i kopiowanie całości lub części publikacji zabronione bez pisemnej zgody autora.

Druk i oprawa

Drukarnia Cyfrowa

OSDW Azymut sp. z o.o.

ul. Senatorska 31

93-192 Łódź

Napisaleś książkę i chcesz ją wydać? Zapraszamy do serwisu Rozpisani.pl.

Znajdziesz tu szeroki zakres usług wydawniczych, dzięki którym Twoja książka trafi do księgarń. Pomożemy Ci dotrzeć do czytelników na całym świecie!

Kontakt

www.rozpisani.pl

info@rozpisani.pl

Spis treści

Lista pytań	5
Przedmowa	21
Wprowadzenie	23
Historia Ruchu Hizmet	29
Gülen i okres formowania się ruchu Hizmet	31
Działalność, instytucje i usługi	43
Szkoły	45
Media	50
Platformy dialogu	52
Mobilizacja	57
Cele	67
Współpraca, tożsamość i jednostka	77
Nagrody i zachęty	97
Altruizm	101
Natura Ruchu Hizmet	111
Czy Hizmet jest ruchem politycznym czy kulturowym?	118
Czy Hizmet to sekta lub kult?	125
Czy Hizmet jest ugrupowaniem konfliktowym lub niosącym przemoc?	140
Czy Hizmet jest anachroniczny?	150
Jaki jest stosunek ruchu Hizmet do demokracji?	155
Jaki jest stosunek ruchu Hizmet do społeczeństwa obywatelskiego?	165
Natura kontrmobilizacji	171
Skuteczność Ruchu Hizmet	179
Słownik pojęć	191
Polecane	195
Indeks	197

Lista pytań

Wprowadzenie

1. O czym jest ta książka?
2. Co oznacza słowo „hizmet”?
3. Dlaczego ta książka jest potrzebna?
4. Kiedy Hizmet rozpoczął swoją działalność jako ruch?
5. Co jest szczególnie atrakcyjne w studiowaniu działalności ruchu Hizmet?
6. W jaki sposób analizowanie działalności Ruchu pomaga ludziom, którzy w nim nie uczestniczą?
7. Jakie badania przeprowadzono dotychczas na temat podobnych ruchów?
8. Czy wiara faktycznie ma wpływ na rozwój ruchów społecznych?
9. Jakie jest miejsce wartości moralnych i duchowych w studiowaniu Hizmet?
10. Dlaczego przydatnym jest poznanie nie tylko aktywności uczestników Ruchu, lecz również ich myśli?
11. Co czyni Hizmet odmiennym od współczesnych oraz dawnych ruchów w Europie?
12. Dlaczego Hizmet ma znaczenie dla badaczy ruchów społecznych, oswojonych z rozpoznawaniem tego typu struktur w Europie i Ameryce Północnej?
13. Czym jest redukcjonizm i jakie niesie za sobą zagrożenia, gdy omawiane są ruchy społeczne?
14. W jaki sposób studiowanie działalności Hizmet może przysłużyć się środowiskom akademickim oraz szeroko rozumianej nauce?

Historia ruchu Hizmet

15. Jakie znaczenie dla powstawania ruchów w Turcji ma historia lub kontekst społeczno-polityczny?
16. Czy wzrost popularności Ruchu Hizmet w Turcji można przypisywać ekonomicznej oraz politycznej strategii liberalizacji premiera Turguta Özala (1983–1993)?
17. Czy sieci kulturowe Ruchu istniały przed jego pojawieniem się na scenie publicznej?
18. Czy Ruch powstał w wyniku konfliktów religijnych w Turcji?

Gülen i okres formowania się Hizmet

19. Kiedy i gdzie urodził się Fethullah Gülen?
20. Jak wyglądał początkowy okres jego edukacji?

21. Jakie wykształcenie odebrał Gülen w czasach swej młodości, jakie ukończył szkolenia?
22. Kim był Said Nursi? Dlaczego stał się popularny?
23. Które spośród wczesnych doświadczeń Gülena miały wpływ na rozwój jego przywództwa?
24. Czy poza tureckimi lub islamskimi czynnikami istniały jeszcze jakieś inne, które miały wpływ na rozwój światopoglądu Gülena?
25. W jaki sposób władze tureckie traktowały Gülena, gdy służył jako imam?
26. Gdzie i w jaki sposób uformowały się poglądy Gülena związane z edukacją i służbą społeczeństwu?
27. Co się działo z Gülenem podczas przewrotu wojskowego w 1970 roku?
28. Czy aresztowania przstraszyły Gülena i osoby wokół niego na tyle, że ograniczyły to ich działalność?
29. Dlaczego i w jaki sposób Gülen skoncentrował się na edukacji, jako przedmiocie swojej działalności?
30. W jaki sposób Gülen pozyskiwał fundusze na swoją działalność w latach 70. XX wieku?
31. W jaki sposób zaczął rozpowszechniać się proponowany przez Gülena nowy rodzaj działalności wspólnotowej?
32. Kiedy oraz w jaki sposób nastąpił pierwszy etap instytucjonalizacji służby i samego Ruchu?
33. Jaka była odpowiedź Gülena na upolitycznienie oraz chaos, jakie występowały w Turcji pod koniec lat 70.?
34. Czy w tym okresie Gülen miał swój wkład w życie ludzi spoza Turcji?
35. Czy wysiłki Gülena zawsze spotykały się ze sprzeciwem ze strony władz?
36. W jaki sposób Gülen docierał do mas?
37. W jaki sposób Gülen zachęcał jednostki do konstruktywnej służby społeczeństwu?
38. W jaki sposób dotarł on ze swym pojmowaniem wartości służby do szerszego grona odbiorców?
39. Jaka była odpowiedź Gülena na przemoc i terror w Turcji w latach 80.?
40. Dlaczego nie udało się w latach 80. rozwinąć w Turcji niezależnej kultury obywatelskiej?
41. W jaki sposób Gülen ocenił hiperupolitycznienie kwestii dotąd w Turcji apolitycznych?
42. Co działo się z Gülenem podczas przewrotu wojskowego w 1980 roku?
43. Jaka była reakcja tureckich obywateli na przewrót z 1980 roku?
44. Jaka była reakcja społeczności wyznaniowych i Ruchu Hizmet na przewrót z 1980 roku?
45. Dlaczego po 1980 roku Gülen zaprzestał publicznego wygłaszania wykładów i kazań?

Działalność, instytucje i usługi

46. W jaki sposób Gülen zachęca ludzi do służenia ludzkości?
47. Jaki jest według Gülena najlepszy sposób służby na rzecz ludzkości?
48. Do jakich kwestii odnosi się Fethullah Gülen oraz Ruch Hizmet?
49. W jaki sposób Gülen i Hizmet traktują te zagadnienia?
50. W jaki sposób Hizmet naucza ludzi i przysługuje się społeczeństwu?

Szkoły

51. Co jest priorytetem Ruchu?
52. Kto odpowiada na wezwanie Gülena do wspierania edukacji?
53. Jakiego typu szkoły reprezentuje Gülen?
54. Jakie sukcesy odnoszą te szkoły?
55. Jaki jest związek Gülena ze szkołami zarówno w Turcji, jak i poza jej granicami?
56. Dlaczego często nazywa się je „szkołami Gülena”, skoro on sam nie ma z nimi związku?
57. W jaki sposób szkoły te są finansowane?
58. Czy Ruch narzuca program nauczania placówkom oświatowym?
59. W jaki sposób wspomniane szkoły przekazują wartości moralne oraz duchowe?
60. Czy działając poza granicami kraju, instytucje te mają jakikolwiek wpływ na stosunki międzynarodowe Turcji?
61. Dlaczego niektórzy ludzie w Turcji są zaniepokojeni działalnością tych szkół?

Media

62. W jaki sposób i komu Gülen przekazuje swoje idee?
63. Jakie konkretne organy medialne ustanowili członkowie Ruchu?
64. Na czym polega innowacyjność gazety *Zaman*?
65. Co jest przyczyną zainteresowania Ruchu mediami?
66. W jaki sposób media te przyczyniają się do realizacji projektów i usług Ruchu?

Platformy dialogu

67. W jaki sposób w Turcji postrzegana jest międzykulturowa oraz międzyreligijna działalność Ruchu?
68. Czym są „platformy Abant” i jaki jest ich cel?

69. W jaki sposób działania platform przyczyniają się do dobrobytu społecznego?
70. Co szczególnego oferuje Fethullah Gülen, platformy FDiP i Ruch Hizmet?
71. W jaki sposób takie tworzenie i rozpowszechnianie pomysłów, informacji oraz wiedzy pomaga społeczeństwu?
72. Czym różni się platformy FDiP od pozostałych źródeł informacji?
73. Jakie sukcesy w jednoczeniu ludzi wywodzących się z różnych środowisk odniósł Gülen i platformy FDiP?
74. Czy platformy te przyniosły jakiś znaczący rozwój bądź też zmiany w przestrzeni publicznej?
75. Czy Fethullah Gülen i Hizmet sprzeciwiają się sekularyzmowi?

Mobilizacja

76. Czym jest Organizacja Ruchu Społecznego (ORS)?
77. W jaki sposób można skategoryzować działalność takich organizacji jak ORS, należących do Ruchu Hizmet?
78. Czy ORS-y oferują płatne usługi swoim klientom?
79. Czy te instytucje są scentralizowane?
80. W jaki sposób i komu podlegają te instytucje?
81. Czy Ruch działa pod parasolem jakiejś organizacji, która koordynowałaby koalicję pomiędzy jego instytucjami?
82. Czy pomiędzy uczestnikami, projektami lub instytucjami wchodzącymi w skład Ruchu występuje jakikolwiek rodzaj rywalizacji?
83. W jaki sposób został zorganizowany podział zadań w instytucjach i sieciach usługowych Ruchu?
84. Czy zajmowanie stanowiska administracyjnego wiąże się z dodatkowymi przywilejami?
85. Jakie są wymagania w stosunku do osób pełniących funkcje administracyjne w ORS? Czego wymaga się od pozostałych członków tychże organizacji?
86. Dlaczego członkowie Ruchu tworzą instytucje?
87. Jakie wnioski można wyciągnąć z instytucjonalizacji Ruchu?
88. Dlaczego instytucjonalizacja Hizmet jest istotna?
89. W jaki sposób różne części Ruchu są ze sobą połączone?
90. Czy istnieje jakiś ukryty system regulacji wewnętrznych w przynależnych do Ruchu ORS?
91. W jaki sposób sieci te dzielą się zadaniami i doświadczeniami oraz organizują wymianę wolontariuszy?
92. Dlaczego instytucjonalizacja ruchu Hizmet niesie korzyści dla ogółu społeczeństwa?
93. Co umożliwiło instytucjonalizację ORS?

94. Czy należące do Ruchu zasoby są rozdzielane pomiędzy ORS przez władze centralne?
95. Skoro kontrola władzy i środków jest ograniczona, to w jaki sposób członkowie Ruchu wykonują swe obowiązki?
96. Jeżeli dwa potencjalne projekty zajmują obszar tej samej dziedziny społecznej (np. edukacji, zdrowia itd.), to w jaki sposób uczestnicy dokonują pomiędzy nimi wyboru?
97. Czy sieci usługowe podejmują się projektów krótkoterminowych?
98. Hizmet wywiera znaczący wpływ na społeczeństwo – czy zatem w ten sposób nie prowadzi on działalności politycznej, pomimo iż nie jest ugrupowaniem politycznym?

Cele

99. Na jakie z pytań swych członków odpowiada Hizmet?
100. Co według Gülena jest obecnie najpoważniejszym problemem na świecie?
101. Co Gülen miał na myśli, mówiąc, że prawdziwym celem narodów powinna być cywilizacja?
102. W jaki sposób można scharakteryzować cele ruchu Hizmet?
103. Którym spośród celów Ruchu nadawana jest priorytetowość?
104. Czy cele Ruchu spełniają oczekiwania szerszej społeczności?
105. Czy Ruch współpracuje także z innymi organizacjami?
106. Jakiego rodzaju inicjatywy nie uzyskują poparcia ze strony Ruchu?
107. Czy członkowie są w pełni świadomi celów Ruchu?
108. Jakie są krótko- oraz długoterminowe cele uczestników Ruchu?
109. Czy Ruch jest wspólnotą uniwersalistyczną?
110. Czy założeniem Ruchu jest solidarność?
111. Czy wraz ze zmieniającymi się okolicznościami normy oraz wartości Ruchu Hizmet ulegają przekształceniu?
112. Czy w ramach działalności Ruchu lub pod jego szyldem uczestnicy realizują cele polityczne bądź ideologiczne?
113. Skoro te działania nie są oparte na politycznym czy ideologicznym zaangażowaniu ich uczestników, to dlaczego ludzie biorą w nich udział?
114. W jaki sposób Ruch eliminuje ryzyko związane z powstawaniem konfliktów wewnętrznych oraz tworzeniem się frakcji?
115. Na ile prawdopodobne są schizmy i dezintegracja?
116. Czy wybór projektów kiedykolwiek powoduje konflikty wewnątrz Ruchu?
117. Czy Ruch skrywa swoje intencje?
118. Czy Ruch deklaruje, że niesie zmianę na szerszą skalę?
119. Dlaczego świat „potrzebuje” wspólnoty takiej jak Hizmet?

Współpraca, tożsamość i jednostka

120. Jaki typ ludzi bierze udział w działaniach Hizmet i dlaczego?
121. Jaka jest natura relacji wewnątrz Ruchu?
122. Co skłania ludzi do pracy i wolontariatu w Hizmet?
123. Jakie są podstawowe cechy uczestników Ruchu?
124. Jakie jest pochodzenie społeczne członków Ruchu?
125. Czy udział studentów uniwersyteckich w Ruchu zradyzalizował go w jakikolwiek sposób?
126. Jaki jest wpływ ludzi, którzy dołączają do siatki Ruchu w późniejszym okresie swojego życia i mają wcześniejsze powiązania z innymi ruchami?
127. Jaki charakter ma członkostwo w Hizmet?
128. Czy uczestnicy pochodzą z ludności będącej na marginesie społeczeństwa?
129. Jakie jest zaplecze społeczno-gospodarcze tych, którzy nie należą do Ruchu lecz wspierają jego akcje zbiorowe?
130. Co sprawia, że ludzie decydują się na uczestniczenie w działaniach sieci związanych z Ruchem?
131. W jaki sposób uczestnicy utożsamiają się z prowadzonymi przez siebie projektami?
132. Jakie są koszty przystąpienia oraz rezygnacji z członkostwa w Ruchu?
133. W jaki sposób przejście z jednej sieci do drugiej wpływa na członków?
134. Czy ludzie przyłączają się do sieci w wyniku braku innych możliwości?
135. Dlaczego istotny jest fakt, że przystąpienie do Ruchu jest dobrowolne?
136. Czy Ruch dąży do utworzenia odrębnej i ekskluzywnej społeczności?
137. W jaki sposób osoby uczestniczące w działaniach Ruchu nawiązują i utrzymują relacje z większą społecznością?
138. Jakie korzyści dla szerszej grupy ludzi niesie za sobą działalność sieci związanych z Ruchem?
139. Dlaczego Hizmet składa się z sieci usług?
140. W jaki sposób przynależące do Ruchu grupy i jednostki „odnajdują w tych sieciach sens swojego życia”?
141. Czy współpraca członków Ruchu czyni ich grupą odizolowaną od społeczeństwa?
142. Czy uczestnicy muszą rezygnować z wielu rzeczy, aby poświęcić swoje życie służbie w Hizmet?
143. Czy te sieci wzajemnych powiązań działają jako substytut relacji rodzinnych lub innych?
144. Czemu członkowie pozostają w Ruchu nawet po opuszczeniu związanych z nim instytucji lub zakończeniu projektów służby?

145. Dlaczego Gülen i Ruch kładą tak duży nacisk na współpracę w sieciach służby?
146. Czym różni się integracja w sieciach służby od podatności na wpływy oraz uległości wobec autorytaryzmu pewnych ruchów politycznych?
147. Czy były jakiegokolwiek przypadki bądź oskarżenia o stosowanie środków przymusu lub kar wewnątrz Ruchu?
148. Skoro ludzie mogą swobodnie wstępować i rezygnować z udziału w Ruchu, jak traktowane jest zjawisko „efektu gapowicza”?
149. W jaki sposób zdobywana bądź nadawana jest tożsamość w Ruchu?
150. Skąd zatem pochodzi poczucie tożsamości uczestników?
151. W jaki sposób ludzie rozpoznają, że należą do tego samego ruchu?
152. Czy istnieje jakiegokolwiek ryzyko utraty indywidualności przez członków sieci służby?
153. W jaki sposób Hizmet wywiera wpływ na życie jednostek, wspólnoty i społeczeństwa?
154. Skoro Hizmet nie jest wspólnotą scentralizowaną ani autorytarną, to w jaki sposób osiąga spójność?
155. Skąd w Ruchu taki poziom zjednoczenia?
156. Czy wyróżnianie się Ruchu na tle otoczenia nie prowadzi do sytuacji konfliktowych?
157. Czy Ruch tworzy politykę tożsamości (na przykład bazując na wierze lub narodowości)?
158. Jak Hizmet przystosowuje się do otoczenia, zachowując jednocześnie własną tożsamość?
159. W jaki sposób Ruch zachowuje swą autonomię, unikając jednoczesnej alienacji?
160. Jak członkowie reagują na zarzuty, jakoby byli członkami sekty, fundamentalistami, reakcjonistami itp.?
161. Które elementy kształtują tożsamość Ruchu?
162. Co podtrzymuje kolektywną tożsamość i działalność Ruchu na przestrzeni czasu?
163. W jaki sposób Ruch stał się zbiorem odniesień kulturowych i stylem życia dla tak wielu ludzi?

Nagrody i zachęty

164. Co Ruch oferuje swoim uczestnikom?
165. Skąd pochodzi satysfakcja wynikająca z działalności w Ruchu?
166. Czy Gülen stara się osiągnąć wysoką polityczną bądź światową pozycję?

167. W jaki sposób Hizmet zachęca do działalności we wspólnocie?
168. W jaki sposób te związane z wartościami zachęty są wykorzystywane przez sieci służby i ORS?
169. Czy liderzy sieci lub ich członkowie kiedykolwiek oczekiwali lub oferowali jakieś partykularne nagrody?
170. Co motywuje ludzi do wspierania sieci w podejmowaniu ról w ORS?
171. Z czego zbudowana jest kultura, spistość i jednorodność Ruchu?

Altruizm

172. Co napędza instytucje i służbę Hizmet?
173. Jak Gülen definiuje filantropię?
174. Skąd wywodzą się poglądy Gülena na temat altruizmu?
175. Czy istnieje jakaś różnica w interpretowaniu przez Ruch altruizmu, wyróżniająca go na tle innych koncepcji?
176. Czy Hizmet posiada własny zbiór zasad działania?
177. W jaki sposób w strukturach Ruchu rozumiana jest relacja pomiędzy edukacją a altruizmem?
178. W jaki sposób Gülen zachęca ludzi do prezentowania postaw altruistycznych?
179. Czy oprócz altruizmu uczestnicy Ruchu mają jeszcze inne powody do pełnienia swej służby?
180. Jakie jest znaczenie altruistycznej służby dla współczesnych, ściśle zorganizowanych społeczeństw?
181. Skoro usługi te mają charakter filantropijny, altruistyczny i dobrowolny, to jakim sposobem mogą być dobrze zorganizowane?
182. Czy Gülen czerpie jakiegokolwiek korzyści z usług świadczonych przez Ruch?
183. Czy pracownicy biorący udział w działalności charytatywnej nie otrzymują żadnej zapłaty wynikającej ze stosunku pracy?
184. Czy uczestnikom odmawia się innych korzyści?
185. W jaki sposób Ruch docenia cechy oraz umiejętności przywódcze?
186. Dlaczego ruchliwość społeczna i profesjonalizacja są tak istotnymi cechami ruchu społecznego opartego na idei altruizmu?
187. W jaki sposób działania altruistyczne spełniają funkcje obywatelskie oraz demokratyzacyjne?
188. Usługi edukacyjne mają charakter czysto altruistyczny, czy jednak Ruch ma w nich również cel materialny lub polityczny?
189. Skoro Ruch ma charakter altruistyczny i pokojowy, to dlaczego wywołuje tak silne reakcje, zarówno pozytywne, jak i negatywne?
190. Dlaczego niektórzy (w szczególności w Turcji) sprzeciwiają się działalności Ruchu?

191. Dlaczego tak szeroka gotowość do podejmowania działań altruistycznych przyjęła formę ruchu Hizmet?
192. Co charakteryzuje altruizm ruchu Hizmet?

Natura ruchu Hizmet

Jaki rodzaj przywództwa panuje w Hizmet?

193. Co oznacza termin *Hodža Efendi* (tur. Hocaefendi)?
194. Czy Fethullah Gülen sprawuje charyzmatyczną władzę nad Ruchem?
195. Czy Fethullah Gülen korzysta z określeń Ruch Gülena lub Wspólnota Gülena?
196. Czy istnieje centralne kierownictwo Ruchu?
197. Czy Gülen wyraża chęć lub pragnienie przywództwa?
198. Jaka jest koncepcja przywództwa według Gülena?
199. W jaki sposób uczestnicy Ruchu postrzegają Gülena?
200. Skoro Gülen odżegnuje się od pełnienia charyzmatycznej roli w Ruchu lub sprawowania jakiegokolwiek zwierzchnictwa nad nim, to jaką formę przyjmuje jego przywództwo?
201. Czy Gülen ingeruje bezpośrednio w sieci usług lub projekty?
202. Czy w Ruchu wytworzyła się jakiegoś rodzaju grupa przywódców, która kierowałaby się własnymi interesami?
203. Czym jest „wypieranie celów”?
204. Jaki jest cel istnienia kierownictwa sieci?
205. Jaka jest główna zasada podejmowania decyzji w Ruchu?
206. W jaki sposób wewnątrz Ruchu nadzorowane są kadry zarządzające?
207. W jaki sposób przywództwo jest praktykowane w lokalnych sieciach służby?
208. Kto może kontrolować zasoby oraz ingerować w proces podejmowania decyzji?
209. Skoro Ruch polega na rozwijaniu wiedzy profesjonalnej, to jaki jest wkład Gülena w jego działanie?
210. Czy możliwe są w przyszłości jakieś konflikty o władzę lub podział dóbr wewnątrz Ruchu?

Hizmet jest ruchem politycznym czy kulturowym?

211. Czy Hizmet jest ruchem politycznym, zbiorowym działaniem albo aktorem sceny publicznej?
212. Czym jest mobilizacja i jakiego rodzaju mobilizację stanowi Hizmet?

213. Jaka jest różnica pomiędzy mobilizacją polityczną a kulturową?
214. Dlaczego Hizmet wpisuje się bardziej w kategorię podmiotów społecznych bądź kulturowych niż politycznych?
215. Z jakimi zagadnieniami wiąże się działalność Ruchu, skoro nie są to kwestie ekonomiczne ani polityczne?
216. W jaki sposób Gülen postrzega kulturę, bądź też kulturowy wymiar społeczeństwa?
217. Czy specyficzne dla wspólnoty Hizmet pojmowanie kulturowe czyni ją odosobnioną na tle innych ruchów społecznych?
218. Hizmet wywiera wyraźny wpływ na społeczeństwo tureckie, w jaki więc sposób może być określany mianem ruchu o charakterze apolitycznym?
219. Czy Hizmet faworyzuje jakiegokolwiek ugrupowanie lub skrzydło polityczne?
220. Czy Ruch kiedykolwiek tworzył sojusz z partią polityczną?
221. Czy Gülen lub wspólnota Hizmet posiadają aspiracje do stworzenia partii politycznej, bądź do osiągnięcia jakiejś siły politycznej?
222. Skoro nie dzieje się to na drodze przejmowania kontroli nad władzami lub systemem, to w jaki sposób Hizmet wywiera wpływ na społeczeństwo?
223. Na jakiej płaszczyźnie społecznej poruszają się ORS związane z Ruchem Hizmet?
224. Jaki jest stosunek Ruchu Hizmet wobec aktywizmu kulturowego?
225. W jaki sposób Hizmet rozgranicza działania polityczne i kulturowe?
226. Czy Hizmet angażuje się w retorykę lub wsparcie polityczne?
227. Czy Gülen skrywa swoje prawdziwe intencje lub zamiary polityczne?
228. W jaki sposób Hizmet respektuje różnice pomiędzy ludźmi?

Czy Hizmet to sekta lub kult?

229. Czy członkostwo w Ruchu ma charakter wyłączny?
230. Czy Hizmet jest sufickim tarikatem?
231. Czy Ruch posiada jakieś odrębne, ekskluzywne, święte teksty, rytuały albo funkcje modlitewne, czy też specjalny rodzaj ubioru?
232. Dlaczego uczestników Ruchu niekiedy uważa się za tajemniczych lub ostrożnych w kontaktach z innymi?
233. Dlaczego niektórzy tureccy krytycy Ruchu określają go mianem sekty?
234. Czy istnieją jakiegokolwiek podstawy, aby definiować Ruch jako sektę?
235. Co powstrzymuje Ruch przed staniem się sektą bądź wyrazem kultu?
236. Czy członkowie Ruchu postrzegają Fethullaha Gülena jako charyzmatycznego przywódcę?
237. Co Gülen ma na myśli mówiąc „renesans”?
238. Czy Gülen proponuje powrót do osmańskich wzorców?

239. Jaki jest stosunek Gülena do celebrowania wydarzeń i upamiętniania postaci z przeszłości?
240. Czy postrzeganie przez Ruch wartości kulturowych i historycznych jest rodzajem regresywnej utopii?
241. Czy Hizmet jest zamknięty na świat zewnętrzny?
242. Czy uczestnicy Ruchu zamykają się wewnątrz swej grupy i zrywają kontakty z innymi?
243. Czy światopogląd lub zbiorowa działalność Ruchu stanowią rodzaj izolacyjnego wycofania się w struktury czysto wspólnotowe?
244. Czy Gülen buduje jakieś specjalne lub odosobnione ugrupowanie?
245. Czy Ruch inicjuje jakiegoś rodzaju destruktywne lub negatywne procesy?
246. Czy Hizmet przyjmuje nieprzewidywalne formy działania zbiorowego?
247. Czy Gülen doprowadził kogoś do jakiegokolwiek rodzaju dewiacji?
248. Czy Hizmet odrzuca różnorodność i współzależność?
249. Co chroni Ruch przed przeistoczeniem się w organizację totalitarną lub autorytarną?
250. W jaki sposób Ruch radzi sobie z pojawiającymi się nowymi informacjami oraz nagłymi zmianami?

Czy Hizmet jest ugrupowaniem konfliktowym lub niosącym przemoc?

251. Czy Gülen jest rewolucjonistą?
252. Jaki jest stosunek Gülena do działań konfliktowych?
253. Czy Ruch jest konfliktowy? Narusza on jakiegokolwiek prawa lub ograniczenia?
254. Czy Hizmet jest ruchem o podejściu roszczeniowym?
255. Czy Ruch nie posiada natury antagonistycznej?
256. Dlaczego więc pewni krytycy wiążą Ruch z antagonizmem?
257. Czy Ruch przeprowadził kiedykolwiek jakąś bezpośrednią akcję?
258. Czy Ruch jest reakcjonistyczny?
259. Czy Hizmet stanowi skrajnie prawicową próbę obrony porządku społecznego?
260. Czy Hizmet stara się zmienić zasady systemu politycznego?
261. Czy Gülen i Hizmet potajemnie próbują zbudować fundamenty islamskiego państwa?
262. Czy tzw. Proces 28 Lutego doprowadził do kryzysowej, bądź konfliktowej sytuacji w Ruchu?
263. Czy Hizmet ma charakter rewolucyjny?
264. Czy innowacyjny potencjał Ruchu jest wywrotowy?
265. Co mają na myśli uczestnicy Ruchu, gdy opisują swoje altruistyczne zachowania jako „konkurs dobrego i jeszcze lepszego”?

- 266. Czy udział w sieciach służby umożliwia bądź zezwala na kwestionowanie prawa?
- 267. Czy Hizmet zrywa stosunki ze społecznymi partnerami?
- 268. Czy brak konfliktogennej aktywności Ruchu czyni go biernym?
- 269. Jaki jest stosunek członków wobec różnorodności i koegzystencji?
- 270. Jak Hizmet odpowiada na prowokacje pochodzące od osób spoza tego ugrupowania?
- 271. Co chroni Ruch przed staniem się fundamentalistyczną lub regresyjną organizacją sekciarską oraz przed przeistoczeniem się w agresywne ugrupowanie?

Czy Hizmet jest anachroniczny?

- 272. Czy opierające się na przekonaniach religijnych ruchy, takie jak Hizmet, nie są w dzisiejszych czasach marginalne, odosobnione i anachroniczne?
- 273. Czy taki ruch jak Hizmet, oparty na przekonaniach religijnych bądź nimi inspirowany, nie prowadzi ludzi do fundamentalizmu?
- 274. Czy Hizmet jest wynikiem opozycji do nowoczesnego świata?
- 275. Czy Hizmet ma na celu wyrażanie i umocnienie w społeczeństwie staromodnych i konserwatywnych wzorców?
- 276. W jaki sposób Gülen spaja w swoich nauczaniach tradycję i nowoczesność?
- 277. Jakimi metodami Hizmet przeciwdziała negatywnym skutkom współczesności?
- 278. Jak dokładnie Ruch integruje jednostki z nowoczesnym państwem narodowym?
- 279. W jaki sposób Hizmet pomaga szerszej grupie społeczeństwa w dostosowaniu się do współczesności?
- 280. Jaki jest stosunek Ruchu do zjawiska globalizacji?

Jaki jest stosunek ruchu Hizmet do demokracji?

- 281. Czy Gülen jest islamistą?
- 282. Czy Gülen stosuje *takiję* (możliwość niemówienia prawdy) odrzucając islamizm?
- 283. Jakie są poglądy Gülena w kwestii ingerowania polityki w religię i odwrotnie?
- 284. Jak Gülen pojmuje demokrację?
- 285. Czy Gülen jest zwolennikiem zasad demokracji liberalnej?
- 286. Jaki jest stosunek Gülena do inicjatyw demokratyzacyjnych w Turcji po 2000 roku?
- 287. Dlaczego Gülen wspiera państwo, skoro jest ono dla niego źródłem opresji?
- 288. Jak Gülen wpływa na świadomość ludzi związaną z pojmowaniem demokracji i instytucji państwa?

- 289. W jaki sposób Gülen nadaje priorytetowość demokratyzacji, uprzemysłowieniu i rozwojowi gospodarczemu Turcji?
- 290. W jaki sposób Gülen wierzy, że inicjatywy społeczne mogą doprowadzić do pozytywnej zmiany?
- 291. Jaki jest stosunek Ruchu do islamu i sekularyzmu?
- 292. W jaki sposób Ruch popiera i umożliwia koegzystencję?
- 293. Jakie miejsce w pluralistycznej demokracji może zajmować oparty na przekonaniach religijnych ruch, taki jak Hizmet?
- 294. Czy wkład Ruchu w społeczeństwo i demokrację jest uznawany przez całe społeczeństwo tureckie?
- 295. Czy Ruch pozostaje w opozycji do systemu politycznego, rządowego albo demokratycznego?
- 296. Czy Ruch dąży do zredukowania lub zniesienia wszelkich różnic pośród ludzi i systemów społecznych?
- 297. Dlaczego Gülen i Ruch są wciąż postrzegani jako „zagrożenie dla państwa”?

Jaki jest stosunek ruchu Hizmet do społeczeństwa obywatelskiego?

- 298. Dlaczego obecnie Hizmet jest klasyfikowany jako ruch inicjatywy obywatelskiej lub społeczności obywatelskiej?
- 299. Co czyni Hizmet „altruistyczną działalnością społeczną”?
- 300. Co Ruch wnosi do przestrzeni publicznej?
- 301. Jakie jest stanowisko Hizmet, jako ruchu społeczeństwa obywatelskiego, wobec religii i państwa?
- 302. W jaki sposób Hizmet włącza obywateli w swoją działalność?
- 303. Jak Hizmet prowadzi swoją działalność w społeczeństwie obywatelskim?
- 304. Jakiego rodzaju osiągnięcia ma na swoim koncie Hizmet?
- 305. W jaki sposób Ruch wykorzystuje potencjał społeczeństwa obywatelskiego i minimalizuje konflikty?
- 306. Co jest podstawą widocznej siły Ruchu?
- 307. Czy Hizmet wykorzystuje swoją siłę do dominacji w sferze tureckiej polityki lub wywarcia odpowiedniego wpływu na całe społeczeństwo?

Natura kontrmobilizacji

- 308. Co wywołało wrogość wobec Ruchu?
- 309. Jaki dokładnie rodzaj grup jest przeciwny Ruchowi?
- 310. Dlaczego grupy te zmobilizowały się przeciwko Gülenowi i Ruchowi?
- 311. Dlaczego poglądy Gülena odbierane są przez te grupy jako rodzaj zagrożenia?

- 312. W jaki sposób tureccy zwolennicy protekcjonizmu działają przeciwko inicjatywom i służbie społeczeństwa obywatelskiego?
- 313. Czy Hizmet posiada znaczenie marginalne?
- 314. Dlaczego w Turcji pojawiają się głosy sprzeciwu wobec działalności Güle-
na na rzecz dialogu międzyreligijnego?
- 315. Czym była Zachodnia Grupa Działania i dlaczego za swój cel wybrała
Hizmet?

Skuteczność ruchu Hizmet

- 316. Dlaczego Hizmet jest uważany za ruch, który odnosi sukcesy?
- 317. W jaki sposób i od kogo Ruch otrzymuje poparcie?
- 318. Skąd pochodzi siła Ruchu?
- 319. Co stanowi o skuteczności Hizmet, jako podmiotu zbiorowego?
- 320. W jaki sposób maksymalizowane jest wykorzystanie umiejętności uczestni-
ków Ruchu?
- 321. Co czyni ORS instytucjami wiodącymi na obszarach swojego działania
w Turcji i poza nią?
- 322. W jaki sposób podejmowanie decyzji w Hizmet staje się efektywne?
- 323. Skąd pochodzi siła i skuteczność sieci służby?
- 324. Za sprawą czego członkowie Ruchu stają się tak zaangażowani w jego
działalność?
- 325. Na ile skuteczny jest Ruch w przekonaniu ludzi do podjęcia działalności
filantropijnej?
- 326. Jakiego wkładu od uczestników wymaga członkostwo w Ruchu?
- 327. W jaki sposób lokalne formy działania są w stanie wywrzeć wpływ o skut-
kach większych niż tylko o charakterze lokalnym?
- 328. Jakie są źródła przekonań i wartości Ruchu?
- 329. W jaki sposób Ruch rozwija się i kształci?
- 330. W jaki sposób Ruch umożliwia ludziom, aby działali wobec innych bar-
dziej odruchowo i dobroczynnie?
- 331. Czym dokładnie jest „odruchowość” i czemu Hizmet opisywany jest jako
„odruchowy”?
- 332. W jaki sposób Hizmet tworzy łączność pomiędzy jednostką a zbiorowością?
- 333. Jak taka łączność osiągnięta jest w Ruchu?
- 334. Jak Ruch umożliwia powszechność?
- 335. Jakie sukcesy odnosi Hizmet w zmianie stosunku opinii publicznej?
- 336. W jaki sposób Hizmet utrzymuje w jednym czasie ciągłość oraz postęp
i zaawansowanie?
- 337. Dlaczego zaproponowane i ustanowione przez Ruch schematy przetrwały?

- 338. Co spaja autonomiczne sieci Hizmet w jeden ruch?
- 339. Skoro Hizmet nie ma charakteru opozycyjnego, to w jaki sposób może być
efektywnym ruchem społecznym?
- 340. Jaki wpływ wywiera mobilizacja Ruchu na rozczłonkowanie społeczeństwa
tureckiego?

Przedmowa

Książka ta traktuje o współczesnym fenomenie społecznym, przybierającym nazwy, takie jak Hizmet czy Ruch Wolontariuszy. W środowiskach akademickich jest on często nazywany Ruchem Gülena, od nazwiska Fe-thullaha Gülena, który zainspirował jego powstanie.

Gülen jest jednym z najbardziej wpływowych islamskich uczonych swego pokolenia. Będąc autorem ponad pięćdziesięciu książek, Gülen swoje życie poświęcił promowaniu pokojowych relacji wśród różnego rodzaju wspólnot, społeczności, kultur oraz tradycji religijnych.

Od 1970 roku inspirowany jego osobą ruch społeczny wyrósł na międzynarodową, międzywyznaniową i międzykulturową wspólnotę edukacyjną, liczącą swych członków w milionach. Na wszystkich kontynentach współuczestnicy ruchu założyli i uruchomili setki nowoczesnych instytucji edukacyjnych, media drukowane i telewizyjno-radiowe, oraz społeczności dialogu. W ten sposób, w ostatnich latach stowarzyszenie przyciągnęło dużą uwagę środowisk akademickich.

W 2009 roku moje własne badania i analizy na temat Wspólnoty zostały opublikowane w książce *Ruch Gülena: Służba publiczna bez granic* (wydawnictwa Blue Dome). W następstwie tej publikacji byłem proszony przez wielu czytelników, o udostępnienie tych samych informacji szerszemu gronu publiczności. W tym celu spróbowałem przedstawić wszystko to, czego się dowiedziałem w trakcie moich badań w formie pytań i odpowiedzi, jak najbardziej pozbawionej żargonu socjologicznego. Wyrażam szczerą nadzieję, że ten wysiłek uczyni wiedzę na temat Wspólnoty, jak również samą Wspólnotę, bardziej dostępnymi dla tych, którzy poświęcają się oraz służą innym w ruchu Hizmet, jak też dla osób prowadzących działalność w innych pokojowych ruchach społecznych na całym świecie. Książka ta została napisana dla wszystkich angażujących się, opiekuńczych oraz pokojowo nastawionych obywateli każdej nacji.

Wprowadzenie

1. O czym jest ta książka?

Książka ta traktuje o współczesnym fenomenie społecznym, znanym pod wieloma różnymi nazwami, takimi jak: Ruch Wolontariuszy, Ruch Służby, czy też po prostu Hizmet. Badacze i dziennikarze często nazywają go Ruchem Gülena, wykorzystując nazwisko Fethullaha Gülena, muzułmańskiego uczonego, który zainspirował powstanie Wspólnoty.

W książce nazwy te będą wykorzystywane wymiennie. Za każdym razem, kiedy słowo *ruch* pisane będzie wielką literą, będzie ono odnosić się do tego konkretnego ruchu (Hizmet), natomiast pisownia małą literą, będzie wskazywać ruchy społeczne w znaczeniu ogólnym.

2. Co oznacza słowo „hizmet”?

Pojęcie „Hizmet” w języku tureckim znaczy „służba” i jest najczęściej wykorzystywanym terminem wśród uczestników Ruchu.

3. Dlaczego ta książka jest potrzebna?

Hizmet w ostatnich latach przyciągnął ogromne zainteresowanie środowisk akademickich, jednak wciąż potrzebnymi jest wiele badań, aby opisać go w sposób pełny i dokładny. Zadaniem tej książki jest podsumowanie i przedstawienie wniosków płynących z badań akademickich w sposób bardziej przystępny dla laików oraz dla osób spoza grona specjalistów.

4. Kiedy Hizmet rozpoczął swoją działalność, jako ruch społeczny?

Hizmet powstał w Turcji w latach 70. XX wieku, jako inspirowana wiarą inicjatywa polepszania możliwości edukacyjnych lokalnych społeczności. Od tego momentu przerodził się on w ponadnarodowy edukacyjny, międzykulturowy i międzywyznaniowy ruch. Szacuje się, że liczba jego członków przedstawia się milionach. Hizmet posiada trwale ustanowione i szanowane instytucje (różnego rodzaju, lecz przede wszystkim szkoły) na wszystkich kontynentach.

5. Co jest szczególnie atrakcyjne w studiowaniu działalności ruchu Hizmet?

Szczególnie atrakcyjny jest jego potencjał w prezentowaniu możliwości inspirowanego islamem ruchu w celu mobilizowania ogromnej liczby religijnie ukierunkowanych oraz spostrzegawczych osób, nie tylko po to, aby zaakceptowały, ale też, by *pielęgnowały* one świecki, pluralistyczny, demokratyczny i polityczny ład.

6. W jaki sposób analizowanie działalności Ruchu pomaga ludziom, którzy w nim nie uczestniczą?

Wyraźne zrozumienie tego konkretnego Ruchu może pomóc innym działaczom kulturowym oraz pokojowym ugrupowaniom poszerzyć paletę ich działań na rzecz pokoju społecznego i współpracy międzywilizacyjnej. Nauka o Ruchu może mieć wpływ na ożywienie społeczeństwa obywatelskiego, a także może przyczynić się do zmniejszenia zjawiska polaryzacji i fragmentacji w Turcji oraz podobnych społeczeństwach.

7. Jakie badania przeprowadzono dotychczas na temat podobnych ruchów?

Niewiele było badań nad pokojowymi, opartymi na wierze ruchami społecznymi, wywodzącymi się ze środowisk muzułmańskich. Większość badań pomija występowanie elementów apolitycznych w powstałych strukturach. Całkowicie ignorują one tematy, takie jak filantropia, altruizm oraz wolontariat, które pomagają wyjaśnić dynamikę udziału w aktywnościach, nieprzynoszących uczestnikom bezpośrednich korzyści. Takim badaniom nie udaje się odnaleźć powodów, dla których wiara – w przypadku Hizmet jest to islam – wypełnia potrzebę umocnienia pozycji kulturowej czy politycznej.

8. Czy wiara faktycznie ma wpływ na rozwój ruchów społecznych?

Tak, wiara oraz zapewniane dzięki niej wzmocnienie stanowią istotny element społeczeństwa obywatelskiego, a także demokracji. Te dwa czynniki w znacznym stopniu przyczyniają się do utrzymania i rozwoju wolontariatu oraz dialogu. Pomagają budować relacje osiągania wspólnych celów. Zachęcają ludzi do konkurowania w dążeniu do dobroci oraz zapewniają niematerialną i bezproblemową pomoc. Doświadczenie religijne wiąże się

ze znaczeniami, wartościami oraz praktykami, innymi niż te wynikające z teorii protestu czy też odnoszących się do konfliktowych działań politycznych. Prawdziwe znaczenie społeczne tych czynników musi być uznawane, jako naruszające ludzkie poglądy, decyzje oraz działania.

Doświadczenie religijne lub też jego oddziaływanie kryje się w sercu wszystkich społeczeństw. Wiara jest motywującą siłą. W pokojowych ruchach społeczeństwa obywatelskiego pomaga budować relacje zaufania oraz „kapitał społeczny”. Nie jest jedynie źródłem konfliktowych relacji. Wiara nie może zawsze być liczona i analizowana w kategoriach czegoś innego, niż jest. Przez to wiara i niesione przez nią wzmocnienie nie są zmiennymi zależnymi, określanymi i ustrukturyzowanymi przez warunki społeczne, ekonomiczne czy też polityczne. Zatem doświadczenie religijne nie może być pominięte jako substytut dla czegoś takiego, jak bezpośrednia lub sporna aktywność polityczna. Zwyczajnie nie da się tego „wytłumaczyć” w odniesieniu do społecznych, psychologicznych czy też pozostałych materialnych celów, takich jak unikający konfliktu pacyfizm itp.

9. Jakie jest miejsce wartości moralnych i duchowych w studiowaniu działalności Hizmet?

Jako że Hizmet wywodzi się z ruchu społecznego inspirowanego wiarą, motywacja do udziału w nim mieści w sobie zasoby duchowe i zaczerpnięte z tradycji islamu wartości moralne, takie jak altruizm i inne bodźce niematerialne.

10. Dlaczego przydatnym jest poznanie nie tylko aktywności uczestników Ruchu, lecz również ich myśli?

Ich działania oraz ich własna interpretacja służby mogłyby natchnąć do wielu dyskusji na temat społecznych i religijnych sił, związanych z islamem i pokojowymi – społecznymi lub kulturalnymi – muzułmańskimi ruchami społecznymi. Nauczanie na ich temat może również rzucić światło na okoliczności oraz zagadnienie związane z najnowszą historią Turcji.

11. Co czyni Hizmet odmiennym od współczesnych oraz dawnych ruchów w Europie?

Choć Hizmet jest ruchem współczesnym, to identyfikuje się on z formami działania, treścią oraz znaczeniami, które jakościowo różnią się od tra-

dycji zmagania, jaką zauważamy w społeczeństwach europejskich. Nie pasuje on również do konwencjonalnych kategorii ruchu robotniczego prezentowanych w kapitalizmie przemysłowym, ani do nowoczesnych ruchów lewicowych.

Wraz z ekonomicznymi i politycznymi nierównościami lub też zmianami w społeczeństwie, istnieją transformacje i znaczenia powstające w wyniku zmiennej zawężenia przestrzeni, w których kulturowe oraz duchowe wartości mogą odnaleźć swój wyraz. Sens i wartości, takie jak wiara, rodzina, moralność oraz fragmenty ludzkich historii były lub są odrzucane, albo też wymazywane z pamięci. Wiele mechanizmów samokontroli i autonomii – szczególnie te wynikające z dziedzictwa kulturowego oraz religii – zostało wypartych przez nowoczesność. Zmniejszył się ich konstruktywny wpływ i stają się one zaledwie wyrazem indywidualizmu albo ucieczki.

Hizmet rozpoznaje potrzebę nowej wewnętrznej syntezy, wypływającej z przeszłości lecz opartej na powszechnych współczesnych realiach. Dlatego Ruch kładzie nacisk na odmienny szereg czynników, takich jak równość, wolność, szacunek, altruizm, dobre życie, ekologia oraz moralność. Są to potrzeby i zagadnienia, których współcześnie dominujące struktury społeczno-polityczne zazwyczaj nie są w stanie podjąć.

12. Dlaczego Hizmet ma znaczenie dla badaczy ruchów społecznych, oswojonych z rozpoznawaniem tego typu struktur w Europie i Ameryce Północnej?

Ruchy oparte na wierze – zwłaszcza te islamskie – mogą się znacznie różnić od ruchów społecznych, które były dotychczas badane przez socjologów i politologów. A więc, aby uniknąć redukcjonizmu, badanie ruchów opartych na wierze wymaga zmiany podejścia od badaczy, którzy przyzwyczajeni są do analizowania ruchów protestacyjnych oraz do politycznego rozumienia Europy i Ameryki Północnej.

13. Czym jest redukcjonizm i jakie niesie za sobą zagrożenia, gdy omawiane są ruchy społeczne?

Spółeczny, polityczny, ekonomiczny lub metodyczny redukcjonizm ma miejsce wtedy, gdy badacze oferują co najwyżej częściowe wytłumaczenie działania zbiorowego. Nie jest ono zadowalające, ponieważ nie bierze pod uwagę lub zakłóca kluczowe aspekty ruchu i jego historii. Na przykład,

może traktować pomoc filantropijną oraz kulturowo odmienny potencjał, jako politycznie wywrotowe, choć tak nie jest.

14. W jaki sposób studiowanie działalności Hizmet może przysłużyć się środowiskom akademickim oraz szeroko rozumianej nauce?

Taka analiza może poprawiać naszą umiejętność badania przyszłych wydarzeń, a także pomóc w rozstrzygnięciu społeczno-politycznych sprzeczności w studiach dotyczących Turcji oraz regionu. Może też wiele wnieść w nasze rozumienie współczesnych ruchów społecznych oraz ich potencjału.

Historia Ruchu Hizmet

15. Jakie znaczenie dla powstawania ruchów w Turcji ma historia lub kontekst społeczno-polityczny?

Aby zrozumieć współczesne zjawiska społeczne w Turcji, musimy zdać sobie sprawę ze zmiennych warunków, w których po upadku Imperium Osmańskiego starano się ustanowić i utrzymać nacjonalistyczną, świecką oraz zwesternizowaną republikę.

Dla powstawania, dynamiki oraz efektów działania jakiegokolwiek ruchu społecznego (szczególnie ruchu wielozadaniowego, jakim jest Hizmet) niezwykle ważnymi czynnikami materialnymi są: system polityczny, jego instytucje i procesy, a także zwiększony etos społeczny i kulturowy.

16. Czy wzrost popularności ruchu Hizmet w Turcji można przypisywać ekonomicznej oraz politycznej strategii liberalizacji premiera Turguta Özala (1983–1993)?

Nie, nie można. Aby ruch mógł powstać i rozwinąć się, w grę wchodzi szereg różnego rodzaju czynników – nie da się tego zredukować tylko do jednego z nich. Różne ruchy powstają w wyniku unikalnych kombinacji wielu czynników, takich jak: niepokoje, gospodarka, kontekst historyczny, klasy, zasoby, sieci, strategie, ideologie, organizacje, przywódcy, przeciwnicy itp.

Wyjaśnienia skupiające się na konkretnym wydarzeniu lub wydarzeniach, mogą zawierać w sobie małe ziarno prawdy, lecz mijają się one z realiami oraz sensem ruchu Hizmet. Dla przykładu stwierdzenie, jakoby powstanie ruchu Hizmet miało związek ze wzrostem migracji do miast, urbanizacją, industrializacją i modernizacją Turcji w dekadzie Özala, stanowi co najmniej bardzo fragmentaryczne uzasadnienie. Takie tłumaczenie nie jest zadowalające, ponieważ nie uwzględnia – bądź też zniekształca – główne aspekty Ruchu oraz jego historii.

W rzeczywistości Özal sam wywodził się z kręgów ludzi wierzących. Był jedną z wielu osób, które w tym momencie były już wykształcone, wykwalifikowane oraz pełniły określone role w przynależnych do państwa tureckiego strukturach społecznych. Istniały już wtedy inne, niezależnie funkcjonujące, organy państwowe, a także silna protekcjonistyczna opozycja dla – jak nazywał to Özal – planowania i wprowadzania zmian. A zatem pojedyncza

osoba przechodząc na wyższe stanowisko nie była w stanie w tak krótkim czasie zapewnić dużej liczby dobrze wykształconych oraz wykształconych ludzi, nie mówiąc już o ruchu Hizmet. Prawda jest taka, że wspólnoty opierające się na wierze rozpoczęły już wykorzystywanie mediów oraz innych form komunikacji. Ponadto przedsiębiorcy ci, będąc niezależnymi od subsydiów państwowych, zdążyli już dowiedzieć, że potrafią być skutecznymi w branży eksportu na zagranicznych rynkach giełdowych.

Powstawanie ruchów społecznych wymaga czasu, nie powstają one w formie gotowości. W każdym razie, możliwości polityczne nie przekładają się automatycznie na wzmożenie ich działania. Nie wystarczy liczyć na pojawienie się wspólnego działania czy podmiotu zbiorowego. Dla zorganizowanej działalności, takiej jak Hizmet, powinna być dostępna wystarczająca liczba ludzi posiadających niezbędne kwalifikacje intelektualne oraz zawodowe, a także gotowość i chęć do działania, jeszcze zanim pojawi się ku temu sposobność.

Generalnie ugrupowanie lub współpraca zbiorowa (jak na przykład ruch społeczny lub partia polityczna) nie są wynikiem warunków oraz nacisków społecznych, ani też politycznych. Ich pojawienie się określone jest dużą liczbą czynników, a należą do nich: dostępność odpowiednich zasobów organizacyjnych, zdolność liderów ugrupowania do przedstawiania swych ideologii ogółowi ludzi, a także kontekst polityczny, który sprawia, że takie działanie jest w ogóle możliwe.

W skrócie stwierdzenie, jakoby Hizmet powstał w wyniku polityki Turguta Özala lub też w wyniku jakiegoś konkretnego wydarzenia, zdaje się ignorować fakt, iż nieformalne sieci, a także zwyczajne kręgi solidarnościowe istniały już wcześniej. Takie spojrzenie ignoruje powszechne i silne więzy, które do tychczas łączyły ludzi, a także pomija fakt, iż grupy te zebrały już sporą ilość doświadczeń jeżeli chodzi o wspólne życie i pracę na rzecz określonych celów. Ruch posiadał już zasoby mobilizacyjne. Zasoby te były gotowe do wykorzystania dla nowych celów, ponieważ były już wcześniej na miejscu. Gdyby ich nie było, to owa sytuacja nie mogłaby ich wytworzyć, a Ruch nie mógłby czerpać z nich korzyści, przekształcać i przekierowywać swoich działań.

17. Czy sieci kulturowe Ruchu istniały przed jego pojawieniem się na scenie publicznej?

Tak. Musimy jednak rozróżnić odkrycie Ruchu przez media od jego organizacyjnych oraz kulturowych korzeni. Jeszcze przed przewrotem wojsko-

wym 1980 roku uczestnicy ruchu Hizmet odpowiadali na kryzys w systemie edukacji, realizując różnego rodzaju projekty, takie jak akademiki dla studentów, kursy wstępne na uniwersytety oraz związki nauczycielskie. Zaczęli także wykorzystywać tę koniunkturę na polu wyrażania obaw moralnych w życiu publicznym, zakładając domy wydawnicze oraz wydając czasopisma.

18. Czy Ruch powstał w wyniku konfliktów religijnych w Turcji?

Nie, Ruch nie został utworzony z powodu jakiegokolwiek konfliktu, ani też jako jego przejaw, nie mówiąc już o konflikcie pomiędzy społecznością świecką a wierzącą w Turcji. Niektórzy spośród ideologicznych oponentów Ruchu starają się przedstawiać wszelkie działania wspólnot wierzących, jako prawicowe lub też fundamentalistyczne, lecz Hizmet nigdy nie miał związku z żadnego rodzaju anarchią, terrorem, ani też z nadużywaniem swej pozycji. Wszelkiego rodzaju próby opisywania Ruchu w ten sposób, czy też nadawania mu tego rodzaju etykiety, nie mają konkretnych podstaw, a tureckie sądy – jak i społeczeństwo – odrzuciły podobne zarzuty. Zdecydowana większość społeczeństwa w Turcji nie dostrzega w członkach Ruchu fundamentalistów, ani nie uważa, aby stanowili oni jakiegokolwiek zagrożenie dla obecnego porządku politycznego lub też ekonomicznego.

Gülen i okres formowania się ruchu Hizmet

19. Kiedy i gdzie urodził się Fethullah Gülen?

Fethullah Gülen urodził się w 1941 roku w małej wiosce położonej w rejonie Erzurum, we wschodniej Anatolii.

20. Jak wyglądał początkowy okres jego edukacji?

W tych czasach dla zwykłych Turków było niewiele możliwości świeckiego kształcenia, zatem rodzice Gülena zajęli się jego edukacją oraz nauczaniem religijnym. Wysłali go na trzy lata do najbliższej szkoły podstawowej. Ponieważ jednak jego ojciec został później przeniesiony do innego miasta, aby pełnić obowiązki imama, a w mieście tym nie było szkoły średniej, Gülen nie miał możliwości kontynuowania nauki.

Chociaż w tym okresie meczety i zbiorowe modlitwy były dopuszczane przez prawo, to wszelkie inne formy praktyk oraz nauczania religijnego były zakazane. Pomimo to rodzice Gülena, jak i wielu innych zwyczajnych Turków, starali się podtrzymywać islamską tradycję i zapewnili swoim dzieciom naukę odczytywania Koranu oraz podstawowych praktyk religijnych, w tym również modlitwy. Unikali oni konfrontacji z władzami oraz reżimem, zatajając fakt przekazywania podstawowych islamskich instrukcji własnym dzieciom, jak również dzieciom sąsiadów.

21. Jakie wykształcenie i szkolenia odebrał Gülen w czasach swej młodości?

W okresie swej młodości (lata 1950–60) Fethullah Gülen pobierał nauki od różnych wybitnych uczonych oraz mistrzów sufickich, co doprowadziło go do uzyskania tradycyjnej islamskiej *ijaza* (licencji na nauczanie). Kształcenie to odbywało się niemal wyłącznie na poziomie nieformalnym, milcząco ignorowanym przez władze i działającym równoległe do państwowego systemu szkolnictwa. Równocześnie Gülen ukończył świecką szkołę średnią dzięki egzaminom zewnętrznym.

W latach 1958–59 przystąpił do państwowych egzaminów i został imamem oraz kaznodzieją. Na podstawie wyników egzaminacyjnych przydzielono go do bardzo prestiżowej państwowej delegatury w Edirne.

Pod koniec lat 50. studiował zbiory prac *Risale-i Nur* (seria Listów Światta) Saida Nursiego, lecz nigdy nie spotkał się z tym słynnym autorem.

22. Kim był Said Nursi? Dlaczego stał się popularny?

Był on jednym z najważniejszych islamskich myślicieli epoki republikańskiej. Nursi był islamskim modernistą, którego prace wyznaczyły kompromis pomiędzy ideami demokracji konstytucyjnej oraz indywidualną wolnością a wiarą religijną.

W czasie I wojny światowej Nursi walczył z inwazją najeźdźców o niepodległość, a także występował przeciwko islamskiemu autorytaryzmowi, gospodarczemu i politycznemu zacofaniu oraz przeciwko separatyzmowi. Jego poglądy na współczesny zarys islamskiej świadomości wyróżniają znaczenie przekonań religijnych w życiu publicznym. Sprzeciwiał się on zatajaniu wiedzy, czy to religijnej czy też naukowej, przed ogółem społeczeństwa oraz był zwolennikiem rozwoju naukowego i technologicznego.

Mimo że nie był zaangażowany w żadną z rebelii, Trybunał Niepodległości we wczesnych latach republiki skazał go na wygnanie z zachodniej części Anatolii, za powód uznając jego działalność religijną.

23. Jakie spośród wczesnych doświadczeń Gülena miały wpływ na rozwój jego przywództwa?

W trakcie swojej służby w Edirne Gülen utrzymywał stan pobożnej ascezy, a równocześnie poznawał wielu ludzi, pozostając w dobrych stosunkach z napotykanymi przez niego władzami obywatelskimi i wojskowymi. Był świadkiem tego, jak młodzi ludzie byli przyciągani przez radykalne, ekstremistyczne ideologie i za pomocą wygłaszanych przez siebie kazań starał się odwozić ich od tego rodzaju poglądów. Wykorzystując swoje własne pieniądze, kupował i dystrybuował materiały zwalczające ateistyczny komunizm oraz agresywnie wojujący ateizm. Był świadkiem rozpadu tradycyjnych wartości wśród młodzieży, jak też wśród wykształconego sektora tureckiej społeczności. Erozja ta napędzała przestępczość, a także społeczne i polityczne konflikty. Takie obserwacje oraz doświadczenia miały kształtujący wpływ na duchowe i społeczne przywództwo Gülena, a także umocniły jego wiarę w wartość człowieka oraz sens ludzkiego życia.

24. Czy poza tureckimi lub islamskimi wpływami istniały jeszcze inne czynniki, które miały wpływ na rozwój światopoglądu Gülena?

W 1961 roku, w ramach obowiązkowego szkolenia wojskowego, Gülen został wysłany do Iskenderunu. Jego dowódca przydzielił mu obowiązek prowadzenia wykładów z zakresu wiary i moralności dla żołnierzy. Dostrzegając intelektualne zdolności Gülena, oficer przekazał mu do czytania utwory wielu zachodnich klasyków. W trakcie swego pobytu w armii Gülen nadal utrzymywał prosty, ascetyczny tryb życia. W 1963 roku – tuż po ukończeniu służby wojskowej – Gülen wygłosił w Erzurum serię wykładów na temat Dżelaledina Rumiego i kwestii moralnych.

25. W jaki sposób władze tureckie traktowały Gülena w okresie, gdy służył jako imam?

W 1964 roku Gülen otrzymał przydział do służby w Edirne, gdzie zyskał duże wpływy wśród zwyczajnych ludzi, a także w kręgach wykształconej młodzieży. Wojowniczo laickim władzom bardzo się to nie podobało, przez co chciały go z tej pozycji usunąć. Zanim im się to udało, Gülen przeniósł się

do Kirklareli, co miało miejsce w 1965 roku. Poza godzinami pracy, organizował tam wieczorne dyskusje oraz wykłady. Na tym etapie swej kariery, tak jak i wcześniej, nie brał czynnego udziału w działalności ugrupowań politycznych, a jego nauki sprowadzały się jedynie do kwestii wartości moralnych w sprawach osobistych oraz zbiorowych.

26. Gdzie i w jaki sposób uformowały się poglądy Gülena związane z edukacją i służbą społeczeństwu?

W 1966 roku Yaşar Tunagür, człowiek który poznał Gülena na początku swojej kariery, został wiceszefem państwowego Departamentu Spraw Religijnych. Objąwszy stanowisko w Ankarze, Tunagür przypisał Gülenowi stanowisko, które sam wcześniej opuścił. Skierował go do Izmiru na wybrzeżu Morza Egejskiego.

11 marca Gülen przeniósł się do Izmiru, gdzie przejął obowiązki zarządcy meczetu, opiekę nad studentami i internatem oraz wygłaszał kazania dla słuchaczy z regionu egejskiego. Wciąż wiódł życie w ascezie. Przez prawie pięć lat mieszkał w małej chatce w pobliżu sali nauk Kestanepazarı, nie pobierając przy tym żadnego wynagrodzenia za swoją posługę.

To właśnie w tym okresie zaczęły się kształtować poglądy Gülena na temat edukacji oraz służby, aż w końcu przyjęły swą ostateczną formę. Z początkiem 1969 roku zainicjował spotkania w kawiarniach, wykłady na terenie całej prowincji oraz w wioskach należących do regionu. Organizował także letnie obozy dla uczniów szkół średnich oraz studentów.

27. Co się działo z Gülenem podczas przewrotu wojskowego w 1970 roku?

Po 12 marca 1970 roku, kiedy miał miejsce pucz militarny, wielu wybitnych muzułmanów z Izmiru, którzy wspierali Kestanepazarı oraz jej działalność na rzecz lokalnej młodzieży, zostało aresztowanych. 1 maja Gülen również został aresztowany, następnie przetrzymywano go przez sześć miesięcy bez procesu, po czym 9 października został zwolniony. Pozostali aresztowani, którzy byli związani z salą nauk, zostali również zwolnieni bez postawienia zarzutów.

Później, władze poproszone o wyjaśnienie tych aresztowań tłumaczyły, że aresztowały już tak wielu lewicowców, iż musiały osadzić również kil-

ku prominentnych muzułmanów, aby uniknąć posądzenia o nieuczciwość. Gülen został uwolniony pod warunkiem, że nie będzie już więcej prowadził wykładów publicznych.

28. Czy aresztowania przstraszyły Gülena i osoby wokół niego na tyle, że ograniczyło to ich działalność?

Nie. W 1971 roku Gülen opuścił swoją posiadłość oraz salę nauk Kestanepazarı, lecz zachował swój status kaznodziei państwowego. Rozpoczął tworzenie jeszcze większej liczby gabinetów studyjnych w rejonie Morza Egejskiego, a finansowanie tych projektów pochodziło od lokalnej ludności. To właśnie w tym momencie grupa około 100 osób zaczęła być dostrzegana i kojarzona ze służbą. Była to grupa ludzi skupiona wokół gülenowskiego pojmowania służby społeczeństwu oraz prowadzenia pozytywnej działalności.

29. Dlaczego i w jaki sposób Gülen skoncentrował się na edukacji, jako przedmiocie swojej działalności?

Pomiędzy rokiem 1972 a 1975 Gülen zajmował posiadłość kaznodziei w kilku miastach regionów Egejskiego oraz Marmara. Kontynuował też głoszenie kazań i nauczał opracowanych przez siebie modeli edukacyjnych oraz etyki niesienia pomocy. Wciąż tworzył schroniska dla uczniów i studentów. W owym okresie perspektywy edukacyjne anatolijskiej młodzieży były wciąż ograniczone. Większość zamieszkiwanych przez studentów miejsc w dużych miastach była kontrolowana lub infiltrowana przez skrajnych lewicowców czy też prawicowców i kipiała w ultraupolitycznionej atmosferze. Rodzice z prowincjonalnych miejscowości, których dzieci pozytywnie ukończyły egzaminy i dostały się na uniwersytety, czy też do miejskich szkół wyższych, zostali postawieni przed dylematem – mogli oddać swoje dzieci pod opiekę ideologii lub odmówić im edukacji i zatrzymać je w domu.

Schroniska utworzone przez Gülena i jego współtowarzyszy oferowały rodzicom szansę wysłania dzieci do dużych miast oraz kontynuowania świeckiej edukacji, równocześnie chroniąc je przed upolitycznionym środowiskiem.

30. W jaki sposób Gülen pozyskiwał fundusze na swoją działalność w latach 70.?

Aby wesprzeć te wysiłki edukacyjne, ludzie dzielący z Gülenem poglądy etyczne dotyczące niesienia pomocy, obecnie tworzą system stypendial-

ny dla studentów. Finansowanie stypendiów w schroniskach oraz bursach w całości pochodziło od lokalnych społeczności, w których Gülen rozprzestrzenił stopniowo ideę etycznej służby (*hizmet*).

31. W jaki sposób zaczął rozpowszechniać się proponowany przez Gülena nowy rodzaj działalności wspólnotowej?

Wraz z zachętą ze strony Gülena, zwykli ludzie skupiający się wokół dyskursu pozytywnych działań oraz odpowiedzialności, zaczęli się mobilizować. Pragnęli przeciwdziałać skutkom agresywnych ideologii oraz wynikającym z nich zaburzeniom społecznym, które miały wpływ na ich dzieci, a także na ogół młodzieży. Studenci w tych schroniskach również zaczęli brać udział w szerzeniu dyskursu służby oraz pozytywnej działalności. Regularnie powracali oni do swych rodzinnych miejscowości oraz do okolicznych wiosek i miast. Opowiadali o swoich doświadczeniach i pomysłach, z którymi się spotkali. W ten sposób świadomie rozprzestrzeniali ideę *hizmet* w regionie.

Z początkiem 1966 roku wykłady oraz kazania Gülena zaczęto nagrywać na kasetach magnetofonowych i rozpowszechniać na terenie Turcji. W ten sposób istniejąca już sieć relacji, nowy rodzaj działalności wspólnotowej, aktywność studencka, a także nowe sposoby komunikacji, wespół przyczyniły się do błyskawicznego i ponadnarodowego rozprzestrzenienia się dyskursu *hizmet*.

32. Kiedy oraz w jaki sposób nastąpił pierwszy etap instytucjonalizacji służby i samego Ruchu?

W 1974 roku w Manisie, gdzie w tym okresie Gülen pełnił swoje obowiązki, powstały pierwsze kursy przygotowawcze. Skupiały one wtedy przede wszystkim dzieci pochodzące z bardzo bogatych i uprzywilejowanych rodzin, które miały dostęp do edukacji uniwersyteckiej. Nowe kursy w Manisie oferowały nadzieję, że w przyszłości pojawią się lepsze perspektywy dla dzieci pochodzących ze zwyczajnych anatolijskich rodzin. Idea kursów stanowiła, że odpowiednio wsparte dzieci pochodzące ze zwykłych rodzin także mają szansę na zdobycie edukacji akademickiej.

Wieść o tych osiągnięciach szybko się rozeszła i rok później Gülen został zaproszony do wygłoszenia serii wykładów na terenie całej Turcji. Idea służby mocno zakorzeniła się w wielu miastach oraz regionach kraju. Od tego momentu ogólnokrajową mobilizację ludzi wspierających edukację oraz apolityczne i altruistyczne działania można nazywać Ruchem.

33. Jaka była odpowiedź Gülena na upolitycznienie oraz chaos, jakie występowały w Turcji pod koniec lat 70.?

W 1976 roku Departament Spraw Religijnych skierował Gülena do położonej w prowincji Izmir miejscowości Bornova. Izmir wraz z odpowiednio liczną populacją studentów oraz – typowym dla lat 70. – wysokim rozwojem wojującego aktywizmu, stanowił siedzibę dla jednego z największych uniwersytetów w Turcji.

Do Gülena dotarły informacje o tym, że grupy lewicowe próbują wymuszać pieniądze od drobnych przedsiębiorców i sklepikarzy oraz, że celowo starają się one zakłócać spokój lokalnej społeczności. Szajki te zabiły już wiele osób. W trakcie wygłaszanych kazań, Gülen zaapelował do zagrożonych wymuszeniami, aby nie ulegali oni groźbom, ani nie odpowiadali przemocą – co mogłoby prowadzić do zaostrzenia sytuacji. Zachęcał również do zgłaszania przestępstw na policję oraz radzenia sobie z szantażystami za pomocą powszechnie dostępnych środków. Tego rodzaju przekaz doprowadził do pojawienia się groźb także wobec samego Gülena.

Jednocześnie Gülen wzywał studentów reprezentujących poglądy lewicowe oraz prawicowe do odwiedzenia meczetu i przedyskutowania z nim swoich poglądów. Deklarował też chęć odpowiedzi na wszelkie pytania, zarówno religijne, jak i nie związane z religią. Bardzo wielu studentów skorzystało z tej propozycji. Tak więc, oprócz swoich codziennych obowiązków, modlitwy i wygłaszania kazań, Gülen poświęcał każdy niedzielny wieczór na dodatkowe sesje dyskusyjne.

34. Czy w tym okresie Gülen miał swój wkład w życie ludzi spoza Turcji?

W 1977 roku udał się on w podróż po Europie Północnej. Odwiedzając Turków i głosząc wśród nich kazania, apelował o rozwój ich świadomości odnośnie do wartości i edukacji. Mobilizował ich w duchu pozytywnych działań, altruistycznej służby oraz etyki *hizmet*. Zachęcał swych słuchaczy do ochrony wartości kulturowych i religijnych, jak i do integrowania się z goszczącymi ich społecznościami.

35. Czy wysiłki Gülena zawsze spotykały się ze sprzeciwem ze strony władz?

Nie. Jego starania wywoływały również pozytywne reakcje wśród wielu przedstawicieli władz. W wieku 36 lat Gülen został jednym z trzech najle-

piej rozpoznawanych i najbardziej wpływowych kaznodziei w Turcji. Na przykład w 1977 roku, podczas szczególnie wrażliwej politycznie okazji, gdy na piątkowej modlitwie w Błękitnym Meczece pojawił się premier i jego ministrowie, jak również wielu innych dostojników państwowych, Gülena poproszono o wygłoszenie kazania.

36. W jaki sposób Gülen docierał do mas?

Gülenowi udało się przekonać uczestników Ruchu by zajęli się publikowaniem. Niektóre z jego artykułów oraz wykładów zostały opublikowane w formie antologii. Pod koniec lat 70. grupa nauczycieli inspirowanych jego pomysłami założyła w Turcji Fundację Nauczycieli, której zadaniem było wspieranie uczniów oraz szkolnictwa.

W 1979 roku Fundacja Nauczycieli rozpoczęła publikację czasopisma *Sızıntı*, które w krótkim czasie zyskało miano najlepiej sprzedającego się w Turcji miesięcznika. Było to pionierskie przedsięwzięcie, bowiem był to magazyn o nauce, ludzkości, wierze i literaturze. Jego misją było ukazanie, że nauka i religia nie wykluczają się, a wiedza w obydwu tych obszarach jest konieczna do osiągnięcia życiowych sukcesów.

Od momentu powstania *Sızıntı*, Gülen każdego miesiąca pisał artykuł wstępny oraz tworzył sekcję na temat duchowych lub wewnętrznych aspektów islamu (sufizmu) i znaczenia wiary we współczesnym życiu.

37. W jaki sposób Gülen zachęcał jednostki do konstruktywnej służby społeczeństwu?

Dla Turcji okres przed rokiem 1980 to czas, w którym upolitycznienie wszelkich kwestii społecznych oraz występowanie sztucznych podziałów pomiędzy ludźmi było powszechne. Problemy ekstremistyczne i ideologiczne rozdziły się wśród prawicowców i lewicowców, wewnątrz odłamów alewickich i sunnickich, wokół kwestii podziału Kurdów i Turków, a później również wobec różnych definicji sekularyzmu w kręgach świeckich oraz religijnych. Kwestie te zdominowały obszar społeczny tak bardzo, że związane z nimi napięcia oraz walki zaczęły zagrażać bezpieczeństwu i stabilności, a niekiedy nawet przetrwaniu określonych grup. Zginęły tysiące ludzi.

W okresie tym, Gülen – jako uczonego, pisarza, nauczyciela, a także przywódcę społeczeństwa obywatelskiego – starał się odciągać ludzi od napięć

społecznych oraz konfliktów. Jego przekaz docierał do mas za pomocą nagrań audio i kaset wideo, a także za pośrednictwem spotkań i publicznych wykładów. Apelował do ludzi, by unikali udziału w trwających konfliktach i sporach ideologicznych. Analizował powszechnie występujące okoliczności i ideologie odpowiedzialne za przemoc społeczną, terror oraz konflikty. Wykorzystywał swoją wiedzę oraz zasoby ludzkie i intelektualne, by przekonywać innych (zwłaszcza młodych studentów), że nie muszą uciekać się do przemocy, terroru czy destrukcji, aby tworzyć dobrze prosperujące, progresywne i pokojowe społeczeństwo.

Gülen uważał, że przemoc, terroryzm, śmierć, ignorancja, upadek moralny oraz korupcja mogą zostać przewyżczone dzięki wyrozumiałości i przebaczeniu, dzięki dyskusji, interakcjom, nauce, jak również poprzez współpracę. Przypominał ludziom, że nie powinni polegać na systemie z uwagi na jego zacofanie w pewnych aspektach, a także przez wzgląd na dławiącą go biurokrację, stronnictwo, stagnację proceduralną oraz brak wykwalifikowanego personelu. Zamiast tego zachęcał, aby wykorzystywali konstytucyjnie nadane im prawa do służenia społeczeństwu w konstruktywny, altruistyczny sposób. Ponadto, Gülen przekonywał, że tego rodzaju służba jest zarówno środkiem, jak i celem na drodze do stawania się dobrym człowiekiem, dobrym obywatelem oraz cnotliwym wyznawcą.

38. W jaki sposób dotarł on ze swym pojmowaniem wartości służby do szerszego grona odbiorców?

Gülen rozpoczął rozmowy z ludźmi wywodzącymi się z różnych tureckich środowisk. Odwiedzał pojedyncze osoby, grupy, kawiarnie, małe wioski i metropolitarne miasta. Od handlarzy ulicznych po przemysłowców i eksporterów, od uczniów szkół średnich po doktorantów i wykładowców, od zwyczajnych ludzi po czołowych przywódców oraz elity – wszystkim tym ludziom niósł jednakowe przesłanie: solidna edukacja oraz instytucjonalizacja, a do ich osiągnięcia potrzebne są altruistyczne poświęcenie oraz służba. Apelował do wartości obecnych we wszystkich tradycjach i religiach, takich jak: powinność, obowiązek moralny, bezinteresowny wkład, dobrowolna działalność filantropijna oraz altruistyczna służba.

Śluchacze Gülena tworzyli akademiki, szkoły podstawowe i średnie, uniwersytety, ośrodki badawcze, kursy przygotowujące na uczelnie wyższe, organy medialne i prasowe, wydawnictwa, fundowali również programy stypendialne dla uczniów i studentów. Uczestnicy ruchu odegrali modernizującą rolę na polu

edukacyjnym. Ich stosunek do świata zewnętrznego przełożył się na rozwój instytucjonalnego wsparcia, jak również na powstanie zaawansowanej inicjatywy, opartej o współpracę społeczną.

Gülen autentycznie wierzy i zachęca do rozwoju wolnej przedsiębiorczości. Według niego, zarówno wierzący w Turcji, jak i ci mieszkający za granicą powinni być bogaci. Kładzie nacisk na edukację, która idzie w parze z rozwojem oraz ekonomiczną i kulturową wspólnotą. Zaleca użycie wiedzy przeciwko ignorancji, pracy przeciwko biedzie oraz solidarności i jedności przeciwko rozdzwiękom i schizmom.

39. Jaka była odpowiedź Gülena na przemoc i terror w Turcji w latach 80.?

W lutym 1980 roku Gülen dał serię wykładów, w których udział wzięły tysiące słuchaczy. Głosił na nich sprzeciw wobec terroru, anarchii oraz przemocy. Zapis tych wykładów był szeroko rozpowszechniany na kasetach audio.

40. Dlaczego nie udało się w latach 80. rozwinąć w Turcji niezależnej kultury obywatelskiej?

Priorytet nadawany w tym okresie tureckim sporom partyjno-politycznym powstrzymał potencjał innowacji obecnych w kręgach społecznych. Uniemożliwiło to rozwój niezależnej kultury obywatelskiej i powstrzymało zawiązywane poczucie identyfikacji społeczeństwa z instytucjami demokratycznymi.

41. W jaki sposób Gülen ocenił silne upolitycznienie kwestii dotąd w Turcji apolitycznych?

Mimo iż nie był on osobiście zaangażowany w jakikolwiek ruch polityczny, jako nauczyciel i kaznodzieja aktywnie wspierał osoby osadzone w kulturze ugrupowań lewicowych i prawicowych. Rozumiał, że upolitycznianie kwestii apolitycznych prowadziło do ich zniekształcenia i przemiany w sytuacje związane z przemocą. Był świadkiem kryzysów w stowarzyszeniach politycznych, które skutkowały eskalacją działalności terrorystycznej.

Uważał, że w sytuacjach, w których jako rozwiązanie problemu oferowana jest brutalna przemoc, „nie sposób mówić o intelekcie, rozsądku, przywilejach, sprawiedliwości, czy rządach prawa”. Wręcz przeciwnie, w ich miejsce pojawia się bezprawie, niesprawiedliwość oraz prześladowanie.

42. Co działo się z Gülenem podczas przewrotu wojskowego w 1980 roku?

W 1980 roku, dokładnie 5 września, Gülen przemawiał z ambony. Było to w przeddzień jego 20-dniowego zwolnienia chorobowego.

12 września – w dniu puczu – wkroczone do jego domu. Nie został zatrzymany, ponieważ go tam nie było. rosił o kolejne 45 dni zwolnienia. Następnie dom, w którym gościł również został najechany i tym razem Gülen został zatrzymany. Uwolniono go po sześciogodzinnym przesłuchaniu.

25 listopada Gülen został przeniesiony do Çanakkale – jednak z przyczyn zdrowotnych nie był w stanie tam służyć. Z kolei od 20 marca 1981 roku wziął urlop na czas nieokreślony.

43. Jaka była reakcja tureckich obywateli na przewrót z 1980 roku?

Przed, w trakcie, a także po dwóch poprzednich przewrotach (w 1960 i 1974 roku) niepokoje społeczne zaczęły narastać. Zaczęły nasilać się ataki bombowe, zamachy, porwania, protesty, a także zaaranżowane walki uliczne pomiędzy zwaśnionymi stronami. Wraz z kolejnym przewrotem Turcy nauczyli się już zachowywać spokój, w wyniku czego reakcja publiczna była niezauważalna.

44. Jaka była reakcja społeczności wyznaniowych i ruchu Hizmet na przewrót z 1980 roku?

Wspólnoty wyznaniowe, w tym również Hizmet, kontynuowały swą pokojową działalność nie zwracając na siebie dodatkowej uwagi. Gülen oraz Ruch unikali zgromadzeń publicznych, lecz kontynuowali promowanie posługi moralnej poprzez publikacje i kameralne spotkania.

Na tym etapie Ruch ponownie zwrócił się w kierunku wykorzystania technologii. Po raz pierwszy w Turcji wypowiedzi kaznodziei zostały nagrane i rozdystrybuowane na kasetach video.

Pomimo przewrotu wojskowego Ruch nadal się rozrastał i działał efektywnie. W 1982 roku członkowie Ruchu założyli w Izmirze prywatną szkołę Yamanlar Koleji.

45. Dlaczego po 1980 roku Gülen zaprzestał publicznego wygłaszania wykładów i kazań?

W 1989 roku Departament Spraw Religijnych wystosował do Gülena prośbę, aby powrócił do swych obowiązków. Przywrócono mu licencję z prawem do głoszenia kazań na terenie całej Turcji. W ten sposób Gülen mógł prowadzić działalność jako emerytowany kaznodzieja. W latach 1989–1991 wygłaszał piątkowe i niedzielne kazania w największych miejskich meczetach Sztambułu oraz Izmiru. Przyciągały one dziesiątki tysięcy ludzi, liczby nigdy dotychczas niespotykane w Turcji. Kazania te były filmowane i transmitowane w mediach.

Na początku lat 90. wśród marginalnych islamskich bojowników oraz niedużych ugrupowań ideologicznych policja wykryła szereg spisków, których celem miało być zamordowanie Gülena. Środowiska te wysyłały także prowokatorów w okolice meczetów, w których nauczał Gülen, mając na celu wywołanie zamieszek, gdy ludzie będą opuszczali miejsca nauk. Wcześniejsze ostrzeżenia, a także dobrze funkcjonujące już w tym czasie pokojowe praktyki Ruchu, doprowadziły do udaremnienia tych starań, a prowokatorzy zaczęli trafiać w ręce policji.

W 1991 roku Gülen ponownie zaniechał wystąpień w dużych meczetach, należących do kongregacji mużulmańskich. Czuł, że niektórzy ludzie próbują nim manipulować i starają się podczas tych dużych zgromadzeń wykorzystywać jego obecność, a także obecność pozostałych członków Ruchu. Pomimo to Gülen nadal pozostawał aktywny w obszarze życia społecznego, nauczał małe grupy, a także brał czynny udział we wspólnych działaniach Ruchu.

Działalność, instytucje i usługi

46. W jaki sposób Gülen zachęca ludzi do służenia ludzkości?

Gülen zachęca ludzi do służenia ludzkości poprzez edukację, działalność międzykulturową i międzyreligijną, w formie oficjalnych i zinstytucjonalizowanych dążeń oraz projektów. Służba jest w stanie zredukować przestrzeń pomiędzy ludźmi i narodami, a także otwierać pomosty dla wspólnego dobra i pokoju. Gülen tłumaczy, że trzema największymi wrogami społeczeństw są ignorancja, ubóstwo oraz wewnętrzne podziały, a eliminować je może jedynie wiedza, kapitał pracowniczy oraz jedność.

Najpoważniejszym problemem jest jednak ignorancja. Sposobem na jej pokonanie jest wykształcenie, które od zawsze było najważniejszą drogą służenia pozostałym. Edukacja jest najefektywniejszym wehikułem zmian – bez względu na to, czy jest to Turcja czy obszary poza nią oraz czy tamtejsze systemy działają, czy zawodzą – bowiem rozwiązanie każdego problemu w życiu człowieka ostatecznie zależy od inicjatywy oraz zdolności samego człowieka. Ubóstwo łagodzone jest poprzez pracę i posiadany kapitał, sprawiedliwie pożytkowane w służbie innym. Wewnętrzne podziały i separatyzm nikną w obliczu wyrozumiałości, tolerancji oraz dialogu prowadzącego do jedności.

Zasady te mają zastosowanie zarówno w Turcji, jak i poza jej granicami. Pokojowe oraz stroniące od przemocy podejście i wizja Ruchu są znane i doceniane przez wiele osób.

47. Jaki jest według Gülena najlepszy sposób służby na rzecz ludzkości?

Gülen uważa, że ponieważ żyjemy dziś w globalnej wiosce, najlepszą ścieżką służenia ludzkości jest formułowanie dialogu z innymi cywilizacjami, poszukiwanie wspólnego gruntu na bazie wzajemnego zrozumienia oraz szacunku, współpraca z ludźmi, a także powstrzymywanie przewidywanego zderzenia cywilizacji. Gülen stale podkreśla to w swoich pracach: „Możemy, poprzez zjednoczenie się, stanąć naprzeciw tych zagubionych dusz i sceptyków jako istoty przełamujące lub – jeśli wolicie – powstrzymujące tych, którzy chcieliby w rzeczywistości być świadkami tak zwanego zderzenia cywilizacji”.

48. Do jakich kwestii odnosi się Fethullah Gülen oraz Ruch Hizmet?

Gülen pisał i wypowiadał się na temat szerokiego spektrum zagadnień – do przykładów należy zaliczyć kwestie, takie jak: jednostka, władza, demokracja, religia, kultura, różnorodność, integracja, alienacja, przeszłość i przyszłość, tradycja i współczesność, etyka, edukacja, tolerancja, a także konflikt bądź współpraca w stosunku do bieżących wydarzeń oraz wiele innych. Podejmował tematy, takie jak analiza struktury społecznej Turcji, świadomość religijna, miejsce oraz rola Turcji w społeczności międzynarodowej, jak również prawo Turcji do posiadania pokojowego i konstruktywnego głosu na arenie międzynarodowej.

49. W jaki sposób Gülen i Hizmet traktują te zagadnienia?

Styl wypowiedzi Gülena oraz sposób, w jaki podejmuje on tego rodzaju tematy jest specyficzny. Skupia się raczej na tym, co być powinno, a nie na tym, co jest. Konfrontuje się z problemami i kryzysami nawiedzającymi Turcję, a nie konkretnych ludzi, partie czy rząd. Gülen omawia zagadnienia w sposób prosty, ale i dogłębny, mając na uwadze wspólne, większe dobro.

Hizmet ustosunkowuje się do tych „ukrytych” spraw, skupiając się na krytycznych wyborach, które społeczeństwo musi przedyskutować oraz przeprowadzić, stroniąc jednak od ideologizowania. Dąży do edukowania ludzi na drodze dobrych projektów oraz elastycznych strategii.

50. W jaki sposób Hizmet naucza ludzi oraz przysługuje się społeczeństwu?

Ruch nie zanieczyszcza swych celów kulturowych i edukacyjnych taktyką polityczną czy politycznymi ambicjami. Zamiast zmagać się z codzienną polityką, Hizmet ujawnia w ludziach uśpioną moc i sprawia, że zajmują oni stanowisko w kwestiach edukacji, zdrowia oraz międzykulturowej i międzywyznaniowej służby. Ruch czyni to w sposób pokojowy, wzywając do zmian poprzez przyjęcie odpowiedzialności oraz współdziałanie z jednostkami i ich potrzebami, bardziej niż ze (lub przeciw) stanowiskami politycznymi czy rządowymi.

Jako produkt uboczny nacisku kulturowego wynikającego z jego działalności, Hizmet wskazuje sprzeczności oraz próby przemilczenia, które dominujące organy systemu politycznego wykorzystują do kamuflażu.

Procesy modernizacji instytucji oraz przekształcania ich w taki sposób, aby były skuteczne i efektywne, bez wątplenia zyskały na sile za sprawą wysiłków podejmowanych przez uczestników Ruchu.

Szkoły

51. Co jest priorytetem Ruchu?

Nadrzędnym priorytetem Ruchu jest edukacja. Z punktu widzenia Gülena, brak kompletnej edukacji utrudnia stanowienie sprawiedliwości, uznawanie praw człowieka oraz kreowanie postaw akceptacji i tolerancji wobec innych: „Jeżeli chcesz kontrolować masy, po prostu zagłódź je na polu wiedzy. Mogą uniknąć takiej tyranii jedynie dzięki edukacji. Droga do sprawiedliwości społecznej wybrukowana jest stosowną, powszechną edukacją – tylko ona obdarzy ludzi wystarczającym zrozumieniem i tolerancją, by szanowali cudze prawa”.

Gülen uważa, że potrzebne jest wypracowanie nowego stylu edukacji. Takie kształcenie zespoli wiedzę religijną i naukową z moralnością oraz z duchowością. Wyda ona prawdziwie oświeconych ludzi, których serca rozświetlone będą religijną nauką i duchowością, a umysły oświecone pozytywnymi naukami. Dzieła i życie takich ludzi będą ucieleśnieniem ludzkości oraz wartości moralnych, zrozumieją oni także sytuację socjoekonomiczną i polityczną swoich czasów.

Edukacja wspierana przez Ruch zorientowana jest na umożliwienie ludziom myślenia o sobie samych oraz bycie rzecznikami przemiany na rzecz pozytywnych wartości, sprawiedliwości społecznej, praw człowieka i tolerancji. Takie działanie wyznacza wyraźną granicę pomiędzy Ruchem a zamkniętymi organizacjami, czy kultami ukierunkowanymi do wewnątrz i wymagającymi od swoich członków pełnego dostosowania się. Takie organizacje lub kultury stosują między innymi właściwe sobie rytuały, czy insygnia jako wskaźniki członkostwa, podczas gdy Ruch nie ma czegoś takiego.

52. Kto odpowiada na wezwanie Gülena do wspierania edukacji?

Gülen w szczególności namawia elity społeczne, przywódców społeczności, przedsiębiorców i biznesmenów, by wspierali oni wysokiej jakości edukację. Ich pozytywna i hojna reakcja pozwoliła Ruchowi otworzyć kilkaset instytucji edukacyjnych w Turcji oraz innych krajach.

53. Jakiego typu szkoły reprezentuje Gülen?

Szkoły powstałe w wyniku inspiracji poglądami Gülena dotyczącymi edukacji nie są placówkami religijnymi czy muzułmańskimi. Wręcz przeciwnie – są to świeckie, prywatne ośrodki, podlegające kontroli rządowej i sponzorowane przez rodziców oraz przedsiębiorców. Kierują się świeckim programem nauczania, określonym przez rząd i stosowanym na całym świecie.

54. Jakie sukcesy odnoszą te szkoły?

W Turcji, na Bałkanach, w Europie, Afryce, Azji Środkowej oraz na Dalekim Wschodzie studenci i absolwenci tych instytucji zajmują czołowe miejsca w uniwersyteckich testach kwalifikacyjnych, a także przodują w międzynarodowych olimpiadach naukowych. Szkoły te wydały wielu światowych mistrzów, zwłaszcza w dziedzinie matematyki, fizyki, chemii i biologii.

55. Jaki jest związek Gülena ze szkołami w Turcji i poza jej granicami?

Nie istnieje ani jedna szkoła, która w dokumentach tureckiego Ministerstwa Edukacji Narodowej, czy gdziekolwiek indziej na świecie, byłaby zarejestrowana pod nazwiskiem Fethullaha Gülena – wszystkie występują pod nazwami różnego rodzaju fundacji. Ministerstwo Edukacji Turcji odpowiedzialne jest za przeprowadzanie niezbędnych kontroli w szkołach i hostelach, działając przy tym w kooperacji z lokalnymi władzami. W innych krajach za wszelkie inspekcje i monitoring odpowiadają stosowne jednostki.

Gdy w Turcji pojawiły się wątpliwości dotyczące wyników szkół inspirowanych działalnością Gülena, władze, uczeni oraz ministrowie odpowiedzieli, że problem nie leży po ich stronie. Gülen obiecał, że jeśli ktokolwiek będzie w stanie udowodnić, że szkoły te uczą czegokolwiek, co sprzeciwiałoby się współczesnej Turcji i wartościom demokratycznym, natychmiast zaleciłby ich zamknięcie. Co więcej, zapewnił także, że jeżeli rząd Turcji i urzędnicy dąliby gwarancję pokrycia kosztów kontynuowania nauki oraz utrzymania w nich poziomu kształcenia, co najmniej takim, jaki jest obecnie, poprosiłby o przekazanie szkół w ręce rządu.

56. Dlaczego często nazywa się je „szkołami Gülena”, skoro on sam nie ma z nimi związku?

Ze względu na zwięzłość tego sformułowania ludzie z zewnątrz mają tendencję do używania nazwy „szkoły Gülena” zamiast „szkoły inspiro-

wane myślą Gülena”. Krótsza nazwa zdaje się implikować pewien rodzaj centralnej jednostki, kontrolującej działania tych szkół, a nawet ideologii, podczas gdy ta druga wyjaśnia, że w Ruchu nie ma żadnej centralizacji. W rzeczywistości między autorami nie ma jeszcze zgody co do tego, jak nazywać te instytucje. Aczkolwiek, jeżeli „szkoły Gülena” dla przykładu porówna się ze „szkołami Montessori” (w których od personelu wymaga się konkretnego przygotowania i kwalifikacji i gdzie korzysta się ze specyficznej metodologii) to może to okazać się mylące.

Uczestnicy Ruchu mają swoje własne zdanie na temat pojęć opisujących zarówno Ruch, jak i utworzone przez nich Organizacje Ruchu Społecznego (ORS). Wielu ludzi niezwiązanych z ruchem zdaje się jednak być tego nieświadoma, bądź też celowo ignoruje te fakty. Określenia takie jak „szkoły Gülena”, mogą wynikać z ignorancji, ale i prób szerzenia dezinformacji.

Członkowie Ruchu w stosunku do całości projektów i usług, które świadczą, wolą używać tureckiego słowa *hizmet* (dobrowolna służba). Może ono być rozwiązaniem problemu nieścisłości w nazewnictwie Ruchu i objaśnienia osobom trzecim istoty jego służby, a także jednostek które się na nią składają.

57. W jaki sposób owe szkoły są finansowane?

Prawdopodobnie za sprawą sięgającej lat 90. ekspansji Ruchu w wielu krajach świata, jego sposób finansowania jest niekiedy kwestionowany. Niektórzy sądzą, że nie jest możliwym, aby Ruch zyskał aż tak wiele i w tak gwałtowny sposób rozwinął się nie posiadając „innych źródeł finansowania”, czy jakiegoś rodzaju ukrytego sponsorowania. Wszystkie przeprowadzone do tej pory badania akademickie dowodzą wyłącznie, że każda z instytucji, jak też wewnętrzne projekty Ruchu, są legalne i przejrzyste jeżeli chodzi o księgowość. Badania te przekonują również, że gospodarowanie pieniędzmi odbywa się na poziomie lokalnym oraz podlega lokalnej inspekcji. Szereg badań sposobów finansowania jest w stanie oddalić dowolne podejrzenia powiązań z prywatnymi interesami politycznymi.

W omawianym temacie nie można pominąć perspektywy ludzi z wewnątrz. Po pierwsze, postawy poświęcenia czasu i pieniędzy na cele charytatywne różnią się w zależności od tradycji kulturowych. W tradycji islamskiej, a więc również tureckiej, anonimowe przekazywanie pomocy często uzna-

je się za bardziej chwalebne. Obserwatorzy muszą być świadomi ludzkiej wrażliwości w tych kwestiach. Po drugie, podczas próby oceny skali działalności Ruchu w kontekście dostępnych środków, kluczowe jest branie pod uwagę tego, jak wiele z tych dóbr opiera się na dobrowolnej, niepłatnej pracy, zamiast pieniędzy.

58. Czy Ruch narzuca program nauczania placówkom oświaty?

Ruch nie narzuca programu w szkołach, uniwersytetach i świetlicach, którymi zarządzają i które finansują jego członkowie. Nie mają one żadnych ukrytych planów czy celów. Instytucje te kierują się państwowymi i międzynarodowymi programami nauczania, a także wszelkimi regulacjami mającymi zastosowanie w miejscu, w którym placówki funkcjonują. Studenci są zachęcani do korzystania z zewnętrznych źródeł informacji, takich jak Internet i uniwersyteckie serwisy informacyjne.

59. W jaki sposób wspomniane szkoły przekazują wartości moralne oraz duchowe?

Według Gülena duchowość zawiera w sobie nauki religijne oraz etykę, a także logikę, dobre samopoczucie psychiczne i afektywną otwartość – tak więc również *współczucie* i *tolerancja* mają kluczowe znaczenie dla jego myśli. Gülen wierzy, że poza ćwiczeniem konkretnych dyscyplin, powinno wpajać się uczniom wartości ponadczasowe. Taki program nauczania ma więcej wspólnego z tożsamością i życiem codziennym niż działania polityczne i będzie prowadził do nowych poszukiwań duchowych oraz do moralnego zaangażowania w lepsze i bardziej humanitarne życie społeczne. Owe wymiary edukacji mogą być przekazywane poprzez maniery, usposobienie oraz zachowanie nauczycieli, a nie w drodze głoszonych przez nich treści czy wydawanych poleceń.

60. Czy działając poza granicami kraju instytucje te mają jakikolwiek wpływ na stosunki międzynarodowe Turcji?

W 2000 roku Minister Spraw Zagranicznych Turcji odbył spotkania z tureckimi ambasadorami kilku państw. Miało to na celu wzbudzenie nowych bodźców w stosunkach Turcji z krajami Azji Środkowej i krajów kaukaskich. Raporty z tych spotkań potwierdzały, że inspirowane myślą Gülena szkoły wywierają pozytywny wpływ na stosunki Turcji z władzami krajów, w których prowadziły one swą działalność.

W ogłoszonym w 2003 roku raporcie, przygotowanym przez Korporację RAND, ekspert od spraw polityki publicznej Cheryl Benard mówiła: „Gülen stworzył wizję islamskiej współczesności, na którą mocno wpłynął sufizm i która podkreśla znaczenie różnorodności, tolerancji oraz braku przemocy. Jego dzieła miały silny, międzynarodowy oddźwięk i okazały się być atrakcyjne dla młodszych pokoleń”.

W 2004 roku przewodnicząca kirgiskiego Trybunału Konstytucyjnego, Cholpon Bayekova, opisała Gülena jako postać nauki, pokoju i tolerancji. Komentując międzynarodową wagę prac Gülena, powiedziała: „Postrzegamy Gülena jako przykład tego, że jeśli ktoś chce, może samodzielnie osiągnąć tyle, co rząd. Jeśli tylko chcemy, możemy ustanawiać pokój oraz dialog. Jako obywatele Kirgistanu, ciężko pracujemy by realizować myśl Gülena”.

W 2005 roku rumuńska komisja UNESCO wręczyła Gülenowi nagrodę za jego starania, zmierzające w kierunku dialogu, tolerancji, współpracy oraz międzynarodowego pokoju.

Tureccy dyplomaci, a nawet personel wojskowy, zapisują swoje dzieci do zagranicznych szkół, które powstały w wyniku inspiracji postaciami Gülena, a raporty tureckich ambasadorów pełne są pochwał. Wielu ludzi z różnych warstw społecznych odwiedziło te placówki i było świadkami wysokiej jakości kształcenia oraz pozytywnych zmian, jakie zachodzą u uczniów tychże placówek. W ten sposób szkoły stały się także środkiem, za sprawą którego Ruch zdobywa uznanie.

Co więcej, wielu tureckich i nietureckich badaczy analizowało oraz opisywało sukces i skuteczność instytucji czerpiących inspirację z Ruchu podczas organizowanych od 2005 roku międzynarodowych konferencji.

61. Dlaczego niektórzy ludzie w Turcji są zaniepokojeni działalnością tych szkół?

Tak wielkie uznanie postugi i projektów Ruchu poza Turcją stało się źródłem niepokoju wśród protekcyjnych elit, jak również w środowiskach czerpiących prywatne korzyści z polityki. Grupy te opowiadają się za izolacją Turcji w stosunku do realiów światowych, jakby miało im to umożliwić narzucenie kontroli oraz zwierzchnictwa nad tureckim społeczeństwem. Nie działają one kierując się korzyścią czy jakąkolwiek formą osiągnięć w sferze międzynarodowej, lecz mobilizują się przeciwko innym, którzy to czynią. Ludzie

kontromobilizujący się wobec ruchu Hizmet po prostu starają się utrzymać swój niezastąpiony status w Turcji oraz próbują utrzymać się na arenie międzynarodowej jako głos narodu tureckiego.

Zarówno sami uczestnicy, jak i inicjatywy posługi Hizmet zdolne są przewyższyć wspomniane elity w służbie na gruncie edukacyjnym, intelektualnym, naukowym i kulturowym, a także są w stanie efektywnie uczestniczyć na arenie międzynarodowej. Odstąpiło to ograniczenia notabli oraz osłabiło ich pozycję w oczach ludzi (w Turcji i poza jej granicami). Dla elit jest to nieznośnie irytujące.

Media

62. W jaki sposób i komu Gülen przekazuje swoje idee?

Gülen komunikuje się z ogromnym przekrojem osób dzięki mediom, które w latach 80. zakładane były przez członków Ruchu. Regularnie pisze artykuły do kilku pism i magazynów. Napisał ponad czterdzieści książek, setki artykułów oraz nagrał tysiące kaset audio i wideo. Gülen przemawiał i udzielał wywiadów na różne ważne tematy społeczne, kulturowe, religijne, państwowe i międzynarodowe. Były one publikowane w częściach w różnych dziennikach lub skompilowane w książki, osiągające status bestsellerów w Turcji. Jego dzieła dostępne są w tłumaczeniach na najważniejsze języki świata, w formie drukowanej i elektronicznej na wielu stronach internetowych.

W czasie, gdy powstawała ta książka, Gülen miał zwyczaj codziennie lub niemal codziennie odpowiadać na różnorodne pytania postawione przez ludzi z jego otoczenia bądź jego gości. Jego odpowiedzi nagrywano i udostępniano *on line* za darmo w formatach audio i wideo.

63. Jakie konkretne organy medialne ustanowili członkowie Ruchu?

Członkowie Ruchu ufundowali państwową i międzynarodową stację telewizyjną STV (*Samanyolu Televizyonu*), dużą agencję prasową CHA (*Cihan Haber Ajansı*), niezależną gazetę codzienną *Zaman*, wydającą dziennie ponad pół miliona egzemplarzy w kraju, angielskojęzyczną gazetę *Today's Zaman*, kilka czołowych pism oraz znaczące domy wydawnicze, takie jak *The Light*.

64. Na czym polega innowacyjność gazety *Zaman*?

Zaman powstał w 1986 roku i był pierwszym tureckim tem wydanym w specjalnej amerykańskiej edycji w Ameryce Północnej. Jest jedyną gazetą, która drukuje lokalne edycje po turecku w całym tureckim świecie. Był pierwszym tureckim dziennikiem, który udostępniono w wersji *on line*, co miało miejsce w 1995 roku. Specjalne międzynarodowe edycje w obcych krajach drukowane są w tamtejszych alfabetach i językach. Gazeta cieszy się opinią dziennikarstwa poważnego, uczciwego i zrównoważonego. Dziennik był laureatem krajowych i międzynarodowych nagród za swoją nowoczesną szatę graficzną oraz wkład we wzajemne zrozumienie kultur za sprawą swoich zagranicznych edycji.

65. Co jest przyczyną zainteresowania Ruchu mediami?

Gülen był pierwszym kaznodzieją w Turcji, który udostępnił swoje wykłady szerokiej publiczności na kasetach audio i wideo. Zachęca on do korzystania z masowych mediów, aby informować ludzi o sprawach dotyczących zarówno jednostek, jak i zbiorowości.

Odnosnie do przymiotów nowego typu ludzi, którzy staraliby się rozszerzyć altruistyczną służbę na całą ludzkość, Gülen mówi: „Aby pozostać w kontakcie oraz komunikować się z ludzkimi umysłami, sercami i uczuciami, ci nowi mężczyźni i kobiety użyją mediów podczas próby ustanowienia nowej równowagi sił w sprawiedliwości, miłości, szacunku oraz równości pośród ludzi”.

Jeżeli chodzi o elektroniczne sposoby komunikacji czy Internet, to Ruch Gülena był pierwszym tureckim podmiotem społecznym, dostępnym bezpłatnie *on line* dla wszystkich. Od tego czasu, dzięki swym kompetencjom, autonomii języka, a także charakteryzującej jego działania kompleksowości strategii, Ruch miał możliwość wpływu na debatę poświęconą kreowaniu rzeczywistości przez tureckie media. Poprzez filtrowanie narzucanych wiadomości, uaktywnienie sieci codziennej komunikacji, dokonywanie wyborów pomiędzy dostępnymi kanałami przekazu, jak również dzięki profesjonalnej interakcji z systemem medialnym, uczestnicy Ruchu stali się nowym medium w tworzeniu dyskursu publicznego.

66. W jaki sposób media te przyczyniają się do realizacji projektów i usług Ruchu?

Wszystkie te media relacjonują aktywność edukacyjną i kulturalną, a także przekazują informacje o działaniach i planach uczestników Ruchu. Wobec tego, stanowią one również jedną z dróg, rozprzestrzeniających idee oraz dobre praktyki w kręgu Ruchu.

Media te okazały się bardzo skuteczne w czasach, gdy postęga, wartości oraz należące do Ruchu instytucje były niewłaściwie oceniane przez innych. Starają się być widoczne dla kontrolujących główne sieci medialne – oraz definiujących program polityczny – aparatów decyzyjnych, przez co kwestie kontrowersyjne, jak i dzielące społeczność dyskusje nie mogą być skrywane za fasadą neutralności formalnej, czy autoodniesień. Oprócz tego, szanują i popierają kreowany poprzez codzienną sieć relacji dyskurs publiczny.

Platformy dialogu

67. W jaki sposób w Turcji postrzegana jest międzykulturowa oraz międzyreligijna działalność Ruchu?

Międzykulturowe oraz międzywyznaniowe działania Ruchu zazwyczaj są postrzegane w bardzo pozytywnym świetle. Uważa się je również za ściśle związane z przyszłością Turcji.

Wyraźnie zauważalnym przykładem osobistego zaangażowania Gülena w przedsięwzięcia międzykulturowe było jego spotkanie z papieżem Janem Pawłem II. Wizyta ta została oceniona jako ogromny postęp. Tureccy komentatorzy, którzy krytykowali Gülena za to spotkanie, zostali publicznie potępieni za swoje przywiązanie do bycia częścią odizolowanego reżimu totalitarnego.

A zatem społeczeństwo oraz społeczni intelektualiści wyrażają poparcie dla dialogu międzykulturowego, jak też dla międzyreligijnej aktywności, takiej jak spotkanie Gülena z papieżem. Tego rodzaju działalność jest oceniana, jako niezwykle istotny środek bezpieczeństwa dla tureckiej demokracji, a także jako ważny krok w kierunku stabilizacji kraju.

68. Czym są platformy Abant i jaki jest ich cel?

Fundacja Dziennikarzy i Pisarzy (FDiP), założona w 1994 roku, utworzyła szereg grup dyskusyjnych. W potocznym języku często są one nazywane platformami Abant, choć bardziej precyzyjny termin to platformy FDiP.

Funkcjonują one jako niezależne ośrodki badawcze, zajmujące się spornymi zagadnieniami społecznokulturowymi. Podnoszą na forum ważne tematy, aby następnie rozpatrywać je w konstruktywnym duchu, a także inicjują publiczne dyskusje i negocjacje w kwestiach, które od dekad powodowały konflikty. Uczestnicy tych spotkań starają się osiągnąć porozumienie w sposób, który umożliwiłby pokojowe godzenie różnych punktów widzenia w społeczeństwie.

Owe platformy stanowiły dla Turcji pionierskie rozwiązanie. Podczas spotkań inicjacyjnych ich uczestnicy zauważyli, że po raz pierwszy we współczesnej historii Turcji, naukowcy, ludzie religii, przedstawiciele środowisk artystycznych, a także urzędnicy państwowi usiedli ramię w ramię, by mówić i słuchać siebie wzajemnie z szacunkiem.

Grupy te zyskały szerokie poparcie jako skuteczne fora dla kłębujących się dylematów, za których dyskutowaniem i rozwiązywaniem tureckie społeczeństwo tęskniło od dawna. W ten sposób Ruch przyczynił się do rozwoju umiejętności koegzystencji oraz wspólnego poczucia bezpieczeństwa, bez potrzeby ścierania się oraz z nadzieją na wzajemny szacunek i tolerancję.

69. W jaki sposób działania platform przyczyniają się do dobrobytu społecznego?

W tureckiej polityce istniała tendencja do podejmowania prób radzenia sobie z pewnymi bardzo złożonymi zagadnieniami. Na wąskiej arenie politycznej rywalizacji starano się rozpatrywać tematy, takie jak pochodzenie etniczne, poglądy religijne, sekularyzm, rola wojska w polityce, pokój, społeczna spójność, etyka pracy czy wartości uniwersalne. Jednakże w wyniku prób upolitycznienia tego rodzaju kwestii nie nastąpiła żadna znacząca zmiana w sposobie funkcjonowania instytucji publicznych. W rezultacie owa materia nadal stanowi przyczynę zakłopotania narodu.

W przeciwieństwie do tego marazmu, platformy FDiP pozwoliły nagłośnić oraz przedostać się tym zagadnieniom do przestrzeni publicznej, przez

co mogą być zaprezentowane podczas procesu podejmowania decyzji. W ten sposób owe inicjatywy przerażają się w szansę na zmiany społeczne, nie naruszając przy tym aparatów decyzyjnych, normalnie występujących na scenie politycznej.

70. Co szczególnego oferuje Fethullah Gülen, platformy FDiP i Ruch Hizmet?

Wśród zajmujących się tego typu problemami podmiotów społecznych Ruch Hizmet w wyraźny sposób wyróżnia się stylem, jak i strategią. Ponieważ Ruch nie jest partią polityczną i nie dąży do osiągnięcia władzy, nie zaprzęta swych kulturowych i edukacyjnych celów ambicjami ani taktyką polityczną. Daje za to właściwy wyraz kwestiom poszukującym rozwiązań, a także wzywa do zmian – raczej poprzez przyjmowanie odpowiedzialności oraz radzenie sobie z jednostkami i ich potrzebami, niż obcowanie ze stanowiskami rządowymi bądź politycznymi. W takim znaczeniu Ruch jest w stanie zachować neutralność w stosunku do partii czy ugrupowań politycznych.

Platformy FDiP generują i rozpowszechniają idee, informacje oraz wiedzę. Idee te posiadają odmienne uzasadnienia i pozwalają słowom oraz pomysłom wypływać na powierzchnię. Różnią się one od idei i sformułowań, które chciałyby narzucić dominujące w Turcji grupy. W tym przypadku celem nie jest ignorowanie tendencji tych dominujących grup do osiągania hegemonicznej kontroli nad procesami oraz mechanizmami politycznymi. Zarówno wewnątrz, jak i poza strukturami Ruchu jest to raczej postrzegane jako mądre nauczanie na przykładzie prawidłowo pełnionych ról instytucji społecznych, a w ten sposób oferowanie pomocy w definiowaniu tego, jak mogłaby wyglądać aktywna demokracja w tym kraju.

71. W jaki sposób takie tworzenie i rozpowszechnianie pomysłów, informacji oraz wiedzy pomaga społeczeństwu?

Przyczynia się ono do rozwijania poziomu świadomości, a także do zrozumienia zagadnień kontrowersyjnych. Za pośrednictwem mediów oraz innych instytucji, jak również dzięki platformom FDiP, uczestnicy Ruchu mogą demonstrować swe kompetencje w redefiniowaniu problemów oraz rozwiązań. Z szerszego punktu widzenia, intelektualiści angażują się w te wysiłki, aby udoskonalać świadomość oraz przyczyniać się do podejmowania właściwych decyzji, bazując na precyzyjnych informacjach.

72. Czym różni się platformy FDiP od pozostałych źródeł informacji?

Platformy FDiP w autonomiczny sposób umożliwiają ludziom kreowanie i uznawanie znaczenia w ich własnym życiu, jak również w życiu wspólnoty. Takie podejście różni się od prezentowanego przez odległe, zewnętrzne siły, które starają się manipulować ludźmi poprzez konsumpcję narzuconych im znaczeń. Platformy stanowią formę konsensusu w koordynacji koncepcji działań, podejmowanych przez poszczególne jednostki. Odstaniają nowe źródła władzy oraz możliwości, które mogą pomóc w radzeniu sobie z konfliktami systemowymi, dotyczącymi społeczeństwa zorganizowanego. Stanowią również nowe formy wzmocnienia społecznego oraz odpowiedzialności dla Turcji.

73. Jakie sukcesy w jednoczeniu ludzi wywodzących się z różnych środowisk odniósł Gülen i platformy FDiP?

Gülenowi, jak i platformom FDiP, na rzecz wspólnego dobra udało się zjednoczyć zróżnicowane segmenty społeczeństwa. Stanowiło to kontrast wobec tych, którzy dzielą i trzymają ludzi w napięciu w odseparowanych obozach.

Ludzie – zarówno o poglądach prawicowych, jak i lewicowych, oddani muzulmanie, jak i zażarci zwolennicy sekularyzacji, mężowie stanu i zwykli obywatele, zwyczajni członkowie oraz liderzy niemuzulmańskich ugrupowań w Turcji – z początku zebrali się wspólnie, aby zakwestionować przeszłość, by zobaczyć odmienną rzeczywistość i otworzyć się na zmiany, a także na odrodzenie. Dla przykładu ormiański patriarcha Mutafian powiedział: „Ludzie dzielący wspólną religię nie mogli się w tym kraju [w Turcji] spotykać, aż do dziś. Obecnie wyznawcy różnych religii spotykają się razem przy obiedzie. Osobą, której należałoby podziękować za tę przemianę jest Fethullah Gülen. Podziękowania należą się również Fundacji Dziennikarzy i Pisarzy (FDiP), w której jest on prezesem honorowym. Szliśmy ścieżką przetartą przez niego.”

74. Czy platformy te przyniosły jakiś znaczący rozwój bądź też zmiany w przestrzeni publicznej?

Dyskurs oraz praktyki Gülena zyskały poparcie wielu znanych, liberalnych intelektualistów, a także byłych marksistów. Wszyscy ci ludzie teraz przyznają i akceptują fakt, iż rozwiązanie problemów Turcji zależy od osiągnię-

cia porozumienia. Ponadto, pewni wpływowi uczeni, przez amerykańskie środowiska akademickie uważani za „islamistów”, także zmienili swój sposób działania i retorykę na zgodne z ideologią Gülena i obecnie wyrażają opinie zupełnie odmienne od poprzednich.

75. Czy Fethullah Gülen i Hizmet sprzeciwiają się sekularyzmowi?

Nie do końca. Jak podkreślono wcześniej, Gülen i FDiP wspólnie zgromadzili zagorzałych sekularystów, a także ich przeciwników, którzy w sztuczny sposób zostali oddzieleni od tej problematyki. Gülen uważa, że świeckość nie powinna być przeszkodą dla religijnego poświęcenia, ani też oddanie wierze nie powinno zagrażać świeckości. Platformy FDiP pomagają łączyć te występujące w Turcji grupy na drodze dialogu.

Mobilizacja

76. Czym jest Organizacja Ruchu Społecznego (ORS)?

Organizacja Ruchu Społecznego (ORS) jest formalną instytucją, która identyfikuje swe cele z preferencjami pewnego ruchu społecznego i podejmuje próby realizacji tych celów. Mogą być one również nazywane Organizacjami Społeczeństwa Obywatelskiego (OSO).

77. W jaki sposób można skategoryzować działalność ORS przynależących do Hizmet?

W chwili pisania tego tekstu ORS podległe Hizmet wykazują aktywność w następujących dziedzinach:

- i. Edukacja: przedszkola i żłobki, szkoły podstawowe oraz średnie, licea (zwykłe, kierunkowe i zawodowe); szkolnictwo wyższe – uniwersytety, kursy językowe, kursy komputerowe, kursy przygotowujące do egzaminów na studia, ośrodki badawcze dla osób w każdym wieku; akademiki oraz hostele dla studentów.
- ii. Zdrowie: przychodnie, szpitale, ośrodki zdrowia, kliniki diagnostyczne.
- iii. Media: stacje telewizyjne i radiowe; czasopisma – dzienniki, tygodniki i kwartalniki (religijne, społeczne, naukowe, popularne, ekologiczne i dla dzieci), Fundacja Pisarzy i Dziennikarzy.
- iv. Wydawnictwo: domy wydawnicze, drukarnie, księgarnie, firmy zajmujące się sztuką i projektowaniem graficznym.
- v. Finanse i przedsiębiorczość: banki, towarzystwa ubezpieczeniowe, międzynarodowe i regionalne stowarzyszenia biznesu, działy HR i biura konsultacyjne, ośrodki wypoczynkowe.
- vi. Pomoc humanitarna oraz wsparcie lokalne/regionalne: państwowe i międzynarodowe organizacje pomocy, aule, ośrodki badawcze dla osób ubogich oraz dotkniętych wykluczeniem, kluby dla kobiet, fundacje, domy kultury, ośrodki dialogu międzywyznaniowego.

78. Czy ORS oferują płatne usługi swoim klientom?

Spośród wymienionych powyżej organizacji, niektóre działają w oparciu o fundamenty instytucji charytatywnych. Wszystkie działają na otwartym rynku konkurencji, a niektóre z nich ustanowione są jako prywatne firmy,

zorientowane na rynek. Jednakże nie są one przedsiębiorstwami handlowymi w takim sensie, że nie dają uprzywilejowania obecności na rynku czy płatnym usługom dla swych klientów. Ich celem (ważniejszym niż generowanie zysków) jest zapewnianie wysokiej jakości usług i w ten sposób odpowiadanie na potrzeby ludzi wywodzących się z różnych płaszczyzn społecznych.

79. Czy te instytucje są scentralizowane?

W scentralizowanych organizacjach władza skupia się w rękach pojedynczego lidera lub głównego komitetu, a oddziały lokalne posiadają bardzo znikomą autonomię. Hizmet nie jest zorganizowany w taki sposób. ORS oraz instytucje wchodzące w skład Ruchu czynią wkład w edukacyjne, społeczne oraz finansowe dobro całego społeczeństwa. Niektóre z nich wchodzi w skład sieci instytucji, lecz nie są scentralizowane. Ta decentralizacja nie stanowi negatywnej reakcji na centralizację polityczną bądź administracyjną. Członkowie Ruchu nie doszukują się żadnej scentralizowanej komisji czy też organizacji, dlatego też nie występują wśród nich relacje opierające się na konkurencji, ani też niezadowolenie z tego rodzaju komisji.

80. W jaki sposób i komu podlegają te instytucje?

Nie istnieje w tym przypadku podejście typu wspólnota kontra organizacja, czy organizacja kontra wspólnota. Aczkolwiek, odkąd należące do Ruchu ORS-y rozrastają się i konsolidują swe wysiłki na wielu płaszczyznach, rodzi to konieczność podziału zadań oraz rozwoju różnych modeli i specjalizacji dotyczących norm, a także podziału ról. Członkowie Ruchu – w odpowiedzi na bodźce i ograniczenia wynikające ze specyfiki środowisk lokalnych, w których działają – modyfikują drugoplanową charakterystykę ORS. Z drugiej strony ORS odpowiadają przed lokalnymi władzami oraz przed swymi wewnętrznymi inspektorami, a także działają w zgodzie z obowiązującym prawem lokalnym i międzynarodowym. Tego rodzaju przejrzystość i odpowiedzialność przed władzami jest cechą rozpoznawczą ORS.

81. Czy Ruch działa pod parasolem jakiejś organizacji, która koordynowałaby koalicję pomiędzy jego instytucjami?

Nie. Działania Ruchu nie są w żaden sposób koordynowane. Zamiast tego oddolne inicjatywy Ruchu uczestniczą w kreowaniu jego kultury oraz czynią wkład w solidne zarządzanie jego działaniami poprzez sprawowanie

kontroli, koordynowanie, a także poprzez wykorzystywanie informacji dostarczanych dzięki mediom. Różnego rodzaju inicjatywy mogą na siebie zachodzić, a różne postacie mogą w tym samym czasie spełniać szereg funkcji, ponieważ przynależą one do wielu odmiennych sieci integracyjnych. W większości przypadków osoby te (bardziej niż instytucje) działają jako nieformalni pośrednicy w różnych formach relacji międzyorganizacyjnych. Dlatego też Ruch nie potrzebuje organizacji patronackiej ani przywództwa, aby koordynować lub budować koalicję różnych ORS w celu lobbowania, czy też w celu gromadzenia zasobów.

Innym elementem charakterystycznym, który czyni zbędnym istnienie organizacji patronackiej bądź przywództwa, jest cechujący Ruch stopień rozwoju kulturowego. Z tego względu morale członków Ruchu jest bardzo wysokie, a to przekłada się na ich większe zaangażowanie oraz odporność na przeszkody.

82. Czy pomiędzy uczestnikami, projektami lub instytucjami wchodzącymi w skład Ruchu występuje jakikolwiek rodzaj rywalizacji?

Rywalizacja pomiędzy instytucjami oraz ich projektami nie jest ograniczona. Praca zespołowa, współzawodnictwo w zakresie współpracy, a także wzajemne konsultacje na poziomie projektów są mile widziane, jednakże rywalizacja pomiędzy jednostkami akceptowana nie jest. Współzawodnictwo nie służy samospelnieniu lecz jest czynnikiem motywującym na drodze postępu, umożliwia także rozwój w granicach porządku społecznego i politycznego. Gdy dotyczy ono szkół, może być postrzegane jako konkurencja o wyższe zyski i lepsze wyniki akademickie. Wydajność wynikająca z otwartej rywalizacji, zarówno na obszarze przedsięwzięć ekonomicznych, jak i instytucji edukacyjnych, jest ważniejsza od solidaryzowania się z innymi ludźmi bądź jakąkolwiek grupą członków rodziny, krewnych, sąsiadów, itp.

83. W jaki sposób został zorganizowany podział zadań w instytucjach i sieciach usługowych Ruchu?

Podział pracy opiera się na formalnych regułach obowiązujących wewnątrz tych instytucji, podczas gdy w sieciach pokrewnych zadania przypisywane są w sposób nieformalny, w zależności od umiejętności jakie dany uczestnik chce wnieść w konkretny projekt. Jako oficjalne i zinstytucjonalizowane stowarzyszenia, ORS przyniosły Ruchowi rozwój profesjonalizowanego zarządzania.

Uczestnicy uznają obecność podziału ról, odpowiedzialności oraz istnienie zarządzania kierowniczego. W związku z tym, społeczna oraz profesjonalna kontrola w każdej ORS odbywa się poprzez bezpośredni nadzór i formalne zasady lub też dzięki powszechnie uznawanym sankcjom. Kontrola ta znajduje się również pod stałym nadzorem zarządów odpowiedzialnych za dane każdej z ORS. W ten sposób osiągnięta jest skuteczność, poszukiwanie satysfakcjonujących stosunków wewnętrznych, jak również przestrzeganie granic prawa.

84. Czy zajmowanie stanowiska administracyjnego wiąże się z dodatkowymi przywilejami?

Role administracyjne nie oferują zwiększonej władzy ani kontroli nad zasobami strategicznymi. Nie mają one również znaczącego wpływu na osiągnięte korzyści materialne. Zarówno krótko-, jak i długoterminowe zobowiązania bądź projekty nie oferują żadnego usprawiedliwienia dla przejmowania kontroli nad zasobami działalności zbiorowej.

85. Jakie są wymagania w stosunku do osób pełniących funkcje administracyjne w organizacjach ORS? Czego wymaga się od pozostałych członków tychże organizacji?

Pełnienie ról zarządu czy też funkcji administracyjnych wymaga większego zaangażowania, zacieśnienia związków, a także lepszej, bardziej kompleksowej komunikacji ze wszystkimi. Aczkolwiek, zaangażowanie nie jest tu traktowane jedynie jako codzienny cel praktyczny, lecz również jako długoterminowa misja dla wszystkich uczestników, nie tylko dla tych kierujących ORS.

Specjalizacja w działalności poszczególnych sieci skutkuje lepszym podziałem ról i obowiązków. Uczestnicy zdobywają, rozwijają i konsultują kojarzoną bądź profesjonalizowaną wiedzę. W ten sposób, szeregowi pracownicy oraz wyspecjalizowani uczestnicy ORS formułują swoje propozycje na drodze porozumienia. Skuteczność projektów oraz działań owych instytucji jest niekiedy relacjonowana przez media, tym sposobem ich aktywność może być monitorowana, a w razie potrzeby można ją ulepszać, równocześnie zyskując przydatną opinię.

Tak więc, podczas gdy szeregowi pracownicy zapewniają przepływ zasobów, a ORS przetwarza i rozpowszechnia informacje oraz rezultaty swych działań, tak inne sieci – w tym przypadku medialne – pełnią swego rodzaju funkcję reprezentacyjną.

86. Dlaczego członkowie Ruchu tworzą instytucje?

Hizmet ma do czynienia z ludzkimi potrzebami na poziomie duchowym i kulturowym. Zapewnia ludziom pomoc i wsparcie wobec narzucanego im stylu życia, który nie zawsze dostarcza kulturowych podstaw do samoidentyfikacji. Taki sposób działania Ruchu, jak również wewnętrzne procesy formowania jego postaw, nie mają celu politycznego czy też jedynie materialnego. Ruch skupia energię zbiorowości, przez co głęboko zakorzenione dylematy i krytyczne decyzje mogą odnaleźć swe ujście. Zauważa też, że człowiek może się kształcić, być otoczony opieką oraz informowany za sprawą zdrowego środowiska oraz silnych instytucji. Aby móc to czynić, Ruch ustanawia wciąż nowe instytucje, oferujące nowy język, nowe wzorce organizacyjne, a także zatrudniające nowy personel.

87. Jakie wnioski można wyciągnąć z instytucjonalizacji Ruchu?

Instytucjonalizacja społecznego rozumowania Ruchu Hizmet wskazuje na potężną grę zgromadzonej przezeń wiedzy, doświadczeń oraz wniosków. Jest to przykład tego, co Hizmet potrafi zaprezentować, wprowadzić i zaoferować szerszemu społeczeństwu czy nawet ludzkości. Ten kulturowy potencjał Ruchu przejawia się na polu specyficznych zagadnień i dziedzin społecznych, otwiera też nowe areny dla innowacji oraz zmian.

88. Dlaczego instytucjonalizacja Hizmet jest istotna?

Instytucjonalizacja jego usług stanowi sukces i pokazuje, że tworzące Ruch postacie osiągnęły nowy poziom życia, dzięki tradycyjnej działalności fundacji nie nastawionych na zysk. Jest to także niezwykle ważny wskaźnik ludzkiej potrzeby zjednoczenia kultury z nowoczesnością. Tak więc spojrzenie na instytucjonalizację dynamiki społecznej w złożonej społeczności jest właściwszym sposobem oceny niż zwyczajne pytanie o skuteczność Ruchu.

89. W jaki sposób różne części Ruchu są ze sobą połączone?

Formalnie instytucje i projekty usług są od siebie niezależne, aczkolwiek wymieniają się informacjami o swych działaniach za pośrednictwem sieci wolontariuszy oraz profesjonalistów. Wszyscy oni dają sobie dobre przykłady i dostarczają alternatywnych perspektyw, które z powodzeniem mogą być naśladowane i ulepszone przez pozostałych.

Różnego rodzaju ORS, łączące w sobie podmioty zbiorowe Ruchu, są niezależne ponieważ działają w ramach określonych norm systemowych i prawnych. Są niezależne, gdyż reagują, wymieniają się, a także czerpią korzyści z dokonań zbiorowych, ponieważ przyjmują te dokonania za swoje i również dlatego, że są one rozpoznawane przez innych uczestników jako należące do Ruchu i wchodzących w jego skład ORS.

Ze względu na to, iż grupy pomocy są ze sobą powiązane dzięki niezależnym relacjom, jakiegokolwiek odchylenia w danej kwestii przenoszą się również na pozostałe elementy działań Ruchu. Istnieją wzajemne relacje, które są uprzednio negocjowane, a także zinstytucjonalizowane relacje wynikające z zawieranych umów. Sieci oraz ich uczestnicy wykorzystują zdobyte doświadczenia w celu adaptacji, negocjowania i opracowywania strategii. Restrukturyzują także swoje pole działania i dopasowują przyszłe projekty, jak i sposoby ich implementacji.

90. Czy istnieje jakiś ukryty system regulacji wewnętrznych wchodzących w skład Ruchu ORS?

Wobec obowiązujących norm prawnych ORS-y cechuje oczywiste zróżnicowanie, funkcjonalny podział obowiązków oraz występowanie granicy strefy wpływów. Pracują one wewnątrz określonych terytoriów, wykorzystują mechanizmy koordynacji poziomej oraz pionowej, a także posiadają określone kryteria wyboru personelu i przełożonych. Prowadzą również dokumentację pisemną. Tak więc za wyjątkiem regulacji wewnętrznych, jak również z wyjątkiem reguł prawnych obowiązujących w kraju, w którym funkcjonuje dany ORS, nie istnieje żaden system przepisów czy też norm prawnych, które w szczególnych okolicznościach kierowałyby działaniem bądź procedurami tych instytucji.

Nie istnieją w nich również żadne ukryte (bądź nieformalne) procedury dyscyplinarne. Aczkolwiek, w relacjach międzyludzkich oczywistym staje się, że jednostki dzielą się swoimi spostrzeżeniami odnośnie do działań czy też problemów. Może to mieć wpływ na społeczno-moralne implikacje dla osób lub konkretnych sieci usług, tak jak w codziennych relacjach ludzi na całym świecie.

91. W jaki sposób sieci te dzielą się zadaniami i doświadczeniami oraz organizują wymianę wolontariuszy?

Każda z tych służb może zainicjować projekt lub burzę mózgów wokół konkretnego zagadnienia. Różne sieci służb powołują komisje w celu ba-

dania wykonalności projektów, nie odwołując się do jakiegokolwiek scentralizowanych organów. Jeśli projekt okaże się sukcesem, fakt ten jest rozpowszechniany poprzez sieć wolontariuszy, współpracowników medialnych oraz sympatyków w danym regionie. Profesjonalnie wyszkolone kadry z pozostałych ORS-ów mogą podejmować prace nad tymi zagadnieniami i rozwijać je dalej. W ten sposób każdy ORS reprezentuje cele zbiorowe, lecz żadna z tych instytucji nie twierdzi, że w takim przypadku reprezentuje wspólne interesy Ruchu jako całości.

Ta wspólna struktura zdaje się skutkować podziałem tematów i doświadczeń, a także wymianą wolontariuszy i ich specjalistycznych umiejętności. To właśnie ten udział w bogatej i oddanej kulturze utrzymuje związane z Ruchem ORS na poziomie optymalności i rozwoju.

92. Dlaczego instytucjonalizacja ruchu Hizmet niesie korzyści dla ogółu społeczeństwa?

Jest to korzystne, ponieważ sformalizowane ORS wykazują tendencję do angażowania się w zinstytucjonalizowane taktyki. Na drodze do osiągnięcia swych celów, nie wykazują również skłonności do wykorzystywania przemocy czy inicjowania bezpośrednich działań destrukcyjnych. W przypadku Ruchu Hizmet lojalność jego uczestników w pierwszej kolejności nie jest okazywana Ruchowi czy im samym, lecz konkretnemu działaniu, a także innym ludziom oraz Bogu. To działanie nie jest instrumentem tymczasowym lecz powołaniem, a nawet formą poświęcenia.

93. Co umożliwiło instytucjonalizację ORS?

Dobrobyt wśród tureckiego społeczeństwa poszerzył dostępność szerokiej gamy środków. Ułatwiło to udział w ruchach społecznych, takich jak Hizmet i podległe mu ORS, a także instytucjonalizację samego Ruchu. Projekty Ruchu, które zostały sformalizowane i zinstytucjonalizowane w latach 70. są kontynuowane również dziś, i wciąż dołączają do nich nowe.

94. Czy należące do Ruchu zasoby są rozdzielane pomiędzy ORS przez władze centralne?

Nie. Żadna osoba z Ruchu – ani też z ORS – nie ma uprawnień do dystrybuowania władzy bądź zasobów. Aczkolwiek, nie oznacza to, że

w ORS czy instytucjach nie istnieją struktury administracyjne. Podział władzy administracyjnej różni się w zależności od ORS, lecz lokalna i zdecentralizowana kontrola zasobów oznacza, że nie są i nie mogą być one relokowane pomiędzy podmioty Ruchu przez jakiegokolwiek władze centralne.

Wszystkie ORS wchodzące w skład Ruchu są zorganizowane formalnie, zatem ich zasoby nie mogą pozostać nierozliczone, bądź w jakikolwiek sposób zniknąć. Od momentu zawiązania się Ruchu nie udowodniono, że jest inaczej. Środki te znajdują się pod stałą kontrolą i nadzorem prawnym ze strony państwa i instytucji państwowych. Jest to jedna z zalet, która czyni te instytucje i ich pracowników wiarygodnymi oraz godnymi zaufania w oczach zwyczajnych ludzi, a także w opinii władz.

95. Skoro kontrola władzy i środków jest ograniczona, to w jaki sposób członkowie Ruchu wykonują swe obowiązki?

Ludzie wewnątrz Ruchu najczęściej przynależą w danym momencie do kilku różnych sieci, a każda z tych sieci liczy sobie większą lub mniejszą liczbę uczestników, angażujących się na wielu różnych płaszczyznach. Dlatego też sieci te zawsze są w stanie znaleźć dodatkowych pracowników i wolontariuszy oraz przydzielić im zadania najbardziej dopasowane do ich umiejętności. Oznacza to również, że zadania oraz odpowiedzialność zostaną przypisane więcej niż jednemu pracownikowi lub wolontariuszowi w ramach różnych ORS. Podczas, gdy taka duplikacja wyklucza możliwość przejęcia kontroli przez pojedynczą osobę lub ORS w danym zakresie, staje się ona również źródłem wsparcia oraz współpracy. W ten sposób zapobiega się wykorzystywaniu pozycji, władzy oraz środków przypisanych konkretnym jednostkom. To zapewnia swego rodzaju wewnętrzny nadzór wśród uczestników Ruchu i czyni ich odpowiedzialnych przed samymi sobą.

Osoby biorące udział w projektach są nieustannie nadzorowane i wspierane pod względem poznawczym i motywacyjnym, a gdy to konieczne również materialnym, aby mogły doprowadzić swe zadania do końca. W ten sposób zapewnia się ludziom silne bodźce, poczucie solidarności, spójności oraz wymianę doświadczeń. Dlatego nikt nie jest personalnie obarczany winą za niepowodzenia, za to wszyscy dostarczają wsparcia, kierunku, porozumienia oraz zasobów – niezbędnych w działaniu zbiorowym.

96. Jeżeli dwa potencjalne projekty zajmują obszar tej samej dziedziny społecznej (np. edukacji, zdrowia itd.), to w jaki sposób uczestnicy dokonują pomiędzy nimi wyboru?

Projekty dobierane są pod względem poziomu ich praktyczności, legalności oraz skuteczności. Nie są eksploatowane na potrzeby „polityki znaczeń”, to znaczy, aby zyskać przewagę nad pozostałymi projektami, lub aby zdobyć ważniejszą pozycję w wewnętrznej hierarchii okręgów, klas, polityki, czy wiarygodności, a zatem inicjatywy nie są podejmowane dla prestiżu, ani też dla ich potencjału przyciągania uwagi.

Istnieje wiele przyczyn, dla których członkowie Ruchu mogą wybrać udział w konkretnym projekcie. Powodem mogą być na przykład czynniki motywacyjne, wynikające z wielu różnych środowisk, z jakich wywodzą się uczestnicy, lecz także może nim być charakterystyka regionów, w których ci ludzie żyją, pracują oraz służą; i w końcu powodem może być również formalizacja oraz instytucjonalizacja Ruchu w ponad stu krajach. Tak więc, ludzie ci postrzegają swoją tożsamość oraz działania Ruchu jako będące w znacznym stopniu zgodnymi z ich przestrzenią życiową oraz ze światem jako całością. Ich poglądy, interesy oraz wartości, tak samo jak te należące do Hizmet, są wspólne i uzupełniają się nawzajem. Ponadto, jako że cele oraz poglądy ruchu Hizmet nie odbiegają w znaczący sposób od nurtu głównego bądź wcześniej istniejących już perspektyw, uczestnicy z łatwością włączają swą energię w zbiorowe działania Ruchu. Niemal tysiąc placówek edukacyjnych i kulturowych rozsianych po całym świecie jest tego najlepszym dowodem.

97. Czy sieci usługowe podejmują się projektów krótkoterminowych?

Jeżeli specyficzne kwestie wiążą się z wartościami powszechnymi (np. pokojem, prawami człowieka, walką z ubóstwem itd.), możliwym staje się podejmowanie projektów krótkotrwałych, pozwalających na natychmiastową mobilizację. Przykładami w tym przypadku mogą być pomoc ofiarom trzęsienia ziemi w Pakistanie, na Haiti oraz w Peru, pomoc w usuwaniu skutków tsunami na Dalekim Wschodzie, afrykańska walka z głodem i ubóstwem, a także wiele innych działań pomocowych na terenie krajów dotkniętych klęskami.

Takie działania podejmowane jest w ramach umów oraz porozumień międzynarodowych. W owej mobilizacji udział bierze wiele różnych ogniw – instytucje, media, artyści oraz zagraniczne organy władzy. To, co najbar-

dziej uderza w tych doraźnych działaniach pomocowych, to fakt, iż Hizmet czerpie z doświadczeń lokalnych sieci pomocowych i ich profesjonalnego zaangażowania. W ten sposób, przynależący do Ruchu podmiot zbiorowy nawiązuje relacje i kooperuje z instytucjami lub sprofesjonalizowanym segmentem rynku na rzecz krótkoterminowej mobilizacji. Doskonałym tego przykładem może być mecz piłki nożnej, zorganizowany pomiędzy drużyną międzynarodową a reprezentacją Turcji na rzecz sierot z Bośni i Chorwacji, których nauka po wojnie została przerwana z powodu utraty zaplecza edukacyjnego oraz finansów.

98. Hizmet wywiera znaczący wpływ na społeczeństwo – czy zatem w ten sposób nie prowadzi on działalności politycznej, pomimo iż nie jest ugrupowaniem politycznym?

Nie, działalność polityczna i usługi społeczności przynależących do Ruchu nie mają ze sobą związku. Ugrupowania polityczne, wraz ze swymi zróżnicowanymi poglądami, perspektywami oraz założeniami, pracują na swą odrębność i wyższość wobec innych. Działają one wedle własnej praworządności, aby mogły być zauważone i wybrane w wyborach. Ich odrębności i przewagi nie należy mylić z sieciami usług, które działają w sposób altruistyczny, by oferować społeczeństwu to czego mu brakuje, oraz których pracownicy i wolontariusze nie są rozpoznawani z nazwisk. Do intencji tych sieci nie zalicza się chęci kreowania własnego wizerunku, czy uzyskania głosów wyborców. Wręcz przeciwnie, ludzie biorą udział w ich aktywności w sposób anonimowy.

W porównaniu do działalności politycznej Hizmet cechuje wysoki poziom elastyczności w formie organizacyjnej wraz z plastycznością relacji międzyludzkich. Pozwala to sieciom równocześnie pełnić funkcje autorefleksyjne i dostarczać kodów kulturowych. Umożliwia to łatwą zmianę jednej funkcji w drugą. Elastyczne sieci ruchu Hizmet także wspierają publiczną mobilizację i dostarczają energię niezbędną do realizacji projektów. To z kolei zasila sieć nowymi uczestnikami, wykształca nowe umiejętności, jak również redefiniuje problemy oraz przestrzeń publiczną. Jest to jeden z powodów, dla których Ruch uzyskał poparcie na szczeblu międzynarodowym.

Cele

99. Na które z pytań swych członków odpowiada Hizmet?

Hizmet nie dostarcza odpowiedzi na pytania swych uczestników. Zamiast tego, członkowie Ruchu poszukują odpowiedzi na pytania stawiane przez wszystkich ludzi żyjących w złożonych współczesnych społeczeństwach. Pytania te skupiają się wokół kwestii, takich jak rozwijanie humanitarnych cech człowieka, właściwe zachowanie, miłość do innych, zapas do samodoskonalenia, a także aktywna potrzeba służenia ludziom, ulepszania świata oraz trwania w tym dążeniu w obliczu klęsk i niepowodzeń.

Ruch pełni zatem funkcję mediatora postulatów – w granicach obowiązującego prawa zachęca oraz umożliwia społeczeństwu branie odpowiedzialności za jego własne działania. Pomaga to w kreowaniu przestrzeni publicznej, w której ludzie mogą poszukiwać porozumienia oraz dzielić się odpowiedzialnością na płaszczyźnie społecznej. Generowana w ten sposób zgodność wykracza poza granice stanowisk partyjnych czy interesów politycznych.

Taki rodzaj współpracy dostarcza innowacyjną energię, utrzymuje otwartość systemu i kreuje nowe, nowatorskie instytucje. To właśnie kształci elity. Prowadzi to do porzuconego rejonu rozstrzygnięć. Rozświetla zatem kłopotliwe obszary złożoności w ramach systemu. Tego rodzaju ruch jest niezbędny dla zdrowego funkcjonowania społeczeństwa demokratycznego.

100. Co według Gülena jest obecnie najpoważniejszym problemem na świecie?

Głównym problemem współczesnego świata jest według Gülena brak wiedzy oraz związane z tym problemy, dotyczące produkowania i kontrolowania wiedzy. Wytwarzanie, podtrzymywanie oraz upowszechnianie wiedzy może być osiągnięte jedynie poprzez edukację, a nie za pośrednictwem partii politycznych. Edukacja jest kluczem do stawania się lepszym, wydajniejszym i skuteczniejszym, bez względu na to, czy ktoś jest muzułmaninem, czy też nie. Uważa on także, że nauki humanistyczne oraz religie raczej się wzajemnie uzupełniają i umacniają, niż konkurują i ścierają ze sobą. Skuteczność oraz upowszechnianie się szkół inspirowanych przez Gülena zarówno w Turcji, jak i poza nią stanowią dowód sukcesu jego edukacyjnej

filozofii. Doktryna ta wzywa człowieka do oświecenia i kładzie identyczny nacisk na wpajanie wartości etycznych, jak i na solidne szkolenie z zakresu nauk świeckich.

101. Co Gülen miał na myśli mówiąc, że prawdziwym celem narodów powinna być cywilizacja?

Poprzez cywilizację Gülen rozumie odrodzenie jednostki i społeczeństwa w zakresie etycznego postępowania oraz mentalności. Unikając przemocy, potępiając terroryzm i agresję, a także czyniąc wkład w mobilizowanie Ruchu do przemian społecznych oraz duchowych, kultywuje on pokojowy styl życia.

Gülen motywuje ludzi do zadań odmiennych od tych, które są im narzucone przez dominujące grupy interesów. Mówi o wolności słowa i konsolidacji instytucji demokratycznych w sposób, który uniemożliwiłby naginanie wartości społecznych dla jakichś szczególnych interesów. Wzywa do dyskusji oraz do zredefiniowania zróżnicowanych aspektów społecznych i kulturowych. Przyjmowanie różnorodności znaczeń w sposób proponowany przez Gülena odpowiada prawdziwej naturze człowieka cywilizowanego. Jego światopogląd – na równi z jego staraniami – staje się dla wielu ludzi inspiracją do poszukiwania rozwiązań dla problemów oraz konfliktów globalnych.

102. W jaki sposób można scharakteryzować cele ruchu Hizmet?

Przede wszystkim przyjmowane przez Ruch cele mają charakter jawny. Podejmowane decyzje i planowane działania są dostępne dla wszystkich sieci wolontariuszy. Nie ma mowy o zatajaniu obiektywności, wszystko odbywa się w sposób przejrzysty, a tożsamość uczestników nie pozostaje tajemnicą. Cele wyznaczane są po przeprowadzeniu racjonalnej dyskusji, w wyniku normalnego procesu podejmowania decyzji. Tak więc Ruch nie tworzy odrębnego bytu, który byłby wolny od nadzoru zewnętrznego. Kolejnym aspektem ustanawianych przez Ruch celów jest fakt, iż konsekwentnie mają one wymiar zarówno pozytywny, jak i konstruktywny. Nie cechuje ich przemoc, ani przymus – są pokojowe, tak samo w teorii, jak i w praktyce.

W inspirowanych przez Gülena instytucjach głównym celem edukacji jest poszanowanie obiektywnych oraz powszechnych wartości ludzkich.

103. Którym spośród celów Ruchu nadawana jest priorytetowość?

Jak wynika to z różnorodności środowisk, z których wywodzą się uczestnicy sieci, Ruch skupia się raczej na celach o charakterze autentycznym, konstruktywnym i jednoczącym niż na nieosiągalnych dążeniach czy przemijających korzyściach. Tego typu nacisk zapewnia lepsze zrozumienie „stałej hierarchii interesów” w społeczeństwie. Głównymi ambicjami Ruchu są edukacja, dialog międzywyznaniowy, apolityczna i bezkonfliktowa służba społeczna, dążenie do samodoskonalenia oraz rozwoju potencjału społeczno-kulturowego.

W zależności od kraju mogą pojawiać się pewne różnice w sensie szablonów, etapów czy specjalizacji rozwoju. Jednakże wśród celów ruchu Hizmet nigdy nie znalazły się zagadnienia związane z przekształceniem się w ruch polityczny, ideologiczny, opozycyjny lub legitymujący się przemocą. Od uczestników Ruchu nigdy nie oczekiwano kwestionowania ograniczeń nakładanych przez prawo czy obowiązujące w danym kraju normy społeczne, wręcz nie wolno im tego robić – historia ruchu Hizmet jak dotąd nie ujawniła odstępstw od tych reguł.

104. Czy cele Ruchu spełniają oczekiwania szerszej społeczności?

Tworzenie sojuszy, połączeń i definicji wspólnych celów jest kluczowe dla sukcesu uczestników Ruchu, którzy działają w ramach różnych systemów i społeczności. Przeprowadzone przez niezależne instytucje i organizacje badania opinii publicznej pokazują, że przeważająca większość społeczeństwa tureckiego oraz innych społeczności nietureckich wyraża aprobatę dla poczynań i pracy Gülena oraz członków Ruchu. Wyniki tych badań jednoznacznie potwierdzają powszechną akceptację celów i wartości Ruchu.

105. Czy Ruch współpracuje także z innymi organizacjami?

Hizmet współpracuje z różnymi oficjalnymi instytucjami oraz zinstytucjonalizowanymi organizacjami zajmującymi się podobnymi kwestiami. Chętnie kreuje inicjatywy oparte na wspólnych definicjach. Działalność instytucji edukacyjnych, której przykładem mogą być olimpiady naukowe, programy wymiany studentów, ogólnoswiatowa działalność Fundacji Dziennikarzy i Pisarzy (FDiP), lokalne oraz regionalne ośrodki kulturowe, centra dialogu, a także działalność pomocowa w wielu krajach, są wyraźnym dowodem tego rodzaju współpracy.

106. Jakiego rodzaju inicjatywy nie uzyskują poparcia ze strony Ruchu?

Niedopuszczalne jest realizowanie celów politycznych, osobistych oraz tych związanych z przemocą, a także podejmowanie działań bez uzgodnienia, co oznacza każde działanie bądź inicjatywę podejmowaną bez poddania jej procedurze zbiorowych konsultacji. Nie zezwala się na uzyskiwanie osobistych korzyści materialnych w wyniku działalności Ruchu, jak również nie ma zgody na wszelkie formy ekstremizmu oraz niemoralne czy nieprzyzwoite zachowania.

107. Czy członkowie są w pełni świadomi celów Ruchu?

Uczestnicy dysponują pełną definicją służby, zakresu własnego działania, jak również celów i instrumentów wykorzystywanych do ich realizacji. Wobec tego wiedzą czego powinni i czego nie powinni się spodziewać w rezultacie swych działań. Ruch dysponuje również ogromnym zasobem doświadczeń i wyróżnia się umiejętnością przekazywania ich swym uczestnikom, a także osobom z zewnątrz. Dzięki temu Ruch nie doświadcza rozczarowania, które wynikałoby z przepaści pomiędzy nieosiągalnymi celami a swymi oczekiwaniami czy gratyfikacją. To, co odróżnia ruch Hizmet od działań bezpośrednich, ruchów protestacyjnych, kultów lub sekt, to wyrazistość i osiągalność jego dążeń oraz legalność środków wykorzystywanych podczas ich osiągnięcia.

108. Jakie są krótko- oraz długoterminowe cele uczestników Ruchu?

Wszelkie krótkoterminowe cele uczestników Ruchu obejmują polepszenie jakości jego usług lub poszerzenie ich zakresu. Cele długoterminowe zawierają w sobie dążenie do samodoskonalenia i zyskiwanie boskiej przychylności dzięki służbie. Co ciekawe, niektóre cele krótko- i długoterminowe są identyczne. Na przykład aktywiści mogą dążyć do samodoskonalenia, równocześnie polepszając jakość swojej postęgi oraz służąc większej liczbie ludzi. Ich ambicje nie odnoszą się jedynie do dążeń instrumentalnych, takich jak poszukiwanie statusu materialnego dla nich samych lub konkretnej społeczności czy sieci, lecz mają charakter bardziej uniwersalny. Dla przykładu – mogą pragnąć szerzyć uczucia miłości i tolerancji lub nauczać umiejętności prowadzenia dialogu wśród ludzi, którzy postrzegają siebie jako odróżniających się od pozostałych.

109. Co czyni Ruch wspólnotą uniwersalistyczną?

Ruch ma charakter uniwersalistyczny ze względu na gatunek obieranych przez siebie celów, sposób kierowania instytucjami oraz postugą, uwagę poświęcaną socjalizacji, a także dlatego, że korzystając z kolektywnej mądrości, pozostaje elastyczny i postępowy. Kolejną przyczyną jest fakt, iż Ruch nie poszukuje jedynie korzyści dla własnych uczestników bądź też podmiotów, lecz dąży do usatysfakcjonowania społeczeństwa jako całości.

110. Czy założeniem Ruchu jest solidarność?

Solidarność sama w sobie nie jest przyczyną powstania Ruchu, głównym jego celem, ani też powodem jego działań zbiorowych. Jest drugo-, a nawet trzecioplanowym rezultatem, wynikającym z tychże działań oraz ze wspólnie pełnionej służby. Mówiąc prościej, Ruch – wraz ze swymi uczestnikami – nie obiera sobie solidarności za cel, stanowi ona raczej efekt wspólnych wysiłków. Solidarność, której uczestnicy Ruchu doświadczają, wynika z ich wspólnej pracy, uznawanej przez nich za korzystną dla całego społeczeństwa, jak również i dla nich samych. Taką solidarność należy traktować jako naturalny rezultat działań Ruchu.

Organizacje wykazujące się solidarnością muszą utrzymywać swych członków w wewnętrznym skupieniu oraz dbać, by byli oni „zabezpieczeni” przed zewnętrznym wpływem szerszej publiki. Stoi to w sprzeczności z charakterystyką ruchu Hizmet, ponieważ dąży on do osiągnięcia wspólnej płaszczyzny wraz z innymi.

111. Czy wraz ze zmieniającymi się okolicznościami normy oraz wartości ruchu Hizmet ulegają przekształceniu?

Nie, zmieniające się okoliczności nie powodują, że normy oraz wartości, którymi kieruje się Ruch, ulegają modyfikacji. Na przestrzeni lat zasady i wartości Ruchu pozostały niezienne, dzięki czemu Ruch nie ucierpiał ani nie zmienił się w wyniku kryzysu czy też konfliktu wewnątrz społeczeństwa, ani też w obliczu pozostałych przemian. Zamiast tego, stał się silniejszy. To odróżnia go od ugrupowań politycznych, w przypadku których osobiste korzyści oraz chłodna kalkulacja zazwyczaj faktycznie prowadzą do modyfikowania norm.

Hizmet był w stanie reagować na nowe wyzwania, oczekiwania stawiane przez współczesny świat, jak również wynikające z nich realia. Był w stanie

bronić lub też określać znaczenie swych działań, kierując się szacunkiem dla swoich stałych norm oraz wartości. Dotychczas żadne zdarzenie nie spowodowało kryzysu w żadnej dziedzinie regulacji normatywnych (nie wywołało zmiany wartości) dotyczących aktywności Ruchu. Analizowanie działań zespołowych (takich jak w przypadku Hizmet) przez pryzmat własnego interesu i kalkulacji kosztów oraz korzyści, lub konfliktów dotyczących podziału korzyści płynących z rynku politycznego bez odnoszenia się do symbolicznych, jak również wyższych wartości oraz znaczeń, należy określić jako podejście redukcjonistyczne. Tego rodzaju nastawienie nie jest w stanie ujawnić zbyt wielu szczegółów na temat Ruchu. Altruizm oraz osobiste oddanie wysoko cenionym wartościom, jakie możemy dostrzec wewnątrz Ruchu, są realne i nie mogą zostać zredukowane do poziomu własnych korzyści.

112. Czy w ramach działalności Ruchu lub pod jego szyldem uczestnicy realizują cele polityczne bądź ideologiczne?

Nie, dążenia Ruchu nie skupiają się na budowaniu solidarności wewnętrznej poprzez kreowanie kontrkultury. Hizmet to nie zespół sieci i instytucji, w ramach których uczestnicy mogliby prowadzić własną działalność (publiczną albo prywatną) lub też realizować swoje własne interesy (polityczne lub ekonomiczne). Hizmet nie jest podwykonawcą, substytutem czy narzędziem służącym kreowaniu prywatnej ideologii, polityki albo interesów. Nie jest to też równoległe społeczeństwo, którego zaprzyjaźnieni uczestnicy żyją w radykalizowany sposób, pozostając zamkniętymi na świat i społeczność globalną. Zamiast tego Ruch wykazuje się spójnością norm, wartości i celów. Ludzie wspierający jego inicjatywy, choć niekoniecznie identyfikujący się z członkostwem w sieci, nigdy nie uskarżali się, aby działania Ruchu opierały się na ideologicznych bądź politycznych zobowiązaniach jego organizatorów.

113. Skoro te działania nie są oparte na politycznym czy ideologicznym zaangażowaniu ich uczestników, to dlaczego ludzie biorą w nich udział?

Różne grupy ludzi odczuwają przynależność do ruchu Hizmet i dzięki niemu odnajdują poczucie przynależności do szerszej społeczności. Ich zaangażowanie znajduje swój początek w krótkoterminowych dążeniach i projektach. Z czasem ten dobrowolny udział przeradza się w długofalowe zaangażowanie i afiliację, a następnie staje się podstawą przyszłych altruistycznych postaw całej społeczności. Dla osób partycypujących w aktywności Ruchu sens ich udziału tkwi w działaniu, dobrowolnym zaangażowaniu oraz powołaniu.

114. W jaki sposób Ruch eliminuje ryzyko związane z powstawaniem konfliktów wewnętrznych oraz tworzeniem się frakcji?

Hizmet nie jest organizacją ideologiczną ani odizolowanym ruchem społecznym. Nie jest podporządkowany symbolicznym bodźcom, takim jak uświęcony cel, braterstwo rewolucyjne czy męczeństwo. Taki rodzaj uzależnienia zwiększałby ryzyko powstawania konfliktów wewnętrznych, jak też tworzenia się odłamów.

Hizmet nie posiada doktrynalnej ortodoksji, nie jest zamkniętą organizacją ani nie doświadczał w swej historii żadnych wewnętrznych rozłamów z powodu taktyk, dążeń, bądź różnic personalnych. Co więcej fakt, iż różnego rodzaju sieci mają odrębne zadania i dążenia, jak również w odmienny sposób odpowiadają na potrzeby środowiska, sprawia, że nie muszą one ze sobą konkurować o władzę. Ponadto, w tym przypadku solidarność nie jest celem i nie jest sztucznie generowana, zatem nie może też być narzędziem formowania się frakcji.

W wyrastających z Ruchu sieciach hierarchia ról ma bardzo małe znaczenie, a parametry wykorzystywanych przez nie projektów oraz płynące z nich korzyści nie różnią się od siebie w sposób zasadniczy. Ponadto zadania wymagające określonej specjalizacji są wykonywane przez przeszkolone osoby lub ORS. Działające w Ruchu osoby biorą udział w uzasadnionych, rozsądnych i wykonalnych projektach, które wybierane są po przeprowadzeniu szeroko zakrojonych konsultacji. Dzięki takiemu podejściu uczestnicy nie marnują czasu na niepraktyczne działania. Członkowie Ruchu przez lata testowali oraz uczyli się na bazie swych projektów, także tych związanych z wszelkiego rodzaju działalnością edukacyjną czy instytucjonalną. W kontekście Ruchu jako całości, grupy uczestników nie mogą i nie ulegają nagłym zrywom, by wyruszyć na nieznane wody.

Podsumowując, owe procesy konsultacyjne, działanie w ramach sieci i profesjonalizacja zapobiegają powstawaniu napięć oraz podziałów.

115. Na ile prawdopodobne są schizmy i dezintegracja?

Prawdopodobieństwo jest nieznaczące z uwagi na kilka przyczyn: Hizmet nie posiada ideologii; jego poglądy nie są w dogmatyczny sposób związane z jakąś ortodoksyjną interpretacją wartości oraz norm, mających swe korzenie w przeszłości; nie jest zamknięty na świeże ekspozycje swojej wła-

snej (wyptywającej z nauk islamu) tradycji, ani też na zrodzone z niej idee; nie zamyka się na nowe praktyki i sformułowania, odkrywające ogromne źródło łączących różne tradycje poglądów oraz wartości.

Zarówno Gülen, jak i Ruch nie zajmują się dogmatycznymi poglądami, lecz skupiają się na wartościach, takich jak kompromis, równowaga, ochrona życia, honor i poszanowanie godności człowieka, a także dialog, konsultacje, równość, sprawiedliwość oraz prawa człowieka. Z tego wynika, że przynależące do Ruchu ORS nie mogą liczyć na powrót do pierwotnej ideologii.

Aby utrzymać swój długofalowy pozytywny, a także konstruktywny oraz pokojowy aktywizm, Ruch opiera się na przejawiającej się wśród jego członków integralności społecznej, jedności idei, celów oraz środków. Wspólnota nie polega na solidarności indywidualistów, oddzielającej ich od szerszej społeczności, czy też od reszty świata. Liczba uczestników nie jest najważniejsza, istotny jest zakres poświęcania się dobrowolnym działaniom oraz szeroko rozumianym przez Ruch wartościom altruistycznym.

116. Czy wybór projektów kiedykolwiek powoduje konflikty wewnątrz Ruchu?

W organizacjach i ruchach społecznych konflikty pojawiają się z powodu: (a) braku wewnętrznej komunikacji i współpracy; (b) braku uczciwości w dystrybuowaniu zasobów oraz bodźców; (c) niewłaściwego podziału ról; (d) narzucania nierealistycznych, źle rokujących lub przestarzałych perspektyw bądź projektów; oraz (e) z powodu zwiększonego ryzyka indywidualnego lub zbiorowego.

Jednakże w Hizmet uczestnicy są przypisani wielu różnym sieciom społecznym, a także biorą udział w różnorodnych projektach związanych ze służbą. Dzięki gazetom i mediom mają również dostęp do informacji na temat wartości Ruchu i prowadzonych przezeń działań. W ten sposób wspólnota nie odczuwa braku zasobów niezbędnych do komunikacji. Nie brakuje jej okazji do wykorzystywania odmiennych, lecz jednocześnie uzupełniających się strategii. Jest w stanie dostarczyć swym uczestnikom wyjaśnień oraz nowych perspektyw we wszelkich, możliwych okolicznościach.

Lokalizacja projektów oraz grupowe podejmowanie decyzji zapobiegają poczuciu niesprawiedliwości dotyczącej zasobów, jak i środków motywa-

cyjnych, a także ewentualnemu podejmowaniu ryzyka. Wszystkie te kwestie powodują, że w szeregach ruchu Hizmet wewnętrzne konflikty stają się mało prawdopodobne.

117. Czy Ruch skrywa swoje intencje?

Nie, Ruch nie rozważa ani nie przewiduje nagłej zmiany kierunku, w jakim zmierzają jego projekty. Celem jest cierpliwe i pełne poświęcenia edukowanie ludzi, by umożliwić im swobodne radzenie sobie z napotykaną złożonością i różnorodnością.

Podejmowanie decyzji w sieciach nie jest scentralizowane ani niewidoczne. Decyzje w sprawie rozwoju projektów nie są podejmowane przez jednostki czy grupy indywidualne. Ludzie mają możliwość ingerencji w tryb podejmowania decyzji, przez co proces ten ma charakter partycypacyjny, a istnienie ukrytej intencji wprowadzenia nagłych zmian jest raczej mało prawdopodobne.

118. Czy Ruch deklaruje, że niesie zmianę na szerszą skalę?

Nie, Hizmet nie wysuwa nierealistycznych sugestii, jakoby posiadał znaczący wpływ na przemiany w kwestiach systemowych oraz globalnych. Jednakże jego kolektywne działania przynoszą efekty, oferując skuteczne odpowiedzi na problemy lokalne wynikające z niedomagań systemu. Zdolność do autorefleksji, szerokie kompetencje oraz skuteczność Ruchu ukazują potencjał w radzeniu sobie z problemami, które stawia przed nami współczesność. Ruch pomaga formułować rozwiązania na poziomie osobistej niezależności. Ten potencjał i autonomia przygotowują jednostki do spokojnego rozwoju i zdrowej integracji ze współczesnym realiami.

Współczesne społeczeństwa są złożone, a zmiana wewnątrz nich może być osiągnięta wyłącznie poprzez edukację, dostęp do informacji oraz współpracę. Bardzo mało, jeśli w ogóle cokolwiek, można osiągnąć za sprawą jednostronnego działania, stosowania represji i siły oraz poświęcenia ludzkich istnień zarówno na drodze wojny, prowadzącej do rozlewu krwi, jak i zduszenia gospodarki. Stała i korzystna zmiana wymaga powzięcia decyzji, dokonania wyborów, osiągania kompromisów i współpracy tak wewnątrz, jak i pomiędzy społeczeństwami i cywilizacjami. Wyłącznie w ten sposób projekty i działania nacechowane wartościami konsensualnymi mogą być skuteczne. Ruch działa na rzecz stałej i korzystnej zmiany stopniowo – projekt po projekcie, osoba po osobie.

119. Dlaczego świat potrzebuje wspólnoty, takiej jak Ruch Hizmet?

Warunki, w których dziś żyjemy, wymagają dużo lepiej wyedukowanego i bardziej pokojowego świata oraz współpracy cywilizacji. Hizmet czyni ciągły wkład i nieprzerwanie zabiega o rozwój indywidualny i instytucjonalny. Działa w oparciu o ugodowy proces podejmowania decyzji, rotację przewodnictwa na wyższych stanowiskach oraz nadzorowanie i wizytacje ORS przez komisje. Szczególną uwagę przykłada do kompetencji i dobrej porady. Członkowie Ruchu wspólnie dążą do budowy efektywnych i sprawnych ORS, które wyjdą naprzeciw lokalnym potrzebom wielu społeczności całego świata.

Świat prawdopodobnie będzie wciąż potrzebował starań ludzi, takich jak ci należący do Hizmet. Myśl Gülena, która inspiruje działalność Ruchu, oferuje intelektualne i duchowe zasoby, które pomagają ludziom sprostać wyzwaniom życia codziennego we współczesnym świecie.

Współpraca, tożsamość i jednostka

120. Jaki typ ludzi bierze udział w działaniach Hizmet i dlaczego?

W projektach Ruchu uczestniczą postaci wywodzące się z różnych środowisk społecznych i intelektualnych. Wspierane przez Gülena projekty – np. związane z edukacją, zdrowiem publicznym, dialogiem międzykulturowym, międzywyznaniowym czy ze współpracą cywilizacyjną – wymagają dynamicznego działania i mają związek z codziennymi relacjami w życiu każdego człowieka.

121. Jaka jest natura relacji wewnątrz Ruchu?

Relacje wewnątrz Ruchu to między innymi efektywne stosunki interpersonalne, społeczne – te nieformalne oraz integrujące; profesjonalne – formalne i umowne, kulturalne – o charakterze edukacyjnym, autorefleksyjnym, altruistycznym i apolitycznym; lokalne – wynikające z projektów i zjednoczenia; i w końcu międzynarodowe – prowadzone w duchu pokoju, współpracy oraz dążeń cywilizacyjnych.

122. Co skłania ludzi do pracy i wolontariatu w Hizmet?

Wśród czynników mających wpływ na uczestnictwo w działalności Ruchu wymienić należy między innymi: dzieła oraz wykłady Fethullaha Gülena, ogólną wartość jego altruistycznej służby oraz prezentowany przez jego wspólnotę światopogląd. Mogą to być również pracujący na rzecz Ruchu znajomi, sąsiedzi lub krewni, których szczerość i uczynność przekonuje innych do podejmowania działań w ramach wspólnoty Hizmet.

123. Jakie są podstawowe cechy uczestników Ruchu?

Są oni nadzwyczaj świadomi tego co robią, jak i tego o czym myślą, w pełni zintegrowani i oddani swej pracy, gotowi do poświęcenia swego życia prywatnego na rzecz służby, niejednokrotnie wliczając w to potrzebę opuszczenia domu rodzinnego na rzecz pracy za granicą.

124. Jakie jest pochodzenie społeczne członków Ruchu?

Przeważająca większość uczestników to młodzi studenci. Drugą najszerszą grupę (prawie tak samo liczną) stanowią absolwenci uniwersytetów. Średnia wieku w Ruchu wynosi 25–30 lat. Większość studentów, bądź ludzi pracujących w sieci usług, to ludzie wywodzący się z klasy średniej lub wyższo-średniej. Pochodzą oni ze środowisk lepiej zintegrowanych, miejskich, charakteryzujących się wysokim poziomem osiągnięć akademickich.

Wolontariusze wywodzą się głównie z wykształconej klasy średniej, mieszkającej w miastach, stosunkowo uprzywilejowanej i lepiej zintegrowanej: posiadają kompetencje techniczne i kulturowe bądź pozycję ekonomiczno-społeczną, która sprawia, że prawdopodobieństwo ich zmobilizowania jest większe, gdyż dostrzegają sprzeczności w systemie, a ich poziom edukacji oraz środowisko intelektualne promują wartości egalitarne i antyautorytarne.

125. Czy udział studentów uniwersyteckich w Ruchu radykalizował go w jakikolwiek sposób?

Nie, udział studentów uniwersyteckich i nowych, wykształconych przybyszów z szeroką gamą doświadczeń społecznych i z różnych środowisk społecznych, spowodował rozwój Ruchu, ale go nie radykalizował ani nie doprowadził do pojawienia się podziałów, czy to wewnątrz Ruchu, czy też wśród społeczności tureckiej. Uczestnicy *de facto* nadają priorytet indywidualnym prywatnym osiągnięciom, ekspansji wolności w wyrażaniu opinii oraz demokratycznemu uczestnictwu.

126. Jaki jest wpływ ludzi, którzy dołączają do siatki Ruchu w późniejszym okresie swojego życia i mają wcześniejsze powiązania z innymi ruchami?

Dołączają do Ruchu gdyż chcieliby być częścią systemu, który już działa. Ruch udostępnia miejsca i kanały do wyrażania opinii, przekonywania ludzi i podjęcia decyzji większością. Nowi uczestnicy z wcześniejszymi powiązaniami z innymi strukturami mogą oczywiście mieć dostęp do tych kanałów. Jednak perspektywy, które nie są zgodne z ogólnymi zasadami działania zbiorowego Ruchu mogą być wyemitowane, ale nie mogą być narzucone większości. Więc nowo przybyli do siatki często przekierowują się do nowych celów i przemian.

Jeśli uczestnicy nie przyjmą do wiadomości i do rozpowszechniania światopoglądu Hizmet oraz nie przyczynią się w jakiś sposób do usług, będzie im trudno zostać uznanym za biorących udział w Ruchu.

Integracja z siatką usługową czy instytucją nie wymaga jednak o ch porzucenia innych sieci społecznych, do których należą, lecz oni mogą używać ich do puszczenia w obieg nowych wiadomości i znaczeń, których się nauczą.

127. Jaki charakter ma członkostwo w Hizmet?

Formalnie nie ma jako takiego członkostwa w Ruchu. Jednostki nie należą tylko i wyłącznie do jakiegokolwiek pojedynczej wspólnoty czy siatki. To, co wyróżnia Hizmet to mnogość powiązań jego uczestników; równocześnie biorą udział w wielu dziedzinach życia społecznego i w różnego rodzaju stowarzyszeniach.

Autor i dziennikarz Abdullah Aymaz daje przykłady tych wielorakich powiązań: „Jestem nauczycielem i pisarzem. Mam zobowiązania, takie jak moja praca, a także dobrowolny dodatkowy udział w organie medialnym, dla którego pracuję jako felietonista. Biorę również udział w pracach w okolicy, gdzie mieszka moja rodzina i tamtejsze społeczności. Interesuję się zagadnieniami naukowymi i biorę udział w zespole redakcyjnym oraz komisji selekcyjnej pewnego popularnego miesięcznika naukowego. Moje dzieci chodzą do szkoły średniej i jestem członkiem rady rodzicielskiej, by polepszyć poziom kształcenia w szkole. Angażuję się także w dialog międzywyznaniowy i odwiedzam oraz przyjmuję ludzi z różnych wspólnot religijnych. Uczęszczam także na spotkania siatki ludzi z mojego rodzinnego miasta oraz poprzednich miejsc zamieszkania. Mówiąc w skrócie, uczestniczę w kilku siatkach związanych z moim miejscem zamieszkania, pracą, zainteresowaniami, miastem rodzinnym, edukacją dzieci itd. Podobnie do mnie, tysiące ludzi uczestniczy w większej liczbie siatek i świadczy więcej usług dla lokalnej społeczności w ramach Ruchu niż ja”.

W każdym z tych kręgów tylko część osobowości i tylko konkretne wymiary osobowości i doświadczenia są uaktywniane. W poszukiwaniach motywowanych religią, alternatywne afiliacje są podróżą służącą rozwojowi osobowości i ducha oraz zrozumieniu ich sensu.

128. Czy uczestnicy pochodzą z ludności będącej na marginesie społeczeństwa?

Ani nowi przybysze, ani obecni uczestnicy nie są ludźmi niezintegrowanymi, wykluczonymi, pochodzącymi z marginesu czy bez korzeni. Badania wykazują, że uczestnikami są ludzie aktywni i zintegrowani w społeczności. To zadaje kłam powszechnemu przypuszczeniu, że mobilizacja jest zjawiskiem z udziałem tych, którzy są najbardziej dotknięci dezintegracją społeczną i wykluczeniem. W rzeczywistości, dostępność do mobilizacji jest słaba wśród takich marginalnych i pozbawionych korzeni grup. Ci, którzy stają się uczestnikami jakiegoś ruchu mają generalnie bardziej solidną tożsamość zbiorową i bliższe więzy z siecią powiązań społecznych.

Jednostki, które tworzą siatkę usługową Ruchu stanowią bardzo wysoki odsetek osób z klasy średniej lub o wyższej pozycji społeczno-gospodarczej. Posiadają one rozwiniętą szerszą wizję świata. Stają się wrażliwe na konkretne globalne problemy i sprawy. Zdobywają informacje oraz niezbędne umiejętności i kompetencje by tworzyć projekty usług, które odpowiadają rzeczywistym potrzebom społecznym.

Uczestnicy bardzo otwarcie angażują się w projekty związane z edukacją, kulturą, dialogiem międzywyznaniowym, pokojem społecznym i współpracą cywilizacji. Pozwala to na uznanie ich nośnikami uniwersalnych wartości etycznych, nie idei czy orientacji, które są zawężone, marginalne czy elitarne.

129. Jakie jest zaplecze społeczno-gospodarcze tych, którzy nie należą do Ruchu lecz wspierają jego akcje zbiorowe?

Jest wysoce zróżnicowane, trudno jest zidentyfikować specyficzne kategorie społeczne wśród różnorodnych grup społeczno-gospodarczych, które utrzymują związek oparty na współpracy (ale nie uczestnictwie) z Hizmet. Ludzie ci należą do różnych ról i zawodów, których liczba ciągle rośnie.

Jednakże można powiedzieć, że przeważająca większość wykształconych uczestników Ruchu nie pracuje w zawodach ukierunkowanych religijnie, lecz w dziedzinie edukacji, inżynierii, naukach ścisłych oraz biznesie. Wspierają inicjatywę umiarkowanie inspirowaną przez wiarę, by zbudować całą sieć szkół, uniwersytetów, szpitali, mediów i biznesów. Jest to interpretowane jako „trzecia droga” między siłami militarnego sekularyzmu i radykalnego islamizmu. Jest to też czynnik zachęcający do większego

wsparcia Ruchu ze strony nie uczestników bądź „b trzecich”. Można znaleźć dobre przykłady takich ludzi w książce Barış Köprüleri „Dünyaya Açılan Türk Okulları” (Mosty pokoju: Szkoły tureckie otwierające się na świat), będącej kompilacją dwudziestu siedmiu artykułów napisanych przez innych mężów stanu, polityków, uczonych, myślicieli i dziennikarzy. Artykuły omawiają działalność ponad 300 placówek oświatowych oraz wysiłki wolontariuszy Hizmet w dziewięćdziesięciu krajach.

130. Co sprawia, że ludzie decydują się na uczestniczenie w działaniach sieci związanych z Ruchem?

Osoby te są najwspanialszą rolę odgrywają, przyłączając się do Ruchu. Kontakty interpersonalne są jednym z najbogatszych źródeł pozyskiwania wolontariuszy. Codzienne relacje sprawiają, że ludzie czują się komfortowo, dołączając do sieci i służąc drugiemu człowiekowi.

W sieciach tych osoby wchodzą ze sobą w interakcje i angażują się w dyskusje konieczne do opracowania strategii działań. Jednostki te z własnej woli przyjmują role zgodne z ich osobowością. Przyłączają się do tych stowarzyszeń w wyniku świadomie podjętych decyzji, aby zmienić i ukierunkować swoją własną egzystencję.

W tym społecznym kontekście ludzie mogą dyskutować nad stosownymi działaniami i uaktywnić zasoby materialne, kapitał kulturowy i wysiłki. Społeczne i poznawcze procesy pomagają kształtować racje, które uzasadniają tworzenie projektów. Obok tych racji, ludzie rozwijają także wiarę w to, że projekt bądź instytucja oraz jej usługi są naprawdę potrzebne i warte wszelkiego nakładu, jaki ponoszą.

131. W jaki sposób uczestnicy utożsamiają się z prowadzonymi przez siebie projektami?

Ze względu na brak wyłącznie jednego wymiaru ludzkiego zachowania, wszystkie problemy w pierwszym rzędzie rozpatrywane są na poziomie grupowym, a następnie analizowane są w procesie zbiorowej komunikacji. W tym samym czasie jednostki stają się poinformowane w ramach grup. Następnie ludzie ci dobrowolnie włączają się do edukacyjnych, społecznych i altruistycznych sieci. Hizmet nie nadaje tym osobom tożsamości, lecz zapewnia im tworzywo niezbędne do wybudowania własnej. Czyni ich odpowiedzialnymi za swoją tożsamość, jak i za swoje działania.

132. Jakie są koszty przystąpienia oraz rezygnacji z członkostwa w Ruchu?

Niski bądź zerowy koszt przyłączenia lub rezygnacji z udziału w projektach oznacza, że może on mieć charakter tymczasowy lub krótkoterminowy. Nie wymaga się rezygnacji ze związków, relacji z przyjaciółmi, czy z własnego światopoglądu. Partycypacja w określonym projekcie może mieć charakter krótkotrwały, lecz przywiązanie jednostki do wartości oraz sensu działań Ruchu już takie nie jest. Rezygnacja z projektów należy do rzadkości, raczej polega na zamianie ich na kolejne. Jeżeli uczestnik tego pragnie, to poruszanie się pomiędzy projektami lub instytucjami nie jest mu w żaden sposób utrudniane.

Duża liczba dostępnych projektów i sieci ułatwia każdemu przeniesienie się do innej sieci lub zajęcie się innym projektem. Rozdział krótkoterminowych celów oznacza, że w grę wchodzi zazwyczaj tylko jeden aspekt umiejętności danego uczestnika. W ten sposób jednostki, jak i grupy, związane z którąkolwiek siecią usług nie rozwijają w sobie błędnych przekonań o indywidualnej porażce, odejściu lub sprzeniewierzeniu się.

133. W jaki sposób przejście z jednej sieci do drugiej wpływa na członków?

Duża różnorodność celów oraz zasobów Ruchu umożliwia uczestnikom zmianę sieci, przy czym nie niesie za sobą zagrożenia dla poprawy działań Ruchu, czy jego skuteczności. Ponadto, pozostawienie jednej grupy i przejście do kolejnej staje się mniej przejmującym wydarzeniem, ponieważ wybór oraz zakres projektów wspólnoty stale się powiększa wraz z rosnącą liczbą ról i aktywności jego uczestników.

Ludzie nie przyłączają się do projektów samotnie, ani też nie działają w nich dla własnej korzyści. Współpracują ze znajomymi, sąsiadami lub z organizacjami zawodowymi. Podmioty mają możliwość poznania się bliżej jako różne osoby. Te nieformalne znajomości tworzą sympatię, która przyczynia się do rozwoju intymności oraz solidarności społecznej. Dzięki temu Ruch nie potrzebuje żadnych zachowań ceremonialnych, rytuałów, symboli, sloganów, specjalnych strojów czy plaketek podkreślających utożsamianie się ze wspólnotą. Nowo przybyli uczestnicy utrzymują relacje z ludźmi spoza Ruchu. Nie nakłania się ich do porzucania tych znajomości, ani do rezygnacji z jakichkolwiek przyjaźni.

Partycypacja w aktywnościach Ruchu opiera się na dzieleniu, wymianie oraz wykorzystywaniu informacji, jak również na podejmowaniu czynnego udziału we wspólnych projektach. Przybiera raczej formę kręgów opartych na przyjaźni. W szerszym kontekście: ludzie ci osiągają równocześnie korzyści, nawiązują przyjaźnie oraz zobowiązują się do altruistycznych uczynków. Jakikolwiek straty, które mogłyby z tego wyniknąć dla danego podmiotu, nie są ponoszone przezeń w samotności.

134. Czy ludzie przyłączają się do sieci w wyniku braku innych możliwości?

Nie, przyłączenie do ruchu Hizmet nie jest wynikiem braku alternatywy, lecz wynika z wolnego wyboru. To dzięki świadomym decyzjom osoby te stają się częścią Ruchu, równocześnie w ten sposób osiągając w niej pewien poziom samospełnienia. Wspólne działania Ruchu dowodzą więc, że dla wielu są one wynikiem powołania. Co więcej, uczestnicząc w różnych sieciach wsparcia, ludzie ci wzmacniają swoją motywację, a dzięki pozostałym uczestnikom czerpią też większą inspirację.

135. Dlaczego istotny jest fakt, że przystąpienie do Ruchu jest dobrowolne?

Ludzie mają swobodę zarówno wstępowania, jak i występowania ze struktur Ruchu, przy czym nie wiąże się to z ponoszeniem jakichkolwiek kosztów. Jakkolwiek motywacją dobrowolnego udziału jest dążenie do samorealizacji, pragnienie wyrażenia siebie, samorozwój lub cokolwiek innego, to stanowi to proklamację natury danego człowieka oraz aspektów społecznych.

136. Czy Ruch dąży do utworzenia odrębnej i ekskluzywnej społeczności?

Większość ludzi uczestniczących w działalności Ruchu zostało wprowadzonych w jego struktury przez swoich przyjaciół. Fakt, iż nie dzieje się to za pośrednictwem rodziny lub jakiegoś rodzaju systemu klanów pokazuje, że relacje wewnątrz Ruchu mogą mieć charakter jednolity, transformacyjny oraz trwałe. Również fakt, że przystąpienie oraz udział w Ruchu lub jego projektach odbywa się poprzez codzienne kontakty i znajomych z pracy wskazuje, iż perspektywy kulturowe czy też światopogląd ruchu Hizmet postrzegany jest jako racjonalny i uzasadniony. Udział jednostek, które nie dorastały w kręgach kojarzonej z Ruchem społeczności ma również duże znaczenie: jest dowodem na czysto indywidualne wybory i wyraźne subiektywną identyfikację. Ludzie dokonują aktywnej racjonalizacji decyzji o przystąpieniu do wspólnych działań Ruchu.

137. W jaki sposób osoby uczestniczące w działaniach Ruchu są w stanie nawiązać i utrzymać relacje z większą społecznością?

Niezwykle liczne, jak też silne relacje wewnętrzne, jakimi cieszą się osoby biorące udział w projektach sieci, inspirują i motywują do osiągania efektywności w wykonywanych zadaniach. Uczestnicy nie rozdzielają jednak swego życia prywatnego od tych projektów. Starają się raczej łączyć je z zadaniami publicznymi i środowiskiem społecznym. Zamiast oderwania, alienacji, frustracji czy antagonizmów prowadzi to do spokojnej ciągłości działań.

Istnieje też duża liczba osób sympatyzujących z działalnością Hizmet, lecz nie biorących w niej aktywnego udziału. Pokazuje to, że Ruch nie jest podmiotem odizolowanym i jest w stanie nawiązywać mocniejsze więzi z szerszymi grupami społecznymi. W istocie nie występuje w Ruchu przekonanie o potrzebie zrywania wcześniejszych stosunków społecznych. Od uczestników Ruchu oczekuje się także posiadania innych relacji oraz nawiązywania tych zupełnie nowych. Tego rodzaju zróżnicowane afiliacje są z zasady, jak i w praktyce, bardzo mile widziane. W tym przypadku lojalność skupia się wokół skutecznej realizacji projektów i usług oraz ich komplementarności, a nie wokół samej działalności Ruchu. Solidarność wśród uczestników Ruchu wynika ze wspólnej pracy, jej efektów oraz związanych z nią wspomnień – nie jest warunkowana wspólnym działaniem jako takim.

138. Jakie korzyści dla szerszej grupy ludzi niesie za sobą działalność związanych z Ruchem sieci?

Hizmet powstawał dzięki nieformalnym, codziennym relacjom międzyludzkim. W ten sposób łączy on ze sobą uczestników i lokalne społeczności. Stosunki wewnątrz sieci opierają się na systemie relacji budowanych w oparciu o przyjaźń, sąsiedztwo, profesję i zainteresowania osobiste. Więzy dotyczą działalności społecznej, kulturowej i religijnej, a także humanitarnej. Działania te zdecydowanie przekraczają sferę aktywności politycznej. Uczestnicy udowodnili, że są w stanie pokonywać ideologiczne oraz społeczne bariery, budując przy tym wzajemne zaufanie.

Mimo iż wydają się one być stosunkowo niezłożone, sieci odgrywają jednak znaczącą rolę doradczą, która spaja jednostki z większą dynamiką

społeczną oraz innymi ORS. Nowe pokłady społeczne, które mogłyby zostać wykorzystane dla celów związanych z konfliktami oraz przemocą, przekształcane są w konstruktywne działania oraz projekty.

139. Dlaczego Hizmet składa się z sieci usług?

Hizmet cechuje jednolita tożsamość, opierająca się na usługach pożytecznych dla wszystkich. Usługi te organizowane są wewnątrz sieci, ponieważ relacje w strukturach Ruchu nie mają charakteru hierarchicznego, mechanicznego lub ustalonego odgórnie. W ten sposób jedna grupa lub sieć nie nakłada na pozostałe większego ciężaru ograniczeń bądź obowiązków. Sieci dopuszczają relacje autonomiczne oraz współzależność.

Socjologowie badali poczucie efektywności jednostek i wykazali, że im bardziej członkowie Ruchu są asertywni, tym pewniejsi siebie, bardziej energiczni i efektywni stają się w wykorzystywaniu swych umiejętności w porównaniu z osobami, które nie zajmują się aktywizmem.

Dzięki udziałowi w sieciach bliskie relacje z otoczeniem pozwalają uczestnikom odnajdywać sens świata, na którym żyją. Interakcje międzyludzkie, a także silne więzi stanowią podstawowe tło uczestnictwa w Ruchu. Dzięki sieciom usług ludzie stają się w większym stopniu zdolni docierać do innych systemów, znaczeń, celów i interesów. Bez tego rodzaju sieci dla większości osób nie byłoby możliwe osiągnięcie tego wszystkiego na własną rękę.

140. W jaki sposób przynależące do Ruchu grupy i jednostki „odnajdują w tych sieciach sens swojego życia”?

Jednoczą się one w strukturach Ruchu, by odnaleźć swoją drogę w życiu poprzez wspólnotę i działanie. Rozpoznają i kultywują znaczenie wartości oraz różnorodności aspektów, które zyskują dzięki wspólnemu działaniu. Dzielą też poglądy łączące podmioty z ich wspólnym sposobem działania w danym czasie. W ramach swych możliwości i ograniczeń dzielą się efektami wspólnych działań. Dzielą też definicje kluczowych celów, sposoby ich osiągania, wspólne płaszczyzny działania oraz poglądy dotyczące inwestycji, które mogą poczynić, a także jakich korzyści mogą w związku z tym oczekiwać. Te nieustające procesy wykształcają sieć aktywnych relacji pomiędzy podmiotami, które współpracują, jednoczą się, wzajemnie na siebie wpływają, negocjują i podejmują wspólne decyzje.

141. Czy współpraca członków Ruchu czyni ich grupą odizolowaną od społeczeństwa?

Właściwie ludzie mogą uczestniczyć w projektach i instytucjach Ruchu poprzez różny stopień zaangażowania. Uściślając, wspólna tożsamość charakteryzuje Ruch jako całość. Jednakże różne poziomy zaangażowania uczestników – a także osób z zewnątrz – w projekty oraz w sieci usług czynią ruch Hizmet otwartym i jednolitym.

Współpraca, uczestnictwo i przynależność do Ruchu nie mogą być nazwane alienacją czy sekciarstwem, ponieważ Ruch jest otwarty na świat zewnętrzny i nie posiada ani nie poszukuje totalitarnej struktury organizacyjnej, lecz zamiast tego poszukuje kompatybilności z innymi podmiotami zbiorowymi oraz społecznymi. Hizmet nie ogranicza się do konkretnego czasu i miejsca (czy terytorium). Jednakże ta jednolitość nie ma negatywnych skutków oddziałujących na jednorodność, czy też skuteczność projektów usługowych.

142. Czy uczestnicy muszą zrezygnować z wielu rzeczy, aby poświęcić swoje życie służbie w Hizmet?

Uczestnicy nie mają takiego obowiązku. Poświęcanie się danemu projektowi nie musi nieść za sobą decyzji o zaangażowaniu w niego na całe życie. Jednostki przechodzą z jednego projektu do drugiego, a ich zaangażowanie może być tymczasowe.

Uczestnicy Ruchu należą do wielu sieci społecznych i cieszą się pełnym przekrojem relacji międzyludzkich. Pozwala im to na korzystanie z możliwości samodzielnego planowania indywidualnej integracji w życiu codziennym. Samorealizacja dokonuje się tu poprzez samodzielne rozumowanie, autonomicznie planowaną integrację i doświadczenie.

143. Czy te sieci wzajemnych powiązań działają jako substytut relacji rodzinnych lub innych?

Nie, sieci nie przyjmują takiego kształtu. Zamiast tego są budowane i umacniane poprzez interakcje, a także poprzez wartości przypisywane indywidualnym poglądom. Wszystko to po to, aby czynić wkład w filantropijne projekty i rozwój świadomości zbiorowej. Jednostki nie poszukują wspólnej tożsamości lub zmiany głównych skojarzeń (płeć, grupa wiekowa, pochodzenie etniczne, lokalna przynależność itp.). Uczestnicy nie są uprzednio odizolowanymi ludźmi. Nie uważają Ruchu za rodzinę zastępczą. Nie wy-

korzystują sieci jako tymczasowego celu identyfikacji ani dla osiągnięcia czy też utrzymania władzy politycznej. Odnajdują autentyczne relacje z samymi sobą oraz innymi, a w ten sposób wzywają siebie nawzajem oraz całe społeczeństwo do odpowiedzialności.

144. Czemu członkowie pozostają w Ruchu nawet po opuszczeniu związanych z nim instytucji lub zakończeniu projektów służby?

W momencie przyłączenia się do sieci usług nie trzeba wносить ze sobą znaczących inwestycji prywatnych. Przeciwnie, zaangażowanie i wkład powiększają wiedzę ludzi na temat płaszczyzny, na której muszą się znaleźć, by się zaangażować, wzrastać oraz dojrzewać. Inwestycja ta stopniowo umacnia więzi jednostek z sieciami usług bądź ORS i stanowi inwestycję w kulturowość.

Relacje realizowane w ten sposób są znacznie głębsze i bardziej wiążące niż udział krótkoterminowy i go przewyższają. Są one kompletnie różne od działań i angażowania się w sposób totalny (np. z ekstremalną i zbyt- nio uproszczoną definicją ludzi i płaszczyzny działania). Umiejętności nabywane przez jednostki w trakcie uczestniczenia w sieciach, znajdujące odzwierciedlenie w nich samych, ich aktywności oraz w ich udziale w projektach powodują, że odnajdują sens swoich doświadczeń. Kulturową, symboliczną i różnorodną formą projektów usług w ramach działalności Ruchu szanuje indywidualne różnice oraz potrzeby jego uczestników.

145. Dlaczego Gülen i Ruch kładą tak duży nacisk na współpracę w sieciach służby?

W tych sieciach usług ludzie zaczynają rozumieć, że potencjał wywierania wpływu na innych jest znacznie większy, niż ich indywidualna zdolność do działania. Poprzez ustanawianie relacji społecznych ludzie stają się otwarci na zrozumienie faktu, iż jednostka ma swoje ograniczenia, niekiedy nawet odnoszące się do niej samej. Z drugiej strony, mają możliwość zrekompensowania swych ograniczeń społecznych dzięki potencjałowi podmiotów zbiorowych.

146. Czym różni się integracja w sieciach służby od podatności na wpływy oraz uległości wobec autorytaryzmu pewnych ruchów politycznych?

Większość uczestników Ruchu jest już wykształcona i wywodzi się ze środowisk ocenianych w sposób pozytywny. Nie są to osoby niedowartościowane ani zagubione. Nie są to też ludzie oczarowani jakąś utopią,

przymusem pogoni po drabinie autorytaryzmu czy dążeniem do przeciwstawienia się władzom Turcji.

Uczestnicy przyłączają się do sieci z przekonaniem, że są w stanie zrobić coś pożytecznego dla społeczności i że może to naprawdę zadziałać. Ich intencje są raczej altruistyczne niż egoistyczne. Nie dążą do zmiany kierunku, w którym rozwija się system.

Ponadto, ani psychologiczne, ani też polityczne napięcia nie są przyczyną wstępowania do Ruchu, ani nie odzwierciedlają one wzorców uczestnictwa we wspólnocie Hizmet.

147. Czy były jakiegokolwiek przypadki bądź oskarżenia o stosowanie środków przymusu lub kar wewnątrz Ruchu?

Z pewnością nie istnieje żadna presja, by wstępować lub uczestniczyć w działaniach Ruchu. Wszyscy uczestnicy angażują się w sposób dobrowolny oraz świadomy. Nie istniały żadne przypadki ani oskarżenia o przymus, manipulację świadomości uczestników, próby łamania ich osobowości, pranie mózgu czy przymus psychiczny. Nic podobnego zdecydowanie nie miało miejsca w odniesieniu do uczestnictwa w Ruchu.

Przynależność do danej sieci bądź udział w projektach Ruchu oznaczają integrację jednostki z kolektywem, który każdemu uczestnikowi daje możliwość wyrażania siebie oraz swych aspiracji celem służenia ludzkości. Co więcej uczestnictwo to ma charakter otwarty. Ludzie ci biorą udział we wzajemnie zachodzących na siebie projektach oraz sieciach relacji. Sieci usług mogą komunikować się ze sobą. Jednocześnie każda z nich może być wewnętrznie zintegrowana, lecz zewnętrznie oddzielona od pozostałych pod względem geograficznym, celów lokalnych czy wrażliwości regionalnej. Indywidualna ruchliwość i różnorodność relacji są mile widziane i dostępne dla każdego wewnątrz Ruchu. Służące wypełnianiu zadań kanały asocjacyjne, zawodowe, społeczne i instytucjonalne są zawsze otwarte i zapobiegają konfliktom.

148. Skoro ludzie mogą swobodnie wstępować i rezygnować z udziału w Ruchu, to jak traktowane jest zjawisko „efektu gapowicza”?

W ruchu społecznym zjawisko „efektu gapowicza” odnosi się do osób, które unikają aktywnego zaangażowania się w dane przedsięwzięcie, gdyż uważają, że jest ono dla nich zbyt ryzykowne lub wiąże się z ponoszeniem

zbyt dużych kosztów. Takie osoby pozostawiają aktywizm innym, aczkolwiek czerpią profity ze wszelkich wspólnie osiągniętych korzyści. Potencjalnie negatywne skutki tego rodzaju podejścia są ograniczane poprzez wewnętrzne regulacje Ruchu, takie jak swobodny wybór projektów, sposobów samorealizacji oraz powołania. Ponadto rozmowy twarzą w twarz, szeroka dostępność kanałów informacyjnych i komunikacyjnych, doświadczona kadry w ORS, a także dobrowolny wybór sieci oraz swoboda rezygnacji stanowią dla „gapowiczów” główną przeszkodę.

W inspirowanych wartościami wiary projektach i usługach, oczekiwanie nagrody od samego Boga, czystość intencji oraz odpowiedzialność przed Bogiem za swoje czyny i intencje, co wspólnie nazwać można pobożnością lub świadomością Boga, pomagają uchronić Ruch od tego problemu lub przynajmniej zminimalizować jego znaczenie.

149. W jaki sposób zdobywana bądź nadawana jest tożsamość w Ruchu?

We wspólnocie Hizmet tożsamość nie jest czymś narzuconym w drodze członkostwa w danej grupie. Jest ona kształtowana przez jednostki zgodnie z ich zdolnościami, a także pozostaje w zgodzie z ich potencjałem społecznym. Poczucie przywiązania formowane jest na poziomie jednostki i budzi entuzjazm oraz zdolność jednostki do podejmowania działań. Towarzystwo daje ludziom możliwość poznawania siebie oraz sensu własnego życia.

Napędzana przez Ruch altruistyczna służba stanowi wyraz ludzkiej towarzyskości oraz wspólnych relacji. W tym właśnie tkwi źródło osobliwości Ruchu. Nie prowadzi ona do mitu tożsamości. Nie pogrąża jednostki w iluzji ucieczki, przez co on lub ona zostają w magiczny sposób uwolnieni od ograniczeń związanych z działaniem bądź zachowaniem społecznym. Potwierdza potencjał działalności społecznej, jako zdolności świadomego kreowania ludzkiej egzystencji oraz relacji międzyludzkich.

150. Skąd zatem pochodzi poczucie tożsamości uczestników?

Tożsamość w Ruchu Hizmet nie jest czymś nadawanym. Ma ona charakter dynamiczny i stanowi rezultat aktywnego procesu. Projekty Ruchu, jak również skupianie się na służbie społecznej nie mogą narzucać uczestnikom jakiegokolwiek tożsamości. Jednostki kreują swą tożsamość poprzez czyny, służbę, intencje oraz cele, a także poprzez ich indywidualne wybory i charakter.

151. W jaki sposób ludzie rozpoznają, że należą do tego samego ruchu?

Wspólne relacje, służba oraz jej efekty dają uczestnikom poczucie wspólnoty, identyfikacji jako „my”, a także utrzymują solidarność wśród inicjujących przez daną instytucję projektów oraz celów. Skutkuje to bilateralnym uznawaniem tożsamości Ruchu jako podmiotu zbiorowego.

152. Czy istnieje jakiegokolwiek ryzyko utraty przez członków sieci służby ich indywidualności?

Nie ma takiego ryzyka, ponieważ jednostki w swoim życiu codziennym utrzymują wiele złożonych relacji społecznych. Celem poprawy warunków, w których żyją, mogą łatwo adaptować się do nowych projektów. Tym sposobem wyznaczają kierunek oraz sens swojego udziału w sprofesjonalizowanych sieciach.

Osoby te nie ryzykują utraty swej tożsamości na drodze partycypacji w sieciach wolontariuzów – czują, że ich indywidualne różnice są respektowane. Nie przestają funkcjonować jako indywidualne jednostki, lecz doceniają sieć relacji z innymi ludźmi. Interakcja i komunikacja, podstawowe wymogi życia społecznego, są o wiele łatwiejsze do utrzymania dzięki sieciom zależności. Poprzez te sieci ludzie ukierunkowują się na życie w pokoju zarówno wewnątrz Ruchu, jak i poza nim.

153. W jaki sposób Hizmet wywiera wpływ na życie jednostek, wspólnoty i społeczeństwa?

Wszelka konkurencyjność i prywatne inicjatywy, wspierane przez Ruch w formie pomocy społecznej i filantropijnej opierają się na wolnym wyborze. Odnajdują one swe korzenie w dobrowolnym udziale i występują równocześnie na wielu płaszczyznach systemu oraz przestrzeni społecznej. W przeciwieństwie do odgórnego sposobu transformowania jednostek, stosowanego przez państwa, rządy lub reżimy, Hizmet w swym dążeniu do wprowadzania zmian obrabiał strategię oddolnego wpływania na ludzi poprzez edukację.

A zatem Ruch nie oczekuje zmiany podziału ról, korzyści oraz środków, ani nie dąży do konfrontacji z systemem oferowanym przez władze. Uczestnicy nie wykorzystują edukacyjnych i międzykulturowych wysiłków, jako instrumentów do przepychania ustanowionych przez system granic. Trzymając się swojej tożsamości, jak i wartości moralnych, starają się być nowoczesnymi partnerami zarówno wspólnoty europejskiej, jak i światowej.

154. Skoro Hizmet nie jest wspólnotą scentralizowaną ani autorytarną, to w jaki sposób osiąga spójność?

Udział w służbie przyjmuje relatywnie stabilne i trwałe formy. Osoby przychodzą i odchodzą, wzajemnie się wymieniają, aczkolwiek projekty pozostają i są kontynuowane. Indywidualne potrzeby i wspólne cele nie wykluczają się nawzajem. Są fragmentem jednej całości, przy czym w życiu codziennym ściśle się pokrywają i przeplatają z celami Ruchu. W ten sposób Ruch staje się dla ludzi narzędziem przekształcającym wspólny potencjał w dostrzegalne działania. Udział w projektach skupiających się wokół konkretnego celu wzmacnia poczucie solidarności. Zewnętrzne aspekty mobilizacji, ich dynamika, ekspansja oraz sukces są odzwierciedleniem wewnętrznej solidarności uczestników.

Spółeczna spójność Ruchu ma charakter kulturowy. Solidarność grup jest w pewnym stopniu nierozłączna z osobistymi dążeniami oraz z codziennymi potrzebami uczestników sieci. Mimo to w dużym stopniu pozostaje przypadkowa, a nie jest celem samym w sobie. Towarzyszy raczej w naturalny sposób wspólnemu działaniu i podtrzymywana jest dzięki trudowi realizacji wspólnych projektów.

155. Skąd w Ruchu taki poziom zjednoczenia?

Ruch Hizmet jest zorientowany na działania i cele, co buduje w nim dość spójną i jednorodną tożsamość, pomaga w bezpośredniej i psychologicznej interakcji, ułatwiając wszelkie akcje zbiorowe, między innymi optymalizację działalności ORS. Działania zbiorowe mają różne kierunki, elementy i poziomy, które odnoszą się do różnych płaszczyzn społeczno-historycznych, a także do różnych warstw w danym społeczeństwie. Wspólne podmioty tegoż Ruchu identyfikują i rozpoznają ilość i charakter owych poziomów w ramach budowania tożsamości zbiorowej. Jednocześnie nie negują i nie próbują wyeliminować różnic pomiędzy ludźmi, za to szukają podobieństw i porównań tak, by móc służyć swym społecznościom oraz ludzkości. Ruch nie koncentruje się na drugorzędnych, sprzecznych ze sobą i ambiwalentnych różnicach, które mają niewielkie znaczenie dla powszechnie przyjętych projektów, takich jak edukacja. Motto tego ugrupowania zakłada kompleksowe łączenie znaczeń, relacji i wartości dla pokojowego współistnienia oraz cywilizowanej współpracy. Dlatego też błędem byłoby ograniczenie się Ruchu do jednej płaszczyzny lub łączenie wszystkich tych elementów według standardów ideologicznych lub pozornych działań zbiorowych.

156. Czy wyróżnianie się Ruchu na tle otoczenia nie prowadzi do sytuacji konfliktowych?

Hizmet nauczył się być rozpoznawanym w sposób nieprowadzący do izolacji lub konfliktów. Nie odcina się od społeczeństwa. To relatywny wymiar wspólnej tożsamości ruchu Hizmet pomaga formować jednolitość podmiotu zbiorowego, a nie próby wykazywania swej odrębności na tle społeczeństwa.

Ruch, jako podmiot zespołowy jest w stanie rozpoznawać efekty swojej aktywności. Dzięki naturze swojej działalności Ruch może nawiązywać relacje społeczne poprzez służenie szerszej publice. W ten sposób rozwija się solidarność, która wiąże ludzi ze sobą. Owa autoidentyfikacja i zróżnicowanie podmiotu prowadzą następnie do wymiany społecznej i wzajemnego uznawania przez pozostałe podmioty zbiorowe.

157. Czy Ruch tworzy politykę tożsamości (na przykład bazując na czynniku wiary lub narodowości)?

Hizmet nie angażuje się w politykę tożsamościową. Nie stara się być różny od reszty ludzi – czy to w sposób etniczno-religijny, kulturowy czy geograficzny. Przez wzgląd na brak tolerancji, egoizm oraz autodestruktywny fundamentalizm, Hizmet ocenia radykalne formy polityki tożsamościowej jako zagrożenie dla społeczeństwa.

Członkowie Ruchu akceptują i postępują w zgodzie z tureckimi i międzynarodowymi normami społecznymi, przepisami oraz literami prawa. Dzielą problemy wspólne mieszkańcom całego świata, przy czym pracują, aby przyczynić się do ich rozwiązywania. Światopogląd, intencje oraz starania Ruchu są akceptowane przez przeważającą większość ludzi w Turcji, a także przez tych, którzy obserwują jego działalność za granicą. A więc Ruch może być również rzecznikiem pojednania między różnorodnymi społecznościami świata. Jego działalność prowadzona jest dzięki legalnym, sformalizowanym i zinstytucjonalizowanym środkom.

Ruch określają jego stosunki społeczne i relacje międzykulturowe. Jego dążenie do konsensusu pośród społeczności uzasadnia realizację projektów międzynarodowych, powstrzymując popadanie w fundamentalizm czy sekciarstwo.

158. Jak Hizmet przystosowuje się do otoczenia, zachowując jednocześnie własną tożsamość?

Umiejętność zachowania własnej tożsamości w porównaniu z jej zmianami na przestrzeni czasu, nawiązywaniem nowych relacji, form instytucjonalnych i organizacyjnych może na początku wydawać się sprzeczna. Ruch milczącym potwierdzeniem swojej odrębności podkreśla również przynależność do wspólnej kultury społecznej oraz potrzebę bycia rozpoznawanym jako podmiot społeczny, który działa na rzecz wspólnego dobra. Ten pozorny paradoks jest w rzeczywistości nieodzownym warunkiem istnienia wielokulturowego, zróżnicowanego i pluralistycznego społeczeństwa; zakłada też pewien stopień równości, wzajemności, oraz konsolidacji praktyk demokratycznych z instytucjami.

Uczestnicy Ruchu odczuwają łączącą ich więź, ponieważ dzielą te same interesy. Pozwala to członkom Ruchu zrozumieć znaczenie swego postępowania. Pozwala to również na wyrażanie siebie poprzez bycie przedmiotem własnych działań, a także przyczynia się do zapobiegania rozpadowi relacji społecznych w czasie konfliktów.

159. W jaki sposób Ruch zachowuje swą autonomię, unikając jednocześnie alienacji?

Ruch przez wiele lat udowodniał, że potrafi utrzymać stabilną oraz trwałą autodefinicję. Istotnie poprawił także swą umiejętność rozwiązywania problemów stawianych przez otaczające go realia. Staje się coraz bardziej autonomiczny w swej gotowości do podejmowania działań w ramach sieci relacji, w jakich się znajduje.

Także tzw. wydarzenia 28 lutego udowodniły, że Ruch potrafi kreować nowe, stabilne definicje i znaczenia dzięki łączeniu przeszłości z pojawiającymi się elementami, jak i rezultatami obecnej sytuacji. To z kolei umacnia jego wewnętrzną spójność i umieszcza wspólne pole działania na zewnątrz. Dlatego też, podczas gdy metody wykorzystywane przy realizacji usług mogą z czasem zmieniać się i rozwijać, to jednak źródło tożsamości Ruchu pozostaje wciąż nienaruszone.

Ponadto silne poparcie dla Gülena oraz dla działalności jego ruchu (zwłaszcza w następującym po postmodernistycznym przewrocie okresie ich znieważania) płynące ze strony szerokiego przekroju polityków, mężów stanu,

organizacji pozarządowych i dziennikarzy potwierdza tezę, że tożsamość Ruchu ma raczej charakter integracyjny niż wyobcowany.

160. Jak członkowie Ruchu reagują na zarzuty, jakoby byli członkami sekty, fundamentalistami, reakcjonistami itp.?

Członkowie Ruchu nie odpowiadają na tego typu zarzuty bezpośrednim działaniem. Starają się odwracać uwagę od tego rodzaju retoryki, wskazując na realne rezultaty oraz konkretne skutki działalności Ruchu. W szczególności wskazują na płaszczyznę edukacji oraz na pożyteczną, altruistyczną służbę społeczną na rzecz pokoju. Uczestnicy Ruchu starają się odżegnywać od działań politycznych, a ich poziom kulturowy odróżnia ich od reszty, zwłaszcza od sekt czy też kultów.

161. Jakie elementy kształtują tożsamość Ruchu?

Tożsamość zespołowa Ruchu zależna jest od sposobu, w jaki organizowana jest paleta jego wyborów, relacji, usług oraz instytucji. Jest także wynikiem wielu świadomych i długotrwałych procesów. Jednakże niektóre aspekty tożsamości ruchów społecznych mogą być słabsze lub też silniejsze od pozostałych, a część z nich może odgrywać drugo-, a nawet trzecioplanową rolę. W przypadku ruchu Hizmet, niektóre z nich (np. aspekty związane z kwestiami politycznymi lub zmianami rządowymi) nie są nawet brane pod uwagę.

Tożsamości ruchu Hizmet nie kształtują elementy transcendentalne, metafizyczne, metaspołeczne czy też mity, legendarne postaci, wyidealizowani przodkowie bądź sakralne celebrowanie jakiegokolwiek jednostki. Wręcz przeciwnie, mimo iż Ruch stanowi inicjatywę opierającą się na religii, a jej główne elementy oraz wartości wywodzą się z islamu, to jednak wskutek świadczonych usług coraz częściej kojarzony jest z działalnością na rzecz człowieka, kultury, komunikacji oraz relacji społecznych.

W wyniku komentarzy generowanych z zewnątrz – zarówno pochwał, ale i krytyki – tożsamość zbiorowa Ruchu staje się produktem świadomych działań, wynikiem autorefleksji oraz czymś znacznie większym niż zestawem cech „strukturalnych”. Wskutek świadomego konstruowania tożsamości zbiorowej na płaszczyźnie transnarodowych relacji społecznych Ruch staje się coraz bardziej świadomy, jednolity, zintegrowany i powszechny.

162. Co podtrzymuje kolektywną tożsamość i działalność Ruchu na przestrzeni czasu?

Tożsamość zbiorowa Ruchu tworzona jest poprzez kompozycję racjonalnej wymiany zdań, wiążących relacji, wzajemnego szacunku, celowych kalkulacji oraz głęboko uzasadnionego działania. Osobiste wybory członków Ruchu, ich dążenia, emocje i oczekiwania mierzone są w odniesieniu do płaszczyzny działalności podmiotów zbiorowych oraz jej realiów. Taka ocena wynika z możliwości i ograniczeń związanych z działaniami, które pomagają w definiowaniu podmiotów zbiorowych, ich środowiska oraz relacji z otoczeniem.

Utrzymywanie tożsamości to także interaktywny proces zbiorowy, ponieważ wiele osób i sieci odgrywa rolę w definiowaniu znaczenia swojej działalności. Bardzo wiele osób bierze udział w podtrzymywaniu bieżących relacji z innymi podmiotami, obliczaniu płaszczyzny działania, ograniczeń, korzyści oraz kosztów. Dlatego też tożsamość Ruchu musi być rozważana tak samo na poziomie indywidualnym, jak i zbiorowym, ponieważ istoty ludzkie kreują ją w odniesieniu do wspólnych relacji – a nie tylko te, które odróżniają ich od reszty, ale i poprzez związki z otaczającymi ich ludźmi oraz środowiskiem.

W konsekwencji w związanych z Ruchem sieciach ludzie podejmują inwestycje społeczne, kulturalne, poznawcze i emocjonalne. Dzięki temu jednostki czują się częścią wspólnoty i odczuwają społeczną spójność. Uczestnicy mogą racjonalizować, definiować, bronić oraz dyskutować nad ich relacjami, bowiem współdziałają, wymieniają poglądy i przekazują je innym za pośrednictwem społecznych zależności. To właśnie interakcje i owa komunikacja utrzymują tożsamość zbiorową Ruchu.

Gdy zbiorowy podmiot dowodzi w sposób poznawczy i intelektualny swojej zdolności do stawienia czoła atakom i kontrmobilizacji, działając jednocześnie w granicach systemu oraz pozostając poza wpływem zmian środowiskowych i koniunkturalnych, osiąga on lub jego tożsamość pewną stabilność i trwałość. Następnie wspólnota zaczyna być łatwo uznawana przez sympatyków i przeciwników. Zdolność do uznawania i bycia uznawanym na przestrzeni czasu wyróżnia Ruch i podkreśla jego duży potencjał.

Ten kolektywny i trwający proces manifestowany jest w formie organizacji, wewnętrznych zasad i procedur oraz relacji profesjonalnego przywództwa, spośród których wszystkie stanowią informację zwrotną i krystalizują tożsamość Ruchu.

163. W jaki sposób Ruch stał się zbiorem odniesień kulturowych i stylem życia dla tak wielu ludzi?

W wyniku mądrych, elastycznych wskazówek, świadomości właściwych i skutecznych środków na drodze do celu, troski o ich zgodność z literą prawa Ruch zyskał wsparcie wielu różnych środowisk społecznych i grup wiekowych z różnych części świata. Fakt, że Hizmet wchodzi w interakcje o zasięgu globalnym czyni go zbiorem odniesień kulturowych oraz modelem życiowym.

Nagrody i zachęty

164. Co Ruch oferuje swoim uczestnikom?

Ruch oferuje jednostkom możliwość konstruowania własnej osobowości poprzez bezinteresowne robienie czegoś dobrego dla swego otoczenia. Pozwala czynić to, unikając jakichkolwiek form rywalizacji czy przemocy. Ruch nie próbuje nikogo dyskredytować czy kwestionować należnych mu osiągnięć.

165. Skąd pochodzi satysfakcja wynikająca z działalności w Ruchu?

Nagród tych, w rezultacie pełnionej służby, należy spodziewać się bezpośrednio od Boga. Ruch nie oferuje konkretnych zachęt, by nakłonić uczestników do realizacji wspólnych celów. To bezpośredni udział w postudze jest źródłem motywacji. Zamiast doczesnych dóbr materialnych uczestnicy wybierają wartości kulturowe, etyczne i duchowe. Gülen sprzeciwia się formie racjonalizmu, skupiającego się na egoistycznym – czysto materialistycznym – bilansie korzyści i strat.

166. Czy Gülen stara się osiągnąć wysoką polityczną bądź światową pozycję?

Nie, Gülen powiedział: „Gdybym wolał świat, gdybym chciał być na szczycie państwa, szukałbym stanowisk które pomogłyby mi realizować tego rodzaju preferencje”. Nidy nie realizował takich celów, lecz przeżył swe życie – nawet młodość – jako asceta. Wspominając lata młodości, okres kiedy otwierały się przed nim ogromne perspektywy, mówi: „Jeśli osoba ta odmówiła wszystkich możliwości, jakie znalazły się pod jej drzwiami, a raczej pod drewnianą chatą z jego młodości, to jak mógłby pożądać tego wszystkiego teraz, gdy każdą noc spędza, jakby miała być jego ostatnią? Myślę, że wszystkie te oskarżenia wynikają z uczucia nienawiści, które towarzyszy ludziom wysuwającym podobne sugestie.”

167. W jaki sposób Hizmet zachęca do działalności we wspólnocie?

Dla większości uczestników etykę postugi warunkują wewnętrzne normy oraz wartości. Przeważnie wynikają one z przekonań religijnych i sumienia. Oznacza to, że ludzi tych motywuje rozwijanie wartości i osiąganie

celu, lub też zwyczajnie robienie rzeczy słusznych. Istnieją też czynniki motywujące, których nie sposób tłumaczyć korzyściami osobistymi.

Ruch nie opiera się także na bodźcu solidarności lub też samozachowawczości grup i ich jedności. Gdyby bodźce i solidarność były wyłączną przyczyną istnienia Ruchu, żaden z tych elementów nie byłby w stanie wyjaśnić wpływu ludzi z całego świata. Istnieją zaś bodźce-wartości, a te nie mogą być tłumaczone poprzez realizację własnych interesów.

168. W jaki sposób te związane z wartościami zachęty są wykorzystywane przez sieci służby i ORS?

Hizmet pozwala ludziom rozwijać harmonię kulturową oraz nawiązywać nowe kontakty. Na przykład ludzie, którzy nie otrzymali odpowiedniego wykształcenia oferują stypendia dla studentów lub rozpoczynają subskrypcję magazynów i gazet; albo ci którzy mieli dotychczas nieprzyjemne doświadczenia w kontaktach z obcokrajowcami lub niemuzułmanami zaczynają zapraszać ich na spotkania międzykulturowe lub międzyreligijne. Ta szansa dla ruchliwości wewnętrznej jest jednym z bodźców, jakie Ruch zapewnia swoim uczestnikom. Istnienie sieci stowarzyszeń rozwija oraz wspiera nowych liderów organizacji społecznych. Socjalizacja w ramach tych sieci służy za poligon nauczający umiejętności niezbędnych do sprawowania przywództwa. Spójność oraz wartości sieci zachęcają osoby pragnące zostać liderami do podejmowania ryzyka wiążącego się z zajmowaniem jakichkolwiek stanowisk. Wzmacnia to pragnienie społecznej mobilności wśród partycypujących w sieciach osób.

169. Czy liderzy sieci lub ich członkowie kiedykolwiek oczekiwali lub oferowali jakieś partykularne nagrody?

Liderzy sieci wchodzących w skład Ruchu odgrywają rolę osób wprowadzających do obiegu informacje, różne perspektywy i doświadczenia. Na zewnątrz reprezentują sieć i przeważnie prezentują obraz usług, z którymi uczestnicy mogą się identyfikować oraz z których czerpać mogą satysfakcję uczuciową i dodatkowe bodźce.

Przywództwo wymaga oraz dostarcza wzmożonej wymiany informacji. Dla wielu nagrodą staje się właśnie ta intensywność. Funkcja lidera sprowadza się więc do kompletowania i koordynowania personelu, a także do reprezentowania projektów, nad którymi członkowie dobrowolnie pracu-

ją. Funkcja ta oferuje usługi, z których korzyści czerpać może wiele osób i z której (zgodnie z założeniami Ruchu) zadowolony będzie również sam Bóg. Ostateczna nagroda pochodzi zatem od Boga. Dzieje się tak, ponieważ członkowie stają się inicjatorami dobrych i sprawiedliwych uczynków, które wyrażają ich wolę służby we wszystkich częściach świata.

Takie zaangażowanie nie nakłania zatem członków do poszukiwania szczególnych nagród wykraczających poza przyjęte normy i zachowania, ani nie skłania liderów sieci do oferowania warunkowego podporządkowywania się innym żądaniom oraz izolacji.

170. Co motywuje ludzi do wspierania sieci w podejmowaniu ról w ORS?

Strukturę organizacyjną każdej ORS podtrzymuje jej integralność, wewnętrzne porozumienia oraz wspólna motywacja. Każda z tych organizacji stara się oferować bardziej użyteczne usługi powszechne. Robi to, wykorzystując w jak najlepszy sposób dostępność różnorodnych narzędzi oraz zdolności swojego personelu. Realizuje wspólne cele, dostosowując się do szerszego środowiska. Jeżeli zapewnia swoim uczestnikom szereg środków lub nagród, to jest to robione w zgodzie z wewnętrznym systemem formalnym, przydzielającym właściwe zasoby, role oraz rozdającym nagrody i nakładającym sankcje. Owa wrażliwość dotycząca zasobów, jak i zarządzania nimi prowadzi do formalizacji, transparentności, otwartości oraz harmonii z przepisami prawnymi. To jeszcze bardziej motywuje podmioty zbiorowe i indywidualne do wspierania sieci, by pełniły swe role w granicach zarówno organizacji społecznych, jak i systemowych. Bodźce oraz nagrody mogą oscylować wokół kwestii materialnych, prestiżu, rozwoju więzi społecznych, aż po gratyfikację duchową.

171. Z czego zbudowana jest kultura, spójność i jednorodność ruchu Hizmet?

Kulturę, spójność i jednorodność Ruchu tworzą: dostępność informacji, właściwa cyrkulacja i rozpowszechnianie wiadomości, nowe inicjatywy dla projektów usługowych, a także obecność profesjonalnych ekspertów. Ruch realizuje indywidualną oraz zbiorową potrzebę samorealizacji dzięki komunikacji i rozumieniu sensu podejmowanych przez siebie zadań.

Altruizm

172. Co nadaje pęd służbie oraz instytucjom związanym z Ruchem?

Głównym źródłem dynamiki instytucji Ruchu i oferowanych przez nie usług jest filantropia, altruizm oraz dobrowolność.

173. Jak Gülen definiuje filantropię?

Gülen uważa, że filantropia przyjmować może różne formy. Według niego przykładem może być poświęcenie przez kogoś czasu, energii, pieniędzy lub własności, ale też zwyczajne okazywanie uśmiechu, dawanie opieki czy wyrażanie modlitwy. Tego rodzaju poświęcenie Gülen postrzega jako alternatywę lub też barierę wobec realizacji egoistycznych interesów kosztem innych, ale również jako lekarstwo na społeczne konflikty i przemoc.

174. Skąd wywodzą się poglądy Gülena na temat altruizmu?

Stosunek Gülena do altruizmu został ukształtowany przez pryzmat nauk islamu. Źródło, konsekwencje i implikacje ideologicznych oraz społecznych praktyk Ruchu są stosunkowo różne od tych, występujących w dopiero co zbadanych ruchach społecznych oraz teorii ich funkcjonowania według Zachodu.

175. Czy istnieje jakaś różnica w interpretowaniu przez Ruch altruizmu, wyróżniająca go na tle innych koncepcji?

Altruizm jest to doktryna etyczna, która stanowi, że jednostki mają moralny obowiązek pomagania, służenia oraz świadczenia korzyści na rzecz innych – jeśli to konieczne, poświęcając przy tym swój własny interes. Istnieje bardzo wiele spojrzeń na altruizm. Większość światowych religii przyjmuje go za swą wartość moralną i promuje zachowanie altruistyczne wraz z utrzymywaniem samodyscypliny i kontrolowaniem własnych pragnień. Jednakże psychologowie, socjologowie, biolodzy i etolodzy spoglądają na altruizm z wielu różnych perspektyw. Wielu z nich postrzega go za swego rodzaju długoterminową inwestycję we własne korzyści lub po prostu iluzję.

Z perspektywy islamu altruizm nie stanowi przeszkody na drodze do samorozwoju, nie jest też ideologiczną iluzją, stworzoną przez słabych dla słabych lub celem drenażu tych silnych. Nie przypomina też teorii gier, gdzie

w danej sytuacji dyskutuje się strategię dla poszczególnych graczy, rezultaty każdego z „posunięć”, czy też sekwencje „ruchów”. W tradycji islamu altruizm nie jest też formą konsekwencjalizmu, idei jakoby wszystko to, co niesie za sobą dobre konsekwencje było uzasadnione moralnie. Nauki islamu mówią na temat altruizmu coś zupełnie odmiennego od tego, co myślą ci, którzy traktują go jako rodzaj mechanizmu związanego z przetrwaniem.

176. Czy Hizmet posiada własny zbiór zasad działania?

Tak, są to następujące zasady:

- 1) nieustające działania o charakterze pozytywnym, nie pozostawiające miejsca na wątpliwości, konflikty lub anarchię;
- 2) brak materialnych oczekiwań w zamian za swoją pracę;
- 3) aktywność rozwijająca ludzkie wartości, budująca zaufanie;
- 4) działalność budująca więzi pomiędzy jednostką a społecznością;
- 5) okazywanie współczucia i cierpliwości w każdej sytuacji;
- 6) zorientowanie na działania pozytywne w miejsce konserwatyzmu lub kreowania opozycji;
- 7) wspólne i oparte o konsultacje podejmowanie decyzji;
- 8) współpraca z ludźmi myślącymi w podobny sposób podczas realizacji projektów obywatelskich.

Gülen uważa, iż oferowanie dobrowolnej pomocy w takim duchu określić można mianem poszukiwania boskiej akceptacji. Zachęca również wszystkich do służenia swoim społecznościom oraz ludzkości w zgodzie z tą pokojową, stroniącą od konfliktów apolityczną postawą.

177. W jaki sposób w strukturach Ruchu rozumiana jest relacja pomiędzy edukacją a altruizmem?

Gülen zawsze uważał edukację za główny ośrodek przemian społecznych, ekonomicznych i politycznych, a także źródło wszelkiego postępu i dobrobytu. Jednostki i społeczeństwo wyłącznie wtedy będą respektować wyższość prawa, demokratyczne normy, wolność człowieka oraz różnorodność i inne kultury, jeśli otrzymają odpowiednią edukację. Zwiększone poczucie tożsamości, sprawiedliwości społecznej, wyraźniejsza świadomość oraz tolerancja – wszystko to zależy od zapewnienia dostępu do wysokiego poziomu edukacji powszechnej. Edukacja jest zatem najlepszym lekarstwem na bóle społeczności i ludzkości.

Ponieważ bardzo wielu ludzi nie może pozwolić sobie na taką edukację, muszą liczyć na wsparcie ze strony organizacji charytatywnych. Aby zapewnić prawidłowe działanie tych organizacji, potrzebne są zasoby ludzkie, czyli oddani wolontariusze, przyłączający się i pozostający w tym obszarze pomocy. Wolontariusze nie powinni czynić gestów (choć niekiedy warto), lecz angażować się ze szczerą intencją. Ich motywacja nie może wynikać z preferencji lokalnych bądź rasowych, a ich wysiłki powinny cechować cierpliwość oraz wytrwałość. Sprawiedliwość społeczna oraz pokój w obrębie konkretnej społeczności lub całego świata mogą być osiągnięte jedynie dzięki ludziom oświeconym, cechującym się wysokim poziomem moralności, a także w wyniku altruistycznego aktywizmu.

178. W jaki sposób Gülen zachęca ludzi do prezentowania postaw altruistycznych?

Co najmniej jeden z argumentów Gülena zachęca ludzi, aby żyli i działali na rzecz przyszłych pokoleń. Uważa on, że ludzie w przyszłości płacić będą wysoką cenę i nie zazną komfortu, jeśli nie podejmą dziś niezbędnych wysiłków na rzecz swoich potomków. Przywołując przykłady z historii, udało mu się wzbudzić świadomość moralnej misji i obowiązku, ale też poczucie wielkodusznej i bezinteresownej troski o innych. Wykorzystał analogię świecy: wypalającej się, lecz rozpromieniającej swoje otoczenie.

Jeśli ludzie nie są w stanie przyczynić się w sposób finansowy w kolektywne działania Ruchu, Gülen prosi ich o poświęcenie swojego czasu, myśli, energii i moralnego wsparcia. Wśród przykładów wskazuje on na biblijnych proroków oraz mesjaszy islamu, świątłych ludzi z całego świata, naukowców oraz liderów społecznych. Nikogo nie dziwi pojawianie się w jego pracach postaci Newtona, Sir Jamesa Jeansa, Pascala, Kanta, Gandhiego, Iqbala czy Rumiego.

Gülen przedstawia świat jako rynek dóbr ludzkich oraz boskiej przyjemności i dodaje, że ludzie powinni konkurować w służeniu innym w sposób sprawiedliwy, bez ukrytych motywów. Wzywa do jednoczenia wysiłków, wykorzystywania dostępnych zasobów oraz energii na polu edukacji prowadzonej przez organizacje charytatywne, gdzie nikt poza uczniami nie korzysta z ofiarowanych tam dóbr nauki. Cytując słowa przypisywane Alemu, czwartemu kalifowi epoki islamu, Gülen przypomina, iż „wszyscy ludzie są braćmi i siostrami. Muzułmanie są braćmi i siostrami w obrębie

religii, zaś niemuzułmanie są nimi w zakresie człowieczeństwa. (...) Istoty ludzkie są najbardziej czcigodne pośród stworzeń. Ten, kto chce wśród tych stworzeń zajmować zaszczytne miejsce, powinien im służyć."

179. Czy oprócz altruizmu uczestnicy Ruchu mają jeszcze inne powody do pełnienia swej służby?

Członkowie Ruchu uzasadniają swoje dobrowolne działania tym, że mają moralny obowiązek wspierania innych, a także przekonaniem, że ich uczynki są dobre i słuszne. Ta filantropijna cecha wywodzi się z inspiracji religijnej: „służenie ludziom, służenie Bogu”¹ lub „najlepszym spośród was jest ten, który najlepiej przysługuje się istotom ludzkim”². Bycie dobroczynnym to droga życiowa, sposób uszlachetniania własnych intencji, życia oraz bogactwa.

Ponadto tureccy muzulmanie są bez wątpienia inspirowani wiarą we wdrażanie *sadaqah* (hojności), *zakat* (corocznej jałmużny) oraz zakładanie *wakfów* (fundacji, organizacji charytatywnych). Zgodnie z ich wiarą, obowiązkiem zamożnych jest wspieranie słabszych, nieszczęśliwych, niedocenianych, ubogich, sierot, wdów oraz uczniów. Bogacz musi martwić się o ubogich, ponieważ jest za nich odpowiedzialny przed Bogiem.

Gülen uczy, że ścieżka do życia wiecznego i boskiej aprobaty wiedzie przez nieograniczony wymiar służebności wobec Boga w rozumieniu służby na rzecz rodziny, krewnych, sąsiadów, a w dalszej kolejności również na rzecz narodu i całej ludzkości. „Ta służba jest naszym prawem, a przekazywanie jej innym naszym obowiązkiem.”

Ponieważ Ruch ma obecnie wymiar ponadnarodowy i współpracuje z ludźmi wywodzącymi się z wielu religii oraz środowisk, altruizm jego uczestników może być motywowany różnymi względami. Oznacza to, że poza obowiązkiem religijnym altruizm to również akt szczodrości, wrodzona cecha istot ludzkich.

Altruizm to generalnie sposób zachowania, który: (a) wspiera innych ludzi, (b) musi być realizowany celowo, (c) wynikające z niego korzyści muszą być celem samym w sobie oraz (d) nie może być podejmowany ze względu na ewentualną korzyść osobistą. W przypadku ruchu Hizmet altruistyczna

¹ Powszechna maksyma religijna

² Hadis

służba przystania wszystkie inne wymiary, nadając tym samym Ruchowi jego szczególny charakter.

180. Jakie jest znaczenie altruistycznej służby dla współczesnych, ściśle zorganizowanych społeczeństw?

Obecność działań o charakterze altruistycznym w sferze publicznej może odkrywać głęboko ukryte dylematy struktur oraz zachowań społecznych. Altruizm polega na przedkładaniu interesów innych ludzi ponad swoje własne; pokazuje, że ludzie – nawet w długofalowym kontekście – nie są napędzani jedynie dążeniem do realizacji własnych korzyści. Fakt ten sygnalizuje pewną trwałość w społeczeństwach złożonych, trwałość, która nie może ograniczać się jedynie do rutyny biurokratycznej lub politycznej.

Altruistyczne działania zachęcają nas do poszukiwania zmian i przejmowania odpowiedzialności; dają także jednostkom głos na tle społeczeństwa oraz możliwość naświetlania różnych spraw; umożliwiają tworzenie przestrzeni dla przeprowadzania reform oraz wzmacniania solidarności, będących z korzyścią dla pokoju i poczucia wspólnoty.

181. Skoro usługi te mają charakter filantropijny, altruistyczny i dobrowolny, to jakim sposobem mogą być dobrze zorganizowane?

Wydajność działań altruistycznych dla swej skuteczności wymaga pewnego zakresu organizacji, lecz nie musi się ona wiązać z potrzebą istnienia zinstytucjonalizowanych struktur bądź hierarchii. Tak duża skala może być osiągnięta dzięki nieformalnym, zdecentralizowanym sieciom przyjaciół, filantropijnie zorientowanych przedsiębiorców oraz ludzi skupionych wokół konkretnego projektu, jak to się ma w przypadku ruchu Hizmet. To właśnie dlatego tak wiele projektów Ruchu, jego usług, instytucji i inicjatyw wspieranych jest przez tak wiele różnych podmiotów.

182. Czy Gülen czerpie jakiegokolwiek korzyści z usług świadczonych przez Ruch?

Gülen niczego nie posiada i nie jest zainteresowany ziemskim bogactwem. Jego hojność, ascetyczny styl życia i przykładowy altruizm zainspirowały tysiące ludzi na całym świecie. Jako człowiek o głębokiej mądrości, obdarzony talentem literackim i oratorskim, Gülen mógłby mieć bardzo udaną karierę jako przywódca społeczny lub pisarz. Jednak skoncentro-

wał on swoje działania na motywowaniu mas do inwestowania w edukację, dając przy tym przykład samym sobą. Zawsze trzymał się z dala od gospodarki finansowej instytucji inspirowanych jego naukami, lecz również aktywnie zachęcał sponsorów do sprawdzania, w jaki sposób wykorzystywane są ich pieniądze. Takie podejście wytworzyło niezwykle zaufanie, nie tylko wobec uczciwości Gülena, ale też osób, które pracują w tych instytucjach.

Co więcej studenci, których nauczał również poszli jego śladem. Poza tym, że Gülen nigdy nie osiągnął bogactwa, mówi się także, że ponoć modli się on za swoją rodzinę, aby ta również pozostała biedna, w przeciwnym razie mogłoby to wzbudzić podejrzania, że wzbogaciła się dzięki niemu.

183. Czy pracownicy biorący udział w działalności charytatywnej nie otrzymują żadnej zapłaty wynikającej ze stosunku pracy?

Brak pośrednich bądź bezpośrednich korzyści nie oznacza, że pracownicy nie otrzymują wynagrodzenia za swą pracę. Jednakże nie oznacza to również, że interesy ekonomiczne nie mają wpływu na relacje wewnątrz tych instytucji. Korzyści ekonomiczne nie są powodem ani efektem działalności charytatywnej. Dobrowolna aktywność skierowana jest na zaspokajanie potrzeb projektów, a nie oczekiwań wolontariuszy lub pracowników. Właśnie dlatego Ruch rozpoznawany jest jako *hizmet*, ponieważ termin w dosłownym tłumaczeniu oznacza służbę.

184. Czy uczestnikom odmawia się innych korzyści?

Nie, poza korzyściami bezpośrednimi, podmioty czy też pracownicy otrzymują również inne profity (np. korzyści symboliczne, prestiż, zwiększenie poczucia własnej wartości, autorytet itp.) wynikające z ich udziału w altruistycznych działaniach, tak jak dzieje się to w przypadku każdej innej wymiany usług. Działania altruistyczne mogą także zapewniać innego rodzaju korzyści ekonomiczne, o ile uczestnik nabywa nowe kwalifikacje (np. umiejętności przydatne w konkretnym zawodzie), ustanawia sieci wpływów lub zdobywa umiejętności przywódcze. Ponadto możliwość mnogości drugo- i trzeciorzędnych celów leży w naturze takich usług. Jednak te rodzaje przykładów są raczej nieczęste i nie unieważniają altruistycznych usług świadczonych przez wszystkich zaangażowanych w dążenie do powszechnego dobra. Wszakże wewnętrzne zadowolenie czy szacunek, który zyskują jednostki w efekcie takich właśnie usług, nie są celem ich

działań. Są one po prostu wolne od poszukiwania łaski, które mogłyby (lub nie) wyłonić się z takiego altruistycznego wysiłku.

185. W jaki sposób Ruch docenia cechy oraz umiejętności przywódcze?

Projekty oraz instytucje usługowe mają tożsamość korporacyjną, a zarządzanie nimi pozostaje w rękach prawdziwych ludzi. Aczkolwiek otrzymując umowę menadżerską, ludzie ci nie mogą wykorzystywać tych instytucji dla własnych korzyści. Ci, którzy stają się niezdolni do aktywnego działania w strukturach Ruchu przekazują swoje role nowo przybyłym lub następnym pokoleniom, które od tej pory nieść będą pochodnie altruistycznej służby. Aktywizm można określić mianem sztafety, w której obecne pokolenie przekazuje pałeczkę następnemu, co umożliwia docieranie znacznie dalej. W ten sposób świadomość oraz etyka odpowiedzialności stają się źródłem indywidualnego awansu.

186. Dlaczego ruchliwość społeczna i profesjonalizacja są tak istotnymi cechami ruchu społecznego opartego na idei altruizmu?

Członkowie Ruchu przez długi czas angażowali się w niesformalizowane i altruistyczne usługi filantropijne. Doprowadziło to ich do wypracowania praktycznych umiejętności z zakresu edukacji kulturowej. Hizmet bardzo wyraźnie angażuje się w usługi profesjonalne, także ukierunkowane na zdobywanie doświadczenia zawodowego.

Taka ruchliwość społeczna jest bardzo istotna z kilku względów. Najbardziej oczywistym z nich jest fakt, że im bardziej ruchliwe jest społeczeństwo, tym bardziej staje się ono otwarte i sprawiedliwe. Taka ruchliwość ma pozytywny wpływ na sposób formowania się sieci i instytucji, a także na ich kształt i poziom profesjonalizacji. Dobrze wyedukowani i wykwalifikowani członkowie wykonując sprawnie swą pracę mimochodem pomagają promować wizerunek Ruchu na szerszym obszarze społecznym.

187. W jaki sposób działania altruistyczne spełniają funkcje obywatelskie oraz demokratyzacyjne?

Poza aspektem czerpania inspiracji z wiary i humanitaryzmu, w działalności altruistycznej ważny jest także czynnik obywatelski. Działania altruistyczne zapewniają o wiele więcej możliwości ypacji niż aktywność polityczna. Takie działania są wyrazem udziału w dużo większej

społeczności obywatelskiej niż ugrupowanie polityczne. Wskazują one również ludziom cel, dają poczucie przynależności, zaangażowania, generują odpowiedzialność, zachęcając do poświęcania się na rzecz innych ludzi.

Odkąd ludzie zmuszeni są do poszukiwania porozumienia w sprawie detali dotyczących projektów społecznych, kulturowych czy edukacyjnych, działalność altruistyczna zaczyna pełnić ważną funkcję społeczną, związaną z demokratyzacją. Ludzie uczą się negocjować i perswadować, przedstawiać przekonujące argumenty, uczą się uprzejmości i elastyczności wobec różnic, by móc negocjować, tworzyć i akceptować porozumienie. Umiejętności te umożliwiają ludziom życie w społeczeństwach demokratycznych.

188. Czy usługi edukacyjne mają charakter czysto altruistyczny czy jednak Ruch ma w nich również cel materialny lub polityczny?

Gülenowskie poczucie obowiązku, zwłaszcza służenia ludzkości na polu edukacji, nie dopuszcza żadnych wynikających z tego korzyści politycznych bądź materialnych. Nie należy nigdy naruszać czystości oraz szczerości tych intencji. Edukacyjna filozofia Gülena nie jest utylitarystyczna ani nie służy aktywności politycznej, lecz jest ściśle związana z jego światopoglądem. Gülen głosi, że środki muszą mieć znaczenie równoznaczne z celem oraz że sukces materialny nie jest w tym przypadku jedynym wyznacznikiem. Celem ruchu jest zapewnienie szacunku dla wartości powszechnych.

Przez ponad 40 lat Gülen wzywał swoją publiczność do osiągania społecznej równowagi pomiędzy jednostką a społeczeństwem, a także do rozwijania u każdego człowieka uczucia miłości, szacunku i altruizmu. Nigdy nie dowiedziono, aby Ruch dążył do uzyskania jakichkolwiek korzyści materialnych bądź władzy politycznej w obszarze pracy swych uczestników i wolontariuszy.

189. Skoro Ruch ma charakter altruistyczny i pokojowy, to dlaczego wywołuje tak silne reakcje – zarówno pozytywne, jak i negatywne?

Pojmowanie służby przez Ruch napędzane jest altruizmem. To mobilizacja dostarcza modeli alternatywnych, których nie może odwzorować system. Dlatego właśnie Ruch przyciąga tak dużą uwagę.

Zasada altruizmu wewnątrz Ruchu, zasada oferowania czegoś w zamian „za nic”, stanowi symboliczne wyzwanie wobec dominujących obyczajów kulturowych i wobec zwyczajowych (tzw. racjonalnych) podstaw strategicznych oraz instrumentalnej logiki społeczeństw rozbudowanych.

Jednostronna moc dawania (bezpłatnie, niekiedy wbrew własnym korzyściom), a w ten sposób tworzenia i dostarczania modeli kulturowych skutkuje wyróżnianiem się Ruchu na tle społecznym. Zwyczajne przeprowadzanie kalkulacji korzyści oraz kosztów nie jest w stanie dostarczyć nowych modeli kulturowych. Znaczy to, że bardzo trudno jest wpłynąć na jednostki, aby te zaczęły działać w nowy, lepszy sposób.

190. Dlaczego niektórzy (w szczególności w Turcji) sprzeciwiają się działalności Ruchu?

Dla ludzi, którzy wykorzystywali bogactwo i zasoby Turcji, altruizm wywołanych przez Ruch stanowi wyzwanie związane z ich sposobem myślenia. Logika tych osób została zaburzona. Podczas, gdy oni starają się pozyskać dodatkowe pieniądze dzięki nielegalnemu sięganiu do kieszeni państwa oraz ludzi, inni promują zupełnie nowy model postępowania. To przedstawia symboliczne wyzwanie dla codziennej racjonalności kalkulowania, wobec biurokratycznej rutyny, a także dla relacji pomiędzy narzędziem a celem. Wyzwanie to wynika z natury oferowania czegoś „za nic” i bezpośredniego osobistego zaangażowania. Te dwie cechy demonstrują, iż dzielenie się z innymi nie można zredukować do pojęć logiki instrumentalnej. W gruncie rzeczy Ruch przypomina wszystkim o ograniczeniach systemu w zakresie władzy nad ludźmi oraz wydarzeniami. Poddaje to w wątpliwość władzę systemu nad nami i zachęca nas do podejmowania większej odpowiedzialności za nasze działania i wybory. Taki sposób postępowania staje się istotnym elementem odnowy społeczeństwa obywatelskiego oraz wzmacniania jego jedności. Właśnie w tym obserwujemy przejawy kontrmobilizacji ze strony grup interesów.

Ruchowi udało się pokonać kryzys związany z Procesem 28 Lutego bez uciekania się do jakichkolwiek środków negatywnych. Opozycja wywodząca się spośród pewnych grup ideologicznych wewnątrz tureckiego establishmentu kierowana jest przeciwko każdemu podmiotowi, który może zagrozić ich schematom działania oraz szeroko pojmowanym interesom. Istnieją jednak konkretne powody, dla których te interesy powodują, iż Hizmet znalazł się na celowniku działań zapobiegawczych.

191. Dlaczego tak szeroka gotowość do podejmowania działań altruistycznych przyjęła formę ruchu Hizmet?

Dobrowolne formy działania pojawiają się jako alternatywna odpowiedź na niedociągnięcia, niedobór lub kryzys władzy systemowej. Czy to w przypadku kryzysu wytworzonego przez ludzi też w wyniku przyczyn naturalnych, ludzie pozostawieni są samym sobie z powodu niewłaściwego wykorzystania bądź braku regulacji oraz usług socjalnych. Ludzie podejmują działania, aby dostarczyć adekwatne dobra publiczne lub usługi, kiedy system nie jest w stanie przezwyciężyć braków strukturalnych, wykorzystując instytucje państwowe. Taka koniunktura wytwarza uczucie moralnego obowiązku pracy na rzecz wspólnego dobra. Następnie owe formy działania koncentrują się na zagadnieniach związanych ze służbą zdrowia, opieką, religią oraz edukacją. Takie koniunktury pojawiały się w Turcji na przestrzeni XX wieku, a Hizmet – będąc akurat na miejscu i posiadając możliwość przejęcia odpowiedzialności – powstał w obliczu konieczności zaspokojenia potrzeb społecznych.

192. Co charakteryzuje altruizm ruchu Hizmet?

Pierwsza cecha to fakt, iż działania Ruchu są dobrowolne i przeprowadzane są bez oczekiwania jakiegokolwiek zadośćuczynienia. Po drugie, każda jednostka w sposób swobodny i dobrowolny przystępuje do Ruchu, a także z własnej woli wchodzi w sieć zachodzących w nim relacji.

Wybór ten jest także oznaką bezinteresownej troski o dobro innych. Altruistyczne działania charakteryzują się nieodpłatnością – *bezcenność* zasobów i czasu, czy czegokolwiek, co oferowane jest za nic w zamian. Owa nieodpłatność łączy zaangażowane podmioty; wywołuje solidarność, ciepło, uczucie, obustronny szacunek i inne pozytywne reakcje pośród wszystkich podmiotów i członków, zarówno tych którzy świadczą usługi, jak i ich odbiorców.

Natura Ruchu Hizmet

193. Co oznacza termin Hodża Efendi (tur. Hocaefendi)?

Jest to zaszczytne określenie szanowanego nauczyciela. Stanowi wyraz szacunku dla ludzi uczonych i tak jak w przypadku innych uczonych, stosuje się je również wobec osoby Fethullaha Gülena, lecz nie jest przypisane wyłącznie jemu. Forma ta nie posiada absolutnie żadnych konotacji z kultowością ani z sektami.

194. Czy Fethullah Gülen sprawuje charyzmatyczną władzę nad Ruchem?

Nie, miejsce zarządu Ruchu zajmuje działalność grupowa. Opiera się ona na wpływach społecznych i oscyluje wokół jednoczących Ruch zadań. Gülen nigdy nie przypisuje sobie tytułu lidera ruchu społecznego, ani też nie aspiruje do funkcji charyzmatycznego przywódcy. Nikt, włącznie z Gülenem, nigdy nie sugerował występowania u niego nadludzkiej mocy bądź umiejętności dostrzegania prawdy [objawionej – *przyp. tłum.*]. Związki pomiędzy Gülenem a Ruchem nie opierają się na intensywnym uwielbieniu postaci Gülena lub właściwych mu cech, ale na wspólnym postrzeganiu rzeczywistości, sensie oraz przekazie myśli, a także generowanych przez Ruch działaniach. Nie przeczy to jednak temu, że Gülen poczynił ogromny wkład w kształt wykazywanej przez Ruch aktywności.

195. Czy Fethullah Gülen korzysta z określeń: Ruch Gülena lub Wspólnota Gülena?

Gülen sam nigdy nie aprobeuje i nie korzysta z tego rodzaju terminów. Preferuje on określenie Służba Wolontariuszy, ponieważ nie wzbudza ona skojarzeń z kontrowersyjnym wyobcowaniem lub separatyzmem politycznym. Gülen stoi na stanowisku, że Ruch nie może i nie powinien ulegać konfliktom oraz że usługi wolontariuszy powinny być oferowane w ramach pewnych określonych zasad.

196. Czy istnieje centralne kierownictwo Ruchu?

Nie, administracja Ruchu jest zdecentralizowana. Stopień autonomii komponentów Ruchu jest ogromny i możliwe jest w nim nakładanie się różne-

go rodzaju wpływów. Jednakże, gdy Ruch jako całość pozostaje zdecentralizowany, związane z nim ORS posiadają zarządy wewnątrz swoich oddziałów.

197. Czy Gülen wyraża chęć lub pragnienie przywództwa?

Gülen wielokrotnie wyrażał swoją niechęć, a nawet obrzydzenie wobec przywództwa czy też jakichkolwiek wzmianek na temat zwierzchnictwa, czy to religijnego, społecznego czy politycznego.

198. Jaka jest koncepcja przywództwa według Gülena?

Gülen argumentuje, że „jednoosobowe przywództwo nie jest już opłacalne”. Następnie dodaje: „Jako, że wszystko stało się tak bardzo uszczegółowione, sprecyzowane i skalkulowane, zadania przyjmują obecnie tak złożone formy, że nawet wyjątkowo wybitne jednostki nie mogą realizować ich na własną rękę. Dlatego miejsce geniusza zostało obecnie zastąpione wspólną świadomością wraz z konsultatywnym oraz zbiorowym podejmowaniem decyzji.”

W kwestii przywództwa, w szczególności w Hizmet, Gülen mówi, że „za instytucjami stoi wielu ludzi i wiele towarzyszy pochodzących praktycznie ze wszystkich dziedzin życia, niezależnie od ich światopoglądów, wierzeń i sposobów życia... Moim zadaniem było tylko zachęcenie ludzi.” Przepuszczenie jakoby ponad tysiąc instytucji oraz miliony wolontariuszy i uczestników z całego świata znajdowało się pod wpływem przywództwa Gülena – lub jakiegokolwiek innej jednostki bądź grupy ludzi – jest absolutnie nie do przyjęcia.

199. W jaki sposób uczestnicy Ruchu postrzegają Gülena?

Osoby biorące udział w działaniach Ruchu wydają się doceniać postać Gülena przez wzgląd na jego wiedzę, szczerść, uczciwość oraz zaangażowanie w usługi o charakterze altruistycznym. Należy zauważyć, że wszystkie te cechy są wynikiem jego islamskiej edukacji i wychowania. Aczkolwiek trzeba podkreślić, że członkowie Ruchu w żadnym wypadku nie oddają sakralnej czci Gülenowi, ani też żadnej innej osobie z kręgów Wspólnoty.

200. Skoro Gülen odżegnuje się od pełnienia charyzmatycznej roli w Ruchu lub sprawowania jakiegokolwiek zwierzchnictwa nad nim, to jaką formę przyjmuje jego przywództwo?

Postać Gülena najłatwiej określić mianem pokornego lidera, a charakterystyka owej roli jest następująca:

- samoświadomość lub poczucie osobistej odpowiedzialności;
- pierwotne zobowiązanie do zaspokajania potrzeb innych;
- poświęcanie życia rozwiązywaniu problemów społecznych;
- żarliwy aktywizm;
- bezwzględna gotowość do działania, prawdomówność oraz wiarygodność;
- zdolność prowadzenia dialogu, umiejętności komunikacyjne, bycie empatycznym słuchaczem;
- chęć przekonywania innych, a nie wymuszania podporządkowania;
- skuteczność w budowaniu porozumienia w grupach;
- promowanie szczerego dialogu pomiędzy kulturami, religiami i cywilizacjami;
- dogłębne uznawanie nauk islamu, a także współczesnych poglądów;
- umiejętność wyciągania wniosków z historii bez równoczesnego ignorowania współczesnych realiów;
- umiejętność oceny przeszłości, teraźniejszości oraz przyszłości celem tworzenia nowego obrazu;
- poszukiwanie subtelnej równowagi pomiędzy myśleniem koncepcyjnym a stosunkiem do zadań życia codziennego;
- zorientowanie na cel oraz rozwój projektów;
- robienie wszystkiego, co w jego mocy, na rzecz osobistego, duchowego i zawodowego rozwoju osób w jego otoczeniu;
- budowanie wspólnoty opartej o przywództwo pokornego lidera.

201. Czy Gülen ingeruje bezpośrednio w sieci usług lub w projekty?

Zamiast osobistej ingerencji, w Ruchu odczuwa się raczej intelektualny oraz moralny wpływ poglądów Gülena. Inspiruje on Ruch, nie zaś organizuje.

202. Czy w Ruchu wytworzyła się jakiegoś rodzaju grupa przywódców, która kierowałaby się własnymi interesami?

Tego rodzaju grupy interesów zazwyczaj powstają dzięki organizacjom, które cechuje sztywna forma autorytaryzmu oraz charyzmatyczne przy-

wództwo. W strukturach Hizmet nie istnieją tendencje nadające priorytet podtrzymywaniu organizacji za wszelką cenę. Współczesny ruch kulturowy i altruistyczny, jakim jest Hizmet, przejawiający indywidualne i interpersonalne relacje, jak również tendencje pluralistyczne i demokratyczne, nie może generować powstawania takich grup. Jak dotychczas Hizmet nie wykazał żadnych uchybień w postaci wypierania celów.

203. Czym jest wypieranie celów?

Wypieranie celów następuje, gdy elita bądź przywódcy zaczynają cenić sobie bardziej przywództwo, swój status oraz własne korzyści niż zaangażowanie w cele danej organizacji. Sprawiają wtedy wrażenie dbania o swoje własne interesy, wykorzystują swoją wiedzę, pozycję oraz nabyte umiejętności, aby wpływać na procesy decyzyjne organizacji. W następstwie takiego postępowania zwyczajni członkowie organizacji mogą zostać wykluczeni poza te procesy.

204. Jaki jest cel istnienia kierownictwa sieci?

Celem istnienia kierownictwa jest negocjowanie, prowadzenie mediacji oraz ułatwianie współpracy pomiędzy jednostkami a społeczeństwem, a nie zdobywanie lojalności członków sieci czy rozpowszechnianie propagandy.

Kierownictwo, jak i struktury Ruchu są zorientowane głównie na przeprowadzanie działań, projektów i usług, dlatego ORS posiadają korporacyjną (nie hierarchiczną) strukturę. W Ruchu możemy zauważyć bardzo obszerne nawarstwianie się ról, ponieważ uczestnicy mogą partycypować w wielu różnych projektach równocześnie.

Do norm członkowskich zalicza się definicja relacji pomiędzy Ruchem a społeczeństwem, w szczególności definicja relacji pomiędzy Ruchem i członkami jego sieci usługowych. Porządek organizacyjny oznacza, że kierownictwo Ruchu musi pracować według z góry określonych norm.

205. Jaka jest główna zasada podejmowania decyzji w Ruchu?

W dobrowolnych usługach i sieciach projektów bardzo duża liczba uczestników zbiera się w jednym lub wielu miejscach, by prowadzić wymianę poglądów i podejmować wspólne decyzje dotyczące nowych projektów. Każda alternatywna propozycja jest szeroko dyskutowana, decyzje podej-

mowane są w wyniku zgody wszystkich uczestników. Uchwały podejmowane są poprzez konsensus lub głosowanie.

Formy organizacyjne mogą być zatem uważane za wybór strategiczny, dokonywany na podstawie zasad oraz wartości Ruchu. Są one wybierane nie przez liderów lecz przez zbiorową siłę społeczną.

Ta główna zasada podejmowania decyzji wewnątrz Ruchu bardzo się różni od procesów zachodzących w organizacjach kadrowych. Organizacje kadrowe są o wiele bardziej kruche i tymczasowe, bardzo absorbujące, mniejsze w swojej skali, a także mniej demokratyczne od masowych organizacji członkowskich, takich jak Hizmet.

206. W jaki sposób wewnątrz Ruchu nadzorowane są kadry zarządzające?

Wysiłki jednostek wspierających Ruch nie są koordynowane na poziomie krajowym, dlatego autonomia stanowi bardzo ważny czynnik definiujący funkcjonowanie sieci usług oraz ORS. Owa autonomia jest osiągnięta dzięki delegowaniu oraz tworzeniu wyspecjalizowanych podmiotów reprezentacyjnych, a także biurokratycznych i niezbiurokratyzowanych paneli opierających się na równości. W całym szeregu zagadnień związanych z projektami Ruchu proces decyzyjny nie jest skoncentrowany wokół wąskiej grupy osób znajdujących się u władzy. Mamy do czynienia z nieustającą rotacją zarządów sieci oraz projektów. Przedstawiciele mogą być powoływani w każdej chwili. Prawo decydowania należy do tych, którzy pojawiają się na wspólnych spotkaniach. Bezpłatny i dobrowolny udział oraz wrażliwość na profesjonalne ekspertyzy techniczne eliminują ryzyko powstania systemów oligarchicznych. Wszystkie te czynniki utrzymują i regulują sprawowanie nadzoru nad Ruchem. Wymagają one autonomicznego i świadomego podejmowania decyzji, jak również wspólnej płaszczyzny, która odzwierciedla silną wiarę w demokrację, stanowiąc dźwignię dla pozytywnych przemian.

207. W jaki sposób przywództwo jest praktykowane w lokalnych sieciach służby?

Wraz z pojawianiem się nowych oczekiwań, zostają one uwzględnione w lokalnym procesie decyzyjnym, otwartym na udział i kontrolę ze strony różnych sieci. W ten sposób pobudzane jest aktywne, demokratyczne oraz trwałe uczestnictwo, niepozwalające na finansowanie małych grup liderów.

Demokratyczny proces podejmowania decyzji w naturalny sposób powstrzymuje ewentualne próby nieuczciwego przejmowania kontroli nad zasobami Ruchu przez przywódców lub poszczególne organizacje. Aczkolwiek, ten mechanizm nie powstrzymuje uczestników przed możliwością rozwoju swojego zaangażowania, specjalizacji, formalizacji czy profesjonalizacji.

Biorąc za przykład instytucje edukacyjne, są one zazwyczaj zarządzane przez stowarzyszenia regulowane na mocy prawa. Członkowie tych stowarzyszeń wybierają osobę kierującą oraz zarząd do pełnienia tych funkcji przez pewien okres. W trakcie regularnych spotkań zarząd musi podejmować oraz zatwierdzać wszelkie ważne decyzje, dotyczące programu nauczania, wewnętrznego statusu, jak również zatrudniania nauczycieli. W każdej miejscowości stowarzyszenia te odpowiedzialne są za organizowanie i utrzymywanie własnych szkół, ośrodków edukacyjnych i ORS. Nie ma żadnej centralnej instytucji nadrzędnej wobec inspirowanych przez Gülena instytucji czy organizacji pożytku publicznego.

Związek pomiędzy Gülenem a instytucjami i ORS polega raczej na inspiracji, a nie bezpośrednim kierowaniu nimi, ponieważ sam Ruch jest zdecentralizowany. Dla uczestników inspiracja jest tak samo ważna, jak osiągnięcie porozumienia. Wielu z nich pracuje w szkołach i ośrodkach edukacyjnych tylko dlatego, że wierzą w misję tych instytucji, a niekoniecznie dlatego, że inspirowani są przez Gülena. Wielu z nich ma bardzo niewielką świadomość nauk Gülena.

208. Kto może kontrolować zasoby oraz ingerować w proces podejmowania decyzji?

Rada zarządu każdej instytucji lub ORS poprzez kolektywny proces podejmowania decyzji kontroluje przepływy środków, jak również podział ról, zasobów oraz energii. W obrębie tych sieci takie normy zapewniają integrację. Dostarczają też krytycznych punktów odniesienia wobec każdego procesu działalności i przemian. Wszyscy biorący udział w świadczonych przez sieci usługach mogą ingerować zarówno w podejmowanie decyzji, jak i w kontrolę zasobów.

Poza demokratycznym uczestnictwem, w Ruchu panuje powszechne przekonanie, że islam odwołuje muzułmanów od dążenia do zajmowania wysokich stanowisk. Zabieganie o wyższe stanowisko może być postrzegane, jako wyraz uwielbienia tego stanowiska z przyczyn egoistycznych. Uczest-

nicy przywołują w takiej sytuacji jeden z hadisów: „Nie proś o wysokie stanowisko, ponieważ jeżeli otrzymasz je w wyniku swych próśb, zostaniesz pozostawiony sam sobie [bez pomocy Boga w wypełnieniu odpowiedzialności]; Jeśli zaś otrzymasz to stanowisko bez proszenia, zyskasz pomoc [od Boga].” Zatem władza lub stanowiska wewnątrz Ruchu nie są postrzegane jako coś godnego konkurowania, a często przypisywane są ludziom, którzy tego oczekują bądź o to zabiegają.

209. Skoro Ruch polega na rozwijaniu wiedzy profesjonalnej, to jaki jest wkład Gülena w jego działanie?

Uczestniczą w projektach usługowych ludzie wykwalifikowani w bardziej przyziemnych zadaniach organizacyjnych. Są również tacy, którzy posiadają bardziej profesjonalne umiejętności analityczne. Uczestnicy są bardzo elastyczni. Dopasowują się i redefiniują swoje zadania zgodnie z informacjami zwrotnymi, które otrzymują ze strony opinii publicznej. Jeśli wymaga tego sytuacja, biorą również pod uwagę sugestie Gülena i jego interpretacje obecnych wydarzeń medialnych. Członkowie Ruchu są świadomi istnienia wielu dostępnych im źródeł informacji. Aczkolwiek, taki sposób wykonywania pracy nigdy nie umniejsza wartości i nie pozbawia szacunku przypisywanego poglądom Gülena.

210. Czy możliwe są w przyszłości konflikty o władzę lub podział dóbr wewnątrz Ruchu?

Ponieważ ludzie wewnątrz Ruchu starają się unikać pozycji władzy, a uczestnicy świadomie unikają przekazywania wysokich stanowisk tym, którzy o to zabiegają, tego typu konflikty są raczej mało prawdopodobne. Jeśli jakkolwiek osoba lub grupa próbowałaby wznieść taki konflikt, miałyby bardzo małe szanse na poparcie ze strony członków Ruchu.

Spekulacje badaczy z zewnątrz dotyczące ewentualnych sporów o władzę, dystrybucję zasobów lub sukcesję, nie uwzględniają świadomości aktywistów o dostępnych dla nich możliwościach. To, co tacy badacze przedstawiają obecnie jako rzeczywistość, nie zostało obopólnie ani społecznie skonstruowane i podzielone pomiędzy kolektywnego aktora a badacza, więc nie stanowi obiektywnego ujęcia rzeczywistości.

Analiza niewidzialnych zasobów stojących za skutecznością Ruchu może być o wiele bardziej użyteczna, niż spekulacje na temat alokacji zasobów

i siły w przyszłości. Wśród tych zasobów wymienić można konsensus, brak walki o siłę lub przywództwo, zróżnicowane formy współpracy i wymiany, obustronne oddziaływanie, poświęcenie, pobożność, altruizm oraz pracę mającą na celu wyłącznie uzyskanie łaski bożej. Mamy tu do czynienia ze zmiennymi, za pomocą których Ruch – bardziej niż jednostki lub przywództwo grup – osiąga cele.

Czy Hizmet jest ruchem politycznym czy kulturowym?

211. Czy Hizmet jest ruchem politycznym, zbiorowym działaniem czy aktorem sceny publicznej?

Nie, stowarzyszenia polityczne kładą nacisk na zupełnie inny podział ról, korzyści oraz zasoby społeczne, a zatem na zderzenie z siłą, która narzuca zasady strukturalom państwa. Ruch apolityczny dąży raczej do osiągnięcia bardziej efektywnego funkcjonowania systemu i aparatów państwowych, bądź też zabiega o zwiększoną ich wydajność. Taki ruch nie przekracza zasad i norm prawnych – ani tych pisanych, ani umownych. Hizmet wpisuje się w opis ruchu apolitycznego, więc mimo że prowadzi on działania lub mobilizację zbiorową, to nie można określić go mianem ruchu politycznego.

212. Czym jest mobilizacja i jakiego rodzaju mobilizację stanowi Hizmet?

Termin mobilizacja odnosi się do działań grupy lub do samej grupy, która organizuje swoje zasoby, by wykorzystać je w określonym celu. Działania te wykorzystują rotację personelu, materiałów eksploatacyjnych, zasobów oraz kosztów w ramach danych projektów, a także zmierzają do tworzenia biur, budynków oraz innego rodzaju udogodnień, aby te projekty realizować.

Gdy w tej książce nazywamy ruch Hizmet mobilizacją, mamy na myśli przekierowanie wszelkich zasobów Ruchu w celu realizowania projektów usługowych. Hizmet stanowi więc mobilizację społeczną i kulturową.

213. Jaka jest różnica pomiędzy mobilizacją polityczną a kulturową?

Mobilizacja polityczna przede wszystkim stara się zmieniać realia zewnętrzne, a często ma również zdefiniowane cele materialne. Stanowi próbę transformowania określonych stosunków politycznych lub ekonomicznych, bądź też zmianę kierunku politycznego i jego efektów.

Zorientowane kulturowo grupy mobilizacyjne, takie jak Hizmet, mają tendencję do patrzenia na wewnętrzne przemiany jak na środek (oraz cel) do przeobrażania systemu wartości. Mają na celu pielęgnowanie i ożywianie kultury, dlatego znacznie bardziej skupiają się na wierze i przekonaniach, ale też na wartościach, normach i tożsamości.

214. Dlaczego Hizmet wpisuje się bardziej w kategorię podmiotów społecznych bądź kulturowych niż politycznych?

Podmioty polityczne klasyfikowane są jako grupy interesów, definiowane przez pryzmat ich relacji z władzami lub też innymi stowarzyszeniami o charakterze politycznym. Angażują się one w aktywność na rzecz reform, łączenia i redefiniowania zasad politycznych, tworzenia prawa i wyznaczania granic systemów politycznych. W ten sposób podmioty te wchodzą w relacje z władzami politycznymi i dążą do przyłączenia się do nich lub do ich wymiany. Próbuje wpływać na podejmowanie decyzji politycznych, wykorzystując w tym celu środki instytucjonalne.

Natomiast podmioty apolityczne kierują swoje działania w stronę terminów i form kulturowych, w ten sposób starając się je zbliżyć do sfery publicznej. Obierają wspólną płaszczyznę, w obrębie której wielu ludzi może połączyć swoje działania. Podmioty apolityczne wskazują oraz tłumaczą problemy w sposób umożliwiający zrozumienie ich przez zwykłych ludzi, a następnie starają się przetworzyć je za pomocą środków politycznych.

Zgodnie z powyższymi określeniami, Hizmet definiowany jest w kategoriach podmiotów społecznych bądź kulturowych, a nie politycznych. Choć działalność polityczna jest legalna, jak również niezbędna dla funkcjonowania demokracji, to Hizmet stara się jej jednak unikać, działając przy tym z wykorzystaniem własnych środków, pozostających w zgodzie przepisami prawa, i ukierunkowanych wobec konkretnych, ujednoczonych celów oraz usług.

215. Z jakimi zagadnieniami wiąże się działalność Ruchu, skoro nie są to kwestie ekonomiczne ani polityczne?

Hizmet jest związany z wartościami kulturowymi i wiarą. Za pomocą swoich usługowych projektów wdraża innowacje do ustanowionych repertuarów działania, wprowadza elementy nowatorskie w interakcje, ustanawia nową kombinację tożsamości, metod służenia ludziom i oczekiwań. Wszystko to z kolei motywuje inne ruchy. Hizmet troszczy się o wartości moralne

i kulturowe, czego przejawem może być jego działalność interkulturowa, edukacyjna oraz transnarodowe usługi o charakterze altruistycznym. Łatwo to również dostrzec w pojmowaniu przez Ruch społeczeństwa obywatelskiego, pluralistycznej demokracji oraz ich kompatybilności z islamem.

216. W jaki sposób Gülen postrzega kulturę, bądź też kulturowy wymiar społeczeństwa?

Gülen przyznaje, że wymiar kulturowy stanowi nieodzowny element świadomości wspólnotowej oraz narodowej, bez której ludzie nie mogą posuwać się do przodu zgodnie z obraną przez siebie ścieżką. Swoje twierdzenie argumentuje występowaniem ścisłych relacji pomiędzy harmonią a stabilnością w sposobie wykorzystywania zasobów kulturowych i realizowania zadań. Rezygnacja z chęci przyjrzenia się zasadom oraz komponentom, które konstytuują daną kulturę należy określić mianem „ślepoty”, a „próba ich amputacji oznaczać może dla społeczeństwa całkowity chaos”.

Spółeczeństwo tureckie jest niezwykle złożone, a jego potrzeby nie mogą być wyrażone bez inteligentnego odniesienia się do jego zasobów kulturowych. Ruch próbuje więc mobilizować powszechne elementy kulturowe w obrębie tradycji, zwyczajów oraz idiomów przeszłości. W oparciu o takie działania Hizmet rozwija sposoby myślenia, mówienia i postępowania, wyróżniające się jako niezależne i pozostające poza kontrolą standaryzacji, nakładanej na ludzi zarówno w Turcji, jak i gdziekolwiek indziej.

217. Czy specyficzne dla wspólnoty Hizmet pojmowanie kulturowe czyni ją odosobnioną na tle innych ruchów społecznych?

Fakt, iż większość społeczeństw jest złożona i niejednorodna – należą do nich ludzie pochodzący z różnych klas, grup etnicznych, środowisk religijnych itp. – pokazuje, że możliwym jest odnajdywanie w nim wartości wspólnych. Ponieważ Hizmet aktywnie poszukuje tych wspólnych płaszczyzn, szybko udało mu się pozyskać wsparcie wśród społeczeństwa tureckiego, zaś następnie szybko stał się ruchem transnarodowym. Jego członkowie wywodzą się z szeroko pojmowanych grup etnicznych, różnej narodowości oraz o różnych przekonaniach religijnych i filozoficznych.

Wszyscy ci ludzie w obrębie Ruchu są w stanie wyrażać swoje poglądy na temat relacji pomiędzy wiarą a świadomością, lecz również na temat pokojowej koegzystencji w społeczeństwach liberalnych, edukacji czy du-

chowości. W ten sposób oczywistym staje się fakt, iż Ruch nie jest w tym przypadku w żaden sposób odosobniony.

218. Hizmet wywiera wyraźny wpływ na społeczeństwo tureckie, w jaki więc sposób może być określany mianem ruchu o charakterze apolitycznym?

Charakterystyczną cechą Ruchu jest fakt, że jego uczestnicy akceptują obowiązujący system polityczny i nie wykazują zainteresowania przejmowaniem kontroli nad aparatem państwowym. Hizmet przyjmuje organizację oraz obiera formy działania nastawione na mediację polityczną z tureckim systemem, a równocześnie stara się z nim nie identyfikować. Ruch nie stanowi zatem działalności opozycyjnej, w skład której wchodziłyby mniejszości, która negocjowałaby system turecki lub kwestionowałaby zasadność decyzji i celów owego tureckiego systemu. Ruch jest aktorem kulturowym oraz organizacją społeczną, a nie ruchem politycznym.

Głównym założeniem ruchu jest fakt, iż partie polityczne nie są w stanie w odpowiednim stopniu wyrazić potrzeb społecznych. Dzieje się tak dlatego, że partie reprezentują swoje interesy na relatywnie stałym poziomie. Partia musi także zapewniać ciągłość interesów, które reprezentuje. W obliczu potrzeby reprezentowania wspólnych interesów, tradycyjna struktura partii może nie być w stanie się do nich dostosować. W rzeczywistości partiom politycznym trudno jest prowadzić mediację pomiędzy krótko- i długoterminowymi zadaniami. Dla krótkoterminowego wzrostu i zysku partia może działać na rzecz niestałych, partyjnych i hierarchicznych interesów. Udział w projektach ruchu Hizmet, w przeciwieństwie do partii politycznych, nie jest nakierowany na osiągnięcie krótkoterminowych korzyści, ani też nie wykazuje zainteresowania interesami hierarchiczności.

219. Czy Hizmet faworyzuje jakiegokolwiek ugrupowanie lub skrzydło polityczne?

Hizmet nie znajduje się pod parasolem jakiegokolwiek ugrupowania ani też nie faworyzuje żadnej frakcji politycznej. Nie posiada żadnych klik, ani efektu radykalnego skrzydła³. Nie istniała nigdy żadna skrajna bądź radykalna grupa, która narzucałaby parametry funkcjonowania Ruchu.

³ O efekcie radykalnego skrzydła można mówić wtedy, gdy podmioty polityczne ustanawiają lub popierają umiarkowaną konkurencję bardziej radykalnych grup. Podmioty polityczne czynią to, aby zmniejszyć wsparcie dla radykałów i zapobiec redukcji liczebności oraz efektywności własnych zwolenników.

Hizmet wyraża swój światopogląd poprzez instytucje formalne. A ponieważ mają one zazwyczaj charakter edukacyjny, nie wspierają też interesów politycznych jakiegokolwiek podmiotu. Nie można zatem powiedzieć, aby Ruch pozostawał pod wpływem, wspierał lub był związany z jakąkolwiek partią polityczną.

220. Czy Ruch kiedykolwiek tworzył sojusz z partią polityczną?

Nie, ruch nigdy nie opowiadał się po stronie żadnego ugrupowania politycznego. To właśnie ta niezależność zapewniła wspólnocie pewien rodzaj sukcesu. Chociaż Hizmet wywodzi się z inicjatywy inspirowanej wiarą, a jego uczestnicy nie odczuwają potrzeby jej kontrolowania, to do realizacji swych celów potrzebują jednak dobrze funkcjonującego, stabilnego finansowo i w pełni demokratycznego systemu.

Poglądy Gülena wyrażając nacisk na główny nurt procesów globalnych i gospodarkę rynkową, ale też na rozwój intelektualny i tolerancję, wyraźnie różnią się od poglądów ultra- i neonacjonalistycznych, ale też od tych, prezentowanych przez umiarkowanych islamistów.

221. Czy Gülen lub wspólnota Hizmet posiadają aspiracje do stworzenia partii politycznej bądź do osiągnięcia jakiejś siły politycznej?

Ani w strukturach Ruchu, ani też u samego Gülena nie pojawiają się tego rodzaju aspiracje. Wręcz przeciwnie, Gülen stara się kontynuować tradycję suficką, ukierunkowaną na rozwiązywanie problemów duchowych ludzi, ale też na edukowanie mas i zapewnianie im stabilności w czasach niepokoju. Tak, jak i wielu ludzi przed nim, Gülena również niesłusznie oskarża się o poszukiwanie władzy politycznej.

222. Skoro nie dzieje się to na drodze przejmowania kontroli nad władzami lub systemem, to w jaki sposób Hizmet wywiera wpływ na społeczeństwo?

Odgórnie ustalona praktyka społeczna Ruchu skupia się na potrzebach oraz roli odgrywanej przez jednostkę. Podkreśla ona indywidualną potrzebę autorefleksji i samorealizacji. Unikając błędzenia wśród zachowań narcystycznych, czy indywidualnego poszukiwania autoafirmacji lub natychmiastowej gratyfikacji, Hizmet zaświadcza o znaczącej przemianie statusu jednostki oraz jej problemów. Dzięki działaniom społeczno-kulturowym Ruch ukazuje indywidualny wymiar życia społecznego, a dzięki oferowanym przezeń

produktom może też skutecznie wpływać na całe społeczeństwo. Jego przestrzeń i poziom, z których wywodzą się nowe formy działania społecznego to nie arena polityczna, miejsce siły, władzy ani reżimu. Uczy on i umożliwia proces socjalizacji jednostek, bez indywidualizowania i upolityczniania tego, co społeczne. Uznaje, że ani jednostka, ani nawet system nie mogą ulec zmianom na wszystkich poziomach jednocześnie i w jeden sposób. Zmiana wymaga długiego okresu czasu, niezwykłego poświęcenia, zaangażowania i cierpliwości, oraz może być osiągnięta tylko poprzez edukację, pokój i współpracę obywateli i cywilizacji o podobnych poglądach.

We współczesnej interpretacji nauk Rumiego, Yunusa Emre oraz innych klasycznych nauczycieli sufizmu Gülen podkreśla rozwój własnego serca i umysłu poprzez edukację. Zachęca do angażowania się i wywierania pozytywnego wpływu na współczesny świat. Sugeruje poszukiwanie dialogu oraz ducha współpracy pomiędzy różnymi religiami, warstwami społecznymi i narodami.

Gülen skoncentrował swoje wysiłki na nawiązywaniu dialogu między równymi ideologiami, kulturami, religiami i grupami etnicznymi, zarówno w Turcji, jak i na całym świecie.

223. Na jakiej płaszczyźnie społecznej poruszają się ORS związane z ruchem Hizmet?

Skupiają się one na edukacji, zdrowiu, mediach, publikacjach, etyce finansów oraz na pomocy humanitarnej.

224. Jaki jest stosunek ruchu Hizmet wobec aktywizmu kulturowego?

Gülen nie prosi nikogo by pozostawał biernym odbiorcą, akceptującym wszystko to, co splota na niego z zewnątrz. Doradza raczej aktywne poszukiwanie możliwości i alternatyw celem konstruowania własnej osobowości. Zarówno cele, jak i narzędzia muszą być pokojowe, nieprzymuszone i stroniące od przemocy. Muszą być zakorzenione w miłości do człowieka, jak i pozostałych stworzeń. Muszą opierać się na rzetelnej informacji i zrozumieniu dzięki edukacji i komunikacji. Muszą być zbudowane na fundamentach wolności, współpracy oraz pokoju.

Metodą działania Ruchu jest definiowanie nowych znaczeń dla działań społecznych oraz służenie za podstawowy napęd innowacyjności. Ruch stawia potrzeby jednostki ponad polityką. Jednakże nie powinno to być w żaden sposób mylone z pojęciem naiwnej kulturowości, która może igno-

rować prawa i gwarancje uznawane przez instytucje polityczne. Działania Ruchu przyczyniają się do redefiniowania i przekształcenia tego, czym demokracja jest obecnie i czym powinna być w przyszłości.

225. W jaki sposób Hizmet rozgranicza działania polityczne i kulturowe?

Dyskurs Ruchu oraz jego praktyki demonstrują spójne pojmowanie granic pomiędzy działaniami kulturowymi i podmiotami, które je naświetlają a działaniami politycznymi i podmiotami, które zajmują się nimi na arenie politycznej. Światopogląd Ruchu i zwyczajowa praktyka społeczna udowadniają, że nie jest on podmiotem politycznym i systematycznie rozgranicza działania społeczno-kulturowe od politycznych.

Poprzez rezultaty zinstytucjonalizowanych projektów społecznych Hizmet staje się katalizatorem umożliwiającym dostrzeżenie i analizę potrzeb społeczeństwa w nowych ramach pojęciowych. Owe skutki dowodzą, że poziom znaczeń indywidualnych i wymiarów kulturowych jest istotniejszym niż poziom polityczny. Takie wymiary i znaczenia często nie są łatwo i szybko rozpoznawalne, toteż politycy mogą je pomijać i eliminować w swojej analizie pomiędzy okresami wyborów.

Ruch podkreśla wagę otwartego społeczeństwa obywatelskiego i przestrzeni publicznej, ponieważ te stwarzają pole dla konsolidacji instytucji demokratycznych oraz dla pokojowego zbliżenia polityków, ruchów i altruistycznych usług.

226. Czy Hizmet angażuje się w retorykę lub wsparcie polityczne?

Charakter usług (w które angażują się uczestnicy Ruchu) utrzymuje je z dala od w dużej mierze bezcelowych potyczek politycznych i retoryki ugrupowań. Uczestnicy nie tracą na to swojej energii. Efektywność Ruchu wynika z jego otwartości oraz skuteczności dostępnych form reprezentacji. Owa jakość usług przeciwstawia się dominującemu na Zachodzie postrzeganiu ruchów społecznych, uważając je za kontrowersyjne i konfliktowe.

Świadome unikanie przez Ruch rywalizacji politycznej odzwierciedla gülenowskie oszacowanie błędów na przestrzeni ostatnich kilku stuleci tureckiej historii. Miał on do nich bardzo krytyczny stosunek i określił też ich prawdopodobne powody: „Ludzie parający się w tych czasach polityką, a także osoby ich wspierające, uznawali za dopuszczalne każde działanie mające na celu zdobycie pozycji dla ich zespołu lub partii. Zabrnęli w szereg skomplikowanych intryg i uwierzyli, że obalenie partii rządzącej może zmienić wszystko

i że kraj może zostać ocalony. Działania powinny być poprzedzone przede wszystkim namysłem, wiedzą, wiarą, moralnością i cnotą, a nie ambicjami politycznymi i nienawiścią.” Zatem centralną częścią działalności Hizmet jest raczej jego religijna i kulturowa wizja niż jakikolwiek rodzaj polityki.

227. Czy Gülen skrywa swoje prawdziwe intencje lub zamiary polityczne?

Nie, Gülen był już oskarżany o polityczny podstęp oraz ukrywanie prawdziwych intencji i zamiarów politycznych. Na przykład w 2000 roku prokurator oskarżył Gülena o podżeganie swych czytelników do obalenia świeckich władz Turcji. Gülen określił te zarzuty mianem sfabrykowanych przez „marginalną, lecz wpływową grupę osób dzierżących władzę polityczną”, po czym w 2006 roku został oczyszczony ze wszystkich oskarżeń.

Gülen mówi, że „nie dąży do ustanowienia islamskiego reżimu lecz wspiera działania zmierzające do zapewnienia równego traktowania przez rząd wszelkiego rodzaju różnic kulturowych, etnicznych i ideologicznych. Standardy demokracji i sprawiedliwości muszą osiągnąć poziom prezentowany przez naszych rówieśników na Zachodzie.”

228. W jaki sposób Hizmet respektuje różnice pomiędzy ludźmi?

Ruch wytworzył praktyki zapobiegające identyfikowaniu go z podmiotami politycznymi oraz gwarantujące, że nie będzie on postrzegany jako jeden z takich podmiotów. Akceptując ludzi takimi jacy są, oraz dając im szansę na odróżnianie od pozostałych, Hizmet jako kolektywny aktor, pozbył się również swojej własnej odrębności. Dzięki swoim zintegrowanym działaniom Hizmet oferuje otwartość dla innych, pozostając równocześnie sobą. Natomiast podmiot polityczny, stawiając się na pierwszym miejscu stale dowodzi swej odrębności, restrykcyjności oraz wyjątkowości. Podmiot polityczny najpierw zapewnia sobie bytność, w większości przypadków za pomocą kontrowersyjnych metod, jednocześnie pozostając widocznym oraz odseparowanym od innych.

Czy Hizmet to sekta lub kult?

229. Czy członkostwo w Ruchu ma charakter wyłączny?

Nie, Ruch nie posiada jako takiego członkostwa, a co dopiero na wyłączność. Ruch zachęca swoich uczestników do bycia otwartymi na świat, ale

też do aktywności i przynależności do wielu różnych sieci oraz do czerpania korzyści ze społecznej oraz intelektualnej mobilności. Wzywa również do nieustającego dostępu do źródeł informacji, pomysłów i racji w świecie zewnętrznym, jak również do kierowania się wartościami uniwersalnymi we wspieraniu innych.

230. Czy Hizmet jest sufickim tarikatem?

Tarikat to sufickie zgromadzenie. Posiada szejka, murszida lub przewodnika, który odgrywa rolę przywódcy lub nauczyciela duchowego. Tarikat składa się z grupy muridów (*arab.* pragnący natchnienia oraz miłości boga). W większości przypadków szejk nominuje następcę, który po jego śmierci będzie pełnił przypisane mu funkcje. Każdy tarikat cechuje występowanie łańcucha lub linii szejków. Każdemu muridowi po wstąpieniu do tarikatu nakazuje się codzienną recytację w towarzystwie jego murszida (zazwyczaj przed lub po modlitwie przed zmierzchem, po modlitwie popołudniowej oraz wieczornej). Z reguły recytacje te są bardzo długie, a w zależności od pory dnia wykonuje się je według ściśle określonych reguł. Recytacje ulegają zmianie w miarę jak uczeń (*murid*) rozwija się od podstawowego wtajemniczenia do wyższych poziomów (zazwyczaj wymaga to dodatkowych etapów inicjacji).

Będąc luźno powiązanymi z tradycjami islamu, takimi jak sufizm, tarikaty zapewniają możliwość wyrażania wiary. Można je znaleźć w całym świecie islamu. Należy pamiętać, że udział w tarikacie nigdy nie posiadał znamion wyłączności i nie można go wiązać z ideologicznym zaangażowaniem w partię polityczną. W przeciwieństwie do zakonów chrześcijańskich, które cechuje ściśle określona linia hierarchów kościelnych i sakramentów, członkowie tarikatu często należą do więcej niż jednego zgromadzenia. Brak wyłączności niesie w tym przypadku poważne konsekwencje dla społecznych odgałęzień sufizmu. Tarikaty z reguły ucieleśniają tradycję, zamiast indywidualnych i odizolowanych doświadczeń i w większości przypadków odcinają się od bezpośredniego zaangażowania się w politykę. Uważa się, że poprzez stosowanie znanych emocjonalnych i lokalnych motywów – takich jak opowieści dedukcyjne, baśnie czy rytuały, które zgodnie z wykładnią ocenia się jako niebędące częścią wiary muzulmańskiej – tarikaty zapobiegają postrzeganiu islamu jako chłodnej, sformalizowanej doktryny.

Tak więc Hizmet nie jest tarikatem, a Gülen nie jest szejkiem (sufickim mistrzem). W przeciwieństwie do klasycznego tarikatu, w Ruchu nie istnieje obowiązek

inicjacji, ani nie istnieją ograniczenia, ceremonie czy obowiązek zgłębiania arkanów mistycznej terminologii, która określałaby granice uczestnictwa we wspólnocie. Ruch nie wpisuje się zatem w żaden sposób w definicję tarikatu.

231. Czy Ruch posiada jakieś odrębne, ekskluzywne, święte teksty, rytuały albo funkcje modlitewne czy też specjalny rodzaj ubioru?

Ruch nie posiada ani nie dąży do posiadania własnych tekstów sakralnych; nie ma ani nie chce rozwijać żadnych rytuałów czy funkcji modlitewnych, podobnie jak nie posiada żadnego specjalnego rodzaju ubioru, symbolicznych gestów, atrybutów i innych narzędzi, które prowadziłyby do stworzenia zamkniętej tożsamości grupowej. Nie oferuje także żadnych konkretnych rezultatów ani nagród, których nie dałoby się osiągnąć zwykłym ludzkim wysiłkiem w życiu codziennym. Nie zabiega o sakralne celebrowanie istnienia Ruchu w jakimś abstrakcyjnym i anachronicznym paradygmacie. Działanie Ruchu nie jest wymierzone przeciwko komukolwiek, rzeczywistemu bądź wyimaginowanemu: nie ma żadnych mitycznych nieprzyjaciół, których można byłoby obwinąć w przypadku braku efektów zbiorowego działania. Wszakże każda porażka musi być zdefiniowana w oparciu o strukturę odniesień i odpowiedzialności uczestników Ruchu.

Zamiast obwiniać innych ludzi lub grupy za problemy społeczne albo indywidualne upadki, Gülen wskazuje, że zwalczane powinny być wyłącznie zjawiska i pewne cechy osobowościowe. Wszystkie problemy współczesnej Turcji przypisuje trzem rzeczom: ignorancji, ubóstwu i wewnętrznym rozłamom (braku jedności społeczeństwa). Stwierdził, że „Obecnie do powyższych doszły jeszcze: kłamstwo, znęcanie się, zmuszanie, nadmierna ekstrawagancja, dekadencja, obsceniczność, nieczułość, obojętność i skazanie intelektualne... Brak zainteresowania siłami historycznymi i religijnymi, brak edukacji, wiedzy i metodycznego myślenia (...) oraz ignorancja stanowią dziś główne przyczyny tego, że Turcja i region, w którym jest usytuowana, są dotknięte nędzą i biedą”.

232. Dlaczego uczestników Ruchu niekiedy uważa się za tajemniczych lub ostrożnych w kontaktach z innymi?

Uczestnicy Ruchu zdają sobie sprawę, że ich wypowiedzi oraz działania poddawane są interpretacji badaczy z zewnątrz oraz, że niekiedy oceny te mogą zaszkodzić instytucjom bądź podmiotom, z którymi współpracują. Przyczyną takiej sytuacji jest obraz tureckiego systemu politycznego oraz

obecna sytuacja globalna względem muzułmanów i inspirowanych naukami islamu ruchów społecznych. To z kolei prowadzi ludzi do zachowywania ostrożności w wyrażaniu poglądów, które jeśli zostaną zinterpretowane w niewłaściwy sposób mogą za sobą nieść niepożądane skutki i prowadzić do zniekształcenia sensu działań tychże osób.

233. Dlaczego niektórzy tureccy krytycy Ruchu określają go mianem sekty?

Turcja jest świeckim państwem, w którym wolność sumienia i prawo do stowarzyszeń są odbierane w taki sposób, że religijne społeczności i wspólnoty (ponieważ ich działalność nie jest regulowana przez państwo) w ogóle nie istnieją. W początkowych latach Republiki Turcji nałożono wiele nowych restrykcji na wspólnoty religijne, bractwa religijne, społeczności wyznaniowe (z muzułmanami, chrześcijanami i żydami włącznie) oraz na możliwość praktykowania wiary przez zwykłych ludzi. Pomimo tego, społeczności wyznaniowe i wspólnoty religijne nie tylko przetrwały, ale także się ożywiły i zaczęły stawać się w Turcji coraz bardziej popularne. Współczesna instytucjonalizacja i organizacja w Turcji pozostają w tyle, podczas gdy braterstwo i solidarność religijna – podstawowe formy organizacji społecznej – dalej się rozwijają. W rzeczywistości te podstawowe formy organizacji, oddolne, obywatelskie i inspirowane wiarą inicjatywy stanowią o potrzebie ludzkiego kapitału i zasobów dla modernizacji kraju. Ich sukces jest jednak obserwowany przez protekcyjnych elity z podejrzliwością i uważany za potencjalne albo realne zagrożenie dla fundamentów państwa.

Zawarta w tureckiej konstytucji zasada laicyzmu oznacza, że ludzie mogą być – i wielu było – oskarżani o przynależność bądź wspieranie wspólnot religijnych lub sekt. Z racji, że nie istnieje żaden kodeks etyczny, który byłby zaakceptowany przez wszystkich aktorów tureckiej sceny politycznej, osiągnięta w rezultacie moralna pustka oznacza, że większość obszaru polityki stała się „przestrzenią nieczystych zagrywek i dwulicowości (...) oraz źródłem korupcji”⁴. Polityka w Turcji jest, niestety często, oparta na czymś, co eufemistycznie można określić „związkiem protekcyjnym”. Przez wzgląd na to koncepcje zarówno religii, jak i świeckiej demokracji, są źle wykorzystywane. Określenia takie jak „sekta”, czy „kult” są zatem w Turcji masowo używane przez laickich krytyków, aby zdyskredytować społeczności i grupy wyznaniowe.

⁴ M. H. Yavuz & Esposito J. L. eds. *Turkish Islam and the Secular State: The Gülen Movement*. Syracuse, Syracuse University Press, 2003, xxii.

W tym społeczno-politycznym kontekście oskarżanie apolitycznego Ruchu o bycie uwsteczniającą i wywrotową sektą jest jednym z narzędzi służących delegitymizacji wspólnoty i usług, które świadczą jej członkowie. Jakkolwiek zarzuty tego rodzaju są liczne, w świetle tureckiego prawa nie ma żadnych dowodów na to, że Ruch jest nielegalnym stowarzyszeniem, działa w konspiracji lub prowadzi zakazaną działalność. Ideologicznie nastawieni prokuratorzy i grupy protekcyjnych stojące za nimi obciążyli oskarżeniami Gülena i członków Ruchu, lecz dotychczas nie udowodnili winy ani jednej osobie należącej do Hizmet.

W trakcie kolejnych śledztw władze każdorazowo stwierdzały, że w pracach Gülena nie ma żadnych oznak, jakoby wspierał on interesy sekty religijnej, próbował stworzyć wspólnotę wyznaniową, posługiwał się religią dla politycznych bądź osobistych celów czy też dopuszczał się naruszenia porządku i podstawowych zasad funkcjonowania państwa. Prace Gülena zawierają interpretacje Koranu i hadisów, wskazówki moralne i religijne oraz teksty nakłaniające do przyjęcia cnoty dobrego i porządnego obywatela.

234. Czy istnieją jakiegokolwiek podstawy, aby definiować Ruch jako sektę?

Nie, Ruch nie spełnia żadnych kryteriów, za pomocą których określa się sekty lub kultury. Ruch nigdy nie dążył do stworzenia żadnego odłamu islamu. Nie jest to także odłam szerszej społeczności muzułmańskiej, nie wyróżnia się bowiem w kwestii przekonań i praktyk religijnych. Nie jest również żadną partią lub opozycyjnym ugrupowaniem posiadającym jakiś wspólny interes, swoiste przekonania czy nieosiągalne, utopijne marzenia.

Ruch stał się już dobrze zorganizowaną i transnarodowo uznawaną rozproszoną siatką ludzi. Nie posiada żadnego formalnego przywództwa, żadnych szejków oraz hierarchii. Członkowie nie przeprowadzają żadnych religijnych procedur, ceremonii oraz nie muszą przechodzić żadnej inicjacji, aby uczestniczyć w działaniach Ruchu.

W społeczeństwie tureckim członków Ruchu nie postrzega się w żaden sposób jako odizolowanej grupy. Uczestnicy Hizmet udowodnili, swoimi słowami, projektami i działaniami, że nie reprezentują żadnych radykalnych poglądów czy ideologii, które większość obywateli Turcji i osób spoza jej granic mogłaby uznać za skrajne w jakimkolwiek stopniu. Opinia publiczna, media oraz sądy w żadnym wypadku nie uznają ich za heretyków albo

dewiantów. Członkowie Ruchu nie byli nigdy oskarżeni o praktykowanie niczego odmiennego od powszechnie akceptowanej tradycji religijnej.

235. Co powstrzymuje Ruch przed staniem się sektą bądź wyrazem kultu?

Jedną wspólną charakterystyczną cechą członków Ruchu jest uznanie Gülena za autorytet uczonego. Ponadto pielęgnują oni te same szczególne aspekty swojej wiary. Te aspekty przejawiają się jako cechy charakterystyczne albo swoisty styl w ich pozytywnym dyskursie i pokojowych działaniach. Pewne czynniki zapobiegają wycofaniu się członków do odizolowanej grupy bądź sekty. Pośród nich wymienić można grupową świadomość wartości moralnych i religijnych, etyczną zasadę odpowiedzialności wobec tureckiej i światowej społeczności, ducha konkurencyjności, mobilność wertykalną oraz poparcie dla zdobywania wiedzy z wszelakich źródeł spoza Ruchu.

Ruch nie próbuje wyróżnić się, a następnie odciąć się od muzułmańskiej, czy też świeckiej społeczności światowej poprzez odmienną ideologię czy mityczne bądź utopijne wizje. Ruch nie posiada żadnej specjalnej doktryny ani dogmatów, żadnych osobnych tekstów, procedur, obrzędów, rytuałów, dystynkcji, strojów czy ceremonii, które oznaczałyby „przyłączenie się” ludzi. Zatem nie ma członkostwa, odpowiedniego tonu wypowiedzi i z pewnością nic ekskluzywnego.

Przywódstwo jest zdecentralizowane, zarządzanie zasobami i proces podejmowania decyzji przenikają się dzięki różnym instytucjom. Z reguły instytucje te posiadają nieformalny kontakt z innymi, zaś formalnie i funkcjonalnie są od siebie niezależne. Te jednostki i aktywność Ruchu są otwarte na wszystkich. Zapewniają one edukację, rozsądne nauczanie moralności oparte na uniwersalnych wartościach etycznych oraz nakłaniają każdego do pozytywnego i pokojowego działania, a także obywatelskiego zaangażowania dla różnych społeczności i dla całej ludzkości.

Ruch nie posiada żadnych powiązań ze zwyczajami bądź związkami sektarskimi. Nawijanie kontaktów, udział i przyłączenie się do Ruchu nie są wyłączne, odosobniające ani związane z sektami, ponieważ Ruch nie jest zamknięty na świat zewnętrzny – przeciwnie – zakłada zaangażowanie większej grupy ludzi. Jest to bardzo wyraźne w jego kompleksowych, międzykulturowych i międzywyznaniowych działaniach i organizacjach

na całym świecie. Wspólnota nie posiada zamkniętej orientacji, zarówno w aspekcie geograficznym, społecznym, jak i ideologicznym, lecz charakteryzuje się otwartą i klarowną strukturą.

236. Czy członkowie Ruchu postrzegają Fethullaha Gülena jako charyzmatycznego przywódcę?

Zjawisko wywierania wpływu na ludzi za pomocą charyzmy pojawia się w sektach oraz kultach. Jest to proces czyniący przywódcę grupy postacią wyjątkową, wręcz nadzwyczajną w oczach jej członków. Obejmuje budowanie mitu odnośnie do dzieciństwa danego lidera oraz sakralizację miejsc i obiektów, z którymi owa postać się zetknęła. Tworzy się obraz postaci, która wspaniałomyślnie zechciała zniżyć się do poziomu zwykłych ludzi. Posiadanie magnetycznej osobowości i wykorzystywanie jej do wywarcia wpływu czyni lidera postacią nieobliczalną, nieprzewidywalną, arbitralną w sprawowaniu władzy oraz skłonną do jej nadużywania. Posiadając tak dużą władzę i nie będąc ograniczonym przez tradycyjne zasady, lider może kontrolować niemal każdy aspekt życia swoich zwolenników. Dotyczy to w szczególności zawierania przez nich związków małżeńskich, posiadania dzieci, wyboru pracy, partnera, przyjaciół, aż po najbardziej trywialne aspekty życia ludzkiego. Władza ta ma zastosowanie we wszystkim, a lider może zmieniać swoje decyzje i polecenia nawet pod wpływem kaprysu.

Uczestnicy ruchu Hizmet, w przeciwieństwie do członków sekt oraz kultów, nie przyznają arbitralnej władzy Gülenowi. Mimo iż każdy, kto zna lub wszedł w kontakt z postacią Gülena, szanuje jego wiedzę, ascetyzm, pobożność i doświadczenie w sprawach religijnych, to jednak nie skutkuje to żadnego rodzaju spirytualistycznym uwielbieniem Gülena, czy uznaniem jego charyzmatycznego przywództwa. Powszechne uznawanie Gülena za przywódcę Ruchu – coś, czemu sam wielokrotnie zaprzeczał – nie doprowadziło do uznania go za postać autorytarną. Ruch pozostaje oddany wspólnym celom, zbiorowym konsultacjom w zakresie obieranych przezeń celów, a także poszukiwaniu konsensusu, co z kolei zapobiega występowaniu w nim mentalności stada.

237. Co Gülen ma na myśli mówiąc „renesans”?

Gülen często mówi o renesansie, lecz nie ma na myśli żadnego rodzaju „magicznego odrodzenia”. Wręcz przeciwnie, ów renesans jest aktywnym

procesem i obejmuje wysiłki mające na celu „ochronę przed słabościami, takimi jak obsesja, lenistwo, dążenie do sławy, egoizm, przyziemność, ograniczenie horyzontów myślowych, posługiwanie się brutalną siłą” oraz zastąpienie ich „wyższymi wartościami człowieczeństwa, takimi jak usatysfakcjonowanie, odwaga, hojność, altruizm, wiedza i cnota oraz zdolność do uniwersalistycznego myślenia”.

Ruch jest związany z racjonalnością poprzez swoje poszanowanie dla różnicowania i wielorakości w społeczeństwie, konieczności podziatu wysiłków oraz uznanie siły relacji wewnątrz większej społeczności. Jego racjonalność jest dostosowywana względem oszacowania związku między początkami i końcami oraz ochrony ludzi przed niestabilnościami i podziałami – osiągnięte jest to przy użyciu pewnych form siły niezbędnych do poradzenia sobie ze złożonością tych kwestii. Z dala od uczenia ludzi, żeby spodziewali się jakiejś nagłej, cudownej przemiany. Gülen, swoim słowem pisany i mówiony, stale nakłania uczestników Ruchu do większego wysiłku, szerszej wiedzy i lepszej samokontroli oraz powściągliwości.

238. Czy Gülen proponuje powrót do osmańskich wzorców?

Nie, Gülen nie proponuje nostalgicznego powrotu do tradycji osmańskich. Jego odniesienia do historii nie zawierają żadnej aluzji do polityki kulturowej. Nie podejmuje on próby dyskredytacji żadnej historycznej epoki, a w szczególności czasów, w których swoje korzenie ma nowoczesna Turcja. Nie przywołuje przeszłości po to, aby wyrazić pragnienie odnowienia sułtanatu jako uproszczonego sposobu na osiągnięcie jedności i porządku ani nie idealizuje ojczyzny, religii czy rodziny. Uznaje natomiast i rozumie złożoność współczesnego świata.

Odkąd powstał Ruch, Gülen zaczął propagować wzorce samodoskonalenia, które mają prowadzić do transformacji społecznej. Nie postrzega on przeszłości jako strategii wzmocnienia obecnego porządku politycznego, ani nie uważa, że nowy model odnoszący się do przeszłości może lub powinien być wprowadzony. W istocie nazwał on taki sposób myślenia anachroniczną groteską i powiedział, że żadna zdrowa osoba nie mogłaby uwierzyć w skuteczność takiego skoku w czasie. Według niego, Turcja nie odzyska pozycji transnarodowego hegemonu, jaką posiadała jeszcze przed wybuchem I wojny światowej. Dla Gülena idea takiego kulturowego imperializmu wydaje się nie przystawać do obecnej rzeczywistości gospodarczej, militarnej i geograficznej. Starania Ruchu i Gülena różnią się

diametralnie od zacofanych projektów, które próbują wskrzesić przeszłość. Gülen wielokrotnie powtarza, że „jeśli nie ma adaptacji do nowych warunków, skutkiem będzie wyginięcie”.

Gülen spogląda w przeszłość, poszukując przykładów godnych naśladowania oraz błędów, których należy unikać; to znaczy, że poszukuje w przeszłości cech, które są uniwersalne. Powiedział: „Dzisiaj oczywiście niemożliwym byłoby życie według minionych koncepcji, które nie wnoszą nic do rzeczywistości. Kontynuacja starego niemożliwego systemu oznaczałaby niemożność następowania nowego lub w ogóle unicestwienie państwa. Albo będziemy kształtować na nowo nasz świat, albo zapadniemy się w czeluściach razem ze światem, w którym żyjemy.”

Wszelako świadomość historii wyjaśnia współczesne koncepcje, które w większości kształtują się w oparciu o wzorce i wydarzenia z przeszłości. W tej kwestii Gülen powiedział: „Jeśli zamknięcie oczu na przyszłość jest ślepotą, to brak zainteresowania przeszłością jest nieszczęściem”. Prezentując szerokie spektrum bohaterów i kwestii historycznych, Gülen wpaja nadzieję i daje swoim odbiorcom dostęp do niezbędnych środków dla wprowadzenia reform i osiągnięcia postępu w zglobalizowanym społeczeństwie. Dla niego świadomość historii jest drogą do innowacyjnej i pełnej sukcesów przyszłości, w której ludzie będą w stanie określić, dokąd zmierzają.

239. Jaki jest stosunek Gülena do celebrowania wydarzeń i upamiętniania postaci z przeszłości?

Gülen zdecydowanie odrzuca model obywatelstwa, który wyraża pewien rodzaj rasowej, etnicznej, kulturowej bądź religijnej homogeniczności przypisanej jakiemuś (często wyimaginowanemu) społeczeństwu z przeszłości. W istocie podkreśla on, że żadne z siedemnastu państw, które Turcy utworzyli w dziejach historii, nie charakteryzowało się taką homogenicznością. Gülen przekonuje, że pocieszanie się powtarzaniem o heroicznych czynach innych sygnalizuje pewną psychiczną słabość, typową dla ludzi bezsilnych, którzy odnieśli porażkę lub odrzucają przyjęcie odpowiedzialności za współczesne społeczeństwo. Mówi: „Oczywiście powinniśmy oddawać z głębokim uczuciem cześć świętym, którzy żyli w przeszłości i świętować zwycięstwa naszych heroicznych przodków z entuzjazmem. Niemniej nie powinniśmy uznawać, że wszystko, do czego jesteśmy zobligowani, to czczenie grobowców i epitafiów. (...) Każda scena z przeszłości po-

siada wartość i świętość wyłącznie tak długo, jak nas stymuluje i zaraża entuzjazmem oraz dostarcza nam wiedzy i doświadczenia, które możemy wykorzystać obecnie. W przeciwnym razie jest to kompletne zakłamanie, bowiem żaden sukces czy zwycięstwo z przeszłości nie pomoże nam w bieżącej walce. Dzisiaj naszym obowiązkiem jest głosić ludzkości nowy przekaz, zespolony z obrazowych scen z przeszłości oraz zrozumienia potrzeb współczesności”.

240. Czy postrzeganie przez Ruch wartości kulturowych i historycznych jest rodzajem regresywnej utopii?

Ruch nie postępuje w duchu żadnego anachronicznego paradygmatu, jak ma to miejsce w przypadku kultów. Nie idealizuje przeszłości. Podkreśla on wartości kulturowe. Gülen powiedział: „Nauczaniu wartości kulturowych poświęca się zbyt małą uwagę oraz przypisuje się mu zbyt małą istotność, a przecież wartości te są najważniejsze dla edukacji. Jeśli pewnego dnia będziemy w stanie zagwarantować, że ta istotność została nadana kulturze – nasz główny cel zostanie osiągnięty”.

Ten nacisk na wartości kulturowe został zawłaszczony przez krytyków i użyty w przeciwnym celu, bowiem zaczęto go określać jako zacofane wezwanie do powrotu do osmańskiego społeczeństwa sprzed czasów Republiki – w terminologii socjologicznej zjawisko takie opisuje się jako regresywną utopię. Termin często nadużywany w tureckiej rzeczywistości – *irticaci* – może być tłumaczony jako „reakcyjny”, „wsteczny”. Tymczasem Gülen zawsze zaprzeczał tym oskarżeniom słowami: „Słowo *irtica* oznacza powrót do przeszłości lub kontynuowanie przeszłości we współczesności. Jestem osobą, która za cel obrała wieczność, nie tylko jutro. Myślę o przyszłości naszego kraju i próbuję robić w tej kwestii, co w mojej mocy. Nigdy w żadnych moich tekstach, przemowach czy działaniach nie zrobiłem niczego, co uwsteczniałoby mój kraj. Niemniej nikt nie może określać wiary w Boga, praktyk religijnych, wartości moralnych i wszelkich ponadczasowych kwestii słowem *irtica*”.

Hizmet nigdy nie określał swojej tożsamości w kategoriach przeszłości, ani na początku jego istnienia, ani w późniejszych etapach rozwoju działalności. Nie wykorzystywał ani nie tworzył nieprzystającego do rzeczywistości mitu odrodzenia. Jego działania nie opierają się na utopijnym odnoszeniu się do wartości religijnych czy do ideologii. Ruch nie sprowadza złożoności współczesnego życia do jednej uniwersalnej formuły. Uznaje różne

poziomy i narzędzia analizy, dlatego też nie identyfikuje całego społeczeństwa z sakralną solidarnością żadnej z grup. Jego akcent religijny nie czyni go podatnym na manipulację żadnej siły, marginalizację do pozycji sekty czy możliwość transformacji w jakiś trend bądź stania się towarem na sprzedaż, jako metoda łagodzenia poglądów. Rywalizacja wewnątrz oraz pomiędzy różnymi projektami usługowymi nie pozwala Ruchowi na dążenie lub zmianę w indywidualne natchnienie, kwestię mityczną ani fanatyczny fundamentalizm.

241. Czy Hizmet jest zamknięty na świat zewnętrzny?

Ruch nie jest odizolowany od świata, ponieważ przyjmuje do wiadomości, że w taki sposób nie mógłby wyciągać wniosków ze swojego funkcjonowania. Zamiast tego Gülen zachęca do jednoczenia się i otwartości wobec innych ludzi. Tłumaczy to w następujący sposób: „Ludzie muszą nauczyć się czerpać korzyści z poglądów oraz wiedzy innych, gdyż może to mieć dobroczynny wpływ na ich świadomość, świat oraz systemy w których żyją. W szczególności ludzie powinni szukać korzyści w doświadczeniach ludzi doświadczonych.” Dla osób, które wsłuchiwały się w wykłady Gülena oraz czytały jego prace, bardzo mało prawdopodobnym staje się zaangażowanie w rodzaj relacji, jakie zaobserwować możemy w sektach.

242. Czy uczestnicy ruchu zamykają się wewnątrz swej grupy i zrywają kontakty z innymi?

Spoistość grupy, w przeciwieństwie do sytuacji, które mają miejsce w kultach, nie wynika z przynależności do niej. Przynależność nie jest tu wartością samą w sobie. To znaczy, nie jest ona skierowana do wewnątrz, ale otwarta na działania zewnętrzne, na słuźenie innym. Motywacja jest realizowana poprzez relacyjne sieci, a usługi są przez wszystkich świadczone altruistycznie.

Gülen często odnosi się do tureckiej maksymy: „Człowiek powinien przebywać pośród zwykłych ludzi, powinien jednak nieustannie pamiętać o tym, że towarzyszy mu Bóg, i że jest pod jego stałą kontrolą”. Oznacza to życie wśród ludzi, pośród całej ich różnorodności. Tak więc, w przeciwieństwie do uczestników sekt, członkowie Ruchu wolą być z ludźmi i dla ludzi. Nie wycofują się ze społeczności i nie zrywają relacji ze swoimi partnerami społecznymi czy ze światem zewnętrznym oraz wyrzekają się działań w podobnym kierunku.

Gülen podkreśla znaczenie niezależności wspólnot, które pojawiły się wraz ze współczesnymi środkami komunikacji i transportu, gdy świat stał się globalną wioską. Naucza, że żadna radykalna zmiana wewnątrz danego kraju nie pozostanie bez wpływu na innych, gdyż w obecnej epoce interaktywnych relacji narody i społeczności są ze sobą ściśle powiązane i zależne od siebie. Sytuacja ta wymaga bliskości we wspólnych relacjach, zatem ludzie powinni zaakceptować różnice między sobą, powinni starać się iść przez życie razem. Różnice opierające się na wierzeniach, rasie, zwyczajach czy tradycji stanowią bogactwo i powinny być doceniane dla wspólnego dobra, a także przez wzgląd na szacunek dla drugiego człowieka.

Gülen zwraca uwagę, że „ta sieć relacji, która opiera się na zasadzie wspólnego szacunku, zapewnia korzyści słabszej stronie. Ponadto, dzięki postępowi technologicznemu pozyskiwanie oraz wymiana informacji stają się coraz łatwiejsze. W rezultacie jednostka zaczyna pojawiać się na pierwszym planie, czyniąc nieuchronnym zastąpienie krwawych reżimów rządami demokratycznymi”.

243. Czy światopogląd lub zbiorowa działalność Ruchu stanowią rodzaj izolacyjnego wycofania się w struktury czysto wspólnotowe?

Zadaniem sekt jest tworzenie trudnych do wyeliminowania podziałów ideologicznych oraz egzystencjalnych. W takim przypadku polityka tożsamościowa danej grupy ma zaprzeczać fundamentalnym dylematom życia społecznego. Będąc organizacją odizolowaną, sekta oczekuje od swych członków długiego okresu nowicjatu, sztywnej dyscypliny, bezwzględnie zaangażowania oraz stara się mieć jak największy wpływ na wszelkie aspekty życia swoich wyznawców. Jeśli więc społeczność lub grupa ludzi poszukujących spełnienia w ramach pewnych zamkniętych struktur doświadcza porażki w zakresie kontrolowania informacji, na jakie staje się narażona, wycofuje się wtedy z życia społecznego i przekształca swoje potrzeby duchowe w nietolerancyjną formę mistycyzmu. Jeżeli założenia ruchu zostaną wysunięte zbyt daleko, to będzie on ewoluował w kierunku organizacji sekciarskiej, nacechowanej ideologią nietolerancji. Taki ruch będzie okazywał wtedy tendencje do dzielenia się na małe zamknięte sekty. Jeżeli zaś pewne zagadnienia nabiorą charakteru sprzecznego i politycznego, jeśli polityczne decyzje tego ruchu zostaną ograniczone w stopniu uniemożliwiającym niwelowanie podziałów, wtedy rozpadnie się on na małe grupy przypominające sekty.

Światopogląd oraz zbiorowe działania Ruchu Gülena są jednak kompletnie odmienne od wspomnianych. Gülen uznaje oraz przyjmuje złożoną charakterystykę życia społecznego we współczesnych systemach globalnych. Niegdyś powiedział, że „powinniśmy wiedzieć, w jaki sposób mamy pozostać sobą i tak właśnie czynić. Nie oznacza to odizolowania się od pozostałych, lecz utrzymanie pośród nich naszych własnych wartości, podążanie własną ścieżką. Ponieważ własna tożsamość jest czymś nieodzownym, powinniśmy także obierać drogę powszechnej integracji. Izolowanie się od reszty świata w ostateczności doprowadzić nas może jedynie do zagłady.”

Członkowie ruchu Hizmet w działaniach sieci odnajdują spełnienie, przez co mogą efektywniej wykorzystywać przepływ informacji. W ten sposób nie wycofują się z życia społecznego, a ich potrzeby duchowe nie przybierają mistycznych form nietolerancyjności. Jako że potrzeby i oczekiwania uczestników Ruchu nie są rozpasane przez ideologię nietolerancji, wewnątrz Ruchu nie następują podziały i nie doświadcza on rozłamu na mniejsze organizacje o charakterze sekciarskim. Ponieważ różnice wewnątrz Ruchu nie są upolitycznione, lecz dąży się do ich zbiorowego rozwiązywania, a wszelkie decyzje podejmowane są wspólnie, Ruch utrzymuje zdolność do zapanowania nad różnicami wynikającymi ze społecznej wielowymiarowości. To dlatego Hizmet nigdy nie podzielił się na małe sekty.

244. Czy Gülen buduje jakieś specjalne lub odosobnione ugrupowanie?

Odnosnie do bycia lub tworzenia sekt Gülen powiedział, że „osobiście nie jest zwolennikiem tego typu praktyk”. Mówi też, że uczestnicy Ruchu nie stanowią odrębnej grupy społecznej, nie czują przynależności do jakiegokolwiek konkretnej grupy ani też sami nie próbowali takowej budować.

Ruch znacząco różni się od sekt tym, że operuje w ramach szerokiej wspólnoty społecznej, współdziała z nią i przekazuje jej swój własny wkład. Ruch dzieli wraz ze społeczeństwem pewien zestaw ogólnych założeń, a także stara się odnajdywać oraz tworzyć wspólne płaszczyzny. Gülen pisze: „Ogromny postęp technologiczny i komunikacyjny zmienił świat w wielką wioskę. W takich okolicznościach ludzie z całego świata muszą nauczyć się dzielić tę wioskę z innymi, ale też muszą nauczyć się żyć w pokoju, wzajemnie się wspierać. Wierzmy, że ludzie, bez względu na wiarę, kulturę, pochodzenie czy kolor skóry mają o wiele więcej cech wspólnych niż różnic. Jeżeli wykorzystamy te elementy zobowiązujące lu-

dzi do życia w pokoju i obudzimy w nich czujność wobec śmiertelnych niebezpieczeństw i konfliktów, wtedy świat może stać się jeszcze lepszy, niż jest dziś.”

245. Czy Ruch inicjuje jakiegoś rodzaju destruktywne lub negatywne procesy?

Ruch nie dysponuje ideologią wskazującą przeciwników lub cele agresji. Zamiast tego wspólnota ta systematycznie odmawia wywoływania negatywnych procesów. Niejednokrotnie Ruch był z tego powodu krytykowany za swą pasywność. Nie jest to jednak powód do krytyki. W rzeczywistości Ruch tworzy całkowicie nowy poziom motywacyjny i otwiera drogę mobilizacji społecznej. Gülen naucza, że główną drogą realizacji projektów jest „świadomość i etyka odpowiedzialności. Jako że w działaniu brak odpowiedzialności kreuje chaos, nie pozostaje nam nic innego poza dyscyplinowaniem naszych działań w kierunku ponoszenia odpowiedzialności. W zasadzie wszystkie nasze działania powinny być oceniane przez pryzmat odpowiedzialności”.

246. Czy Hizmet przyjmuje nieprzewidywalne formy działania zbiorowego?

Ruch Hizmet poprzez trafne identyfikowanie prawdziwego charakteru konfliktów społecznych unika dostarczania nieprzewidywalnych form ekspresji bądź działania zbiorowego. Członkowie Ruchu są kompetentni społecznie, kulturowo oraz intelektualnie, tak więc potrafią reagować na specyfikę potrzeb zbiorowych i indywidualnych. Tym sposobem nie dopuszczają do sytuacji, w której ich działania wzajemnie wykluczałyby się. Nie uciekają się do redukcjonizmu, który ignoruje osobę przez wzgląd na jej tożsamość. Wykorzystując swój potencjał społeczny, Ruch nie pogrąża się w mało-kooperatywnych rodzajach zachowań społecznych ani nie jest redukowany do poziomu sekty czy innej utopii.

247. Czy Gülen doprowadził kogoś do jakiegokolwiek rodzaju dewiacji?

Gülen jest zauważalny w życiu publicznym dzięki swym przemówieniom, działalności oraz projektom. Dzieje się tak od momentu, gdy skończył 16 lat i był kaznodzieją, pisarzem oraz inicjatorem ruchu społecznego. Nie nakłaniał nikogo do przemocy, samobójstw, morderstw czy jakichkolwiek dewiacji. W swoich działaniach oraz poglądach nie okazywał postaw arbitralnych. W Turcji kilka marginalnych, ideologicznie motywowanych osób oraz grup

otwarciem sprzeciwiało się poglądom i projektom Gülena, jednak dotychczas nikt nie sformułował tego rodzaju zarzutów. Dowodzi to, że Gülen i jego Ruch nie stanowią żadnego rodzaju sekty, kultu czy też nowo powstałej religii.

248. Czy Hizmet odrzuca różnorodność i współzależność?

Nie, Ruch nie odrzuca współzależności w społecznych obszarach swojego światopoglądu, wartości bądź aktualnych ram organizacyjnych. Nie wykazuje również ideologii, która miałaby na celu kontrolowanie płaszczyzny społecznej, przez co nie ma potrzeby identyfikowania „innych” lub „osób z zewnątrz” w negatywnym ujęciu.

Sekty natomiast w swych strukturach nie akceptują różnorodności i odmawiają uznania własnej współzależności ze światem zewnętrznym. Brakuje im rozwiązań umożliwiających radzenie sobie z różnicami wewnętrznymi. Ich założenia nie biorą pod uwagę faktu, że ludzie równocześnie żyją w systemie, w którym wszyscy są od siebie zależni.

249. Co chroni Ruch przed przeistoczeniem się w organizację totalitarną lub autorytarną?

Ludzie uczestniczący w działaniach Ruchu są na co dzień zaangażowani w wiele różnych relacji. Owe zróżnicowane związki integrują, a także łączą ze sobą różne obszary Ruchu. To z kolei pozwala jednostkom uczestniczącym w projektach Ruchu wchodzić we wzajemne relacje osobiste. Podczas gdy ustanawiane są pomosty pomiędzy ORS, jednostki dzielą się i wymieniają doświadczeniami, zasobami i informacjami. Wymiary osobiste, kulturowe i społeczne przecinają się w wielorakich, ale jednocześnie kompatybilnych (zazwyczaj wzajemnie się uzupełniających) formach uczestnictwa w Ruchu. Tego rodzaju swoboda działania oraz wolność wyboru zacierają granice pomiędzy Ruchem a resztą społeczeństwa, a także przyczyniają się do rozwoju nowych kanałów komunikacji oraz do budowy wzajemnego zaufania. To właśnie chroni Ruch przed patologią autorytaryzmu czy totalitaryzmu.

250. W jaki sposób Ruch radzi sobie z pojawiającymi się nowymi informacjami oraz nagłymi zmianami?

Wraz ze swym udziałem w dziedzinie edukacji, zagadnień międzykulturowych i międzywyznaniowych oraz międzynarodowych projektów o charak-

terze altruistycznym Ruch dowodzi, że jest w stanie efektywnie przetwarzać informacje i radzić sobie w nagłych przypadkach. Ruch zakłada również, że wspólnych problemów, które dotyczą obecnie ludzi na całym świecie jest znacznie więcej, niż kwestii które nas dzielą. Gülen uświadamia nam, że „można poświęcać się na rzecz innych ludzi, pozostając równocześnie sobą” oraz że „działając na rzecz pokoju, człowiek może rozwijać się pośród innych ludzi, tworząc z nimi wspólnotę”. Cechy wyróżniające człowieka na tle pozostałych oraz jego odmienność nie negują współzależności i jedności z innymi. Ludzie są w stanie zjednoczyć się wokół powszechnie przyjętego zbioru wartości. Droga ta wiedzie poprzez edukację, perswazję, pokojowe interakcje oraz negocjacje.

Czy Hizmet jest ugrupowaniem konfliktowym lub niosącym przemoc?

251. Czy Gülen jest rewolucjonistą?

Gülen jest postacią apolityczną. Nie próbuje upolitycznić wartości muzułmańskich i jest bardziej postrzegany jako zwolennik myśli reformatorskiej niż jako rewolucjonista. Dąży do zaspokajania duchowych potrzeb ludzi, do edukacji mas i do wprowadzania stabilności w czasach zawieruchy. Złe jest więc oskarżanie go o dążenie do stania się siłą polityczną.

252. Jaki jest stosunek Gülena do działań konfliktowych?

Konflikt toczy się między dwoma aktorami dążącymi do zawłaszczenia bądź do zdobycia kontroli nad zasobami, które przez obydwu są uznawane za wartościowe. Gülen nie bierze udziału w takich konfliktach. Uznaje bowiem, że „dla lepszego świata, najlepszą drogą jest unikanie sporów i konfliktów, a także działania zawsze pozytywne i konstruktywne” oraz że „we współczesnym świecie, jedynym sposobem, aby inni zaakceptowali twoje pomysły, jest siła perswazji”. „Ci, którzy próbują osiągnąć coś siłą, są umyślowymi bankrutami. Ludzie zawsze będą domagać się wolności wyboru sposobu, w jaki będą prowadzić swoje sprawy oraz w jaki będą wyrażać swoje wartości duchowe i religijne”. Wciąż wymagając udoskonaleń „demokracja jest obecnie jedynym opłacalnym systemem politycznym, a ludzie powinni dążyć do modernizacji i umocnienia demokratycznych instytucji, by tworzyć społeczeństwo, w którym prawa i wolności jednostek są respektowane i chronione, oraz w którym równe szanse dla wszystkich są

czymś więcej niż tylko marzeniem”. Gülen zapewnia, że działania konfliktowe lub reakcyjne nie mogą doprowadzić do osiągnięcia swoich celów, właśnie dlatego z reguły oferują ekstremizm i przemoc oraz prowadzą do nich w odwecie.

253. Czy Ruch jest konfliktowy? Narusza on jakiegokolwiek prawa lub ograniczenia?

Członkowie konfliktu posiadają wspólne pole działania, wspólny system zależności oraz coś, co jest między nimi zagrożone – obie strony odnoszą się do tego bezpośrednio lub skrycie. Przeciwnicy doprowadzają do konfliktu z powodu wykluczających się definicji przedmiotów, relacji i społecznych czynników produkcji w kwestii, której dotyczy spór. Konflikt przejawia się jako pojedynek o kontrolę i zdobycie zasobów, które obydwie strony uznają za kluczowe.

Jednakże działalność Hizmet nie jest w żadnym wypadku przejawem konfliktu. Uczestnicy nie naruszają ograniczeń systemu społecznych relacji, do którego ich projekt usługowy przynależy. Nie łamią oni reguł gry i zawsze wyrażają wolę negocjacji w kwestii instytucji i projektów usług, które sami stworzyli lub które prowadzą. Ruch nie kwestionuje legalności siły ani systemu, w których się objawia. Jego zbiorowe działanie nie jest oparte na klasowości, zorientowane politycznie, sporne czy antagonistyczne. Nie posiada żadnych celów materialnych.

Usługi Ruchu nigdy nie były tworzone lub przenikane przez skrajne i patologiczne grupy obecne w społeczeństwach, w których funkcjonują instytucje ustanowione przez członków. Usługi edukacyjne nigdy nie uwiidocznily się w formie wyłącznie roszczeniowego zachowania lub gwałtownego rozłamu ani nie straciły zdolności do zmierzenia się dla wspólnego dobra z problemami wychowawczymi.

Hizmet zabiega o zlikwidowanie ignorancji, zacofania, podziałów, braku wiary, niesprawiedliwości i dewiacji. Nie zamierza zatem podejmować żadnych zabiegów politycznych związanych z podważeniem legalności władzy lub obecnego rozwoju społecznego. Ruch nie może w takim razie być określany jako konfliktowy lub konfrontacyjny.

Niemniej, Gülen i Ruch w istocie adresują swoje działania do osób mających problemy i starają się sprostać sytuacjom kryzysowym – problemy,

takie jak próba upolitycznienia kwestii religijnych, sekciarskie i społeczne napięcia oraz próby zachwiania stabilnością Turcji. Ponadto Hizmet przeciwstawia się niepożądanym działaniom, w tym fundamentalizmowi, dogmatyzmowi czy stosowaniu przymusu, choć jednocześnie członkowie Ruchu nie próbują w jakikolwiek sposób kontrolować jednostek, grup, partii politycznych czy państwa.

254. Czy Hizmet jest ruchem o podejściu roszczeniowym?

Nie, ruch o podejściu roszczeniowym stara się czerpać korzyści dla oddzielnej grupy lub zdobyć większy kawałek „tortu” w kwestii publicznych funduszy i innych źródeł dla znajdujących się w niekorzystnej sytuacji grup etnicznych, religijnych, społecznych oraz politycznych. Hizmet tego nie robi, więc jego podejście nie może być opisywane jako roszczeniowe.

Ruch nie mobilizuje się dla politycznego udziału w procesie podejmowania decyzji, nie walczy przeciwko państwowej ideologii ani nie pretenduje do posiadania uprzedzeń czy tendencji, by uzyskać wpływ na decydentów. Członkowie Ruchu przyczynili się do otwarcia nowych kanałów wyrażania wcześniej wykluczonych żądań, takich jak dialog międzykulturowy i międzywyznaniowy czy współpraca (nie zaś konflikt) między cywilizacjami. Niemniej w żaden sposób nie świadczą oni swoich usług, przekraczając jakiegokolwiek granice istniejących norm i systemu politycznego. Nie starają się także zmienić reżimu władzy, systemu demokracji parlamentarnej czy też ingerować w podejmowane przez ten system decyzje i działania. Nie każde społeczne działanie jest polityczne lub antagonistyczne. Raczej mowa tu o społecznych, kulturowych, poznawczych, symbolicznych i duchowych wymiarach takich działań, które nie będą mogły w całości zostać przetłumaczone na język polityków.

255. Czy Ruch nie posiada natury antagonistycznej?

Nie, zbiorowa aktywność Ruchu może wywierać pewien wpływ na sferę polityczną, lecz presja ta niekoniecznie jest ukierunkowana na żądania czy antagonizmy. W Ruchu pojawia się pewien wymiar ofiary, rodzaj działania, który rozwija i przewiduje nowe modele społecznej racjonalności. Działanie to dotyczy kodów kulturowych, a nie konfrontacji i konfliktu z systemem politycznym. Pozwala ludziom przyjąć z powrotem odpowiedzialność za szereg różnych ról w służbie społeczeństwu. Wszakże każda tożsamość Ruchu zależy od jego sukcesu w służbie danym społecznościom.

Zasady i cele Hizmet nie pozwalają na żadnego rodzaju agresywną bądź niezinstytucjonalizowaną mobilizację. Ruch nie zezwala na niepraktyczne i niespójne żądania, oczekiwania czy cokolwiek przekraczającego wiążące zasady – tak na scenie tureckiej, jak i międzynarodowej – co mogłoby wzniecić konflikt. Członkowie Ruchu są nakłaniani do refleksji i porównania swoich działań w różnych sytuacjach i czasach. Mamy tu do czynienia z otwartym procesem opracowywania bilansu kosztów i zysków, oceny wysiłków i rezultatów, które pomagają podejść krytycznie do sprawy i zmodyfikować swoją politykę, przewidywania możliwych efektów oraz uczenia się na błędach itd. W ten sposób instytucje, oferowane usługi i ich sukcesy nie należą do żadnej indywidualnej jednostki, za to pozostają one zorientowane na zewnątrz – na prawdziwy świat.

256. Dlaczego więc pewni krytycy wiążą Ruch z antagonizmem?

Centralne położenie społeczne Ruchu, autonomiczna rola w definiowaniu osobistych potrzeb i stała relacja mediacji pomiędzy dobrobytem, zdrowiem, edukacją a jednostką, rodziną oraz społecznością nadają codziennym doświadczeniom szczególne znaczenie. Sytuuje to działalność razem z ciągłością sięgającą od różnic po innowacje, zmianę oraz tworzenie nowych obszarów dla pozytywnego działania i kultury. Dominujące grupy i interesy mogły lekceważyć lub wciąż lekceważą te obszary, w związku z czym mogą postrzegać takie zmiany i innowacje jako zagrożenie dla ich politycznej kontroli interesów – dlatego też otwarcie wskazują na antagonistyczny charakter Hizmet.

257. Czy Ruch przeprowadził kiedykolwiek jakąś bezpośrednią akcję?

Nie, nigdy nie przeprowadził żadnego bezpośredniego działania ani nie było zagrożenia, aby miał takowe przeprowadzić. We wszystkich dziedzinach Ruch konsekwentnie odrzuca stosowanie taktyki obywatelskiego nieposłuszeństwa, bezpośrednich albo konfrontacyjnych działań. Zamiast tego skupia swoją energię na rozwijaniu nowych przedsięwzięć, współpracy, instytucji rozwoju personalnego, szkoleń usługowych oraz miejsc pracy. Ruch dowiódł swoją umiejętność jednoczenia i mobilizacji dużej liczby ludzi pochodzących z bardzo zróżnicowanych środowisk w celu pracy nad ważnymi projektami społecznymi. Jest to ewidentnie zauważalne w dziedzinach, takich jak edukacja, dziennikarstwo, produkcja telewizyjna, transmisje radiowe, współpraca, przemysł mieszkaniowy (budowa domów, hoteli i hosteli), terapie zdrowotne, organizacje pomocy i zapomogi oraz

bankowość i finanse. Wobec tego, jednym z efektów działalności Ruchu stała się modernizacja społeczeństwa poprzez rozbudowę innowacyjnych sektorów zawodowych wraz ze znacznym wzrostem wykorzystania zasobów ludzkich w komunikacji, edukacji i opiece społecznej.

258. Czy Ruch jest reakcjonistyczny?

W konfliktowych sytuacjach i sieciach działania przeprowadzają prostsze i mniejsze komórki i wymierzone są przeciwko zasadom, które chronią rozwój społeczny w codziennym życiu. Jednostki te prowadzą do tworzenia się sieci konfliktowych relacji społecznych oraz do wszelkich form oporu. Oczywiście formy popularnego i ideologicznego oporu obecne są także w Turcji, lecz taki rodzaj aktywności i zachowania nie jest obecny w Hizmet, co oznacza, że Ruch nie może być uznawany za agresywny.

Gülen twierdzi, że konfliktowe lub agresywne działania – bądź ruchy, nieważne jak silne są – nie mogą zakończyć się sukcesem w osiąganiu swoich celów, gdyż nie ma w nich zachowanej równowagi i umiaru. Wręcz przeciwnie – konfliktowe i agresywne działania stanowią zagrożenie posunięcia ludzi w stronę ekstremizmu. W następstwie czego budzą się silne reakcje drugiej strony. Użycie przemocy powoduje przemoc także z drugiej strony. Co jest najważniejsze, co powinno być, to pozytywne działanie.

259. Czy Hizmet stanowi skrajnie prawicową próbę obrony porządku społecznego?

Hizmet nie łamie systemu ograniczeń, aby chronić porządek społeczny, tak jak ma to miejsce w przypadku ruchów skrajnie prawicowych czy też faszystowskich. Ruch nie wysuwa roszczeń, nie rywalizuje ani nie wywołuje konfliktu z powodu czegokolwiek związanego z politycznym bądź organizacyjnym systemem państwa.

Z racji, iż nie jest to walka ani mobilizacja do stworzenia, zawłaszczenia czy alokacji podstawowych zasobów społeczeństwa, a także z powodu braku zaangażowania w konflikt mający na celu zachwianie równowagi siły, środków i orientacji społecznej produkcji – Hizmet nie ma charakteru materialistycznego ani antagonistycznego. Nie toczy sporu o wspólne zasady i metody reprezentacji. Nie kwestionuje również tego, w jaki sposób demokratyczne instytucje podejmują normatywne decyzje.

Hizmet ma na celu doprowadzenie do wewnętrznej równowagi społeczeństwa. Stara się doprowadzić do wymiany pomiędzy różnymi częściami systemu oraz do przyjęcia ról wzajemnie zapewnianych i respektowanych, tak aby życie społeczne, sprawiedliwość oraz materialny i niematerialny dobrobyt jednostek zostały utrzymane i odtworzone poprzez interakcję, komunikację, współpracę i edukację. Relacje te pozwolą jednostkom odnaleźć sens ich życia, tego świata oraz jego spraw, a także zrozumieć co znajduje się po jego drugiej stronie.

Ruch nie wyraża żadnego bezpośredniego zainteresowania zmianą instytucjonalną, bądź modyfikacją rozkładu sił. Raczej stara się propagować zmianę sposobów myślenia, ustosunkowania i zachowania jednostek. Wiele form działań – dobrowolnej i altruistycznej społeczności – przeprowadzonych przez członków Ruchu odnosi się do codziennego życia i posiada charakter ściśle kulturowy, nie zaś polityczny.

260. Czy Hizmet stara się zmienić zasady systemu politycznego?

Działania Ruchu odbywają się w obrębie zasad takiego systemu politycznego, jaki panuje. Nie prowadzą do maksymalizacji korzyści członków, wynikających z decyzji politycznych. Jakkolwiek światopogląd uczestników czy świadczone przez nich usługi mogą mieć wpływ na system polityczny, nie grozi to jednak ignorowaniem, ani naruszaniem zasad systemu, jak również nie ma obaw o przekroczenie jego ustalonych granic.

Usługi oferowane przez Ruch nie stanowią obszaru rywalizacji pomiędzy przeciwnikami, aby przejąć kontrolę nad alokacją społecznej produkcji. Nie prowadzą do walki o zaburzenie równowagi sił pomiędzy społecznymi pozycjami. Wszystkie wysiłki Ruchu winny być raczej analizowane w oparciu o kategorie doświadczalne, inne niż polityczne, na przykład jako zbiorowy altruizm społeczny.

Bardziej niż wzrost politycznych ambicji, celem Gülena jest popieranie tezy o etyce, którą niektórzy społeczni badacze scharakteryzowali jako bardzo bliską światowemu ascetyzmowi Maxa Webera – prospołecznemu pietyzmowi z tendencją do racjonalizowania relacji społecznych. Wyrażane wobec Ruchu podejrzania protekcjonistycznych ugrupowań, badacze przypisali także leżącemu u podstaw protekcjonistów interesowi siły.

261. Czy Gülen i Hizmet potajemnie próbują zbudować fundamenty islamskiego państwa?

Nie, dyskurs i działalność Ruchu – nauczanie i projekty w tureckim życiu społecznym i kulturowym – nie przekraczają żadnych proceduralnych ani instytucjonalnych granic. Usługi i organizacje związane z Hizmet nie łamią reguł gry politycznej ani uznanej świeckości Turcji. Przeciwnie, Gülen był wręcz szanowany przez świecką władzę Turcji. Wiadomość, którą przekazuje, to tolerancja i promowanie apolitycznych form islamu, który może pokojowo koegzystować z silnie sekularną instytucją państwa tureckiego.

262. Czy tzw. Proces 28 Lutego doprowadził do kryzysowej, bądź konfliktowej sytuacji w Ruchu?

Proces 28 lutego był poważnym wyzwaniem i sprawdzianem jedności i tożsamości Hizmet jako grupy oraz trwałości i przywiązania do jego światopoglądu. Ruch był w stanie odpowiedzieć na to wyzwanie pozytywnie i pokojowo, jednocześnie zachowując spójność w każdej ze sfer, w których świadczy usługi. Ta najpoważniejsza sytuacja nie była jednak w stanie doprowadzić do załamania czy rozczłonkowania Hizmet ani naruszenia jego zewnętrznych granic.

263. Czy Hizmet ma charakter rewolucyjny?

Nie. Co jest wspólne dla wszystkich projektów, usług i instytucji Ruchu, to fakt, że w całości znajdują się one wewnątrz granic kompatybilności systemu. Nie są nastawione na konflikty czy na przekroczenie tych granic. Instytucje inspirowane myślą Gülena nigdy nie wdają się w konflikt z państwem. Żaden z projektów, w który członkowie Hizmet są zaangażowani, nie złamał nigdy podstawowych zasad społecznych ani nie próbował zmienić reguł gry, niezależnie od obszaru, na którym były skoncentrowane.

Hizmet nie robi niczego, co powstrzymałoby system przed utrzymaniem swojego zestawu elementów i relacji, które go charakteryzują. System może uznawać czy też tolerować działania Ruchu bez ingerowania w jego strukturę, bowiem jego członkowie i ich projekty nie naruszają granic społecznych. W tym sensie Hizmet posiada orientację zachowującą porządek. Jednakże nie stara się porzucić dążenia do konsensusu w kwestii zasad sprawujących kontrolę nad wartościowymi zasobami. Intencją Ruchu nie

jest zachowanie *status quo* w kontrolowaniu tych zasobów, ani z drugiej strony zakwestionowanie zasad i procedur, które ów stan zapewniają.

Hizmet nie jest czymś marginalnym, tak jak i nie próbuje burzyć kontroli i legitymacji władzy czy ustanowionych przez nią norm; nie jest to konsekwencją nieadekwatnej asymilacji tych ustanowionych norm przez niektóre jednostki. Co więcej Hizmet nie uznaje nikogo za społecznego przeciwnika ani nie dopuszcza żadnego zestawu rywalizujących ze sobą zasobów czy wartości. Ludzie wewnątrz Ruchu nie wyrażają aprobaty dla działań czy cech, takich jak niemoralność, niedowiarstwo, niesprawiedliwość, prowokowanie wrogości i przemocy, dewiacje i nienawiść – zaangażowani w Ruch nie prezentują takich postaw.

264. Czy innowacyjny potencjał Ruchu jest wywrotowy?

Nie, innowacyjny potencjał Ruchu nie ma charakteru wywrotowego. Bazując na muzałmańskim nauczaniu, Gülen nakłania ludzi do świadczenia usług, które nie będą stanowiły opozycji do interesów pewnego zbioru wartości moralnych. Oferowane usługi nie mają na celu polepszenia relatywnej pozycji Ruchu, tak aby pokonał on funkcjonalne przeszkody na drodze do zmiany stosunku władzy.

265. Co mają na myśli uczestnicy Ruchu, gdy opisują swoje altruistyczne zachowania jako „konkurs dobrego i jeszcze lepszego”?

Zachowanie, które opisują tą frazą nie odnosi się do utrzymywania interesów, lecz prezentuje prawdopodobnie najlepsze, co może być zrobione dla poprawy warunków życia społeczeństwa i ludności. Taka rywalizacja akceptuje zestaw „zasad gry” i jest regulowana przez prawa, które adresowane są do ludzi oraz przez interesy, które znajdują się w granicach trwałego porządku społecznego. Ten rodzaj konkurencji jest jednak inny od form działań na rzecz solidarności, które wymuszają w konflikcie moment naruszenia zasad gry lub „ograniczeń zgodności” systemów.

Poparte jest to wynikami badań opinii publicznej, przeprowadzonych przez niezależne organizacje, dotyczących coraz większego uznania i akceptacji usług kulturowych i instytucji edukacyjnych należących do Ruchu – tak w Turcji, jak i za granicą. Badania te dotyczyły także niepowodzenia legalnych, wymierzonych w Gülena, akcji przeprowadzonych przez tureckie elity protekcjonistyczne.

266. Czy udział w sieciach służby umożliwia bądź zezwala na kwestionowanie prawa?

Integracja i udział w żaden sposób nie zezwalają członkom Hizmet na przekraczanie ograniczeń systemu. Jednostki podczas integracji z Ruchem nie są zobowiązane, a wręcz nie wolno im kwestionować ograniczeń wynikających z prawa, bądź z ogólnie przyjętych norm. Długa już historia działalności Hizmet nie pokazuje żadnych przejawów nielegalności.

Ludzie są zmotywowani do przyłączenia się do Ruchu za sprawą mikrorelacyjnych mechanizmów, to jest nawiązywania przyjaźni, znajomości, tworzenia sieci asocjacyjnych oraz relacji rodzinnych. Mechanizmy te redukują koszt uczestnictwa i nakłaniają ludzi do zmobilizowania samych siebie, odrzucając jednocześnie łamanie prawa i ryzykowne zachowania.

267. Czy Hizmet zrywa stosunki ze społecznymi partnerami?

Ruch Hizmet, jako podmiot zbiorowy, nie koncentruje się wyłącznie na sobie ani nie zrywa stosunków z partnerami społecznymi w szerszej publice. Strategią relacji Hizmet jest więc pełna zaangażowania integracja z większą częścią społeczeństwa poprzez instytucje edukacyjne i kulturowe oraz pracę społeczną zamiast izolacji, wyobcowania i wycofania.

268. Czy brak konfliktogennej aktywności Ruchu czyni go biernym?

Komunikacja i wzajemne relacje są płynne między jednostkami, sieciami i ORS wewnątrz Ruchu. Zbiorowy osąd, wrażliwość i legalność stosowane są w pełni, tak aby nie zawstydzają, ani nie niepokoić tak uczestników, jak i sympatyków Ruchu oraz innych, którzy pozostają wobec niego neutralni. Uważane jest to za niezbędne, szczególnie w kwestii transnarodowych usług edukacyjnych. To prospołeczne nastawienie nie powinno być mylone z biernością lub brakiem asertywności.

W rzeczywistości, poprzez wyrozumiałość i cierpliwość, członkowie są w stanie przekształcić potencjał konfliktowy w wydajne zasoby dla usług, które świadczą. Ruch pokazuje, że te umysłowe, materialne, moralne i duchowe siły sprawcze mogą być ukierunkowane na rozwój wykluczający popadanie w konflikty i dopuszczanie się przemocy. Notabene jest

to dowodem zdolności uczenia się na podstawie doświadczeń wynikających z politycznego zaangażowania innych podmiotów zbiorowych, tak w przeszłości, jak i obecnie.

269. Jaki jest stosunek członków wobec różnorodności i koegzystencji?

Gülen wyjaśnił: „Pokój tej [globalnej] wioski spoczywa na respektowaniu wszystkich tych różnic, rozważaniu tych różnic jako będących elementem naszej natury oraz zapewnieniu, że ludzie rozumieją i doceniają ową różnorodność. W przeciwnym razie nieuniknione będzie popadnięcie świata w sieć konfliktów, zatargów, walk i najkrwawszych z wojen, co doprowadzi do jego końca.”

W każdej sytuacji na świecie Gülen i uczestnicy Ruchu jednomyślnie działają na rzecz powstrzymania agresji i przestrzegania dewizy o nadrzędnej wartości: „Pokój jest lepszy.” Gülen i Ruch definitywnie dowodzą, że są po stronie pokoju w domu i na świecie, oferują muzułmanom drogę urzeczywistniania wartości islamu spośród złożonych zapotrzebowań współczesnych społeczeństw. Proponują muzułmanom prowadzący do sukcesu model zaangażowania w trwający dialog i współpracę z wyznawcami innych religii.

270. Jak Hizmet odpowiada na prowokacje pochodzące od osób spoza tego ugrupowania?

Hizmet stoi raczej w opozycji do zamkniętych, ideologicznie solidarnych organizacji o ograniczonym działaniu i ideowych zasobach. W kwestii tych ostatnich, organizacja oparta jest na symbolicznych bodźcach – zarówno ideologicznych, jak i solidaryzujących: takie zachęty to dowód istnienia niezbędnego substytutu rzeczywistych zasobów. Owe organizacje są zawsze gotowe do stosowania środków przemocy i represji. Staje się to jeszcze bardziej prawdopodobne, gdy w ich strukturach i modelach organizacyjnych wzrasta rygor.

Od jakichś czterdziestu lat po dziś, zbiorowe działania Hizmet nie pokazały żadnej takiej tendencji, ani nie próbowały zmierzać w takim kierunku. Jeśli jakiś członek Ruchu poczuł konieczność próby użycia siły w odpowiedzi na prowokację ze strony zewnętrznych agentów, Ruch skutecznie wygaszał takie impulsy. Werbalny i pisany dyskurs Ruchu zawsze był oraz jest dostępny dla wszystkich i nie okazuje żadnych znaków akceptacji czy podżegania do zamętu – przeciwnie wciąż nakłania do minimalizowania przemocy.

271. Co chroni Ruch przed staniem się fundamentalistyczną lub regresyjną organizacją sekciarską oraz przed przeistoczeniem się w agresywne ugrupowanie?

Ruch trzyma się z dala od rytualnej czy sakralnej afirmacji jakichkolwiek ideologicznych pryncypiów oraz wiodących osobowości. To zapobiega radykalizacji wizerunku działań poprzez ich faktyczne znaczenie i treści. Sieci projektów oraz ORS należące do Ruchu nie są budzącymi kontrowersje podgrupami. W żaden sposób nie pozostają one obojętne na ważne potrzeby szerszej społeczności bądź sceny politycznej, wewnątrz lub poza Turcją. Poza tym nie ma sieci czy też organizacji, które wyłamałyby się z Ruchu po zejściu ze ścieżki oraz nie ma tu oportunistycznych przywódców. Nie ma nawet prawdopodobieństwa takiej ewentualności. Wszystkie te cechy chronią Hizmet przed przeistoczeniem się w fundamentalistyczną bądź regresyjną organizację sekciarską oraz przed staniem się konfliktowym ugrupowaniem.

Członkowie Hizmet mobilizują siebie do działań oraz Ruch do pozostania niekonfliktowym i pokojowym. Za sprawą Ruchu, ludzie konstruktywnie służą likwidowaniu gałęzi i korzeni kryzysów dotyczących ich społeczeństwo i całą ludzkość.

Czy Hizmet jest anachroniczny?

272. Czy opierające się na przekonaniach religijnych ruchy, takie jak Hizmet, nie są w dzisiejszych czasach marginalne, odosobnione i anachroniczne?

Ruch Hizmet jest oparty na przekonaniach religijnych, lecz nie tylko i wyłącznie do nich ograniczony. Nie można powiedzieć, że posiada znaczenie marginalne, jest odosobniony lub anachroniczny, bowiem aktywnie działa w Turcji i na całym świecie. Skutecznie angażuje się w tworzenie wspólnych relacji poprzez dialog i wspólne projekty wraz z podobnie myślącymi ludźmi i instytucjami o różnym podłożu religijnym i kulturowym. W tym kontekście jest to gruntownie patrzący w przyszłość ruch zainteresowany konstruktywnym wspomaganie głównego nurtu.

273. Czy taki oparty na przekonaniach religijnych, bądź nimi inspirowany ruch, jak Hizmet, nie prowadzi ludzi do fundamentalizmu?

Wręcz przeciwnie. To, co rozpoczął Gülen i działania Ruchu prowadzące do odstraszania religijnego fundamentalizmu są o wiele skuteczniejsze

niż to, co zrobiło w tej kwestii państwo. Drzwi, które Gülen uchylił, dają zwykłym ludziom okazję do pokojowego przeżycia islamu zgodnie z ich własnymi wartościami i zbiorową tożsamością. Aby to ludziom umożliwić – równoległe do ochrony pokoju i tolerancji pomiędzy różnorodnością i pluralizmem w złożonych społeczeństwach – wiara i religia muszą być chronione przez współczesnych pokojowych myślicieli i użyteczne instytucje. Zainicjowany przez Gülena dialog i spotkania pojednawcze oraz ich pozytywne rezultaty uświadomiły wielu ludziom tę potrzebę, a także przekonały ich do współpracy na rzecz wspólnego dobra.

274. Czy Hizmet jest wynikiem opozycji do współczesnego świata?

Nie, Hizmet jest ruchem posługi powstałym w wyniku obywatelskich starań i projektów, w których muzułmańska moralność i etyka są konstruktywną odpowiedzią na rozwój i zmiany globalne. Ruch promuje moralność i usługową etykę, która ma na celu bardziej połączyć, niż zwalczać potrzeby społeczno-polityczne, procesy i instytucje współczesnego świata. W ładzie otwartym na społeczeństwo obywatelskie, inicjatywy takie jak Hizmet powinny prowadzić do reformy i poprawienia procesów podejmowania decyzji na poziomie lokalnym i narodowym oraz do wzmocnienia standardów demokracji i sprawiedliwości społecznej.

275. Czy Hizmet ma na celu wyrażanie i umocnienie w społeczeństwie staromodnych i konserwatywnych wzorców?

Nie, aczkolwiek wartości wyrażane przez Gülena i Hizmet są tradycyjne, praca Ruchu, tak jak pokazują to osiągnięte rezultaty, prowadzi stale i niezawodnie do modernizacji za pośrednictwem innowacji, bardziej zrównoważonej dystrybucji możliwości i efektywnej pomocy społecznej. Skala i profesjonalna jakość usług świadczonych przez członków Ruchu, tak w Turcji, jak i poza nią, jest powszechnie znana. Ich administracyjne i operacyjne sukcesy zostały osiągnięte w niezwykle kompetentnych środowiskach i są odnoszone już od przeszło trzydziestu lat.

Pomyślna świecka edukacja oferowana przez inspirowane Gülenem szkoły licealne i ośrodki edukacji wyższej, nastawienie na etykę posługi wspól z uniwersalnymi wartościami moralnymi pozostającymi na gruncie islamu, skomponowane z kulturowym i profesjonalnym procesem szkoleniowym, osiągnięte zarówno poprzez odbiór, jak i przez świadczenie nowoczesnej edukacji doprowadziły do zauważalnej horyzontalnej i werty-

kalnej mobilności społecznej w Turcji. Przyczyniło się to do modernizacji społeczeństwa – nie jest to coś, co mogłoby być przewidziane przez protekcyjnistyczne grupy dbające o własne interesy wśród tureckich elit; jest to skutek, który jest sprzeczny z ich założeniami (i uprzedzeniami) związanymi z jakąkolwiek mobilizacją, która dąży do poczynienia inteligentnego i ubogacającego użytku z ludzkich i kulturowych zasobów ziem i historii narodu tureckiego.

Jednakże dopóty pozytywne efekty działalności Hizmet będą trwać, dopóki państwo nie narzuci biurokratycznego i scentralizowanego podejścia do społeczeństwa jako całości. Takie podejście zwiększa obszar działań systemów kontrolnych (na przykład nagłe naloty na ORS ze strony legalnych i nieoficjalnych członków personelu wojskowego), utrudnia procesy partycypacyjne i zaburza wolności demokratyczne w tych procesach wyrażane, ale jednocześnie umacnia mechanizmy protekcyjnistyczne i wartości ekskluzywistyczne, które czynią społeczeństwo coraz mniej i mniej otwartym.

276. W jaki sposób Gülen spaja w swoich nauczaniach tradycję i współczesność?

Współczesność zmusiła grupy i pojedynczych ludzi do przejścia w niepokojny stan gwałtownych zmian i niepewności. Radykalnie wyczerpała i ograbiła ludzkie życie z symbolicznych funkcji, które zwykle były umożliwiać społeczną ekspresję, wyobraźnię i aspiracje do prowadzącej do sukcesu integracji ze strukturą społeczeństwa. Działalność Gülena skupia się właśnie na tej integracji czy też reintegracji, podejmując się zadania naprawienia tego, co zostało naruszone, czyli w istocie rekonstrukcji świata. Naucza zarówno od strony teoretycznej, jak i praktycznych aspektów tego, jak stać się wszechstronną ludzką istotą, jak trenować umysł, serce i ducha oraz osiągnąć pełne życie, a także być z innymi i dla innych, pozostając jednocześnie sobą. Gülen czyni współczesne warunki zrozumiałymi poprzez mieszkankę konserwatywnej myśli i liberalnej tolerancji, która zachęca ludzi do przyjęcia nowych metod *nazywania* czy też definiowania i postrzegania rzeczywistości. W kwestii ugruntowania podstaw cywilizacji jego myśl hołduje osobistej skromności, społecznej zachowawczości i islamowi – podaje z jednej strony konkretne przykłady skromnych i tolerancyjnych osób, które nie zatraciły swojej więzi z Bogiem, z drugiej zaś wymienia przypadki jednostek, które zostały osłabione przez współczesne zbytki i zmniejszenie roli tradycji.

277. Jakimi metodami Hizmet przeciwdziała negatywnym skutkom współczesności?

Turcja jest krajem, w którym koncepcja państwa narodowego jak do tej pory nie była w stanie doprowadzić do pełnej integracji obywateli ani spełnić oczekiwania społeczeństwa. Powodów jest wiele – bieda, niedostateczna edukacja, różnice etniczne i religijne. Duża część populacji wciąż doświadcza wyobcowania w relacji z instytucjami państwa narodowego. Często jest to rekompensowane przez bliskie powiązania etniczne, lokalne i/lub rodzinne.

Oprócz takich powiązań rodzinnych i narodowych są inne sieci relacyjne, poprzez które Hizmet działa na rzecz zwalczania alienacji – są to na przykład cotygodniowe spotkania sąsiedzkie, profesjonalne stowarzyszenia, zrzeszenia edukacyjne, organizacje charytatywne i inne. Wartości operacyjne Ruchu, takie jak proces konsultacji i zbiorowego podejmowania decyzji, wspólnota posiadanych zasobów i społeczność, także pomagają zwalczać alienację, którą niesie za sobą współczesność. W zdefiniowaniu i stawieniu czoła problemom współczesności Ruch pomaga formułować rozwiązania na poziomie autonomicznej jednostki, która może przystosować się do rozwoju i integracji z nowoczesnym państwem narodowym i życiem w XXI wieku.

278. Jak dokładnie Ruch integruje jednostki z nowoczesnym państwem narodowym?

W porównaniu do mobilizacji i walki opartej na reakcyjnych, politycznych i antagonistycznych interesach, Hizmet wyróżnił się jako wytrwała forma sieci posługi. Blisko łączy się z potrzebami codziennego życia i tożsamością szerszej społeczności, której służy. Doprowadziło to do transformacji potencjału z ukrytego w widoczne działanie zbiorowe. Sieci społeczeństwa obywatelskiego Ruchu legitymują się raczej jako mediatorzy i pomocnicy w osobistym rozwoju umiejętności, niż osoby blokujące i opóźniające proces aktywizacji obywatelskiej. Pomagają znaleźć rozwiązania problemów współczesności na poziomie indywidualnych osób. Pozwala to na rozwój i integrację danej osoby z nowoczesnym państwem narodowym i pomaga szerszej grupie społeczeństwa zaadaptować się do złożoności zindustrializowanego społeczeństwa, z którym mamy do czynienia współcześnie.

279. W jaki sposób Hizmet pomaga szerszej grupie społeczeństwa w dostosowaniu się do współczesności?

Ruch prezentuje szerszej grupie społeczeństwa nowe modele kulturowe, organizacyjne i relacyjne. Naucza ludzi, jak posługiwać się nadanymi im konstytucyjnie prawami, aby brać aktywny udział w społeczeństwie i pozytywnie mu służyć. Za pomocą ogólnych określeń, Hizmet najlepiej opisywany jest jako „forma zbiorowego, pozytywnego i zorganizowanego cywilnego altruizmu, który wyrósł ze społeczeństwa obywatelskiego”. Usługi nienastawione na zysk są źródłem różnorodności i innowacji, które zaopatrują tak zwykłych ludzi, jak i decydentów w narzędzia, alternatywy, modele i rozwiązania do zajęcia się schorzeniami ludzkości.

280. Jaki jest stosunek Ruchu do zjawiska globalizacji?

Część swojej reputacji Hizmet zawdzięcza sukcesowi kolektywnych usług świadczonych przez instytucje i ORS poza Turcją. Jego ponadnarodowe i wspólne projekty przyniosły istotne uznanie i współpracę zagranicznych źródeł. Sukces ten budzi także kontrmobilizację przeciwko działalności Ruchu w Turcji.

Organizacje biznesowe, edukacyjne i międzywyznaniowe działające poprzez powiązania gospodarcze, polityczne i kulturowe wykonują swą pracę zgodnie z powszechną racją, opartą na wiedzy, umiejętnościach i wspólnych wartościach etycznych. Rdzeniem Ruchu jest edukacyjna mobilizacja, odnosząca się do czasu, przestrzeni, relacji pomiędzy ludźmi, samorozumienia oraz efektywnej i głębokiej struktury indywidualnego zachowania. Jego racja nie eksponuje zatem drastycznej zmiany czy to w Turcji, czy gdziekolwiek indziej.

Projekty usługowe Hizmet i jego sieci sukcesywnie dają możliwości nowych rozwiązań poprzez zgromadzenie ludzi, aby rozmawiali o żywotnych sprawach ich społeczności. W ten sposób Ruch pomaga tworzyć perspektywy i rozwiązania powszechnych spraw i trosk. Działa zatem na rzecz połączenia podmiotów, które są odpowiedzialne za te kluczowe kwestie lub bardziej prawidłowo za ich rozwiązanie. Prowadzi to także do wzajemnego zrozumienia różnic i sposobów na działanie pozytywne, konstruktywne i pokojowe, nawet mimo tych wszystkich rozbieżności; przygotowuje grunt dla komplementarnego działania i obustronnie respektowanej współpracy dla lepszego dobra w zglobalizowanym świecie.

Jaki jest stosunek ruchu Hizmet do demokracji?

281. Czy Gülen jest islamistą?

Gülen zaprzecza w swoich przemowach i pismach zarzutom, jakoby był islamistą: „Islam nie proponuje żadnej określonej formy rządu lub próby stworzenia go. Zamiast tego islam ustanawia fundamentalne zasady, które ukierunkowują ogólny charakter rządu, pozostawiają ludziom wybór typu i formy rządu w odniesieniu do miejsca i warunków”.

Odrzucenie przez Gülena islamizmu nie jest motywowane jedynie strategiczną rozważką czy nawet osobistymi preferencjami. Raczej wynika to z argumentu, że islamistyczne zapewnienia o odnalezieniu politycznego przywództwa w Świętej Księdze niesie za sobą ogromne niezrozumienie natury Koranu, co niebezpiecznie wypacza stosunek wierzących do niego. Gülen mówi: „Taka księga nie powinna być zmarginalizowana do poziomu politycznego dyskursu ani nie powinna być uważana za podręcznik teorii politycznych czy form państw. Uznanie Koranu za instrument dyskursu politycznego jest ogromnym brakiem szacunku dla Świętej Księgi i stanowi barierę, która uniemożliwia ludziom czerpanie z tego głębokiego źródła boskiej łaski”⁵.

Ponadto Gülen odrzuca totalizujący ideologiczny charakter islamistycznej myśli politycznej i aktywizmu jako formy całkowicie obce duchowi islamu. Islam opowiada się za zasadami prawa i wyraźnie potępia prześladowanie jakiegokolwiek części społeczeństwa. Gülen utrzymuje, że demokracja i islam są w pełni kompatybilne oraz że islam nie daje recepty na żadną konkretną formę rządów, a na pewno nie ustanawia żadnej arbitralnej zasady, a także zaznacza, że główny przekaz Koranu to konieczność wzięcia odpowiedzialności przez muzułmanów za własne społeczeństwo. Naucza, że islam promuje aktywizm dla polepszenia sytuacji społeczeństwa zgodnie z poglądem większości. Aktywizm ten stanowi raczej uzupełnienie demokracji niż opozycję do niej: „Takie rozumienie islamu może odegrać ważną rolę w muzułmańskim świecie poprzez wzbogacenie lokalnych form demokracji i poszerzenie ich w sposób, który pomaga ludziom w głębszym zrozumieniu zależności pomiędzy światem duchowym i światem materialnym.

⁵ Wywiad Zekiego Topraka i Alego Ünal'a z Gülenem. *The Muslim World Special Issue*, 95(3), 447-67, 2005: 456.

Wierzę, że islam może także wzbogacić demokrację w odpowiedzi na głębokie potrzeby ludzkości, takie jak satysfakcja duchowa, która nie może się dopełnić z wyłączeniem pamięci o Jedynym Wiekuistym”⁶.

W dodatku Gülen jest krytyczny wobec instrumentalizacji religii na rzecz polityki i nie bierze żadnego bezpośredniego udziału w żadnej z partii politycznych, ponieważ współczesny świat egzystuje raczej na podstawie doświadczeń pluralistycznych niż wewnątrz założonej homogeniczności prawdy. Występuje przeciwko tym, którzy stworzyli negatywny wizerunek islamu poprzez zredukowanie go do ideologii. Za pomocą słów i poczynań podkreśla rozróżnienie pomiędzy islamem jako religią a islamizmem, czyli całkowicie radykalną politycznie ideologią, która dąży do zaburzenia istniejących państw i struktur politycznych, tak za pomocą środków rewolucyjnych, jak i ewolucyjnych. Sprzeciwia się postępowaniu się islamem jako ideologią polityczną i fragmentaryczną filozofią, polaryzując tym samym społeczeństwo na wierzących i niewierzących. Wzywa tych, którzy wierzą i myślą w odmienny sposób do wzajemnego szacunku i tolerancji oraz wspiera pokój i pojednanie.

282. Czy Gülen stosuje takiję (możliwość nie mówienia prawdy), odrzucając islamizm?

Nie, Gülen nie tylko odrzuca ideologię islamistyczną. Wyjaśnia on publicznie za pomocą druku i innych mediów, że on i tureccy muzułmanie, jak wszyscy sunnici, nie posiadają w swojej wierze i praktyce takiej koncepcji fałszywego wybiegu, ani nie akceptują tego.

Jakiegokolwiek oskarżenie o chytne zabiegi jest oznaką najbardziej obrzydliwego uproszczenia duchowych i społeczno-kulturowych sił Ruchu; zaprzecza to świadomości i jasnemu zrozumieniu wzrastającej liczby zwolenników Ruchu (obecnie liczonych w milionach), który jest zresztą bardzo surowy w swojej krytyce warunków panujących w krajach, gdzie kłamstwo jest taktyką islamistycznych grup.

Istnieją silne przesłanki dla bycia pewnym, że Gülen nie jest skrytym islamistą i odrzuca całą islamistyczną epistemologię. Na przykład przed i po 11 września Gülen wyraźnie zaoferował intelektualne i moralne przywództwo,

⁶ Ibidem, 452.

potępił wszelkie akty terroryzmu, przyjmując najbardziej odważne i zdecydowane stanowisko publiczne w tej sprawie oraz kompleksowo wyjaśnił odpowiednie kwestie związane ze sprawą. Stwierdził, że podstawowe zasady religii stoją całkowicie w opozycji do polityczno-ideologicznych interpretacji, które są podstawą i motywacją do aktów terroryzmu; że te podstawowe zasady powinny być przypominane muzułmanom i innym ludziom przy wykorzystaniu systemu edukacyjnego; że administratorzy, intelektualiści, naukowcy i przywódcy społeczności są odpowiedzialni za próbę identyfikacji zaczątków i czynników motywujących do działalności terrorystycznej; że istnieją wielonarodowe organizacje, które, jawnie i skrycie, dążą w swych wysiłkach do destrukcji i stworzenia poczucia strachu w społeczeństwie.

283. Jakie są poglądy Gülena w kwestii ingerowania polityki w religię i na odwrót?

Upolitycznianie religii jest zawsze wysiłkiem redukcjonistycznym: zmienia nieodgadnioną relację pomiędzy ludzkością a Bogiem w ideologię. Gülen mówi: „Religia jest relacją między człowiekiem a jego stwórcą”. Poczucie wiary znajduje się głęboko w sercu... Jeśli zamienisz je w demonstrację pewnych form, zabijesz ową świadomość. Upolitycznianie religii będzie szkodzić wpieryw jej samej, zanim poczyni szkody dla funkcjonowania rządu.” Stwierdził także: „Religia skupia się przede wszystkim na niezmiennych aspektach życia i egzystencji, podczas gdy systemy polityczne, społeczne i gospodarcze koncentrują się wyłącznie na zmiennych aspektach społecznych naszego funkcjonowania na ziemi.”

Pozostawanie ostrożnym wobec nieupolityczniania religii nie oznacza jednocześnie, że ludzie wierzący powinni być obojętni na to, co dzieje się w życiu publicznym czy na polityczną bądź gospodarczą niesprawiedliwość. Gülen nie przekonuje do tego, aby uduchowieni i religijni ludzie trzymali się z daleka od sfery publicznej, czy przestali interesować się polityką. Takie zalecenie nie byłoby niczym lepszym niż kwietyzm i prowadziłyby do wycofania się z życia w społeczeństwie wraz z odrzuceniem odpowiedzialności i obowiązków wynikających z obywatelstwa. Zaangażowanie polityczne oraz obrona nie oznaczają od razu stronnictwa ani przynależności partyjnej. Religia może i powinna publicznie odnosić się do kwestii politycznych, które mają wpływ na ludzką godność i dobrobyt, regulacje środowiskowe, sprawiedliwość społeczną i pokój. Prawdziwie religijne osoby, które z całą odpowiedzialnością zaangażowane są w swoje

prawa, nie są zwolennikami jednej partii ani wyborcami dla wyłącznie jednej sprawy. Nie są one zainteresowane podziałami, lecz tworzeniem społeczności i społeczeństw.

Gülen wyznaje, że religia powinna pozostawać daleko od polityki; postrzega ją jako źródło moralności i etyki, które są właściwe wobec odpowiedzialnej polityki, a nie są z nią w konflikcie. Nie chce, aby religia stała się narzędziem politycznym, bowiem kiedy pewien rodzaj polityki upada i staje się wypaczony, ludzie mogliby zacząć obwiniać religię. Nie chce politycznych aspiracji służących zakłócaniu wartości wiary ani potencjału dla ich degradacji.

284. Jak Gülen postrzega demokrację?

Gülen, w swoich licznych książkach i artykułach, wprost krytykuje islamijską myśl polityczną oraz opowiada się po stronie demokracji, modernizacji i konsolidacji instytucji demokratycznych w celu stworzenia społeczeństwa, w którym prawa jednostek będą respektowane i chronione. Uważnie wyjaśnia swoje stanowisko, że niektóre formy demokracji są bardziej pożądane od innych i powściągliwie wyraża optymizm w kwestii ich rozwoju: „Demokracja rozwinęła się wraz z upływem czasu. Tak jak przeszła wiele różnych etapów, będzie wciąż ewoluować i stawać się lepszą. Po drodze będzie stawać się bardziej ludzkim i prostszym systemem opartym na słuszności i rzeczywistości. Jeśli ująć ludzkie istnienie jako jedną całość, nie ignorując przy tym duchowego wymiaru ich egzystencji oraz ich duchowych potrzeb, a także nie zapominając, że życie ludzkie nie jest ograniczone do śmiertelności i że wszyscy pragną wieczności, demokracja mogłaby osiągnąć swój szczyt doskonałości i przynieść ludzkości więcej szczęścia. Muzułmańskie zasady równości, tolerancji i sprawiedliwości mogą być pomocne w osiągnięciu tego.”

285. Czy Gülen jest zwolennikiem zasad demokracji liberalnej?

Gülen zawsze cenił instytucje demokratyczne, wolne wybory i inne zasady leżące u podstaw dzisiejszych demokracji liberalnych. Utrzymuje, że Koran adresowany jest do całej społeczności i przypisuje jej prawie wszystkie obowiązki powierzone współczesnym systemom demokratycznym; mówi też, że ludzie powinni współpracować dzieląc się tymi obowiązkami i ustanawiając ważne i niezbędne do dopełnienia tych obowiązków fundamenty, na których stworzony zostanie rząd. Mówi: „Islam zaleca rząd, którego istnienie wynika

z umowy społecznej. Ludzie wybierają administratorów i ustanawiają radę do dyskusji nad kwestiami powszechnymi. Również społeczeństwo jako całość bierze udział w rewidowaniu poczynań administracji.”

286. Jaki jest stosunek Gülena do inicjatyw demokratyzacyjnych w Turcji po 2000 roku?

Zamiast opuścić Turcję, aby pozostała zamkniętym społeczeństwem, Gülen przez długi czas wspierał inicjatywy dla społeczeństwa demokratycznego, pluralistycznego i wolnego. Uważa on, że rola moralności człowieka jest pierwszoplanowa w perspektywie budowy, wzmocnienia i zachowania porządku politycznego. Z tego samego powodu wspierał powiązania z Zachodem – za podstawę przyjmując pogląd, że tureckie społeczeństwo ma dużo do zaczerpnięcia z osiągnięć zachodniej racjonalnej wiedzy – podczas gdy wielu zarówno pochodzących z kręgów religijnych, jak i dominujących elit świeckich, sprzeciwiało się takiemu zbliżeniu. Gülen był pośród pierwszych i najbardziej zdecydowanych zwolenników pełnego członkostwa i integracji z Unią Europejską, mimo że niektóre islamistyczne grupy polityczne krytkowały jego poglądy i pozostawały w opozycji do takiego procesu integracji. Dla nich Unia Europejska jest swoistym klubem chrześcijańskim i obawia się tureckiej narodowej i muzułmańskiej tożsamości.

Gülen był stopniowo w stanie doprowadzać do zmian w publicznej mentalności i postawie w Turcji. Wspiera demokrację i tolerancję jako najlepszy sposób rządzenia oraz wspiera członkostwo w Unii Europejskiej jako najbardziej odpowiednią drogę do osiągnięcia dobrobytu gospodarczego. W dodatku podkreślił potrzebę pokoju, tolerancji i dialogu z etnicznymi i religijnymi mniejszościami w tureckim społeczeństwie, a także pomiędzy narodami – integralnej części islamu i tureckiej muzułmańskości.

287. Dlaczego Gülen wspiera państwo, skoro jest ono dla niego źródłem opresji?

Gülen prosi ludzi, aby dbali o respektowanie wartości i autorytetów, które państwo i państwowe instytucje doskonale reprezentują. Wypowiedział się otwarcie przeciwko tym, którzy powodują chaos, napięcia społeczne i przemoc w Turcji czy gdziekolwiek indziej. Przekonuje, że podczas rozprawiania się ze splamionymi politykami, wypaczonymi partiami i korupcją ludzie powinni przywiązywać szczególną uwagę do tego, aby nie spowodować erozji w publicznym poszanowaniu dla instytucji państwowych.

Gülen jest świadomy ryzyka, jakie niesie za sobą upadłe bądź upadające państwo i jakim jest zagrożeniem dla populacji, narodu i regionu. Z tego powodu ostrzega, że anarchiczne ruchy i działania burzą atmosferę pokoju, wolnej wymiany myśli oraz zasadę i wyższość prawa i sprawiedliwości: „Zawsze podkreślałem, że nawet najgorsze państwo jest lepsze niż jego brak. Kiedykolwiek, gdy wyrażałem swoją, mówiąc, że państwo jest niezbędne i nie powinno być nadwyrężane, nigdy nie gloryfikowałem samej instytucji państwa, tak jak niektórzy zwykli to robić. Upodobanie to jest dla mnie czymś niezbędnym, ponieważ jeśli państwo nie zajmuje określonego miejsca, pewnym jest, że anarchia, chaos i nieporządek je zdominują. Co następuje, nie byłoby wtedy poszanowania dla myśli, wolności religii, a nasza świadomość byłaby pogwałcona; sprawiedliwość została by poddana w wątpliwość. W przeszłości były okresy, kiedy nasz naród cierpiał z powodu braku państwa. Uważam zatem, że wspieranie państwa należy także do jednego z obowiązków wynikających z obywatelstwa.”

288. Jak Gülen wpływa na świadomość ludzi związaną z pojmowaniem demokracji i instytucji państwa?

Gülen wzywa do demokratyzacji, wolności, sprawiedliwości i uznania praw człowieka oraz litery prawa za podstawę uregulowania relacji państwo-społeczeństwo. Wezwanie jest symbolicznym przeciwstawieniem się uprzywilejowanej pozycji i prywatnych interesów protekcyjnych elit w Turcji. Wprowadził on bardziej przemiany w społeczeństwie obywatelskim i kulturze niż w kwestii partii politycznych, ustanawiając nowe punkty odniesienia w mentalności i stosunku obywateli Turcji. Nie jest on zatem politykiem, lecz oddziałuje na ludzką świadomość sposobami, które będą miały wpływ także na przyszłość tureckiej demokracji.

289. W jaki sposób Gülen nadaje priorytetowość demokratyzacji, uprzemysłowieniu i rozwojowi gospodarczemu Turcji?

Gülen twierdzi, że poprzez demokratyzację Turcji możliwe jest jednoczesne utrzymanie uprzemysłowienia, rozwoju gospodarczego i formy niezależnego udziału w światowym systemie. Wierzy, że demokracja i rozwój są współzależne i równie istotne, lecz demokracja poprzedza rozwój.

Pracuje na rzecz rozwoju społeczeństwa wolnego od głodu, biedy, uderzających nierówności i tłumienia praw obywatelskich. Można to osiągnąć jedynie wtedy, gdy wraz z rozwojem gospodarczym społeczeństwo bę-

dzie posiadało zagwarantowane ulepszone formy partycypacji tak obywatelskiej, jak i politycznej, równe prawa i poszanowanie dla wolności kulturowej i obywatelskiej. Nie chce on zmiany w kierunku wprowadzenia zredukowanego udziału i głębszej izolacji we współczesnym systemie światowym. Bez demokracji Turcja nie mogłaby osiągnąć rozwoju w żadnym znaczącym sensie. Dla Gülena wysiłki wkładane w transformację instytucji i powstałe sposoby myślenia w Turcji powinny uwidaczniać się w edukacji, interakcji, współpracy i konsensusie, bez uciekania się do środków represji i agresji.

290. W jaki sposób Gülen wierzy, że inicjatywy społeczne mogą doprowadzić do pozytywnej zmiany?

Gülen namawia do niekonfrontacyjnych i niekonfliktowych starań dla służby społeczności, narodowi oraz całemu światu. Prosi ludzi o niezmienną wytrwałość w tych pozytywnych wysiłkach, mimo szczególnie trudnych warunków i niesprzyjających okoliczności. Uważa, że pozwoli to Turcji partycypować w światowym systemie, nie tylko z pozycji dependenta, lecz także z utrzymaniem pewnej zdolności do wywierania wpływu i angażowania się w dialog oraz negocjacje. Mając na uwadze te same czynniki, postrzega to także jako warunek do poczynienia wkładu w demokrację na światową skalę.

Dla Gülena proces demokratyzacyjny może tym samym zwrócić uwagę na kryzysowe słabości i niedoskonałości w politycznych inicjatywach skierowanych na problemy i kwestie, którym dziś stawiamy czoła. Jest to zatem jedna z ról ruchów społecznych, aby przyniosły tym kwestiom publiczną uwagę poprzez rozpowszechnianie informacji, nowatorskie metody, alternatywne projekty i altruistyczne usługi. Gülen wierzy, że aktywność kulturowa oraz nieagresywne formy działania, stanowione za pośrednictwem odpowiednich kanałów, mogą czasem być adresowane do całego świata i doprowadzić do pewnej zmiany. Podkreśla, że dziś taka pozytywna zmiana może być osiągnięta wyłącznie częściowo lub w chaotyczny sposób.

291. Jaki jest stosunek Ruchu do islamu i sekularyzmu?

Nowoczesna Turcja jest unikatowa w świecie islamu, w którym dominuje agresywne i totalistyczne podejście do świeckości i sekularyzacji. Jak wiele podmiotów w Turcji, Hizmet jest bardzo krytyczny wobec pozytywistycznego charakteru, niedemokratycznych inicjatyw i nieegalitarnych rozwiązań

oraz praktyk stosowanych przez wojowniczy turecki sekularyzm. Niemniej głównym błędem interpretacyjnym jest konkluzja, jakoby to podejście pozostawało w opozycji do sekularności i demokracji. W rzeczywistości Hizmet jest dokładnie rodzajem ruchu, który oferuje Turcji wspaniałą nadzieję na zespolenie z islamem modernizacji oraz świeckiej i liberalnej demokracji.

Kolektywna mobilizacja Ruchu trwa po dziś dzień, ponieważ podmiot ten odniósł sukces w zrealizowaniu – i poprzez szereg aktywności w ciągłej realizacji – zrównoważonej integracji i harmonizacji pomiędzy wieloma kontrastowymi wymogami. Tak długo jak świeckość jest rozumiana i praktykowana w najlepszy sposób lub chociaż funkcjonuje w najsilniej uprzemysłowionych demokracjach świata, większość tureckiej populacji, włączając członków i zwolenników Hizmet, będzie dalej ją wspierać.

292. W jaki sposób Ruch popiera i umożliwia koegzystencję?

Problem, któremu ludzkość stawia czoła na poziomie światowym, musi być rozwiązany na drodze możliwości koegzystencji i osiągania powszechnych celów z zachowaniem poszanowania dla niezacieraalnych różnic. Aby działać zbiorowo w jakimkolwiek czasie, konieczne jest zdefiniowanie koncepcji słowa „my”. Definicja ta nie zostanie ustanowiona jednokrotnie i dla wszystkich, lecz musi być wypracowywana raz za razem w procesie ciągłych negocjacji.

Toczące się projekty Ruchu oraz stale rosnąca liczba placówek edukacyjnych, centrów kultury i dialogu, organizacji pozarządowych i non-profit są ważnymi inicjatywami obywatelskimi, które konstytuują te trwające pertraktacje.

293. Jakie miejsce w pluralistycznej demokracji może zajmować oparty na przekonaniach religijnych ruch, taki jak Hizmet?

Ruch przyczynia się do osiągnięcia warunków koniecznych dla efektywnej pluralistycznej demokracji poprzez formalne i nieformalne sieci, takie jak konferencje, platformy, spotkania relacyjne i stowarzyszone sąsiedztwa oraz kanały mediów. Większość tureckich mediów popiera inicjatywy Ruchu, niezależnie od ich korzeni, a prawie wszyscy państwowi i polityczni liderzy oraz intelektualiści wyrazili swoją aprobatę i uznanie. Wszystko to wskazuje na duży udział Ruchu w pluralistycznym społeczeństwie i demokracji.

294. Czy wkład Ruchu w społeczeństwo i demokrację jest uznawany przez całe społeczeństwo tureckie?

Wkład ten jest uznawany przez większość, ale nie przez wszystkich.

Szczególny nacisk w podejściu i działaniach Ruchu kładziony jest na dobro ogółu, nie ma zaś służyć prywatnym interesom. Hizmet potwierdza swoją przynależność do kultury całego społeczeństwa oraz akceptację politycznego i kulturowego zróżnicowania Turcji. Nie odrzuca tożsamości innych. Odcina się zaś od antagonistycznego dyskursu i kontrowersyjnych działań, zarówno niezgodnych, jak i zgodnych z prawem. W zamian za to jest powszechnie znany jako owocnie funkcjonujący i działający na rzecz świeckich i religijnie pluralistycznych demokracji.

Mimo tego protekcyjny elity Turcji uznają Ruch za przeciwnika. Ta wroga reakcja zmniejsza potencjał pozytywnej i owocnej współpracy; zwiastuje natomiast porażkę politycznej (podobnie, jak i moralnej) wyobraźni oraz gotowość do pojmowania różnic wyłącznie w kategoriach konfliktu. Uszczerbek w tym podejściu leży w tendencji do konfliktu – czy to dotyczy materialnych czy symbolicznych jego źródeł – zmierzającego do przekroczenia dzielonych przez cały system „zasad zaangażowania”.

295. Czy Ruch pozostaje w opozycji do systemu politycznego, rządowego albo demokratycznego?

W żaden sposób nie. Fakt że, jako gruntownie obywatelska, autonomiczna inicjatywa Ruch usytuowany jest całkowicie poza konwencjonalnymi kanałami reprezentacji politycznej – partii, rządu, państwa itd. – nie oznacza bycia w opozycji do systemu politycznego, rządowego i demokratycznego.

Niezorientowany na zys zarząd instytucji edukacyjnych i kulturowych Ruchu wyróżnia go zdecydowanie na tle podmiotów politycznych oraz formalnych instytucji i agencji państwowych. Jego formy zbiorowego działania nie są nastawione na zwalczanie instytucji i agencji państwowych oraz rządowych. Zajmuje się ludźmi indywidualnie w przestrzeni publicznej, wykorzystując niezależnie i legalnie ustanowione organizacje społeczeństwa obywatelskiego.

Źródłem oraz celem Ruchu jest indywidualna jednostka ludzka w sferze prywatnej. Sposób działania Ruchu jest oddolny – przekształca społeczeństwo przez edukację, aby umocnić jego pokojowy, harmonijny i integracyjny charakter, będący skutkiem oświeconej sfery publicznej. Nie ma charakteru odgórnego, typowego dla agencji państwowych i rządowych.

Odzwierciedla to racje Gülena w kwestii nadrzędności edukacji pośród zobowiązań Ruchu: „Skoro rozwiązanie każdego problemu w tym życiu docelowo zależy od jednostek, edukacja jawi się jako najbardziej efektywny wehikuł, niezależnie od tego, czy posiadamy sparaliżowany społecznie i politycznie system, czy taki, w którym wszystko działa, jak w zegarku.”

296. Czy Ruch dąży do zredukowania tudzież zniesienia wszelkich różnic pośród ludzi i systemów społecznych?

Ruch wyposaża ludzi w poznawcze, społeczne, kulturowe i materialne zasoby, służące do budowania ich teraźniejszości i przyszłości. Ponadto daje im język, który zaaranżują swoje doświadczenia we wszystkich ich wymiarach. Kodeksy zachowania i służby w ramach Ruchu umożliwiają ludziom odnaleźć sens ich działań i mediowanie pomiędzy wielorakością skonfliktowanych społeczności i ich żądań. Ruch nie próbuje swoją aktywności jejszyć czy też usunąć całej specyfiki i nieredukowalnych różnic między ludźmi i systemami społecznymi; jego intencją jest nauczenie ludzi respektowania i czerpania korzyści z tych różnic.

297. Dlaczego Gülen i Ruch są wciąż postrzegani jako „zagrożenie dla państwa”?

Nawet mimo tego, że Gülen jasno określał i demonstrował, iż nie posiada żadnego planu politycznego, że jest przeciwko instrumentalizacji religii na rzecz polityki oraz że akcent kładziony jest na jednostkę – protekcjonistyczne elity wciąż w zrytualizowany sposób oskarżają jego i Ruch o bycie „zagrożeniem dla państwa.” Australijski badacz Greg Barton komentuje: „Jego krytycy, spośród których większość wydaje się nie być zbyt mocno zaznajomiona z jego pismami i ideami, postrzegają go jako promującego rodzaj islamu odmienny od tego, który jest uznawany i akceptowany przez islam. Takie obawy wynikają w większości z niezrozumienia. W rzeczywistości Gülen nie jest adwokatem jakiegoś innego rodzaju islamu, lecz raczej is-

lam, który wnika głębiej w ludzkie życie i zapoczątkowuje w nim zmianę, za sprawą której ludzie ci staną się nie tylko silniejszymi wyznawcami, ale również lepszymi obywatelami”⁷.

Jaki jest stosunek ruchu Hizmet do społeczeństwa obywatelskiego?

298. Dlaczego obecnie Hizmet jest klasyfikowany jako ruch inicjatywy obywatelskiej lub społeczności obywatelskiej?

Spółeczeństwo obywatelskie jest areną przyjaźni i stowarzyszeń. Zaopatrjuje obywateli w możliwości przyswojenia demokratycznych nawyków wolności stowarzyszeń, nierepresyjnego dialogu oraz społeczno-gospodarczych inicjatyw. Pokrywa szeroką macierz organizacji, które są zasadniczo niepubliczne i które znajdują się poza instytucjonalnymi strukturami rządu. Zaliczają się do nich także dobrowolne stowarzyszenia, które działają poprzez gospodarstwa domowe, lecz poza państwem.

Z tych powodów Hizmet jest teraz najlepiej opisywany jako inicjatywa obywatelska, bądź ruch społeczeństwa obywatelskiego, który rozpoczął swą działalność poprzez szereg inspirowanych wiarą, niebudzących kontrowersji, kulturowych i edukacyjnych projektów usługowych. Nie jest organizacją rządową czy finansowaną przez państwo. Stanowi apolityczne, społeczne i altruistyczne działanie. Skupia się na jednostce, jej indywidualnej przemianie i edukacji. Część tej edukacji jest także skupiona na wzrastającej świadomości legalności, praworządności, praw człowieka i praw nadanych ludziom konstytucyjnie. Działa również na rzecz umocnienia pluralistycznej partycypacji w demokracji i równości praw.

ORS i instytucje wewnątrz Hizmet są obywatelskimi inicjatywami, odmiennymi od organizacji biznesowych: nie są przede wszystkim komercyjnymi przedsiębiorstwami założonymi głównie dla czerpania zysku przez ich dyrektorów czy też właścicieli. Inaczej niż reszta prywatnych instytucji zostały

⁷ G. Barton, Progressive Islamic thought, civil society and the Gülen movement in the national context: parallels with Indonesia. Paper presented at *Islam in the Contemporary World: The Fethullah Gülen Movement in Thought and Action*, Rice University, Texas, November 12-13, 2005, 9.

one założone, by służyć ogółowi, nie zaś generować zyski wyłącznie dla zaangażowanych w owe instytucje. Są one samorządne, a ludzie są wolni w kwestii przyłączania się do nich oraz mogą je dobrowolnie wspierać. Uosabiają zaangażowanie w wolność i osobiste inicjatywy. Podkreślają solidarność z projektami usługowymi i zbiorowo zorganizowanym altruizmem. Nakłaniają i umożliwiają ludziom pełne wykorzystanie ich legalnego obywatelskiego prawa do działania za sprawą własnej mocy, tak aby poprawić poziom ich własnego życia oraz generalnie życia innych. Wyrażają ideę lub też nawet ideał, wedle którego ludzie są odpowiedzialni nie tylko za siebie, ale także za społeczność, których część stanowią.

W legalnej sferze, jak w tym przypadku, Ruch łączy prywatne struktury z publicznym celem, dostarczając społeczeństwu prywatnych instytucji, które służą podstawowym celom publicznym. Powiązania tych instytucji z dużą liczbą obywateli oraz ich profesjonalne i wielokrotnie złożone sieci wewnątrz sektora społeczeństwa obywatelskiego, wzmacniają elastyczność Ruchu i jego zdolność do nakłaniania oraz kierowania prywatnymi inicjatywami wspierającymi publiczne cele oświatowe i usługi filantropijne.

299. Co czyni Hizmet „altruistyczną działalnością społeczną”?

Hizmet posiada altruistyczną, społeczną, celową oraz zbiorową orientację. Społeczną, ponieważ interakcje oparte są na społecznych relacjach, indywidualnie jeden do jednego oraz definiuje się je poprzez współzależność i znaczenia, które wiążą ludzi. Altruistyczną, ponieważ członkowie nie realizują swoich osobistych, materialnych ani politycznych ambicji. Celową, ponieważ jednostki i grupy działają kolektywnie, aby stworzyć instytucje dzięki środkom zorganizowanej inwestycji. Wreszcie – zbiorową, bowiem ludzie definiują zakres możliwości i ograniczeń za pomocą poznawczych i afektywnych terminów, oraz jednocześnie aktywują zasoby i relacje dla stworzenia znaczeń i usług poza swoim wspólnym zachowaniem, a także wzajemnie je uznają.

300. Co Ruch wnosi do przestrzeni publicznej?

Kiedy tylko zbiorowa akcja Hizmet jest otwarcie adresowana do centralnych kwestii dotyczących społeczeństwa, redefiniuje to publiczną przestrzeń. Proces ten ma wpływ na życie polityczne i codzienne, schematy mentalności oraz stosunki międzyludzkie. Hizmet, jako zbiorowe działa-

nie kulturowe, symbolicznie przenicowuje sposób nazywania, sposób interpretowania naszej rzeczywistości i doświadczeń, które są narzucone społeczeństwu przez dominujące interesy protekcyjistów oraz uwidacznia dowolność tego sposobu nazywania czy interpretacji. Przedstawia i restrukturyzuje rzeczywistość za pomocą różnych perspektyw, które prowadzą do skruszenia należącej do mniejszości siły do interpretacji rzeczywistości dla każdego innego, w sposób, który rani lub gnębi wszystkich tych, którzy nie są częścią elity.

Jednakże dopóty Hizmet będzie pobudzał nowe kwestie w sferze publicznej, dopóki nie napotka na nowe ograniczenia. Mechanizmy systemu politycznego stają się wybiórcze, wykluczające i hamują pewne dynamiczne składowe działania.

Niemniej, niektóre pełne nadziei zmiany w podejściu zostały zaobserwowane zarówno na arenie politycznej, jak i pomiędzy zwykłymi ludźmi. Na przykład, odkąd dyskurs Ruchu osiągnął wpływ poprzez widoczność swoich działań i platform, nastąpiła zmiana w powszechnej percepcji islamu. Wcześniej było wiele starań w służbie krótkowzrocznym interesom, propagujących i manipulujących negatywnym wizerunkiem islamu. Jednakże, poprzez działalność Hizmet, wizerunek ten stopniowo się zmienia.

301. Jakie jest stanowisko Hizmet, jako ruchu społeczeństwa obywatelskiego, wobec religii i państwa?

Podczas gdy korzenie i usługi Ruchu wyrosły z opartej na wierze inicjatywy społeczeństwa obywatelskiego, jego dyskurs i praktyki potwierdzają ideę, że religia i państwo są i mogą być rozdzielone w islamie oraz, że nie zagraża to wierze, lecz w rzeczywistości chroni ją i jej wyznawców przed wykorzystaniem, a także umacnia.

302. W jaki sposób Hizmet włącza obywateli w swoją działalność?

Ruch pomaga ludziom wykorzystać swój potencjał do autonomiczności i samorealizacji poprzez pozytywną ścieżkę rozwoju mobilności i wymiany (informacji, pomysłów i zasobów ludzkich) pomiędzy zarządzającymi i zarządzanymi. Istnieje zależność pomiędzy ich długotrwałą obustronną czunością połączoną ze wzajemną dobrą wiarą i cierpliwością; chcą oni, w sytuacji wyjątkowej trudności, dać sobie nawzajem przywilej wątpliwości.

Hizmet próbuje zaspokajać tę indywidualną autonomiczność razem z harmonijną integracją złożoności i wielorakości. W ten sposób pomaga chronić od wykluczenia, marginalizacji i podziałów społecznych na skonfliktowane grupy interesów, które działałyby w atmosferze braku zaufania i wrogości. Ruch udziela więc jednostkom głosu w sferze obywatelskiej, oferuje pozytywną ścieżkę rozwoju nierozzerwalnie łączącą państwo z jego obywatelami oraz zarządzanych z ich zarządzającymi. Pozytywny etos usług Ruchu może być rozumiany jako oferta mająca uzdrowić pęknięte kręgi, ponownie zjednoczyć społeczeństwo, a także zatrzeć rozdział społeczeństwa od państwa.

Poprzez swój dyskurs i działania Hizmet ponownie obudził zbiorową świadomość i zwrócił uwagę na społeczne, kulturowe i duchowe wymiary ludzkich potrzeb, które są przez polityków systematycznie ignorowane i zagłuszane. W Turcji stanowi to kontrast do sposobu autorytarnych elit na zarządzanie rozwojem narodu, który jest konsekwentnie nacechowany wykluczeniem. Władze narzucają porządek i rzeczywistość jedynie wedle własnego uznania. Często wyraża własną interpretację rzeczywistości z niecierpliwą pogardą dla wątpliwości i zastrzeżeń kogokolwiek, kto jest zaniepokojony o to, jak ów narzucony przez rządzące elity porządek przyczynia się do zatracania kulturowej integralności i historycznej ciągłości.

303. Jak Hizmet prowadzi swoją działalność w społeczeństwie obywatelskim?

Ruch działa jako inicjatywa obywatelska z przyjętym moralnym obowiązkiem traktowania wszystkich na równi i z miłosierdziem. Wiąże on zbiorowe cele z przemianą jednostki i stara się utrzymać szacunek wobec indywidualnych różnic. Utrzymuje, że altruistyczna służba – na drodze edukacji, zdrowia, dobrobytu, dialogu międzywyznaniowego oraz pokoju – jest nieodłączną częścią istoty prawdziwego muzułmanina i prawdziwego człowieka. Aby wypłenić ignorancję, arogancję, wrogość oraz luki wewnątrz i pomiędzy społeczeństwami, Ruch przyjmuje ochotnicze formy altruistycznego działania.

304. Jakiego rodzaju osiągnięcia ma na swoim koncie Hizmet?

Hizmet jest szczególnym ruchem dzięki swojemu istotnemu i ciągłemu stymulowaniu obywatelskiego potencjału do spożytkowania energii na odkrywanie i wcielanie nowych rozwiązań, mających na celu osiągnięcie rozwoju. Pobudził on do ochotniczego udziału, pomnożenia sieci zaangażowanych obywateli

pozostających w relacji wzajemnego zaufania, realizowanej poprzez pełen szacunku dialog i wspólny wysiłek na rzecz poprawy jakości społecznych usług. Jako pozarządowe organizacje, inspirowane Gülenem szkoły przyczyniają się do rozwoju dobrobytu i kultury Turcji oraz innych krajów.

Działania Hizmet dostarczają nowych modeli kulturowych, organizacyjnych i relacyjnych, a także tworzą projekty i przyjmują szereg odpowiedzialności na rzecz wspólnego dobra. Pobudza w ludziach umiejętność przystosowania różnorodności i wielorakości, aby wzmocnić solidarność i ludzką współpracę pomiędzy różnymi społecznościami oraz przysłużyć się obywatelskim, pluralistycznym, demokratycznym, zdrowym i pokojowym społeczeństwom.

Ruch jest pośrednikiem w procesie akumulacji kapitału społecznego. Czerpiący z silnie spersonalizowanych relacji społecznych, ukierunkowanych przez ORS, tradycyjną solidarność, elastyczne myślenie i dynamiczny impuls, Hizmet daje nadzieję na osiągnięcie i zachowanie znaczenia ludzkiego zachowania wraz z bogactwem różnorodności globalnego społeczeństwa.

305. W jaki sposób Ruch wykorzystuje potencjał społeczeństwa obywatelskiego i minimalizuje konflikty?

Ruch na nowo obudził siłę przemiany, która drzemie u podstaw społeczeństwa obywatelskiego. Zdołał wcielić ten apolityczny potencjał w instytucje, aby doprowadzić do rozwoju edukacji, a przez to zrewitalizować i skonsolidować obywatelskie, pluralistyczne i demokratyczne instytucje. Pokazał, że istnieją pokojowe, nienastawione na konfrontację, instytucjonalne kanały zajmowania się postulatami społeczeństwa. Otworzył nowe kanały tak indywidualnej, jak i kolektywnej mobilności, a otwarcie to zapobiega jakimkolwiek działaniom konfliktowym. Hizmet stanowi zatem barierę dla wszystkich działań, które redukowałyby całokształt zdobyczy społeczeństwa obywatelskiego do partii politycznych oraz uchronił przestrzeń publiczną od manipulacji dla zysku i taniej gry politycznej.

306. Co jest podstawą widocznej siły Ruchu?

Gülen i Ruch jako podmiot zbiorowy ustanowili połączenia między już zalegalizowanymi i zinstytucjonalizowanymi ORS, ich przywódcami, społecznościami i innymi ośrodkami. Powiązania te zwiększyły prestiż i legitymi-

zając tę zbiorową działalność, podmiotów oraz jednostek społecznych Ruchu. Może być to szczególnie pomocne, gdy podmiot zbiorowy będzie zmuszony do reakcji na nagłe kryzysy i wypadki.

307. Czy Hizmet wykorzystuje swoją siłę do dominacji w sferze tureckiej polityki lub wywarcia odpowiedniego wpływu na całe społeczeństwo?

Nie, wręcz przeciwnie. Ruch dąży do odegrania renowacyjnej roli w instytucjach i społeczeństwach. Przyczynił się do kreowania wspólnych przestrzeni publicznych, w których porozumienie może być osiągnięte w celu dzielenia się odpowiedzialnościami na polu społecznym niezależnie od interesów czy pozycji jednej partii. Komentarz greckiego patriarchy Bartłomieja brzmi następująco: „W Turcji chrześcijanie, muzułmanie i żydzi żyją razem w atmosferze tolerancji i dialogu. Chciałbym tu wspomnieć wysiłek Fethullaha Gülena, który przeszło dziesięć lat temu zaczął uświadamiać swoich zwolenników o potrzebie istnienia dialogu między islamem a innymi religiami”⁸.

Moralny wymiar tych kwestii i pomyślnego świadczenia usług, który przewyższył interesy i pozycje jakiegokolwiek z partii, wzmocnił świadomość i stał się ogniwem dialogu i dyskusji. Wskazuje to na kulturową przemianę, która ma miejsce obecnie w Turcji. Niektórzy bojowo nastawieni, będący zwolennikami sekularyzmu, członkowie armii oraz dawne struktury elitarne postrzegają tę zmianę jako szturm na ich interesy, tudzież próbę zmiany relacji sił w systemie politycznym, a tym samym uzyskania wpływu na polityczne decyzje.

Niemniej, w przeciwieństwie do działań typowych dla rządzących elit, Hizmet promuje apolityczne, silnie tolerancyjne i otwarte odnowienie wartości wynikających z wiary, skupiając się jednocześnie na edukacji, demokracji, tolerancji i formowaniu się społeczeństwa obywatelskiego. Członkowie i zwolennicy Hizmet są spokojni o ich islamskie dziedzictwo przy jednoczesnym udziale w nowoczesnym, nastawionym na rozwój technologii społeczeństwie, które jest częścią globalnego systemu.

⁸ Bartholomew, Islam, Secularism and Democracy: The Turkish Experience. From the „Message of His All Holiness Ecumenical Patriarch Bartholomew to the Abant Platform”. Washington DC, April 19-20, 2004, 4. Available from <www.sais-jhu.edu/mediastream/videoOndemand/PDF/Bartholomew.pdf>.

Natura kontrmobilizacji

308. Co wywołało wrogość wobec Ruchu?

To sukces mobilizacji Ruchu, która wywołała znaczną wrogość w niektórych środowiskach. Abstrahując od zazdrości, która jest zwyczajnie kwestią psychologiczną, istnieje wiele politycznych, ideologicznych i finansowych czynników pobudzających ową wrogość. Po pierwsze jakakolwiek zbiorowa mobilizacja – nie tylko w przypadku Hizmet – która nie jest inicjatywą protekcyjnych grup należących do obozu rządzącego, jest przez niego postrzegana z niechęcią; władza ma tendencję do uważania jakiegokolwiek niezależnego zbiorowego działania za potencjalne zagrożenie dla siebie. Jeśli jakaś niezależna zbiorowa mobilizacja odnosi sukces lub jest po prostu skuteczna, elity jednoczą siły przeciwko niej, ponieważ wkracza na obszar, który grupy chroniące własne interesy muszą zmonopolizować wyłącznie dla swoich celów. W ramach władzy działają one zapobiegając, bądź ograniczając efekty obywatelskiej mobilizacji, za sprawą czego mogą realizować własne projekty i plany oraz utrzymywać swoją kontrolę nad dźwigniami władzy.

Co więcej, mobilizacja ta nawiązuje do pewnych kodów kulturowych i tradycji, które protekcyjnie ugrupowania tureckiej władzy chciałyby stłumić. Wojskowe elity zwolenników sekularyzmu wołają publicznie przedstawiać islam i muzułmanów jako radykalnych i zacofanych, lecz dyskurs i działalność Hizmet nie zezwalają elitom na utrwalanie w przestrzeni publicznej negatywnego wizerunku islamu i jego wyznawców. W dodatku Hizmet odnosi sukcesy w edukowaniu ogromnej liczby ludzi niezależnie od ustanowionej władzy, ucząc ich języków obcych i przyznając im stypendia, aby mogli studiować za granicą. To także powoduje wśród elit poczucie zagrożenia, ponieważ obawiają się one utraty kontroli nad krajem i jego zasobami. Czynniki te wyjaśniają, dlaczego za cel ataku publicznie i bardzo szczególnie obrały sobie Gülena i Ruch. Wybrały ich jako zastonę dymną dla odwrócenia publicznej uwagi (oraz odebrania legalnej kontroli) z dala od ich własnych planów finansowych i ideologicznych.

Mimo wrogości władzy, projekty i działalność Ruchu przyczyniły się do edukacji wielu tysięcy ludzi. Hizmet dostarczył ludziom ukierunkowanie moralne i wskazówki, które uczyniły ich porządnymi, przestrzegającymi prawa obywatelami – wysiłek ten doprowadził do zmodernizowania i po-

lepszenia sytuacji społeczeństwa oraz poszerzył spektrum jego możliwości. Czyniąc to wszystko, Ruch systematycznie unikał kontrowersyjnych i antagonistycznych działań, tak aby nie był postrzegany (lub nie stał się) jako zagrożenie dla potęgi i władzy państwa oraz jego instytucji.

309. Jaki dokładnie rodzaj grup jest przeciwny Ruchowi?

Protekcjonistyczne elity polityczne należące do tureckiego establishmentu współpracują z grupami interesów, w większości uformowanymi w pokoleniu z 1968 roku. Doświadczenia tej generacji zaowocowały skutkami w postaci ideologicznego rozumienia rzeczywistości – dogmatyzmu, separatyzmu, sekciarstwa, agresywnych zatargów i zbrojnych konfliktów – które wciąż prześladują i wstrzymują sposób myślenia elit przed byciem na bieżąco ze zmieniającymi się warunkami społecznych, gospodarczych i politycznych realiów Turcji.

Politycy, członkowie elity, lewica, wojskowi zwolennicy sekularyzmu, ultra- i neonacjonaliści w Turcji odnieśli porażkę zarówno w procesie tworzenia idei politycznych, jak i podczas konstruowania narzędzi do wcielenia ich w życie. Innymi słowy nie udało im się dostarczyć nie tylko alternatywnego punktu widzenia, lecz także środków, które uczyniłyby z niego pożytek. Nie byli w stanie stworzyć politycznego stylu, który zawierałby instrumenty i modele przemian, przystające do historycznego, ekonomicznego i społecznego kontekstu. Również efekty tych działań na poziomie systemowym nie umożliwiły kulturowej innowacyjności ani instytucjonalnej modernizacji. Ta niezdolność zmniejszyła ich znaczenie do rangi nieefektywnej „opozycji” w tureckim parlamencie i głosem zaledwie mniejszości w szerszym społeczeństwie; ich pozycja i programy są w większości wyrażane i tworzone przez Republikańską Partię Ludową (CHP) lub po prostu turecką lewicę. Grupy te posiadają nieznaczny wkład w rozwój zwrotności w szerszym kontekście społecznym czy jedności społeczeństwa. Ich ideologie i działania stały się nośnikami i źródłem polaryzacji, rozczłonkowania i napięć w Turcji.

310. Dlaczego grupy te zmobilizowały się przeciwko Gülenowi i Ruchowi?

Dominujące protekcjonistyczne grupy utrzymują, że społeczna, kulturowa i polityczna reprezentacja w Turcji, podobnie jak identyfikacja jakichkolwiek problemów społecznych i ich rozwiązania, są dla nich podstawą i ich wyłącznym przywilejem. Było to najsilniej widoczne w ich kontrmobilizacji

podczas Procesu 28 Lutego przeciwko ORS i społeczeństwu obywatelskiemu. Owa kontrmobilizacja nie bazowała na demokratycznych procedurach czy politycznym konsensusie, lecz była i wciąż jest realizowana oraz chroniona przez interpretację ideologiczną. Protekcjonistyczny układ promuje siebie oraz przenika życie codzienne i życiowe wybory. Filtruje i tłumi niektóre postulaty, ukazując je jako absolutne, życiowe zagrożenie dla całej struktury społeczeństwa. Gdy dominujące grupy nie mogą rywalizować z żadnym alternatywnym argumentem, działaniem czy usługami, posługują się protekcjonistycznym układem do napiętnowania jakichkolwiek sugestii i rad, wszelkich alternatyw i opozycji, uznając je za zagrożenie dla bezpieczeństwa narodowego.

Mimo faktu, że taka interpretacja i kontrmobilizacja są antydemokratyczne i antyegalitarne, to protekcjonistyczna elita uznaje je za słuszne i wykorzystuje kombinacje wydarzeń, warunków, rozczłonkowania, radykalizacji i napięć w społeczeństwie.

Owa kontrmobilizacja wyłania się również w różnych okresach i uwarunkowaniach w postaci nieprzychylności, korupcji czy też ukrytych własnych interesów. Jedną drogą dla protekcjonistycznych podmiotów do osiągnięcia redukcji ryzyka związanego z podejmowaniem decyzji jest zapewnienie samym sobie profilaktycznego konsensusu poprzez stosowanie ideologicznej manipulacji. Ten zachowawczy konsensus zazwyczaj przyjmuje w Turcji nazwę kemalizmu.

Kontrmobilizacja w Turcji w praktyce przepoczwarza się w kontrmobilizację przeciwko wszystkim, za wyjątkiem owych ugrupowań. Jest szczególnie ukierunkowana na religię, wiernych oraz na wszystkie unowocześniające starania i projekty mające swoje korzenie w społecznościach inspirowanych wiarą. Tak wygląda kontekst czynienia Gülena i Ruchu ich głównymi „przeciwnikami”.

311. Dlaczego poglądy Gülena odbierane są przez te grupy jako rodzaj zagrożenia?

Poglądy faworyzujące umocnienie demokracji i ochronę podstawowych praw człowieka w Turcji są tłumione i uznawane jako zagrożenie oraz ukazywane jako strukturalne korzyści dominujących interesów protekcjonistycznych w społeczeństwie. Poglądy Gülena są zatem postrzegane jako bezwarunkowo kwestionujące przywileje tych grup interesów w wykorzy-

stywaniu procesów politycznych i negującą hegemonię protekcjonistów w systemie politycznym. Protekcjoniści boją się, że określone rozumienie i postulaty mogą zachwiać równowagę systemu politycznego i spraw finansowych oraz mogą spowodować poszerzenie zakresu kryteriów selekcji i wkroczenia do systemu politycznego.

312. W jaki sposób tureccy protekcjoniści działają przeciwko inicjatywom i służbie społeczeństwa obywatelskiego?

Protekcjonistyczne grupy lękają się, że mogą utracić bezpośrednią kontrolę nad władzą oraz ich grupowymi interesami w systemie, zatem kierują agresję w stronę Hizmet, co najmniej częściowo w celu naprawy tej utraty w oczach opinii publicznej i ich zwolenników. Czynią to, aby pokazać, że wciąż są szefami i właścicielami wszystkiego w Turcji. Wierzą, że myślenie i działanie w ten sposób jest ich przywilejem. Toteż nie respektują i nie uznają nikogo innego, kto odnosi sukcesy i posiada wpływy w sferze publicznej, bądź kto oddziałuje na mentalność i postawy w Turcji oraz przewodzi ludziom.

Powszechnym interesem protekcjonistycznych grup jest podtrzymanie zamkniętego systemu tak długo, jak jest to tylko możliwe. Reagują one w sposób przewidywalny, aby zachować swoją ustaloną w systemie pozycję, sprzeciwiają się wszelkim alternatywnym inicjatywom i projektom. Korzystając z prawnych niejasności, zainstalowały i rozwinęły w systemie sądownictwa i wojskowości narzędzia kontrmobilizacji przeciwko społeczeństwu obywatelskiemu oraz umocnieniu konstytucyjnej i partycypacyjnej demokracji. Postrzegają swobody, prawa i alternatywne pomysły, które wyrosły ze społeczeństwa obywatelskiego spoza tych środowisk i klubów, jako nadmierne, niepotrzebne i zagrażające systemowi. Pod postacią zachowania świeckości i tego systemu, grupy protekcjonistów zawsze zabiegały o zmniejszenie znaczenia wszystkiego, co jest produktem społeczeństwa obywatelskiego, do politycznych zagrywek, zagrożeń i manipulacji.

W rezultacie, gdy upada wzajemne uznanie i szacunek, ich agresywne emocje przybierają na sile i zostają przekierowane na ich „wrogów”. Protekcjonistyczne grupy, które ulegają regresowi w systemie politycznym i tracą szacunek przeważającej większości tych, którymi gardziły, pokazały wyraźnie podczas wyborów prezydenckich w 2007 roku oraz w dyskusji z nimi związanej, a także w trakcie procesu tworzenia konstytucjonalnych

reform i poprawek, że posiadają podstawowy interes w podtrzymaniu zamkniętego systemu. Reagują przewidywalnie, aby zachować osiągniętą w systemie pozycję, poprzez sprzeciwianie się zamierzonym skutkom. Kontrmobilizują się przeciwko społeczeństwu obywatelskiemu – w tym przypadku przeciwko ruchowi Hizmet. Gdziekolwiek jest to możliwe do uczynienia, narzucają selektywne i wyłączające restrykcje na kryteria charakteryzujące przedsięwzięcia ruchów społecznych i usługi.

Wśród przykładów wprowadzonych takich selektywnych i wykluczających restrykcji wyliczyć można narzucenie szkolnictwa koedukacyjnego, nawet w szkołach prywatnych; blokowanie dostępu do określonych wydziałów w szkolnictwie wyższym dla profesjonalnych absolwentów szkół, w szczególności tych ze szkół Imam Hatip (kursy religijne); zakazanie wykształconym kobietom, które noszą na głowach chusty, działalności w państwowych i publicznych instytucjach oraz w ogóle w przestrzeni publicznej; stworzenie czarnej listy i bojkotowanie prywatnych przedsiębiorstw prowadzonych przez biznesmenów wywodzących się ze społeczności wyznaniowych; umieszczanie w specjalnym indeksie konkretnych gazet i reporterów; dymisjonowanie personelu militarnego i sądowiczego, który nie wykazywał chęci do popierania protekcjonistycznych ideologii i zabezpieczal wrogów.

313. Czy Hizmet posiada znaczenie marginalne?

Ruch jest prawidłowo uważany za marginalny w świetle aspiracji do wkroczenia do systemu politycznego. Otrzymuje także nieznaczące uznanie od bardzo małej, choć wciąż bardzo wpływowej, protekcjonistycznej elity i państwowej biurokracji. Niemniej nie ma żadnej automatycznej ani jednoznacznej współzależności pomiędzy tymi protekcjonistycznymi elitami i ludźmi elity te wybierającymi. Jak udowodniło to ujawnienie wielu planowanych przewrotów, elita posługuje się „strategią napięcia”, na którą składa się strach, propaganda, dezinformacja, psychologiczna wojna, prowokatorzy oraz terroryzm pod fałszywym sztandarem – za pomocą tych narzędzi próbuje się kontrolować i manipulować opinią publiczną tak, aby ukryć własną ogromną siłę finansową i polityczną oraz utajnić swój plan podtrzymania potęgi. W Turcji jest to także znane jako „syndrom bezpieczeństwa państwa.” Te mechanizmy interwencji i kontroli przestrzeni publicznej następnie zawężają rozwój społeczeństwa obywatelskiego i obywatelskich doświadczeń i usług w Turcji, między innymi te oferowane przez Hizmet.

Jednakże z racji, że Hizmet jest nie ideologicznym, wyłącznym i obywatelskim ruchem masowym, w praktyce nie jest całkowicie marginalny. W rzeczywistości posiada dużo większą reprezentację w społeczeństwie, liczniejszą od kontrmobilizacji, która jest małą, protekcyjną elitą o bardzo specyficznej ideologii, niereprezentującej poglądów mas ludzi.

314. Dlaczego w Turcji pojawiają się głosy sprzeciwu wobec działalności Gülena na rzecz dialogu międzyreligijnego?

W demokracji ludzie zachęceni są do aktywnego udziału i zabierania głosu. Niemniej, mimo że Turcja jest krajem demokratycznym, gdy ktoś spoza ustanowionych podmiotów sceny politycznej coś osiąga, wszechogarniająca tendencja grup protekcyjnych zaczyna wzywać do wyciszenia, wycofania się i izolacji. Ewentualnie raczej mogą one próbować wciągnąć taki podmiot we własne okowy, niż wspierać komunikację, połączenie i uspołecznienie. Wymagają od ludzi, aby zaakceptowali miejsce, które dominująca ideologia im przypisuje i przychyliłi się do wartości dominujących protekcyjnych grup. Zatem kiedy Gülen spotykał się z prezydentami, premierami, ministrami oraz innymi przedstawicielami władz lokalnych, czy też zagranicznych, reakcja grup chroniących własne interesy była słyszalna i kontrowersyjna. Dla nich miejscem Gülena jest bycie zwykłym kaznodzieją, który przewodzi modlitwom, ale nie robi nic więcej. Nie chcą zrozumieć, dlaczego uważa się on za związanego z kulturą i kwestiami społecznymi lub czemu został zaakceptowany, jako partner do dialogu, przez światowych przywódców, takich jak śp. Jan Paweł II i w zasadzie dlaczego inni w ogóle dalej prowadzą z nim dialog.

315. Czym była Zachodnia Grupa Działania i dlaczego za swój cel wybrała Hizmet?

Zachodnia Grupa Działania była początkowo grupą stworzoną w ramach Tureckich Sił Zbrojnych (TSK); potem została zlikwidowana, czy też uległa przemianom w rozmaite taktyczne oddziały. Zachodnia Grupa Działania ingerowała w politykę i władzę, stała się oddziałem, który organizował antydemokratyczne programy i wydarzenia przypominające pucze. Odkąd grupa ta została rozwiązana, jej członkowie pojawili się na nowo w wojskowych oddziałach Tureckich Sił Zbrojnych, które dalej kreśliły strategię próby zamachu stanu. Grupa deklarowała, że jej nazwa wyraża przywiązanie do wartości Zachodu, bowiem westernizacja jest jednym z głównych założeń Republiki Turcji.

Jednakże działania jej członków ujawniły kłamliwość tych słów: zadanie zachowania demokracji oznacza demokratyczną grę w swej najszerszej rozciągłości: wymaga, aby wszyscy polityczni gracze czynili cele swojej polityki i swoich stanowisk znanymi publice; oznacza zapewnienie, że „zasady gry” są respektowane; oznacza walkę przeciwko monopolizacji informacji; oznacza istnienie konstruktywnej opozycji do rządowej polityki poprzez oferowanie wiarygodnych politycznych alternatyw. Oznacza wreszcie, że autonomia podmiotów społeczeństwa obywatelskiego musi być respektowana. Ich troski nie mogą być porzucone na scenę polityczną; to aktorzy polityczni i ogół społeczeństwa muszą uznawać i szanować dystans, który podmioty społeczeństwa obywatelskiego utrzymują względem sceny politycznej.

Niestety kultura tej i innych podobnych specjalnych grup interesów nie była właściwie przygotowana do podjęcia zadania obrony demokracji – co ujawniło się w wydarzeniach z 28 lutego podczas *postmodernistycznego zamachu stanu* i kolejnej interwencji. Dla tych grup zawsze oznaczało to sprowadzenie wszystkiego, co zostało osiągnięte przez społeczeństwo obywatelskie do określenia mianem przepychanek politycznych, zagrożeń i manipulacji. Turecka opinia publiczna dostrzega teraz, że grupom interesów, wcielonym w jednostki, takie jak Zachodnia Grupa Działania, nie zależy tak naprawdę na zachodnich wartościach. Członkowie tej grupy marzą o Zachodzie pozbawionym demokracji, indywidualnych przywilejów, praw człowieka oraz wolności wyznania i inicjatyw obywatelskich.

Skuteczność Ruchu Hizmet

316. Dlaczego Hizmet jest uważany za ruch, który odnosi sukcesy?

Ruch udowodnił swoją skuteczność dzięki udanej mobilizacji energii drzemącej w narodzie tureckim, jak również i w innych społecznościach. Łagodzi on napięcia oraz pochłania naciski powstające wewnątrz sfragmentowanych społeczności. Przekształcił siłę przymusu wykorzystywaną w trakcie wprowadzania zmian politycznych w pokojowe dążenie do zapewnienia korzystnych usług. Pomimo licznych prowokacji, Ruch nigdy nie wykazał skłonności do przemocy bądź do podejmowania jakichkolwiek działań niezgodnych z prawem.

317. Skąd i od kogo Ruch otrzymuje poparcie?

Ruch rozwija swoją kulturę oraz zasoby w sposób stopniowy. Wykorzystuje wsparcie płynące ze strony przynależących do niego instytucji oraz łączy je z pomocą oferowaną przez ludzi wpływowych, na przykład przywódców lokalnych społeczności, przemysłowców czy drobnych przedsiębiorców. Dzięki zastosowaniu solidnej racjonalności, opartej na naturalnej neutralności wiedzy technicznej, Ruch jest w stanie dotrzeć do wszystkich. W ten sposób uspołecznia i przekazuje wartości oraz zasady, by nadzorować całościowy rozwój umiejętności personalnych.

318. Skąd pochodzi siła Ruchu?

Działalność Hizmet posiada zdolność do budowania mostów nad przepaściami, które są wynikiem modernizacji. Poprzez swoją pracę jego współrzędne znaczenia, działania i postęgi ulegają przemianom; Ruch głosi zmianę, jednakowo wymagając tego samego od siebie. Utrzymuje niekontrowersyjne zróżnicowanie, lecz jednocześnie nie przeczy zasadności innych punktów widzenia lub racjonalności. Na tym właśnie polega siła Ruchu.

319. Co stanowi o skuteczności Hizmet, jako podmiotu zbiorowego?

Hizmet składa się z wielu ORS realizujących podobne cele, ale za pomocą innych strategii. Podczas gdy nikt nie posiada na własność usług i władzy przynależnych zbiorowemu podmiotowi, Hizmet gwarantuje swoim członkom dostęp do bezpośredniej i sprawdzalnej kontroli nad zasobami

i usługami, organizowanymi za sprawą zbiorowego działania. Ruch jest umocniony przez elastyczność, zdolność przystosowania się, bezpośredniość oraz swoją dostępność jako kanał dla bezpośredniego wyrażania potrzeb, na które organizacje państwowe, partie polityczne czy bardziej ustrukturyzowane instytucje nie są w stanie odpowiedzieć.

Grupowe działanie Ruchu i jego instytucji posiadają wiele jasnych atutów: zdolność Ruchu do realizacji ogólnych celów długoterminowych; ich brak podatności na eskapizm, ekstremizm i przemoc; prostota podejmowania decyzji i mediacji; ich wydajność i efektywność oraz ich etyka pracy, w której wiele realizowanych spraw współgra. Tym samym organizacja i efektywność organizacji społecznych podległych Hizmet oraz ich etyka służby wspólnie przyczyniają się do skuteczności jako kompleksowego podmiotu zbiorowego.

320. W jaki sposób maksymalizowane jest wykorzystanie umiejętności uczestników Ruchu?

Ruch stworzył wiele organizacji działających w granicach gospodarki, polityki i kultury. Koncentruje i rozpowszechnia idee, informacje, nowe metody działania i wzory kultury. W ten sposób jest w stanie posuwać pomysły w stronę widzialnych działań poprzez grupowe działania i usługi, które później są instytucjonalizowane. Za pomocą mediów, publikacji, zakładów pracy, publicznych forów i konferencji, podobnie jak dzięki obecności w innych instytucjach, sieciach usługowych i innych regionach świata, członkowie Ruchu płynnie integrują się i współpracują pośród wielu warstw tej społeczności, formalnie i nieformalnie, wraz z rozwojem potrzeb.

321. Co czyni ORS instytucjami wiodącymi na obszarach swojego działania w Turcji i poza nią?

Przeplatanie się mentalności projektów usługowych z różnymi strategiami integracyjnymi prowadzi ORS do sukcesu. Co czyni je wiodącymi instytucjami na obszarach swojego działania w Turcji i poza nią to fakt, że zatrudnienie opiera się na specjalistycznych szkoleniach i na formalnym poświadczeniu wydawanym przez państwa, na obszarze których członkowie wykazują aktywność. Zatrudnienie i system awansowania raczej odbywa się w zgodzie z wiedzą, osiągnięciami oraz profesjonalizmem i kompetencjami niż w oparciu o długi staż czy znajomości. W tych zinstytucjonalizowanych i profesjonalnych organizacjach – na przykład w placówkach

oświaty, szpitalach czy mediach – zatrudnia się wynagradzany personel, który nie jest zaangażowany w ochotniczą działalność Ruchu, niemniej jest zawsze przyjazny jego celom i ludziom pochodzącym z Ruchu i w nim się realizujących.

322. W jaki sposób podejmowanie decyzji w Hizmet staje się efektywne?

Zwłaszcza w społecznej organizacji i realizacji sieci usługowych Ruchu, efektywność podejmowanych decyzji jest wyjaśniana przez trwałość i intensywność interakcji wielu osób, bycie wielowymiarowym i posiadającym wiele przynależności. W adaptacyjnych, spontanicznych i samoorganizujących się sieciach skutkuje to reprezentacyjnymi liderami, którzy wyłonili się z tych oddolnych struktur.

323. Skąd pochodzi siła i skuteczność sieci służby?

Relacyjne sieci są podstawą, na której tworzone są ruchy i spełniają one różnego rodzaju funkcje – jako środki nauczania ludzi o wartościach ruchu, wzmacniania społecznej spójności i solidarności, wymiany informacji oraz organizowania działalności.

W sieciach usługowych Hizmet nie ma pisanych zasad, żadnych sztywnych procedur, formalnego przywództwa ani też konkretnej struktury biurowej. Zwierzchnictwo jest przydzielane na drodze podejmowania grupowych decyzji. Decyzje o planie działania podejmowane są na poziomie lokalnym lub w ramach indywidualnych sieci projektowych. Sieci te przyciągają zwolenników lub członków, którzy nierzadko są zaangażowani bardziej niż ci, którzy posiadają formalne członkostwo w partiach politycznych, a skuteczność wynikająca z tej aktywnej postawy jest w istocie tym, co daje usługowym sieciom siłę.

Jakkolwiek, Hizmet stał się organiczną częścią społeczeństwa na pewnych obszarach, wykrystalizowała się z niego profesjonalna struktura. Formalna organizacja niesie za sobą zdyscyplinowaną partycypację i koordynację strategii dla osiągnięcia celów Ruchu. W rzeczywistości Hizmet jest pomyslną kombinacją zarówno nieformalnych sieci usługowych, jak i zinstytucjonalizowanej służby, jak na przykład w przypadku ośrodków pomocy i organizacji dobroczynnych, szkół czy społeczności dialogu, w których wszystko podlega stałym regulacjom, pisanim zasadom, procedurom i regulacjom; niektóre obszary usług naturalnie wymagają nieformalnych sieci

i ich nieregulowanego charakteru, niektóre muszą być zaś sformalizowane lub zinstytucjonalizowane, a jeszcze inne wymagają zarówno jednego, jak i drugiego.

Jeśli chodzi o zarządzanie sformalizowanymi strukturami, wszystkie instytucje podlegające Hizmet są niezależnymi zbiorowymi podmiotami. Nie ma żadnego formalnego związku pomiędzy jednostkami oświaty, czy innymi instytucjami, ani w Turcji, ani poza nią, z wyjątkiem miejsc, gdzie istnieje sieć oparta na edukacyjnym lub dobroczynnym zaufaniu. Instytucje te informują o swoich osiągnięciach za pomocą masowych mediów i promocji. W ten sposób idee i myśli, które wyrosły z zaangażowania tych samych uczuć mogą być rozpowszechniane i wykorzystywane przez wszystkich.

324. Za sprawą czego członkowie Ruchu stają się tak zaangażowani w jego działalność?

Dowody pokazują, że im silniej jednostka jest zintegrowana z grupą, tym lepsze będą efekty jej partycypacji. Udział jest wyrazem przynależności do pewnej grupy społecznej, zaś im bezpieczniejsza jest przynależność, tym silniejsza jest partycypacja. Co za tym idzie, im intensywniejszy jest udział zbiorowy w sieci lub relacjach, tym szybsza i bardziej trwała będzie mobilizacja ruchu lub jego jednostek. Wydaje się to być kluczowe w usługowych sieciach Hizmet. Ruch ułatwia i jednocześnie zwiększa gotowość jednostki do zaangażowania się w projekty usługowe poprzez swoją relację z większą grupą ludzi o podobnym myśleniu i intencjach.

325. Na ile skuteczny jest Ruch w przekonaniu ludzi do podjęcia działalności filantropijnej?

Używając swych przystosowawczych, usługowo-solidarnościowych i organizacyjnych umiejętności oraz zaufania, jakie zdobył wśród ludzi, Ruch odniósł nadspodziewany sukces w przekonaniu ogółu do wykorzystania konstytucjonalnie nadanych człowiekowi praw do pozytywnej, konstruktywnej służby ludzkości, wkładu w społeczeństwo o charakterze filantropijnym oraz do charytatywnego zaufania. Z tego powodu Ruch stał się istotnym komponentem dostarczania alternatyw i ograniczania egoistycznych interesów osiągniętych kosztem innych oraz remedium na społeczną niezgodę, konflikty i przemoc. Obecnie jest to najistotniejszy i przewodzący podmiot we wznowionym procesie zmierzającym w kierunku obywatelskiego, pluralistycznego, demokratycznego i pokojowego społeczeństwa Turcji.

326. Jakiego wkładu od uczestników wymaga członkostwo w Ruchu?

Odpowiedź na wezwanie do wzięcia udziału umożliwia ludziom, za pośrednictwem różnych kanałów, doświadczenie gorącego optymizmu: chcą teraz przeżyć to, co jest możliwe do osiągnięcia; chcą zrobić cokolwiek, co jest korzystne i znaczące dla innych oraz dla przyszłych pokoleń. Coś, co jest czynione na małą skalę i w pewnym kontekście nadaje znaczenie i wywołuje reperkusje w szerszym obrębie. Coś, w co ludzie angażują się i co nie wydaje się wpływać na nich bezpośrednio, lecz zasila i promuje coś niezbędnego dla podmiotu zbiorowego. Umożliwia to podmiotowi osiągnąć efektywną mobilizację bądź szybką i rozpowszechnioną dyfuzję projektów usługowych poprzez liczne związki.

327. W jaki sposób lokalne formy działania są w stanie wywrzeć wpływ o skutkach większych niż tylko o charakterze lokalnym?

Altruizm jest wywyższony do pozycji najważniejszej cnoty Hizmet. Stosunek jednostki do innych działających w zbiorowości jest budowany w jedności z innymi. Takie podejście implikuje zastosowanie różnych etyk pracy: nieodpłatność, skoordynowane i efektywne usługi służące realizacji wspólnych celów, osobiste poświęcenie w interesie ludzkości oraz ciężka praca dzisiaj dla lepszego jutra. Poprzez niezależność i współpracę ze wszystkimi oraz za sprawą dyfuzji i proliferacji instytucji informacyjnych i edukacyjnych, Hizmet czyni pozornie słabe i nic nie znaczące lokalne formy działania potencjalnie możliwymi do wywarcia ogromnego wpływu, wykraczającego poza ich obecny rozmiar i lokalne skutki.

328. Jakie są źródła przekonań i wartości Ruchu?

Źródłami i zasobami Ruchu są edukacja, doświadczenia i bogactwo kulturowe, świadomość religijna poprzez wiedzę i studiowanie, udział w społecznych i społecznościowych strukturach reprezentantów, odpowiedzialność i altruizm oraz wiara w społeczną zgodę, pokój, demokrację i współpracę (w opozycji do konfliktów) między cywilizacjami.

329. W jaki sposób Ruch rozwija się i kształci?

Ruch przyciągnął wielu różnych ludzi w bardzo krótkim czasie, lecz na dużej przestrzeni geograficznej, aby zrealizować wspólne projekty. Wydaje się, że osiągnął idealną równowagę pomiędzy ryzykiem i korzyściami tak,

że miliony ludzi biorą udział w usługowych projektach. Członkowie Ruchu rozpoznają korzyści wynikające z ich działań oraz chronią pozytywne uznanie innych. W ten sposób uczestnicy mogą porównać i postrzegać stałość oraz ciągłość Hizmet na przestrzeni czasu i powierzchni geograficznej. Porównując ich wkład ze skutkami ich działań, mogą oni odnieść nagrody do zasobów wykorzystanych w działaniu oraz podjąć racjonalne decyzje w kwestii wyboru najlepszego sposobu spożytkowania owych zasobów i poczynienia wysiłków w przyszłości.

330. W jaki sposób Ruch umożliwia ludziom, aby działali wobec innych bardziej odruchowo i dobroczynnie?

Za sprawą priorytetowego traktowania wiedzy i edukacji, zamiast nadawania większego znaczenia partiom politycznym czy stronnictwom, Hizmet umożliwia ludziom lepsze wykorzystanie ich zasobów, uwolnienie się od materialnych i innych nierówności oraz dążenie do większej odruchowości i dobroczynności względem innych. Gülen naucza, że dla lepszej przyszłości ludzkość potrzebuje bardziej tolerancyjnych i altruistycznych osobowości o wielkim sercu i naprawdę szerokich horyzontach myślowych. Niezbędny jest ich szacunek do wolności myśli, otwartej na naukę i badania naukowe oraz chęć dążenia do harmonii pomiędzy prawem boskim i doczesnym.

331. Czym dokładnie jest „odruczowość” i czemu Hizmet opisywany jest jako „odruczowy”?

Mówi się, że działanie generuje „odruczowość”, gdy pozwala jednostkom, w granicach określonych w danym czasie przez otoczenie, uznać siły socjalizacji na nich oddziałujące oraz zmienić swoją pozycję w strukturze społecznej. Mogą oni utrzymywać i wyrażać swoją autonomię, ich bycie innymi od pozostałych podmiotów systemu oraz mogą posiadać, tworzyć i prezentować innym sens ich działalności. Sens ten jest odmienny od specyficznej treści działalności i tworzy zbiorową tożsamość. Jest wzmocniony poprzez przynależność do organizacyjnych i komunikacyjnych struktur, ponieważ takie struktury niosą za sobą solidarność i tworzą opór wobec wprowadzenia tożsamości lub znaczenia przez odległe i bezosobowe siły.

Odruchowość Hizmet jest bardzo duża, bowiem jego zbiorowa tożsamość nie opiera się na podstawowych asocjacjach, takich jak płeć, wiek, lokalizacja, pochodzenie etniczne czy religia. Zamiast tego wynika z projektów

i usług dla powszechnego dobra zbiorowego. Odruchowość jest zarówno skutkiem, jak i przyczyną grupowego działania; stanowi jądro wspólnych działań i procesu utrzymywania tego charakteru, co jeszcze silniej stymuluje zespołową aktywność.

332. W jaki sposób Hizmet tworzy łączność pomiędzy jednostką a zbiorowością?

Sieci usług i jednostki, które biorą udział w działalności Ruchu, dostrzegają własne ograniczenia w wyniku dyskusji, dzięki dostępności kanałów informacji i komunikacji, umiejętnemu przywództwu w ORS oraz dzięki konsultacjom społecznym. Czyni to ich bardziej refleksyjnymi.

Uogólniając i gromadząc rezultaty swoich działań, sieci usług i ORS odnoszą się do społeczeństwa i wyrażają życzenia ludzi, działając jednocześnie przy użyciu pokojowych i formalnych mechanizmów. W ten sposób przyczyniają się do znalezienia instytucjonalnych rozwiązań służących realizacji potrzeb pojedynczych jednostek i całej zbiorowości. W skrócie Hizmet jest instytucjonalnym pośrednikiem pomiędzy jednostką a ogółem, czy też społeczeństwem.

Dostarcza to ciągłości między indywidualną i zbiorową tożsamością, wypoczynkiem i zaangażowaniem, samorealizacją i udziałem, pomiędzy tym, co szczególne i globalne.

333. Jak taka łączność osiągnana jest w Ruchu?

W Hizmet istnieje ciągłość pomiędzy tożsamością indywidualną i zbiorową oraz pomiędzy wypoczynkiem i zaangażowaniem. Ciągłość ta wyrasta z natury członkostwa ludzi, zaangażowania i osobistego spełnienia. Uczestnicy przynależą do wielu różnych i zachodzących na siebie sieci wzajemnych relacji. W tychże, potrzeby każdej z osób i kolektywne cele oraz interesy jednostek i ogółu są stale dyskutowane i realizowane. Indywidualność i zbiorowość nie są zatem wzajemnym wykluczeniem. Podczas gdy jednostka i różne wkłady wzbogacają społeczność, docelowo jednostki także czerpią korzyści z tego, co jest czynione dla szerszej społeczności. Również ludzie zobowiązują się do projektów usługowych zarówno w wolnym czasie, jak i podczas pracy. Ciągłość pomiędzy wypoczynkiem i zaangażowaniem zakłada z góry bliskie połączenie pomiędzy samorealizacją i członkostwem oraz wzmacnia doskonały układ między uczuciem i znaczeniem.

Wspólny wysiłek Hizmet jako podmiotu zbiorowego wraz z innymi grupami i organizacjami w społeczeństwie oraz kombinacja usług i powołania z profesjonalizmem także są czynnikami, które nadają ciągłość Ruchowi. Mamy zatem do czynienia z ciągłością relacji pomiędzy jednostką i społecznością, między Ruchem i społeczeństwem, przeszłością i teraźniejszością, celami Ruchu a wartościami uniwersalnymi, konkretnymi celami lokalnymi i kwestiami związanymi z Ruchem oraz globalnymi troskami dotyczącymi ludzi z całego świata. Konsekwencja ta jest wzmacniana czynionymi przez Ruch obserwacjami legalnych granic, gdziekolwiek ma miejsce działalność oraz utrzymywaniem swojej pozycji w systemie: jego poszanowanie dla prawnych granic zapewnia ruchowi Hizmet odnoszące się do postawy wsparcie jego wartości i celów.

334. Jak Ruch umożliwia powszechność?

Szybka i powszechna dyfuzja idei i praktyk Hizmet na całym świecie osiągnięta jest za sprawą wielokrotnej afiliacji uczestników Ruchu. Dyfuzja może być zarówno bezpośrednia, jak i pośrednia, w zależności od tego, czy komunikacja między uczestnikami jest bezpośrednia czy odbywa się za pośrednictwem środków masowego przekazu. Reprezentowanie kultury i relacjonowanie informacji kształtują praktykę innych członków właśnie poprzez tę dyfuzję tak, że nawet gdy nie mają oni powiązań z żadną siecią, czerpią wiedzę z innowacji, działań i sukcesów Ruchu, rozprzestrzenianych za pomocą mediów.

Ruch rozprzestrzenił się poza tureckie granice narodowe, rozwijając się jednocześnie i wykazując istotne podobieństwa w innych krajach. Dyfuzja ta najsilniej widoczna jest w krajach sąsiedzkich, bliskich geograficznie i kulturowo, lecz jest także silna w innych państwach, bez powiązań historycznych czy podobieństw w strukturze społecznej i politycznej. Pokojowa kulturowo-edukacyjna i nastawiona na współpracę mentalność Hizmet gromadzi wokół powszechnych znaczeń i wartości różnych aktorów społecznych i instytucje. Dyfuzja dokonuje się poprzez osobiste orientacje, literaturę, konferencje, media, ośrodki pomocy, instytucje charytatywne, organizacje edukacyjne i kulturowe, organizacje promujące dialog międzywyznaniowy oraz podróże i wizyty.

Ruch nie podejmował próby dyfuzji poprzez rekrutację pośród obcych, w miejscach prywatnych czy za pomocą metod, takich jak agitowanie, chodząc od drzwi do drzwi.

335. Jakie sukcesy odnosi Hizmet w zmianie stosunku opinii publicznej?

Do chwili obecnej Hizmet osiągnął pewne znaczące rezultaty w zmianie stosunku opinii publicznej. Poprzez inicjatywy edukacyjne, nowe organy mediów sieci oraz dialog międzywyznaniowy, współpracę w ramach projektów i usług, Hizmet odnosi sukcesy w tworzeniu nowych strategii i usług, które ujawniają społeczną i polityczną naturę definicji narzuconych wcześniej przez dominujące grupy interesów i ich aparat władzy.

Gülen i Ruch uwypuklają i działają w kierunku opracowania zaniedbanej strony ludzkiego doświadczenia: potrzeby znaczenia. Wiadomość Ruchu jest utrwalona w jego działaniach. Podczas gdy generalnie nie zabiega o dobra, korzyści czy reformy, nadal naprzód wysuwa uwidocznienie nowego znaczenia poprzez swoje praktyki i usługi.

Ruch obdarowuje społeczeństwo kulturowymi darami poprzez działalność: ujawnia nowe możliwości, inne oblicze rzeczywistości. Każde działanie Ruchu niesie ze sobą jakieś przesłanie – jest ono prezentowane na arenie społeczeństwa i może rozpocząć przekształcającą debatę. Starania Hizmet są odbierane przez protekcyjnistyczne siły jako wyzwanie dla władzy. To, czy przesłanie działalności Hizmet staje się tematem politycznej kontestacji, zależy od tego, jak silnie dotyczy (lub nie) odpowiednich politycznie agentów i na ile silnym programem staje się wśród społeczeństwa. Niezależnie od tego Ruch dowodzi, że jest zdolny do spowodowania zmiany w sposobie, w który ludzkie doświadczenia są odbierane, definiowane i nazywane. Staje się zatem nośnikiem ukrytego potencjału przemiany oraz głosi nowe perspektywy dla reszty społeczeństwa.

336. W jaki sposób Hizmet utrzymuje w jednym czasie ciągłość oraz postęp i zaawansowanie?

Hizmet akcentuje rzeczywistość i projekty usługowe, nie zaś swoją podmiotowość. Jako Ruch konstytuuje się poprzez nowe projekty, lokalizację, stałość, zaangażowanie i zaufanie, dzięki którym ludzie zyskują nadzieję na lepsze jutro. Hizmet nie sprzeciwia się idei, że ludzie powinni zachować swoje wartości podczas zmian; umacnia on stanowisko, że zachowanie wartości i utrzymanie trwałości nie wymaga zaprzeczenia ciągłości, postępu i zaawansowania. Czynnik ten przyciąga wielu ludzi do zaangażowania się w sieci usługowe i projekty.

337. Dlaczego zaproponowane i ustanowione przez Ruch schematy przetrwały?

Gdy nowe sposoby rozumienia są powszechnie uznawane i przyjmowane oraz kiedy ludzie szybko rozpoczynają proces instytucjonalizacji dla realizacji potrzeb społecznych i projektów kulturowych, nowe modele społeczne zyskują na sile. Te oferowane przez Hizmet modele posiadają raczej wymiar kulturowy, aniżeli polityczny – prowadzą do zmiany we wzorcach myśli i relacji. Modele te są trwałe, ponieważ realizowane są za pomocą zgodnych z prawem form politycznych i instytucjonalnych. Ruch osiągnął błyskawiczną transformację punktów widzenia, efektywną instytucjonalizację powszechnych potrzeb i inicjatyw, zbiorową i grupową filantropię na polu edukacji, widoczne i proste rozwiązania dla społecznej niezgody, których wcześniej w społeczeństwie tureckim brakowało oraz których nigdy nie próbowała znaleźć protekcyjna biurokracja polityczna.

338. Co spaja autonomiczne sieci Hizmet w jeden ruch?

Kierowniczo odrębne sieci wymieniają się swoimi doświadczeniami z innymi sieciami oraz ze społeczeństwem, któremu w istocie służą. Informacje, metodyka i wzory zachowania cyrkulują, przechodząc z jednej sieci do drugiej i nadając całości pewien stopień homogeniczności. Sieci usługowe różnią się zatem radykalnie od wizerunku podmiotu zorganizowanego politycznie. Grupy usług działają same, niezależnie od jakiegoś ośrodka, chociaż utrzymują łączność podmiotu zbiorowego, dzięki obiegowi informacji i wyspecjalizowanych osób w strukturze życia codziennego.

339. Skoro Hizmet nie ma charakteru opozycyjnego, to w jaki sposób może być efektywnym ruchem społecznym?

Hizmet systematycznie unika kontrowersyjnych, politycznych lub bezpośrednich działań, preferując pozostanie, z założenia i w praktyce, nieantagonistycznym. Za to, aby umocnić i odnowić procesy demokratyczne, uczestnicy wyężyli się w konstruktywnych staraniach, aby wciągnąć jednostki i grupy do współpracy we wspólnym duchu służby. Znaczącym przykładem tych wysiłków jest utworzona przez nich Fundacja Dziennikarzy i Pisarzy (FDiP) w Turcji oraz Platformy Abant, szereg *think tanków*, które z powodzeniem jednoczą środowiska akademickie, naukowców, mężów stanu i dziennikarzy, którzy charakteryzują się różnymi, nawet przeczącymi sobie, światopoglądami.

340. Jaki wpływ wywiera mobilizacja Ruchu na rozczłonkowanie społeczeństwa tureckiego?

Tu trzeba przyznać odruchowości Hizmet i jego sukcesowi w kwestii osłabienia, bądź usunięcia barier pomiędzy ludźmi, że umożliwił on – nawet tym, którzy nie brali udziału w jego działaniach – uwidocznienie irracjonalną polaryzację, sztywny podział i zamknięcie pomiędzy różnymi podmiotami grupowymi w tureckim społeczeństwie.

Pozytywne i konstruktywne działania Hizmet stanowią bastion wobec rozczłonkowania, polaryzacji, odosobnienia i dezintegracji całego społeczeństwa. Edukacyjne i kulturowe sieci projektowe oraz usługowe Ruchu pomagają zwiększyć społeczną mobilność. Za pomocą mediów dają ludziom dostęp do informacji i szerokiego zakresu opinii oraz przyczynia się do utrzymania społeczeństwa dobrze poinformowanego w kwestiach społecznych, kulturowych i rozwojowych.

W swoim dyskursie oraz działaniu nigdy nie jest kontrowersyjny ani konfliktowy i konsekwentnie kładzie nacisk na przejrzystość, zgodność z prawem i legalność. Gdy polityczni aktorzy powodują społeczne napięcia, dyskurs Hizmet jest pokojowy i dąży do poszukiwania konsensusu w żywotnych kwestiach związanych z ogółem i powszechnym dobrem.

Hizmet jest otwarty i nakłania także innych do otwartości na alternatywne inicjatywy i współpracę między podobnie myślącymi obywatelami. Ostatnią, ale istotną rzeczą jest fakt, że Ruch pomaga utrzymać młodzież, najbardziej żarliwą, lotną i najbardziej podatną na prowokacje grupę w każdym społeczeństwie, z dala od napięć, konfliktów i przemocy.

Słownik pojęć

Dominujące interesy: interesy *elitarystyczno-sekularnej* grupy, która dzierży władzę w Turcji, nie zawsze z poziomu politycznego.

elitaryści: ci, którzy wierzą w swoją immanentną wyższość nad innymi wraz z niekwestionowanym prawem do przodowania, uprzywilejowania i władzy. W Turcji *elitaryści* stanowią tradycyjną republikańską klikę, która definiuje się jako ponadprzeciętną z powodu swojego „zachodniego” podejścia, preferencji i praktyk kulturowych, edukacji itd. Ich założeniem jest fakt, że zachodnia jakość daje im silniejsze prawo do rządzenia, w razie potrzeby nawet z pominięciem woli obywateli.

etatyzm, etatysta: doktryna stanowiąca, że w Turcji państwo powinno posiadać kontrolę nad większą częścią działalności politycznej i gospodarczej oraz że kontrola ta powinna pozostawać w rękach republikańskich *elitarystów*.

hizmet: słowo pochodzenia arabskiego (dosłownie: służba), używane w języku tureckim dla określenia bezinteresownych, dobrowolnych i dobroczynnych usług na rzecz innych osób, w szczególności świadczonych przez inspirowane wiarą społeczności; określenie preferowane przez uczestników Ruchu Gülena dla określenia ich postawy i działalności.

islamizm, islamistyczny: politycznie uwarunkowany sposób rozumienia pośród muzułmańskich aktywistów, którzy wierzą w ewolucyjną bądź rewolucyjną transformację społeczeństwa i systemów politycznych; islam rozumiany jako ideologia.

islamski: forma przymiotnikowa, odnosząca się do tradycyjnego nauczania religii, wyraźnie odmienna od formy *islamistyczny*.

kontrmobilizacja: pojęcie użyte w tej analizie dla określenia systematycznych wysiłków *protekcjonistycznych elit* wymierzonych we wszystkie ruchy społeczeństwa obywatelskiego w Turcji, a w szczególności w Ruch Gülena.

laicyzm: bojowa (jakobińska) forma sekularyzmu, która wymaga wykluczenia wierzeń i praktyk religijnych z życia publicznego oraz zakłada użycie potęgi państwa do osiągnięcia tego wykluczenia. W Turcji do niedawna istniało niewielkie realne rozróżnienie *laicyzmu* od *sekularyzmu*⁹.

łagodny przewrót: w lutym 1997 roku, nowo wybrany rząd Turcji został zmuszony do rezygnacji z powodu otwartego zagrożenia ze strony wybranej grupy generałów z tureckiego Sztabu Generalnego. Rząd ustąpił, a wojskowi przejęli kontrolę nad władzą cywilną w państwie. *łagodny przewrót stanu* jest czasem określane także jako *postmodernistyczny zamach stanu*.

mobilizacja: w tej książce użyta dla określenia starań członków Ruchu Gülena w kwestii zarządzania zasobami, aby zrealizować jego cele za pomocą projektów i usług.

Narodowa Rada Bezpieczeństwa (NRB): rada państwa składająca się z prezydenta, premiera, określonej liczby ministrów (ważnych i związanych z dyskutowanymi kwestiami), pięciu głównych generałów podległych szefowi sztabu oraz innych generałów (liczba generałów zawsze przewyższa liczbę osób cywilnych w Radzie). Celem *Narodowej Rady Bezpieczeństwa* jest doradzanie rządowi w kwestiach związanych z bezpieczeństwem narodowym, choć ich zakres został znacznie rozszerzony do objęcia także innych aspektów tureckiego życia publicznego, takich jak finanse czy kultura.

Organizacja Ruchu Społecznego (ORS): formalnie ustanowiona i zinstytucjonalizowana organizacja, której działania i cele są zbieżne z preferencjami ruchu społecznego.

postmodernistyczny zamach stanu: zobacz: *łagodny przewrót*

Proces 28 Lutego: w następstwie zabiegów i wydarzeń po *postmodernistycznym zamachu stanu* w 1997 roku: „W ostatnim dniu lutego 1997 roku, na zwyczajnym miesięcznym posiedzeniu zdominowanej przez siły wojskowe

⁹ „W rzeczywistości turecki sekularyzm wywodzi się z jakobińskiego laicyzmu, którego celem jest transformacja społeczeństwa za pomocą potęgi państwa oraz eliminacja religii ze sfery publicznej”. Berkes, N. 1998. *The Development of Secularism In Turkey*. New York: Routledge.

Narodowej Rady Bezpieczeństwa (...) przekazano rządzącej koalicji Drogi Prawdy i Dobrobytu listę osiemnastu zabiegów do bezpośredniego wcielenia, wśród których znalazło się uściślenie kontroli nad „islamem reakcjonistycznym”. (...) Wojskowi spędzili następne miesiące, poruszając niestającą kampanię stosunków społecznych, która obróciła społeczeństwo przeciwko rządowi i ostatecznie 18 czerwca zmuszono Erbakana i jego gabinet do dymisji. W następstwie tego pętla zarzucona na polityków zacieśniła się. Wolność prasy została poważnie zredukowana wraz z prowadzonymi przez wojskowych nieczystymi kampaniami, których celem stało się wielu dziennikarzy i inne osoby publiczne. (...) To, co w Turcji nazywane jest Procesem 28 Lutego nie ograniczało się wyłącznie do politycznego skrzydła ruchu islamistycznego. Islamskie sieci, sekty, stowarzyszenia i jednostki stały się celem ostrej krytyki, a czasem też oskarżeń prokuratorskich czy sądowo zakazanej działalności”¹⁰.

protekcjoniści: członkowie ustanowionego w Turcji przywództwa, posiadający skrajnie nacjonalistyczne, *sekularystyczne* i biurokracyjno-autorytarne poglądy, którzy chcą utrzymać *status quo*.

sekularyzm: prawny i instytucjonalny rozdział kościoła i państwa, który oznacza separację/wykluczenie religijnej władzy w państwie. W praktyce w Turcji *sekularyzm* oznacza w znacznym zakresie państwowe regulowanie praktyk religijnych przez Urząd do Spraw Religijnych (wyznaczanie religijnych przywódców meczetów, weryfikacja treści kazań, edukacja religijna itp.) Termin *sekularysta* jest powszechnie używany w Turcji dla określania tych, którzy są aktywnymi przeciwnikami praktyk religijnych w sferze publicznej. Zobacz: *laicyzm*.

Sunna: normatywna droga życia dla muzułmanów, oparta na nauczaniach i praktykach proroka Mahometa oraz na wydźwięku egzegezy Koranu.

symboliczne wyzwanie: tworzenie nowych znaczeń, nowych usług i relacji społecznych, które odzwierciedlają niepowodzenia państwowej polityki lub nieodpowiednie elementy światopoglądu grup *dominujących interesów*. Inne od wyzwania politycznych czy fizycznych, które stanowią bezpośrednią konfrontację dla legitymacji władzy w państwie i jego agentów.

¹⁰ Özel, S. (2003) After the Tsunami. *Journal of Democracy* 14(2), 80-94: 87.

własne interesy: uprzywilejowana grupa, która obecnie czerpie korzyści finansowe oraz statusowe z politycznego i gospodarczego *statusu quo* w Turcji, a także jest zdeterminowana, aby utrzymać swoje przywileje za pomocą wszelkich środków (włączając zrzeszenie z przestępczością zorganizowaną), nawet kosztownych dla ludzi i społeczeństwa.

Polecane

Carroll, B. Jill. *A Dialogue of Civilizations: Gülen's Islamic Ideals and Humanistic Discourse*. Somerset, New Jersey: The Light & The Gülen Institute, 2007.

Çetin, Muhammed. *The Gülen Movement: Civic Service without Borders*. Nowy Jork: Blue Dome Press, 2009.

Ebaugh, Helen Rose. *The Gülen Movement: A Sociological Analysis of a Civic Movement Rooted in Moderate Islam*. Nowy Jork: Springer, 2010.

Esposito, John L. and Ihsan Yilmaz. *Islam and Peacebuilding: Gülen Movement Initiatives*. Nowy Jork: Blue Dome Press, 2010.

Gülen, Fethullah. „A Comparative approach to Islam and Democracy.” *SAIS Review* 21 (2001): 133-8.

Gülen, Fethullah. *W Kierunku Globalnej Cywilizacji Miłości i Tolerancji*. Warszawa: Dunaj Instytut Dialogu, 2015.

Gülen Fethullah. *The Statue of Our Souls: Revival in Islamic Thought and Activism*. Somerset, New Jersey: The Light, 2005.

Harrington, James C. *Wrestling with Free Speech, Religious Freedom, and Democracy in Turkey: The Political Trials and Times of Fethullah Gülen*. Lanham, Maryland: University Press of America, 2011.

Hunt, R. A. & Aslandogan, Y. A. eds. *Muslim Citizens of the Globalized World: Contributions of the Gülen Movement*. Somerset, New Jersey: IID Press & The Light, 2007.

Kalyoncu, M. *A Civilian Response to Ethno-Religious Conflict: The Gülen Movement in Southeast Turkey*. Clifton, New Jersey: Tughra Books, 2008.

Wywiad z Gülenem przeprowadzony przez Zekiego Saritopraka i Alego Ünala. *The Muslim World Special Issue*, 95:3 (2005), 447-67.

Indeks

A

Afryka
Alewici
Ali
altruizm
Ankara
autorytaryzm
Aymaz
Azja Centralna

B

Bałkany
Bartłomiej I
Barton
Bayekova
biblijni prorocy
badacze zewnętrzni

C

CHA
chusta na głowę

D

decentralizacja
demokratyzacja Turcji
dogmatyzm
Daleki Wschód

E

Edirne
Erbakan
Erzurum
Esposito
Europa
elastyczne strategie
elita protekcyjnistyczna
etyka służby

etatyzm

F

fundamentalizm
Fundacja Pisarzy
i Dziennikarzy
FPiD
Fundacja Nauczycieli

G

Gandhi
grecki patriarcha
Bartłomiej

I

Iqbal
irtica
Iskenderun
islamizm
islamista
Izmir
Imperium Osmańskie

J

Jean, James

K

Konsultacje
kontrowersyjne
działanie
kontrmobilizacja
kontrmobilizować
Kant
kemalizm
Kestanepazarı
Kırklareli
Koran

Korporacja RAND

Ł

łagodny przewrót

M

Manisa
mechanizmy
mikrorelacyjne
media
Mutaflan, ormiański
patriarcha

N

narodziny Fethullaha
Gülena
nietolerancyjny
mistycyzm
nowoczesność
Newton
niekonfliktowy
nieupolityczniona
forma islamu
Nursi
nauka

O

obserwatorzy
zewnętrzni
Özal
odruhowy
odruhowość
okres Republiki

P

platformy Abant
pomoc i zapomoga

przywództwo
charyzmatyczne
procesy
demokratyczne
podział pracy
Proces 28 Lutego
państwo islamskie
poślaniec islamu
partie polityczne
Pascal
pokojowa
koegzystencja
pomoc ubogim
prawo tureckie
papież Jan Paweł II

R

ruchy inspirowane
wiarą
ruchy inspirowane
islamem
Rada Bezpieczeństwa
Narodowego
ruchy protestacyjne
redukcjonizm
różnorodność religijna
Republikańska Partia
Ludowa
Risale-i Nur
rola wojskowych
w polityce
Rumi
ruch służby

S

społeczeństwo
obywatelskie
skryty plan
służba
Stambuł

sieci relacyjne
świadomość religijna
sekcjarstwo
sekularyzm
separatyzm
sieci usługowe
Sizinti
syndrom
bezpieczeństwa
państwa
strategia napięcia
STV
stosowanie wybiegu
suficka tarika
światowy ascetyzm

T

Trybunał Konstytucyjny
trzęsienie ziemi
Trybunały
Niepodległości
Terroryzm
Toprak
Tunagür
Tureckie Siły Zbrojne
turecka muzułmańskość

U

ujęcia
Unia Europejska
usługi filantropijne
upolitycznienie
Ünal
UNESCO

W

wartości moralne
wielocelowe działanie
obywatelskie
wybory prezydenckie

wartości
Weber

Y

Yamanlar Koleji
Yavuz
Yunus Emre

Z

zmiana
zbiorowe
rozumowanie
zbiorowy altruizm
społeczny
Zaman

